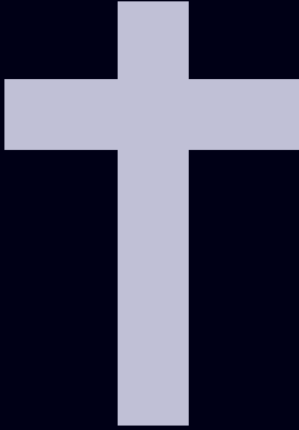

Nəkwəkəwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of
Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de
Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
 ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarieren kupan	1
MATIU	4
MAK	76
LUK	120
JON	198
WOK MƏNƏ	255
ROM	321
1 KORIN	356
2 KORIN	389
GALESIA	410
EFESAS	423
FILIPAE	434
KOLOSİ	442
1 TESALONAƏKA	450
2 TESALONAƏKA	457
1 TIMOTİ	461
2 TIMOTİ	470
TAETAS	477
FILIMON	482
HİBRUS	484
JEMES	510
1 PITA	519
2 PITA	529
1 JON	535
2 JON	544
3 JON	546
JUD	548
REVELESEN	551
DIKSONARI	584

Nəkwəkwe Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu
First edition
© 2011

Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heaven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, "Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ..."

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimmhəni məhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimməvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhəwhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yamə Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimmhəni ye Yesu, kini məhajon mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeiki mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpirig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə (Luk 3:23-38)

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin." **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamha, ai, King Deved rikir: əmru stori ye 2 Saml 11.

- 8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rim Usia,
- 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,
- 10 kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
- 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
- 12 Kini in e nhag rim Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.
- Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,
- 13 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
- 14 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
- 15 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
- 16 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
- 17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)*

- 18 In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef ripəh napir-pəniən tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.
- 19 Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikis raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri.
- 20 Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirin Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen.

21 Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə YesuŠ, meinai In tukrisin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

22 Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

23 “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivəniən tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmrrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu.

²⁵ Mərig in ripəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khasi-fiak isok mhaue Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhou minə. Kini mhaue misaiyoh mhamə,

² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhou rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhouə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha.

⁴ Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.” *(Maeka 5:2)*

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhou a rimnhaktə atuatak ye naha nipig. Kini kimnhanı-əsah-pən tukun.

⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhou kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhou a rikir əriə mivən mimhen atuatak a kwajikovə raməmır ikin.

¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nımrı Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narımmar kapəriə yame nımrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nımar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkinsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Tukhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatuk pisin, nharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu mawap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Erer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji

Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə mīn. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef raras, mīrəh kwajikovə irisir nisini mīrhap mīrhuvin Ijip.

¹⁵ Kini kimīrharə ye tanə a mīrheriaji-pən King Herod rīmamhə. Kimīrharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rīmīni-ərhav tuk profet kupan kīrik mīmə,

“Yīmnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.”

(Hos 11:1)

Mobael mīnə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nīpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mīne kamhavəh nīrkunien huvə tuk nəmīen nīmtətien ye kəmhau mīnə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pīk. Kini mher-pən kin kafan mobael mīnə mə tukhavən Betlehem mīne ikin mīnə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mīne kapəriə newk rīpəh napitayen kīraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rīmīren newk kīraru meinai rīkin raməsīk mə ye nīpig atuatur a in a nəmə mīnə a kīmīsəm kəmhau iran.

¹⁷ Nar a rīmītərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə mīnor nəfrakīsien kin, yamə rīmīni-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mīmə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kīmīsərig piraovin kīrik ramasək pīk, meinai ramərig raha pīk.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə mīnə.

Rīpəh nīpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kīmīn, meinai kafan kwajikovə narman mīnə kwənhamhə fam.”

(Jer 31:15)

Josef mīne Meri mīne kwajikovə krhītərhav Ijip mīrherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nīpig Josef mīne Meri mīne kwajikovə kīrharə apa Ijip, King Herod rīmha. Kini Josef rīmnamrərhav məm agelo kīrik kape Kughen Yermaru rīni-pən tukun

²⁰ mīmə, “Josef. Hekīmtər. Mīrəh kwajikovə e mīne nisini, mīrherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə mīnə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.”

²¹ Ror pən, Josef raras, mīrəh kwajikovə a mīne nisini, mīrherig-pən mīn ye tanə a Isrel.

²² Mərig nīpig Josef rīmnrīg mə kwən a Akeleas rīmivəh tamhek rīmni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rīgin mīn kin nīrərīg-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rīmnr kwirīg kīmīn mīmə tukrīpəh nīvənien Judia. Kini rīmatərhav mīvən iki pīsīn ye provīns a Galili,

²³ kini kīrhuvīn mīrharə ye taon kīrik, nhagin e Nasaret. Nar a rītərhav-pə ror nəgkiarien kape profet mīnə kupan ruauə mīnor nəfrakīsien kin, yamə kīmnhani mhamə,

“Tukamni kīmə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk mīnə tīksīn ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes rītərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tīpəvsīk apa Judia,

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kīrik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisīn kwən a Isrel kupan; kamni kīmə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nīpig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nīpran ramni mə nīpian Isrel mīnə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

² mamni mīmā, “Saraŕ ye nārīgien kapəmīā tuk təvhagə has kapəmīā meinai nīpīg yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mīfam ruauə ipakə.”

³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rīmīni-ta mīmā,

“Kwəŋ kirik ramokrapomh ye tīpəvsik mamni mīmā,

‘Kīmīā, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kīni mīsor kafan swatuk ratu-
atuk.’”

(Aes
40:3)

⁴ Jon rapəh nīvəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kīmnor kīn tīki narmīragh kirik, kamni kīmā kamel. Kīni kafan kətəut kīmnor kīn tīki kau.* Kīni nan nəviginien kəvraiyuk əmə mīne sukapak.

⁵ Kīni narmamə khapsaah kīmnhasi-pən Jerusalem mīne iku pīsīn ye tanə Judīa mīne ikin mīnə ipakə tuk nu e Jodan. Kīmnhauə mə tuksəm-ru Jon.

⁶ Kīni mamhani-ərhav-pən norien has mīnə kapəriā. Kīni in rīmnor baptaes irəriā ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nīpīg Jon rīmnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mīne Sadusi khapsaah kīmnhauə mə in tukror baptaes irəriā, kīni rīni-pən tuk əriā mīmā, “!Ah! !Kīmīā naksahas rəmhen əmə kīn snek yamə mīne kasərĥkwopah! Pəh nīen mə tuktu, Kughen ror niemhaa mīvəhsi-pən narpīnien kīmī narmamə. ?Mərig, pə ramni mə to kīrīə nakharkun nīsaptayen kīn?

⁸ Sor narīmnar tīksīn yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has mīnə kīni mhavən tuk Kughen.

⁹ Nəfrakisien mə kīmīā kwənərəus kape Ebraham, mərig rīkīmīā tukrīpəh nəsīkīen mə Kughen tukraməkeikei mīvəh mīragh əmīā mhawor kīmīā kwənərəus kape Ebraham. !Nīkam, in nar apnəpīg əmə! Yakamni-pre tuk əmīā mə Kughen rīrkun nor-mīn-ien kapiə apnəpīg ruə rəmhen kīn kwənərəus kape Ebraham.

¹⁰ Kīni taktakun ai, Kughen rīnərəer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kīni tukmə nai kirik rīpəh nīkuəyen kīn kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakīkīn-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmīā kīn nu yame ramhajoun mə nakwəsaraŕ ye nārīgien kapəmīā tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasīg irak, yame kafan nəsanīnien mīne nehuəyen rapita yo. Kīni yo ye tanə əgkəp; yakrəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kīni In tukror baptaes irəmīā ye Nanmīn kape Kughen mīne nap.

¹² In ramərəer matuk tuk nəmīen norien kape narmamə maməwhai əriā, nəmə huvə mīnə mīne nəmə has mīnə. Rəmhen əmə kīn yame yeməsīm kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tīki kwənkwai wit mə tukrīpīg nīmītīn yame rhuvə. Narmamə yamə mīne khahuvə kīsəmhen kīn nīmīt wit yame rīpīk əriā mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kīsəmhen kīn tīki kwənkwai wit, yame ramarakīkīn-pən əriā ye nap ehua yame ramuək rerīn.”

Jon rīmnor baptaes ye Yesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kīni Yesu rīmītərhav Galīli muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran.

* **3:4:** Neipən a rəmhen kīn kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kīmī Farisi mīne Sadusi, yamə mīne khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mīvəh mīragh əriā meinai irīə jī Ebraham mīnə. Nəhpīkīnien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkīr norien kape narmamə, kīni yamə mīne khapəh nīsorien norien huvə, Kughen tukrīvəhsi-pən narpīnien kīmī əriā. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

¹⁴ Mærig Jon rîmini-æhu skai In mîni-pæn tukun mîmæ, “Ratuatuk mæ Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuæ mæ jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mærig Yesu rîni-pæn tukun mîmæ, “Nîkam. Takpæh næpæhyen. Kughen rîmîni mæ ratuatuk mæ takor baptaes irak.” Kîni Jon rîmneighan kîn.

¹⁶ Kîni mor baptaes ye Yesu. Kîni nîpig Yesu rîmneiwayiu mhékîmter mîn ye tame nu, mæknei kin napuæ rækwaag, kîni ræm Nanmîn kape Kughen reiwaiyu-pæ ræmhen kîn mak ye tanæ, mamækwætæ-pæn iran.

¹⁷ Kîni nægkiarîen kîrik risi-pæn ye neai mamni mîmæ, “In e narîk, yame yakorkeikei pîk. Rîkîk ragîen pîk tukun.”

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nærigien kape Yesu (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kîni Nanmîn kape Kughen rîmîkîr Yesu mîvæn ye tîpævsîk, mæ Setan* tukrîvæhsi-pæn væhsi-pæn kîmîn.

² Kîni Yesu rîmnæpæh nævîgîniên kape nîpig foti, yeraan mîne yenpig, kîni mæmkæræv pîk.

³ Kîni Setan† ruæ mîvæhsi-pæn væhsi-pæn kîmi Yesu mîni-pæn tukun mîmæ, “Tukmæ Ik Ji Kughen æfrah, ni-pæn tuk kapier mînæ e pæh khaukrekin mhauæ misor bred kîn.”

⁴ Mærig Yesu rhorpîn nægkiarîen mîmæ, “Nîkam. Kîmîrai ye Nækwækwæ kape Kughen kîmæ, ‘Narmamæ to khapæh nharmragh-æmæ-yen ye nævîgîniên. Mærig kamhamragh mîn ye nægkiarîen mînæ fam yame ramsi-pæn tuk Kughen.’” (Dut 8:3)

⁵ Kîni Setan rîmîkîr Yesu mîvæn apa Jerusalem, mærip In ye Nîmæ Ehuæ kape Kughen apa yerpîrig ægkæp.

⁶ Kîni mîni-pæn tukun mîmæ, “Tukmæ Ik ji Kughen æfrakis, iv-ærhav-ru îkîn e, meînai kîmîrai ye Nækwækwæ kape Kughen kîmæ, “ ‘In tukrher-pæ kîn agelo mînæ kafan khauæ masarha huvæ tuk Ik. Tukharaptærækin Ik kîn kwermîriæ mæ takpæh nowhan-pæniên nîhum ye kapier kîrik.’” (Sam 91:11, 12)

⁷ Mærig Yesu rhorpîn kafan nægkiarîen mîmæ, “Nîkam. Nækwækwæ kape Kughen ramni mîn mîmæ, “Takhapæh nîsæm-æsaahyen kapæmiæ Kughen Yer-maru mæ ramarha huvæ æfrakis tuk æmiæ uæ nîkam.’” (Dut 6:16)

⁸ Mæknei kin Setan rîkîr Yesu mîvæn apa ye tukwas apomh kîrik, kîni mhajoun In kîn kantri mînæ fam ye tokrei tanæ, mîne nehuyen kapæria,

⁹ kîni mîni-pæn tukun mîmæ, “Tukmæ nakæhuak kîmi yo, yakvæhsi-pre narîmnar m-fam e kîmik.”

¹⁰ Mærig Yesu rîni-pæn tukun mîmæ, “!Setan, æta irak! Meînai Nægkiarîen kape Kughen ramni mîmæ, “Taksæhuak æmæ kîmi kapæmiæ Yer-maru Kughen, mîsæri-pæn æmæ kafan nærigîen.’” (Dut 6:13)

¹¹ Kîni ai Setan rata iran, kîni agelo mînæ kîmnhauæ mîsasitu iran.

Yesu rîmîrikakun mamni-ærhav nægkiarîen kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kîni ye nîpig a, kîmnharaptærækin Jon Baptaes, kîræhsi-pæn ye kalabus. Kîni nîpig Yesu rîmnærig nævsaoyen kîn, kîni mîvæn apa yerkwanu kîrik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamaræ apaikîn, mîtærhav, mîvæn apa taon

3:16: Jon 1:32   **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35   * **4:1:** Setan in yemehuæ kape nanmîn has mînæ.   **4:1:** Hib 2:18; 4:15   **4:2:** Eks 34:28   † **4:3:** Gris ramni, “Kîni yermamæ kape nîvæhsi-pæn væh-si-pæniên ruæ.”   **4:4:** Kol 1:16-17

kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali.

¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehua e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehua rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotərəkin əriə ye nipig mifam.” (*Aes 9:1-2*)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(*Mak 1:16-20; Luk 5:1-11*)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehua e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam.

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəkəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piauni. Nhagrii e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə,

²² məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(*Luk 6:17-19*)

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin.

²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə.

²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag
kimi əriə
(*Luk 6:20-23*)

- 1 Nipig Yesu rimnəm nukwhəo ehuə yame ramkwasiḡ kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.
- 2 Kini In rimirikakun mhajoun əriə mīmə,
- 3 “Narmamə yamə mine kamhəvəhsi-əhu atuk əriə masətigtə əmə ye Kughen, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.
- 4 Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmha, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəḡkiar vi vi kimi əriə.
- 5 Narmamə yamə mine khapəh nhəvəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukriəvəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.
- 6 Narmamə yamə mine kisorkəikei pik yerkiria m-fam mə nimraghien kapəria tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəria in ratuatuk.
- 7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.
- 8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.
- 9 Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.
- 10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisərə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.
- 11 “Nakasərə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimia narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəḡkiarrien hah misoriah əmiə kin.
- 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Niḡar mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

- 13 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə naksəmhen kin niḡar kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini məriḡ tukmə niḡar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.
- 14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kin taon yame kimivhirəkin yerpirig ye tukwas.
- 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə.
- 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmia pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhəvəhsi-haktə nhəḡ Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

- 17 Kini Yesu ramni min mīmə, “Rikimiə tukriḡpəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəḡkiarrien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, məriḡ yimauə mə jakor nəḡkiarrien minə a khauə misor nəfrakisien kin.

18 !Nəfrəh! Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nīpīg tokrei tanə mīne neiai kwərə, kīni Loa, in mīn tukramarə. To nar kīrik rīpəh nīrkəkien iran. Nar apnapīg in leta kwakwə əmə, kīni Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarīen mīnə fam kape Loa tukhauə mīsor nəfrakīsien kīn.

19 Ror pən, narmamə yamə mīne kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə mīn tukšəpəh, nar apnapīg mə nəgkiarīen kəskəh əmə kīrik ye loa kape Moses, tukokrən kīn əriə kīmə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yamə mīne kasor loa mīnə a, mishajoun narmamə kīn, tukokrən kīn əriə kīmə iriə yerpīrig əgkəp ye rao ye neai.

20 Yakamni məknakīn tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nīmri Kughen rapita norien kape Farisi mīnə mīne nəmhajoun mīnə kape Loa, yamə khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien rīpəh natuatuk-huvə-yen ye nīmri Kughen, to nakpəh nhavəniən misarə apa ye rao ye neai."

Niemha in rahas rəmhen kīn nhopniyen yermamə

21 Kīni Yesu ramni mīn mīmə, "Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarīen yamə nəmhajoun kīmnhani-pən tuk rīpmiə mīnə, mhāmə, 'Takhapəh nīshopniyen yermamə' (Eks 20:13) kīni, 'yermamə yamə ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərəer ye nīmri mīrh mīvəh narpīniən.' (Dut 5:17)

22 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kīrik, niemha rhai in tuk nar kīrik yamə piauni rīmnor, ratuatuk mə kwən a yamə niemha ramhai in tukrərer ye nīmri mīrh mīvəh narpīniən. Kīni tukmə yermamə kīrik rīmnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nīmri kaonsel. Kīni tukmə yermamə kīrik raməko-pən yarmhə kīmi in kīrik, ratuatuk mə yermamə yamə rīmīni nəgkiarīen a tukrīvən ye nap ehua.

23 "Kīni tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nīmə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kīrik kīmi Kughen, mərig aikīn a, tukmə rīkīm raməsik piām yamə rīmnor niemha kīmik, uə ik nīmnor nar kīrik kīmin yamə rīpəh nəmheniən,

24 pəh pi pom kafam nīvəhsi-pəniən, kīni mīvən məm piām mwərəhu huvə nətərigiən kapəmiru, mīrəpəh nīworien tīkmīr, mīwor kīrikianə, kīni ai, mīpīvən mīpīvəhsi-pən nar kīrik kīmi Kughen ye tebol.

25 "Tukmə yermamə kīrik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kīni tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərīnuyen tuk əmiru mīnə, tamə rəukəkin ik mīvən ye nīmri mīrh. Kīni yaməhuə kape kot reighan-pən kīn ik ye kwermi polis. Kīni polis rīrəh ik mīvən mətapīg əsigin ik ye kalabus.

26 Kīni yakamni-pre nəfrakīsien tuk ik, mə tukmə ror məknakīn, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamiən ye narpīniən kafam."

Rīkim tukrīpəh nəkrəhyen kīn piraovīn

27 Kīni Yesu ramni mīn mīmə, "Kimiə nakwəsərig nəgkiarīen e mə, 'Kimiə yamə mīne nakwəsərkurək ta, takhapəh nīsəkrəhyen kīn piraovīn. (Eks 20:14; Dut 5:18)

28 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovīn pīsin kīni rīkin raməkrəh kīn, in rīnor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kīn yamə rīmnəkrəh əfrakīs kīn.

29 Kīni tukmə nīmrim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikīn. Rhuvə pik mə takpəh nīmrim kīrikianə, rapita yamə takvən ye nap ehua kīn nīpram pīpīə.

5:18: Luk 16:17; 21:33   5:19: Jem 2:10   * 5:22: Nəgkiarīen Gris ramni mə, "Tukmə ramni-pən tuk piauni mə 'Rakah!' Nəgkiarīen e in narpakwaiyen.   5:22: 1 Jon 3:15   5:23: Mak 11:25   5:29: Mat 18:9; Mak 9:47

³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimməpəh.’ (Dut 24:1-4)

³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimmor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimməkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsə ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarien kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, ‘Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarien kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən nəgkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21)

³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru.

³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə.

³⁶ Mhapəh nishajounien kapəmiə kapə mə kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemie mə tukrhawən uə tukrapig.

³⁷ Mərig taksəfrakis nipig m-fam. Tukmə nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmə nakspəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kirik mə tukror nəgkiarien kapəriə ror nəfrakisien kin.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Tukmə yermamə kirik rhapsi nimri yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimrin. Kini tukmə yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)

³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmə yermamə kirik rərip nikapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip.

⁴⁰ Kini tukmə yermamə kirik rivəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kimik mə takvəhsi-pən kafam sot kimin mə tukrəghu huvə nətərigien kapəmiru, vəhsita min kafam kot mivəhsi-pən kimin.

⁴¹ Kini tukmə mobael kirik raməkeikei kimik mə takru kafan nitip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru.

⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirərig-pə min mirəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kɪni Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta mə, “Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksɪn, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.” (Lev 19:18)

⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə,

⁴⁵ kini norien a ramhajoun mə kimiə ji Kughen Rimimiə, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig riṗ mamuh nəmə atuaturuk mine narmamə yamə mine khapəh nisatuaturukien.

⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to riṗəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk manə kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə.

⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksɪn misəgkiar kimi əmiə minə, pa rimə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksɪn. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksɪn.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mimə, “Rimimiə Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuaturuk min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuaturuk, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai riṗəh nərokien əmiə iran.

² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, niṗig kisasitu ye yavən has minə, məsher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swaturuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə].

³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm.

⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapıs kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Niṗig naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swaturuk piəak, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə].

⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kṗəh nəmien In. Kini Rimimiə,

yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarinen riṣsaah yame niṣran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tüksərig əriə tuk nəgkiarinen minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani.

⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimiimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwaqwə kin.

⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin: “Rimtawə ye neai, nhagin rəmrhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Niṣig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk niṣig e towai.

¹²⁻¹³ Pəh niṣəhyen əmawə mə Setan tukriṣəsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəh-si-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptərakin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimiimiə ye rao ye neai tukriṣəh narpinien kapəmiə norien has minə.

¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimiimiə min tukrəkeikei marṣin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mīmə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien niṣriimiə rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiṣiə rəmkimik. Iriə kasor niṣriṣiə ror piṣin, mə narmamə tüksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə].

¹⁷ Mərig niṣig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye niṣriimiə, misətei huvə ye nikwənemiə,

¹⁸ mə narmamə tüksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimiimiə, yame kiṣəh nəmien In, In piṣin əmə tukrəm miṣkun. Kini Rimiimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor niṣig kapəmiə apa rao ye neai (Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukriṣsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar.

²⁰ Mərig taksor niṣig kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen riṣəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin.

6:7: 1 King 18:26-29   **6:8:** Mat 6:32   **6:10:** Luk 22:42   * **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharṣin nəgkiarinen e mhama, “Meinai Ik piṣin əmə Yermaru, Ik piṣin əmə nakavah nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam piṣin əmə, riṣəh norien infamien. Amen.”   **6:16:** Aes 58:5-9

6:19: Jem 5:1-3   **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22

21 Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

22 Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimrim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nıpram. Tukmə nəkwai nimrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nıpram rukwar kin nikhakien.

23 Mərig tukmə nikwai nimrim mir kwahas, rəmhen mə nıpram rukwar kin nəpignapien. İKini tukmə nikhakien ye nıpram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

24 “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

25 Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nıpraimiə rapita neipən?

26 Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə İn rorkeikei pik əmiə rapita man minə!

27 ?Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimraghien kapəmiə.

28 “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhavus. İriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən.

29 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a.

30 Jiji nai minə kishaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? ! Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

31 Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, ‘?Jaksən naha?’ uə ‘?Jakkanim naha?’ uə ‘?Jakhavəhsi-pən naha neipən?’

32 Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimraghien kapəmiə.

33 Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuətuk, pəh iriu tukwəer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

34 Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape

tuknəkʷamir. Nımraghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narımnar kape tikianəkʷamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nıkar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kını Yesu rımını mın mə, “Takpəh nəm-pəniyen nar has ye narmamə, tamə Kughen mın rəm-pre nar has irəmıə.

² Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrını əmə mın iram rəmhen kin yame nımını. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə mın iram rəmhen kin yame ik nımmor.

³ “?Rhawor nakamhani nımoptanə yame ramswın-pən ye nımri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nımrimıə?

⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nımrimıə, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nımoptanə ye nımri piaumiə?

⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nımrimıə, kwasig ikın, nakharkun nisəm-huvəyen nımoptanə yame ramswın-pən ye nımri piaumiə mıpıhasur-ta.”

Nivəhsi-pəniyen nəgkiarien kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kını Yesu rımını mın mə, “Hapəh nhavəhsi-pəniyen narımnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisarar misəs əmiə. Kını mhapəh nisarakikin-pəniyen nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig (Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kını Yesu rımını mın mə, “Saiyoh Kughen kin narımnar, kını In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kını tapig tukrəhitə tuk əmiə.

⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kını narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm mın. Kını yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmıə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nıkam? !Nıkam!

¹⁰ ?Uə tukmə nıpig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? ! Nıkam!

¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pəniyen narımnar huvə minə kimi jimıə minə. Mərig Rımımıə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kını nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kını sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor mın kimi əmiə, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiariyen fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12   **7:2:** Mak 4:24   * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nımrin rhakta.   **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24   **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22   **7:11:** Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehua. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a.

¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nımraghien rerin. Kini narmamə kwatıksın əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparı yamə mine kasəkwəpah.

¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to rıpəh nıkuəyen kin kwənkwai fig.

¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah.

¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kıpəh nənien. Kini to nai has rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan yame rhuvə.

¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwaıriə yame rhuvə, tukəpır-pır, karakə-pən kin ye nap.

²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapıg mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen.

²² Ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nıkam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nımivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nımtətien minə.’

²³ Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mımə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

*Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mini min mımə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narımmar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rımə tukror kafan nımə, tukrəkupən məkir nımoptanə, meıwıyü nəspır kapier apıg, mor pən nımə iran.

²⁵ Kini nıpig tukmə nəhig rıp kini yapiwən raiyu, kini nımətag ramuh nımə, to rapəh nımıriən, meinai nıhun ramərer tim tim ye kapier.

²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rirkək. Tukmə rımə tukror kafan nımə, ravhırəkin haktə əmə ye nıpakir.

²⁷ Kini nipiḡ tukmā nāhig riḡ, kini yapiwān raiyu, kini nīmātag ramuh nimā, rāusārku, mowhan əpir-pir.”

²⁸ Kini Yesu rimmor infamien ye kafan nāvħagien, nukwhao ehua a kisəriḡ kafan nhajounien, kisakur

²⁹ meinai rimmhajoun əriā, kisəm mā riḡəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəḡkiarrien kafan, nanmin aikin.

8

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmħayen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rimasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin.

² Kini kwən kirik yame ravəh nəmħayen əutən kirik e leprosi raməmīr ye tikiḡ ruə meiwaiyu, mənīmkuḡ-pən tukun, mini-pən tukun mīmā, “Yermaru, tukmā nakirkun mā to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkiḡmik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmā, “Əwəh. Yakorkeikei mā jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmā nəmħayen e leprosi rikak iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmā, “Takpəh nīni-ərħavyen narīmnar minə e kimi narmamə. Məriḡ yuvən məm pris kirik pəh in rəm mā nīpram riḡor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mā nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkiḡmik ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rimavən mītərħav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rimauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmā,

⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nīpran fam riḡhə. Kini raməriḡ pik nəmħayen.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmā, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Məriḡ yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmā, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mā takuə imak ikin. Ik yerpiriḡ məriḡ yo ye tanə əmā. Məriḡ, takəḡkiar əmā, pəh kafak slef tukrəsənin min.

⁹ Yakirkun mā nīmħayen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmā yakni-pən tuk kirik mīmā, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmā yakni-pən tuk kirik mīmā, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmā yakni-pən tuk kafak slef mīmā, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rimməriḡ nəḡkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə minə khakwasig kin In mīmā, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mā, nar apnapig kwən e pəh nien mā yemə Isrel, məriḡ yakpəh nəmħanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.

¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mā narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri piḡin piḡin minə, mhauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ebrahim minə Aesak minə Jakob apa ye rao ye neai.

¹² Məriḡ kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rimməkupan mīrpen əmiə mā In tukrarmaru irəmīə, In tukrarak-ərħav kin əmiə iruə ye nəḡnəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwaruə meinai kisəriḡ nəmħayen ehua.”

13 Kini Yesu rarar mini-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nīpig atuatur a, yorwok kafan rimməsanin min.

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

14 Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pīk, kini Yesu rimavən məm,

15 məker-pən ye kwermīn, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən mīruk ta nəriə nəviginien.

16 Kini nīpig mīrh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimməgkiar əmə maməko ta nanmin has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

17 Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mīmə,
“In rimivəh-si ta nəmhayen minə kapətawə,

kini mor nīpraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Luk 9:57-62)*

18 Kini nīpig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavan ye nīkar lugun pən.”

19 Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

20 Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kuri aparū minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

21 Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

22 Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nīkam. Apəh-pən, mīkwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nīmraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

*Yesu ramni-əhu nīmətag ehuə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

23 Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

24 Məkneikin, nīmətag ehuə kirik rimməvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir.

25 Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “! Yemehuə! ! Yemehuə! !Vəh mīragh ətawə! !Kinasəmnim!”

26 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ? Nhatətəyen hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nīmətag mine peao-peao ehuə. Nīmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

27 Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwān!”

*Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

* **8:14:** Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kīraru yamə mir nanmīn has ramərer-pən irəriu kirasī-pən ye nəpəæg kapier yame kamnīn narmamə ikīn. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikīn.

²⁹ Kīrauə mīwəm Yesu kīrəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ? Nakwauə mə takor narpīnien kīmi əmru yame rīpəh hanə norien nīpig tukun, uə?”

³⁰ Ikīn aikīn a, pukəh mīnə khapsaah kasəruk ikīn, məriɡ isok kəskəh tuk əriə.

³¹ Kīni nanmīn has mīnə kīmīsaiyoh-pən skai kīmi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh mīnə a.”

³² Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Havən!” Məkneikin, nanmīn has mīnə a kīmnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh mīnə. Kīni pukəh mīnə a, iriə fam kīmīsaiyu mīseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav mīsəmmīn ye tahik.

³³ Kīni ai, narmamə yamə mīne kasəvigīn pukəh mīnə a kīmīsaiyu, mhavən apa ye taon mīsəvsao-pən kīn narīmnar fam, mīne narīmnar yame Yesu rīmnor kīmi kwərə mir yamə mir a nanmīn has rīmamərer-pən irəriu.

³⁴ Kīni narmamə mī-fam yamə mīne kasərə apa taon khatərhav, mhaue tuk Yesu masəkeikei kīmīn mə tukrītərhav aikīn.

9

Yesu rīmnor huvə yermamə kīrik yame nīpran rīmamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kīni Yesu rat-pən ye bot mukuraopən ye nīkar nu, mītərhav-pən iman ikīn.

² Kīni narmamə tīksīn kharəh yermamə kīrik mhavən kīmīn. Nīpran rīmamhə. Ramapīr ye kafan nīkaokao. Kīni Yesu rīmnam kapəriə nhatətəyen, kīni mīni-pən tuk yemə ramhə mīmə, “Narīk, pəh nīgīnien. Yakwərəh-si ta fam ta narpīnien kape təvhagə has kafam.”

³ Kīni nəmhajoun mīnə tīksīn kape Loa kape Moses kīmīsəriɡ nəɡkīarien a, mhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “!Ah! !Nəɡkīarien a rahas! Kwən a raməɡkīar məknakīn mamni mə in Kughen.”

⁴ Məriɡ Yesu In ruirkun ta kapəriə nətəriɡien, kīni mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nətəriɡien kapəmīə ramahas məkneikin?”

⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kīni kīmīə nakasəm mə nəɡkīarien kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpīnien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekīnter məriwək mamvən?

⁶ Məriɡ yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə has.” Kīni marə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhəkīnter, mīrəh kafam nīkaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’”

⁷ Kīni taktəkun əmə, kwən a rhekīnter, məriwək mamvən iman ikīn.

⁸ Kīni narmamə m-fam kīsəm kīsakur pik kīn, masəgnəɡin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kīmi yermamə mə tukror məknakīn.

Yesu rīmnokrən kīn Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasiɡ ikīn ye narīmnar mīnə e, Yesu rītərhav maməriwək mamvən, kīni məm kwən kīrik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*.

† 8:28: Mak mīne Luk kīramə nhag kwənman a Gerasa. 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 9:1: Mat 4:13 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 9:6: Jon 17:2 * 9:9: Matiu, nhag pīsīn kīrik e Livae.

Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rəer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nima kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nipiğ Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhama, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

¹³ Mərig havən misarha-kin nīprai nəgkiarrien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rīpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” (Hos 6:6) Kini Yesu rirpin nəgkiarrien mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhama, “Əm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nahuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipiğ kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimmnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nipiğ a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipiğ yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimmnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nipiğ a in a, In minə tiksın tukəsəpəh nisəviginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua.

¹⁷ Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukraməteih, kini waen tukraiyyu. Nikam, kīpəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nipiğ Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehua kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh rīpimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.”

¹⁹ Kini Yesu rimmərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nīpiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mīrap nəpəəg nimri kot kafan.

²¹ Ye nərigien kafan rima, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

9:11: Luk 15:2   9:13: Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22   9:14: Luk 18:12   † 9:15: “Yermamə yame rimmnarkurək pə pə,” nīpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nīpran e Kristen minə. Nipiğ Yesu rimməpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.   9:21: Mat 14:36

22 Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mīni-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginiēn. Kafam nhatətəyēn rimmor ik nakwahuvə min.” Kini ye nīpig a, pian a rimməsanin.

23 Kini nīpig Yesu rīmauə mītərhav-pə ye nīmə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nīpei kape nīmhəyēn. Kini narmamə kimmhauvrig-uvrig pik.

24 Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nīmhəyēn; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisarəh iakei iran.

25 Mərig narmamə kimmhātərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter.

26 Kini nəvsaoyen kin rimmayiu markurao fam ye tanə a.

Yesu rimmor huvə nimmrin pis mir

27 Yesu rīmatərhav aikin a, kini Inimmrin pis mir kīraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!”

28 Kini Yesu rīmavən apa imə, kini nimmrin pis mir a kīrauə tukun. Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimmrimiru uə nīkam?”

Kini iriu kīrəni-pən tukun mirəmə, “Əwəh, Yermaru.”

29 Kini Yesu rīmirap nimmriuru mīni-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nimmrimiru meinai nakwhatətə irak.”

30 Kini nimmriuru rhuə, kinəwəm nar. Kini Yesu rīni-pən skai tuk əriu mīmə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimmnar minə e kimi narmamə.”

31 Mərig iriu kīmirātərhav miravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarīen (Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

32 Nīpig kwərə mir a kwərātərhav, narmamə kharəh yermamə kīrik yame reinein nəgkiarīen, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarīen meinai nanmin has ramərəp-pən iran.

33 Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar.

Kini nukwhao ehua kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhama, “Kipəh nəm-hanəyēn nar kīrik ror məkneikin ikin e Isrel.”

34 Mərig Farisi minə khani mhama, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

35 Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwanu minə fam, maməwhag ye nəkwai nīmə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine nīprairiə raha, kamhahuvə.

36 Nīpig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kīmisarə ye nīpig əutən minə, [miseinein nīsasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimmraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhəvəyēn tuk əriə.

37 Kini rīni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginien rīnehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatīksin əmə yame kamhəvəh.

38 Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhama In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

*Yesu rimirpen kafan narmamə twelef
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə, mine tuk nor-huvayen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir;

³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nəvhəyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas;

⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

*Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, minı-pən tuk əriə mımə, “Takhapəh nhavənien misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərus kape Isrel; kini mhapəh nhavənien ye taon kirik kape nəmə Sameria,

⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

⁷ Kini nıpig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nıpig yame Kughen tukramaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’

⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nıprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmın has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nımhapəh nhavəhyen nımiri nırkunien tuk nor huvəyen narmamə.

⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane,

¹⁰ mhapəh nharurien nıtip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nıpig takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, taksəkeikei misarhakin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nıpig yame takhatərhav yerkwanu a.

¹² Tukmə nıpig takamhavən misarə ye nımə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərınuyen tukraməmır tuk əmiə.’

¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nımə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarien kape nəmərınuyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nıkarın kape nəmərınuyen tukrurə əmə ye nımraghien kapəmiə.

¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyen ye nımə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhatərhav ye

* **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” ramhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6

nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nımokruur ye sandel kapəmiə.‡

¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan. §”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kini Yesu ramni mımə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparı * yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nırkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə.

¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksəri-p-ərhav əmiə ye nımrı mırh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə.

¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nımrı namasur kape gavman mine ye nımrı nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel.

¹⁹ Mərig nıpig tukharaptərəkin əmiə, takhapəh nisətəri-g-pikien mə takshawor-pən iran mine mışorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nıpig atuatur a, Nanmın kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.

²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmın kape Rimimə Kughen tukrīvəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nıpig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rımriə minə mine nisınriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə.

²² Narmamə tuksəmakin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtım miseraiji nıpig kwasig, Kughen tukrīvəh miragh əriə.

²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakreri-g-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kəsor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

‡ **10:14:** Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rıpəh nəmhenien.

10:14: Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rımnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmır ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Grıs ramni nar miragh aparı kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19

10:20: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.

²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah.

²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nıpraimiə, mərig kaseinein nıshopniyen nanmimiə. Mərig hağin kin Kughen meinai in rirkun narakikin-pən-ien nıprai jir mine nanmin apa ye nap ehuə.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə.

³⁰⁻³¹ Kini nımraghien kapəmiə rapita nımraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nımraghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə.

³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yımauə mə jakərəhu nəmərınuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yımauə mə jakərəhu nəmərınuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasarowagkəp.

³⁵ Yakamni məkneikin meinai yımauə mə jakor
 “Yerman tukror timəht iriu rimni,
 mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
 mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tukSOR tikmir kimi iriə atuk minə tiksın.’ (Maeka 7:6)

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə.

³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukup tuk nıkwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rımmher-pə kin Yo.

⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh.

10:26: Mak 4:22; Luk 8:17   **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12   † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”   **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34   **10:33:** Luk 12:8-9
10:37: Luk 14:26-27   **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25   **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

42 Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo (Luk 7:18-23)

1 Kini Yesu rimməvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarlen kape Kughen aikin.

2 Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimmor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə,

3 “? Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

4 Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimmnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon.

5 Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimmhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.†

6 Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak riphə nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehua kirik (Luk 7:24-35)

7 Nipig narmamə a yame Jon rimmher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehua. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nımətəg? !Nikam!

8 ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king.

9 ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpig rapita profet.

10 Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarlen.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.* (Mal 3:1)

11 “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə

* 11:5: Nəgkiarlen kape Gris ramni “leprosi.” † 11:5: Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo.

yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpirig min rapita Jon.[§]

¹² Ye n̄ipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav n̄əgkiarieren kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə.

¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə n̄ipig kape Jon, n̄əgkiarieren kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine n̄əgkiarieren kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen.

¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə.

¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame n̄imətirgimiə rarə, sətəriɡ huvə kin n̄əgkiarieren e.

¹⁶ “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktakun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwtə masəkür ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə,

¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’

¹⁸ Yakamni məknei meinai ye n̄ipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak n̄ipig ripsaah, m̄ipəh n̄inimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməm̄ir iran.’

¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamni waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeiki mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye n̄irkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen n̄əfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor n̄imtätien ripsaah aikin ye n̄imririə. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararieren ye n̄əriɡien kapəriə tuk kapəriə norien has minə.

²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisərə apa Korasin! Nəmhəyen ehuaə tukrurə tuk əmiə. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehuaə tukrurə tuk əmiə, meinai yimnor pawk n̄imtätien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yakpior n̄imtätien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye n̄əriɡien kapəriə tuk təvhagə has m̄ipihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye n̄imrawk [ror n̄imtätien mə kisəriɡ rahas pik tuk kapəriə norien has minə.]

²² Mərig ye n̄ipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisərə apa Taea mine Saedon kupən.*

§ 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehua rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 11:19: Mat 9:14 * 11:22: Kughen rimnoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. 11:22: Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4

²³ Kini kimiä nämä Kapeneam. ?Kimiä nakhamä ta mä Kughen tukriväh-si haktä ämiä ye kwänmhaan kape nisiayen ye rao ye neai uä? !Nikam! Kughen tukriväh-si-ähu ämiä naksweiwaiyu pik ägkəp, ye kwänmhaan kape narpinien†. Kini tokmä yakpior nimtätien minä a apa Sodom kupan, to taon a ripipäh nirkäkien.‡

²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ämiä mä nipig a yame Kughen tukror narpinien kapämiä, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamä yamä mine kimnisarä apa Sodom kupän.”

*Yesu ravähsi-pən napisien kimi narmamä yamä mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rimä, “Tatä Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpig ye neai, mine ye tokrei tanä. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minä e ye nimri narmamä yamä mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamä yamä mine kisəmhen əmä kin kwajikovä minä mä iriä e tukharkun nar.

²⁶ Tatä, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu ripin mamni-ərhav mima, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmä rirkun Tini. Kini Tini əmä mine narmamä kafan minä, iriä əmä kharkun Tatä Kughen. Iriä e narmamä yamä mine Tini rimirpen ta əriä mä In tukror əpu Tatä Kughen kimi əria.

²⁸ “Hauä tuk Yo, kimiä yamä mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minä, pəh yakvähsi-pre napisien.§

²⁹⁻³⁰ Yakamni mäkeikin meinai Yo yemä mar, kini kafak nətərigien in ye tanä. Kini hauä tuk Yo mhävə napisien ye kapämiä nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvähsi-pre kimi ämiä in rimar.”

12

*Yesu ramhajoun narmamä kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)*

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamä minä kimisəriwək mhävən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamä minä kisəmkerəv. Khävən misətim wit tiksın, masən kwənkwan.

² Mərig Farisi minä tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamä, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamä kasor wok masakapir Loa kape Moses. ? Rhawor e kasor mäknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriä mima, “Tukmä ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamä minä kimisəmkerəv.

⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimä Ehuä kape Kughen mən bred yame pris minä kwənhävähsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mä narmamə arnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minä əmä kharkun nisənien.†

† **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. § **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29

11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. * **11:29-30:** 1 Jon 5:3

12:1: Wit in kwənkwai nai kirik kamor floaə kin. † **12:1:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor floaə kin. ‡ **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6.

12:1: Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10 **12:4:** Lev 24:5-9

⁵ Ua tukmā ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mā nīpīg minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Əhuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mā nar a in ratuatuk əmə.

⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mā kwən kirik eikin e In yerpīrig rapita Nimə Əhuə kape Kughen.

⁷ Ye Nəkwəkəwə kape Kughen In ramni mā,
 “‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mā rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rīpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’” (Hos 6:6)
 Kini Yesu rīrpin nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi minə mīmə, “To nakpiharkun nīprai nəgkiarien e, mīpiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk[‡], to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə.

⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu rītərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə.

¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermīn rīmḥə, rīpəh nīhuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mā, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mā to nakor huvə yermamə yame ramḥə ye Sabat, uə nīkam?” Iriə kīmisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mā tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmā kīmiə kirik, kafan sipsip rīvə-ərhav pikin ye nəkwai nīmīr ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeiki mīvan mīrəh-si haktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmīə in to rīpəh norien məkneikin? Rīrkək.

¹² Mərig nīmraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mā tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermīn.” Kini rīhuatuk kin kwermīn, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermīn nīkarin.

¹⁴ Mərig Farisi minə a kīmmhavən, mamharai mhun mā tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rīmīrpen

¹⁵ Kini Yesu rīmīrkuən mā Farisi minə kisarkut mā tukshopni In, mītərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rīmno huvə nəmhəyen fam kapəriə,

¹⁶ mīni-əhu əriə mā tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə.

¹⁷ Nar a rītərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mīnor nəfrakisien kin, yamə rīmīni mīmə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yīmīrpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mā Nanmīn kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrīni-ərhav norien atuatuk kafak mine nīvəh-mīraghien kafak ye nīmri narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In rīpəh nuhyen əjir, mīpəh nokrən-apomhien;

Mīpəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsanīnien rikək.[§]

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

^{12:5}: Nam 28:9-10   ^{12:6}: Mat 12:41-42   [‡] ^{12:7}: Yesu ramni mā kafan narmamə kisatuatuk.

^{12:10}: Luk 14:3   ^{12:12}: Luk 14:5   ^{12:14}: Jon 5:16   ^{12:16}: Mat 8:4; Mak 3:12   ^{12:18}:

Mat 3:17   [§] ^{12:20}: Gris ramni mā, “Tukrīpəh nakapīriən nuwig kirik yame ramiko, kini tukrīpəh nher-əpisien kandel yame ramuək.”

21 Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənəreus kape Isrel, iriə tuksəruhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.”
(Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimirin ripsis, riphəh nəgkiarien, meinai nanmin has ramərəpən iran. Kini Yesu rimmor huvə min, kini kwən a rimməm nar, mægkiar.

23 Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

24 Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə.”

25 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to riphəh narə-huvəyen.

26 Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaaħ-əsaaħ mirkək.

27 Kini kimiə minə min tiksın kasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul.

28 Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə.

29 Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən, mətu kafan narimnar, maməmir, yermamə pisin kirik to riphəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.*

30 “Yermamə yame riphəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame riphəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.

31 Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsitayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen riphəh nivəhsitayen narpinien iran tuk nipig kirik.

32 Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to riphəh nəru-kinien tuk nipig kirik, ye nipig e uə ye nipig yame tukripiuə.

33 “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas.

12:24: Mat 9:34; 10:25 12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * 12:29: Niprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwan a yame reinein nəgkiarien. 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 12:31: Hib 6:4-6 12:33: Mat 7:16-20

³⁴ !Ah! Kimiä naksəmhen kın snek yame ramor norien iko iko. Kimiä nəmә has minә. To nakhapәh nhaniyen nar huvә kirik, meinai narmamә kamhani әmә naha nhagin yame ramamir yerkiria.

³⁵ Yermamә yame nәrigien rhuvә rukwar yerkin, nәpig m-fam in ramni nar yame huvә. Kini yermamә yame nәrigien has rukwar yerkin, nәpig m-fam in ramni nar has.

³⁶ Yakamni-pre tuk әmiә mә, ye nәpig yame Kughen tukrәkir narmamә iran, narmamә tukasәkeikei mhani-әrhav-pәn tukun mә rhawor iriә kimnhani nәgkiarinen has apnapig minә fam kapәria.

³⁷ Ror mәkneikin In tukrәkir fam nәgkiarinen pisin minә kapәmiә, mә kimiә nәмә atuaturuk minә uә nәмә has minә."

Nimtәtien yame Kughen rimnor ye nimirghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nәмhajoun minә tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minә kimnhani-pәn tukun mhamә, "Yhajoun. ?To nakor nimtәtien әpsipis kirik yaksәм?"

³⁹ Kini Yesu rimni-pәn tuk әria mima, "Kimiә narmamә e towei mine, kimiә naksor pik tәvhagә has mhaukreikin-pәn nimeitaimiә kimi Kughen, masorkeikei mә taksәм nimtәtien pisin kirik. Mәrig tukmә ror Kughen tukripәh norien nimtәtien kirik ye nimirmiә. Mәrig tukror әmә nimtәtien kirikianә әmә yame rimnor kupan ye nimirghien kape Jona.

⁴⁰ Jona rimnamamir ye tip kәmәәm ehua kape nәpig kisisar, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianә әmә min, Yo, Ji Yermamә, jakamamir ye nәkwai nimir kape nәpig kisisar, yenpig mine yeraan.

⁴¹ Kini ye nәpig yame Kughen tukrәkir narmamә iran, nәмә Nineve min taksәer mhani hah narmamә yamә mine kisarә e towei mine. Meinai nәмә Nineve a kupan kimsәrig nәgkiarinen kape Jona, misarar ye nәrigien kapәria tuk tәvhagә has. Mәrig Yo yakapita Jona, mәrig kimiә nakhapәh nisәtәrigien kın Yo.

⁴² Kini in apa kupan, kwin kape kantri e Shipa†, rimasi-pәn isok muә mә tukrivәh nirkunien kape King Solomon kupan. Mәrig Yo yakmauә, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mәrig kimiә nakhapәh nisәtәrigien kın Yo. Mә tukmә nәpig Kughen tukrәkir narmamә iran, kwin a kape Shipa tukrәrer mini-hah yamә mine kisarә e towei mine.

⁴³ "Nәpig nanmin has ramәta ye yermamә kirik, in ramavән ye tipәvsik, mamarha-kın ikin tukrapis ikin, mәrig ripәh nәmien.

⁴⁴ Kini in mamni mima, 'Pәh yakrerig-pәn ye kafak nimә yame yimnamarә ikin.' Nәpig in rirerig-pә mәм kafan nimә, yermamә rikәk iran, kimnahiә ripiә huvә, narimnar m-fam kamhaswin huvә.

⁴⁵ Kini in ramvән mikir min nanmin has minә iriә seven yamә mine kisahas pik min rapita in. Kini khavән min imә misarә min ye nimirghien kape yermamә a. Kini yermamә a, in apa kupan, kafan nimirghien rahas; mәrig taktәkun ai rimnahas pik rapita yame in kupan. Kini kisәmhen әmә kın әmiә, nәмә has yamә mine nakasarә e taktakun."

Famle әfrakis kape Yesu, iriә e narmamә yamә mine kasor nәgkiarinen kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipig Yesu ramægkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin.

⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rimə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?”

⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mimə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə.

⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipig atuatuk a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nikar-kar nu apa Galili.

² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak.

³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsim kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien.

⁴ Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.*

⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-pən ye tokrei kapiet, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuua əmə meinai nimoptanə rikəskəh.

⁶ Mərig nipig mirh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien.

⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun.

⁸ Kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaairiə wan handred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətərgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien mənivən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə.

¹² Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə.

¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakın pawk, mhapəh nisəmien nıpran.

¹⁴ Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfraksien kin yame ramni mə,

“ Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

12:50: Rom 8:29   **13:2:** Luk 5:1-3   * **13:4:** Kwə e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.   † **13:7:** Yesu to ripəh niniyen mə kwənurkəsik, mərig nəraus kirik ror nhirin.   **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

15 Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,
 kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
 kini misətəpig kin nimiria.

To kipiəpəh nisorien məknakin, kipiəəm nar kin nimiria,

mipisərig nar kin nimitirigiria,
 mipiharkun nar yerkiria,
 mipisarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh
 əria. (Aes 6:9-10)

16 “Mərig kimia e, Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmia,
 kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran.

17 Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə profet minə khapsaah mine nəmə
 atuətuk minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame
 nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik
 mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh
 nisərigien.

18 “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsim.

19 Kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə
 yame rimnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh
 nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuua əmə nərigien yame rimavən yerkin.

20 Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapiə ipakə
 ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kapə Kughen,
 məkneikin ravəh yerkin agien,

21 mərig nuan rıpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərə əmə tuk nıpig kwakwə
 əmə. Tukmə nıpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nımraghien kafan tuk
 nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyen.

22 Kini kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin
 yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien
 ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə
 tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen.
 Kini nəgkiarien a rıpəh nikuəyen kin kwənkwan.

23 Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin
 yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mırkun nıpran. Kini ye
 nımraghien kafan, rikuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwairia wan
 hundred, tiksin sikisti, tiksin toti.”

Nuəpikinien ye mənvhirik yame rahas

24 Kini Yesu rimini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əria mımə, “Nar-
 maruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-ətəg
 kweru nai ye kafan nəsimien.

25 Yenpig, kisapir iria kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir
 ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map.

26 Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwairia. Mərig
 ye nıpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

27 “Kini slef minə kape kwan a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə,
 ‘Yeməhuə. ?Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nıkam? ?Mənvhirik
 has risi-pkaa?’

28 “Kini yamehuə a rini-pən tuk əria mımə, ‘Tikmir kirik kafak rimnor nar
 en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən
 misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Nikam. Hapəh. To nakasəkawai ta mənvhirik has minə a, masor misəkawai ta pikin kwənkawai nai huvə.

³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwariaji kwənkawai nai huvə rimruə. Ye nipig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkawai nai mə tukhavən misəkupan misəkawai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkawai nai huvə minə mhaue ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

*Narmaruyen kape Kughen ramehua atuk ye nəsaninien kafan
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkawai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien.

³² Kwənkawai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nipig in tukrurə mehua rəmhen kin nai ehua kirik. Kini man minə yamə mine kamhaviə yerpigrik tukhauə misor nimairiə ye kwəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehua.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyen.

³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarlen kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mīmə,

“Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkawai nai ye nəsimien.

³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkawai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan.

³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkawai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə.

⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig.

⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamar-maru ikin, misəkawai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə.

⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwarua.

⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarlen e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarlen kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə.

Kini yermamə kirik rımavən, məm, kini rarə minim min ye nımoptanə. Rikin rımnagien pık, kini rıvən mor salem kin narımnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nımrı nımoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rırpın nəgkiarien kafan mamni mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakın kapier huvə minə e nımrın rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripık mivən mor salem kin.

⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pık, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narımnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape nıviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rırpın nəgkiarien kafan mamni mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nıpig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pısın pısın iran.

⁴⁸ Nıpig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nıtip ehua minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas.

⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nıpig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,

⁵⁰ misarakikın-pən əriə ye nap ehua- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “? Kimiə nakharkun narımnar minə a uə nıkam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mımə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehua kape nimə kirik ramofugin-pən narımnar huvə yamə mine khawi mine narımnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rımini ta nuhpikinien minə a, marar, mıtərhav.

⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisəriğ nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhəmə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nımtətien minə e?

⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon.

⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?”

⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Məriğ Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini məriğ, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pısın əmə to khapəh nhasiayen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, rıpəh nor-pikien nımtətien, meinai kapəriə nhatəyən rikək iran.

14

*Nimhøyen kape Jon Baptaes
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Ye nīpig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu.

² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhøyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nīmtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nīpig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mīmə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməmakin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus.

⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nīpig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nīpig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei,

⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsə əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mīmə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarieren ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarieren əutən ye nimri in minə tiksın. To rīpəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai.

¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misəru-ta kapən kapə Jon,

¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini.

¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nīpran, mhavən mhanim. Misarar mhavan misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nīpig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavan misəm.

¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-riken. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nīpar bred kirikirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhaüə.”

* **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).

14:3-4: Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20   **14:5:** Mat 21:26

19 Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkəwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.”

20 Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nīpərpəh bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakuar min.

21 Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nīpiraovin mine kwa-jikovə minə.

*Yesu rameriwək ye nīmar mar nu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

22 Məkneikin, Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nīkar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin.

23 Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin.

24 Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nīmətag. Peao-peao ramuh bot.

25 Kini ye kwəsum-nīraanien, Yesu rarar məriwək ye nīmar-mar nu mamuə tuk əriə.

26 Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nīmar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

27 Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

28 Kini Pita rīmə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nīmar-mar nu murə.”

29 Kini Yesu rīmini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nīmar-mar nu mivən tuk Yesu.

30 Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

31 Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatətəyen rəkaskəh pik. ?Rhawor e nəkpəh nīniyen nəfrakisien irak?”

32 Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nīmətag reiwaiyu.

33 Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

34 Kini kimnhavən ye nīkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret.

35 Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, mīsher-pən nəgkiarinen kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu,

36 misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nīmri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nīkarin kape loa
(Mak 7:1-23)*

1 Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə,

² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pəniən kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimməsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyən kape kaha minə!

⁴ Əmru, Kughen rimiini kupən mīmə, “Takhasiai nisinmiə mine rimiimiə.” (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimiini tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9)

⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisinriə mine rimirə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’

⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekən mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tüksor kimi nisinriə minə mine rimirə minə. Ror pən narəyən kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimməfrakis ye nıkarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “ ‘Nəmə minə, kamhani apnəpig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.” (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e.

¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rivan yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nimir Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimir Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakırkun mə Farisi minə kımisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimirəh nihuyen, In tukri-vi-haktə piəpiə iriə nuan minə.

¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakır narmamə, mərig nimirriə rıpis. Tukmə nimirin pis rikir nimirin pis, kini iriü tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Hoprai-pə ru nıprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein?

¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min?

¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tıkinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimir Kughen.

¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah rıpsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovın, nor-apnəpigien nar, nəkrəhyen, neikuəyən, mine niniyen nıkar jir.

²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimir Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rıpəh nərvayen, pa rımə rəmkimik ye nimir Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon.

22 Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mīmə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihua tuk yo! Nanmīn has kirik ramərəpən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

23 Mərig Yesu rīpəh nīniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiḡ kin ətawə.”

24 Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kughen rīmnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

25 Mərig pian a ruə mənīmkur ye nīmri Yesu mamni mīmə, “Yermaru, asitu irak.”

26 Mərig Yesu rīni-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

27 Mərig piraovīn ai rīni-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənien nīmsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəsḡ tebol kape yamehua kapəriə.”†

28 Kini Yesu rhorpīn nəḡkiarīen kafan mīmə, “Piraovīn. Kafam nhatətəyen rehua. Naha nhagīn yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rīmnəsanīn mīn.

Yesu rīmnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

29 Kini Yesu rītərhav aikin a maməriwək ye nīkar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mīvən ye tukwas kirik mamkwətə.

30 Kini nukwhao ehua khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvīn mine nīmriḡ pis minə, mine yamə mine nīprairiə rīmhə, mine yamə mine kaseinein nəḡkiarīen, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pīsīn pīsīn. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə.

31 Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəḡkiarīen kimisəḡkiar, mine yamə mine nīprairiə rīmhə kimisəsanīn, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nīmriḡ pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rīmnor nīmtətīen kirik, maməvigin narman fo taosen

(Mak 8:1-10)

32 Ye nīpig a, Yesu rīmnokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rikik reiwayiyo pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmīr nīpig kisīsəḡ, kini nəriə nəviginien rīrkək. To yakher-pən kin əriə yerkwānu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nīmriḡ rapig, kini rīmīr.”

33 Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehua e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

34 Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksīn.”

35 Kini Yesu rīni-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.”

36 Kini mīvəh nīpar bred ai mine kəmam, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksvəvigin narmamə ai kin.

15:24: Mat 10:6 * 15:26: Yesu raməḡkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, nīpəh nasituyen ye kwajikova minə kape nəmə tanə pīsīn. † 15:27: Pian a rīmnəḡkiar kin nīmsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narmīnə Isrel, mərig nīpar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narmīnə Isrel. 15:31: Mak 7:37 15:32: Mat 14:14

³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nipərpər nəviginiən, mhavai-pən ye kameiru ehua seven.

³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kipəh nisəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Magadan.

16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtətien kirik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kini ai, Farisi tiksin mine Sadusi tiksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtətien kirik ye nımririə yame ramhajoun mə nəsaniniən kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıpig mırh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’

³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyən nıprai nımtətien ye nımar napuə, mərig nakseinein niniyən nıprai nımtətien yame yakamər ai taktakun.

⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nımisəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtətien kirik yame tukrahajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtətien kirikianə əmə, in e nımtətien kape Jona kupan.” Yesu rimnəgkiar fam ai məpəh əriə.

*Yesu rimnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye
nımtətien yame rimnor
(Mak 8:14-21)*

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nipər bred nəriə.

⁶ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.’

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rimə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək?”

⁹ ?Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nıpig yimivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nipərpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun?

¹⁰ Kini nıpig yimivəh nipər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nipərpərin, ?nakhavai-pən ye kameiru kuvhuun?

¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nıpig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

*Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

13 Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

14 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksın khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

15 Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

16 Mərig əmə Saemon Pita rimə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

17 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rimnautə-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimnor əpu nar e kimik; mərig Rimik apa ye rao ye neai, In rimnor əpu nar e kimik.

18 Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nipran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nimhəyen ripəh napitayen kafak narmamə minə.

19 Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.”

20 Kini mini-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

*Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mımragh mın
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

21 Ririkakun ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuktosor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mımhə. Mərig ye nipig yame ror kisısər kin, tukramragh mın ye nimhəyen kafan.

22 Məknəkin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mımə, “!Nikam, Yermaru! Tukripəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

23 Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam ripəh nəmhəniən kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

24 Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

25 Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin.

26 Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mama-rakikin kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək mın tuk nivəhyen nımri nımraghien kafan.

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhən. Nipran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.” † 16:17: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nipran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona. ‡ 16:17: Gal 1:15-16 † 16:18: Ye nəgkiarinen Gris, “Pita” nipran ramni “kapier.” 16:18: Jon 1:42; Efes 2:20 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 16:26: Mat 4:8-9

²⁷ Ror mæknakin meinai Yo Ji Yermamæ jakpiauæ kımawæ agelo minæ ye nasaninien ehuæ mine nıkhakien kape Rımık, kını jakpıvæhsi-pæn nærokien kını narmamæ mfam tuk wok yame kımisor.

²⁸ Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ narmamæ tiksın kasaræ ikın e to khapæh nhamhæyen mıseriaji nıpig narmamæ tuksæm Yo Ji Yermamæ yakavæh nehuæyen tuk narmaruyen ye narmamæ.”

17

Kughen ramhajoun mæ Yesu in Tını, nımırın rukreikın muæ mor pısın
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nıpig sikis ruauæ muavin, Yesu rikır Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktæ fiak ye tukwas apomh kırık. Irisir pısın æmæ kımırhkwasig kın.

² Aikın, nıprai Yesu rukreikın muæ mor pısın. Nımırın rakhak ræmhen kın nıkhakien kape mırh. Kını neipæn kafan rhawæn pik.

³ Kını yemasur kupæn mir kıraru, Elaeja mine Moses, kratærhav-pæ min, marhægkiar irisir Yesu.

⁴ Kını Pita rını-pæn tuk Yesu mæ, “Yermaru, rhuvæ mæ kımasis jakæhraræ æmæ eikın e. Pæh yakrharkwopæk nımæ kısısær. Kafam kırık, kape Moses kırık, kını kape Elaeja kırık.”

⁵ Pita ramægkiar hanæ, mæknekin napuæ hawæn kırık reiwaiyu, muvrıg æpıs ærıæ. Kını nægkiarın kırık rısı-pæn ye napuæ mımæ, “In e Narık keikei yakorkeikei pik. Rıkık ragien pik tukun.”

⁶ Kımırhærig nægkiarın a, kırhıgın pik, mırhænım-pæn nımırısır ye nımoptanæ.

⁷ Mærig Yesu ruæ mırıp ærisir mımæ, “Rhekımter. Mırhıpæh nırhıgınen.”

⁸ Mæknekin, kırharharha, mırhıpæh min nırhæmıen ærıu. Yesu pısın æmæ ramærer.

⁹ Kını khası-faktæ ye tukwas, Yesu rımını-æhu æutæn pæn tuk ærisir mımæ, “Takrhıpæh nırhævsaoyen kın mırherıaji Yo, Ji Yermamæ, jakımragh min ye nımhæyen kafak.”

¹⁰ Kını kırhaiyoh mırhımæ, “?Mærig rhawor e næmhajoun kape loa minæ kamhani mhamæ Elaeja tukramækeikei mækupan ye Kristo muæ?”

¹¹ Kını Yesu rımæ, “Næfrakisien mæ Elaeja tukramækeikei mækupan muæ mæ tukrætu huvæ narımınar fam.

¹² Mærig yakamni-pre tuk æmısır mæ Elaeja ruærerıg ta, mærig narmamæ khapæh nharkunien in; mısor ahas pæn kımın. Ye norien kırıkıanæ min, tuksor Yo, Ji Yermamæ, jakærig næmhæyen.”

¹³ Ramni mæknakin, kafan narmamæ minæ kharkun mæ In ramægkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rımınæko ta nanmın has ye pikwarıen kırık
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kını khatærhav-pæ tuk nukwhao ehuæ. Kını yermamæ kırık ruæ mænımıkur-pæn tuk Yesu mımæ,

¹⁵ “Yermaru. Pæh rıkım tukrehuæ tuk pikwarıen kafak. Nıkævaan ramor pik in. Ramaru ye nıpig æuten. Nıpig rıpsaah ramımır-pæn ye nap mine ye nu.

¹⁶ Kını yo yımıræh mıvæn kını kafam narmamæ minæ, mærig kısıneın nor-huvæyen.”

17 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyən kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipiğ takpishatətə irak?” Kini mamni min mīmə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

18 Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

19 Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

20-21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyən kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pənien tuk tukwas e mhamə, “Eta ikin e mivən aikin a,” kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

22 Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə.

23 Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipiğ yame ror kisisar kin, Kughen tukriyəh miragh Yo ye nimhəyən.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

24 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

25 Kini Pita rimə, “Əwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivan ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikiniən kirik mīmə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

26 Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

27 Kini Yesu rirpin mīmə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuəvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita? (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

17:22: Mat 16:21 17:24: Eks 30:13; 38:26 † 17:26: Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to riphəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to riphəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ 17:27: Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipiğ kirikianə.

1 Ye n̄ip̄ig a, narmamə kape Yesu k̄imn̄hauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerp̄irig ye narmaruyen kape Kughen?”

2 Kini Yesu rokrən kin kwajikovə k̄irik, ruə mərəer ye kwerkwan irəriə.

3 Kini m̄imə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavənien misarə ye narmaruyen kape Kughen.

4 Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerp̄irig ye narmaruyen kape Kughen.

5 “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə k̄irik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror m̄in kimi Yo.

6 Mərig Kughen tukror narp̄inien ehua kimi narmamə yamə m̄ine kamhavi-pən kwajikovə yamə m̄ine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narp̄inien a tukr̄iskai rapita yame tukruk-pən kapier k̄irik ye n̄ip̄ətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmn̄im.

7 “!Kasi! Nəm̄həyen ehua tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. N̄ivəhsi-pən vəhsi-pənien m̄inə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kasi! Nəm̄həyen ehua tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a.

8 Kini tukmə kwerm̄im uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takər̄ru ta marakikin. Rhuvə p̄ik mə takpəh kwerm̄im uə nihum n̄ikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə p̄ik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwerm̄im kwis mir uə nihum kwis mir.

9 Kini tukmə n̄imr̄im ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə p̄ik mə takpəh n̄imr̄im k̄irikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kin n̄imr̄im kwis mir.”

Nuhp̄ikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)

10 Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə m̄inə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meina! yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə m̄ine kasəm əriə, n̄ip̄ig m̄ifam iriə kasərəer ye n̄imr̄i Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun.

11 Kini Yo, Ji Yermamə, ȳimauə mə jakarhakin narmamə yamə m̄ine kwəserwei, m̄ivəh m̄iragh əriə.*

12 “Tukmə yermamə k̄irik, kafan sipsip wan handred, kini k̄irikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei m̄ipəh kafan naenti naen sipsip kasərəer ye tukwas, kini in m̄ivən marhakin yame rimnerwei.

13 Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə n̄ip̄ig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip k̄irikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh n̄iserweiyen.

14 “Ye norien k̄irikianə əmə m̄in, Rimimiə apa ye rao ye neai, In r̄ipəh norkeikeiyen mə kafan k̄irik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)

15 Kini Yesu rimə, “Tukmə piam k̄irik ror nahasien kimik, yuvən kimiru p̄isin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor r̄ipəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafan nəgkiarinen tukror rikin r̄irerig-pə m̄in, nakawor huvə əmiru m̄inə.

18:1: Luk 22:24   **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17   **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20
18:6: Mak 9:42; Luk 17:1-2   **18:8:** Mat 5:29-30   **18:9:** Mak 9:43-48   * **18:11:** v. 11 rikak ye kopi akwas tiks̄in kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarinen ikin e uə nikam.   **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10   **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1

16 Mərig tukmə rıpəh nərigien ik, takvəh mın yermamə kirikianə uə kıraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.†

17 Kini tukmə rıpəh nərigien əmiə, hani-ərhəv kimi niməhuak. Kini tukmə rıpəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərək tuk mane kape takis.

18 “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukratapig ye rao ye neai.

19 “Kini yakamni-pre mın tuk əmiə mə, tukmə kimiru kıraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nər kirik, kini rımik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin.

20 Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kıraru uə kisısər kırhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

21 Kini Pita rımauə tuk Yesu maiyoh-pən In mımə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nıkam?”

22 Kini Yesu rımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin.

24 Nıpig rımirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin.

25 Kwan a reinen narpinien; king rımə tukor salem kin yor wok a mine kafan pıraovın mine kafan kwajikovə mınə mine kafan narımnar mınə fam pəh rarpin kafan kaon.

26 “Məkneikin kafan yorwok rənımkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nıvəhsi-pə-mınien nıpig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

27 Kini kafan yeməhuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh mın narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

28 “Mərig nıpig yorwok a rımavən, məm yermamə kirik yame rımnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rımnəru-kin kafan kaon, rarar mıraptərkın yermamə yame ramor kaon kimin, mırəh nıpətək nuan, məvit, mamni mımə, ‘!Arpin kafam kaon yame nımnor kimi yo!’

29 “Kini yorwok a yame rımnor kaon kimin reiwaiyu mənımkur maməkeikei kimin mımə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nıvəhsi-payen nıpig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

30 “Mərig in rımə, ‘Nıkam.’ Kini mıvən mə tukrivəh kwən a kavən kıvəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rımnor kaon kin.

† 18:16: Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kıraru uə kisısər kırhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kəpərisir. 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ 18:22: Nıprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nıpig mıfam. § 18:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

31 “Nipig yorwok minə tiksın kımısəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kısarar mhavən mhani-əsah-pən fam narımnar yamə mine kımısəm tuk king.

32 “Kini king rınnokrən kın yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yımnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nımnəkeikei kimi yo tukun.

33 ?Mərig rhawor e rikim rıpəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kımıru mın, rəmhen kın yame rikik rehuə tuk ik?”

34 “Kini niemha rhai king a, kini rımə tukrəh kavən kırəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kımın meriaji rarpın fam mane yame ramor kaon kın.”

35 Yesu rımını-ta nuhpikınien a, mını-pən tuk əriə mə, “Tukmə kımıə nakhapəh nısəru-kınien norien has yame pıaumıə minə kasor irəmıə, Rımık apa ye rao ye neai tukrıvəhsi-pre mın narpinien rəmhen kın yame king a rınnor kımı kafan yorwok.”

19

?Rhuvə mə yerman mine pıraovın tukwəpəh əriu mınə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

1 “Kini Yesu rəgkiar ta, mıtərhav Galili mivən ye provıns e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu Jodan pən.

2 “Kini narmamə khapsaah khakwasig kın. Kini In rınnor huvə narmamə aıkın yamə mine kamhamə, kasəsanın.

3 “Kini Farişi tiksın khaü masaiyoh Yesu kın naiyohyen əütən kirik mə tuksəm-ru mə tukrıni nəgkiarın kirik yame rıpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kın mə yerman rırkun nəpəhyen kafan pıraovın tuk nərigien apnəpıg əmə kirik kafan uə nıkam?”

4 “Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kımıə nakhapəh nısəvheikınien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rınnəəhu nımoptanə, ‘In mör mın yerman mine pıraovın.’ (Jen 1:27)

5 “Kini mımə yerman tukrəta ye rınnı mine nısini, kini iriü pıraovın mwarə kirikıanə. ‘Iriu tukrauə nıprairiü kirikıanə.’ (Jen 2:24)

6 “Kini iriü kwis tukwarə kirikıanə. Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriü, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriü.”

7 “Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rımneighan kın mə yerman rırkun nıraiıyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan pıraovın mivəhsi-pən kımın, kini məpəh in?”

8 “Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mımə, “Moses rımneighan kın əmiə mə taksəpəh kapəmıə nıpıraovın minə meinai kapəmıə kapə rıskai pik. Mərig in apa kupan rıpəh norien məknakin.

9 “Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan pıraovın rıpəh nıvən-hanəyen tuk yerman pısın kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kın mə in rınnəkrəh kın pıraovın a.”

10 “Kafan narmamə kısərig, kısakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine pıraovın rıskai pik məkneikın, rhuvə mə tukrəh əmə norien kape mared.”

11 “Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nısorien nəgkiarın e; mərig əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən nırkunien kımı əriə, kapəriə pısın əmə.

12 “Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nısorien mared tuk nərigien pısın pısın minə. Tiksın tukhapəh nısorien mared meinai nıprairiə

rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kın kao karman. Kini tiksın kamhəni atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruən kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nihuvəyən kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kın kwajikovə minə en.”

¹⁵ Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriə, mitərhav aikin a.

Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mımə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kın nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyən. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rımə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rımə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pəniyen tuk piraovın pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kın ye yermamə kirik.

¹⁹ Tuk nipig minə fam takamsiai rımim mine nisnim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kın yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rımə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kın Yo.”

²² Nipig tamaruə ai rımərig nəgkiarien yame Yesu rımim, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruən kape Kughen.

²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar mırəgh ehua kirik rəmhen kın kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kın yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətəyən aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhəmə, “!Eh! ? Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mimi-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

19:14: Mat 18:2-3
mine Dut 5:16-20.

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28
19:26: Job 42:2

* **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12,

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mīmā, “?Mərig kımawə jakhavəh naha nhagin? Yıməsəpəh fam kapəmawə narımnar, mhauə, mhakwasig kın Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrāh tuk əmiə mə, ye nıpiğ yame narımnar fam tukhaukreikın mhauə mhawı, kını Yo, Ji Yermamə, jakəkwtə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kını kımıə e yame nımnhakwasig kın Yo, taksəkwtə-pən mın ye jea kape king iriə m-fam twelef, kını masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel.

²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mıne kımısəpəh kapəriə nımə mınə, uə piauriə mınə, uə nowınriə mınə, uə rımriə mınə, uə nisınriə mınə, uə jiriə mınə, uə kapəriə nıpiravin†, uə nımoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrıvəh-sipən narımnar mınə a rehuə pik kımı əriə, mivəhsi-pən nımraghien rerin kımı əriə.

³⁰ Mərig, narmamə mınə e kasəkupən tukpihamakwasig, kını yamə mıne kamhakwasig tukpihauə mıpisəkupən.”

20

Nuhpikınien ye yorwok mınə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rımə, “Ror məkneikın mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kın yemehuə kırık kape nəsimien. Rımatərhav yenpiğ-enpiğ əgkap marhakın narmamə mə tukhauə mısor wok ye plantesen kape grep.

² Kini mını mə tukrərok əriə kırıkianə kırıkianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kın əriə khavən mısım.

³ “İpakə tuk naen klok yenpiğ-enpiğ, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tıksın kasərer apnapıg.

⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kımıə havən mısəsim apa plantesen kape grep kafak. Kını jakərok əmiə kın mane yame ratuatuk.’

⁵ Kini kımnhavən.

“Kını yerkwēiha, rımatərhav mor nar kırıkianə mın, kını mor mın ye tri klok yenaiyu.

⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tıksın kasərer apnapıg əmə. Kını rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikın e kape nıpiğ piəpiə kırık mhapəh nisorien nar kırık?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermmə kırık rıpəh nıvəhsi-pəyen wok kırık kımı əmawə.’

“Kını rini-pən tuk əriə mə, ‘Kımıə havən mısəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kını yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kın yorwok mınə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mıne kımnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mıne kımnhauə mısəkupan.’

⁹ “Kını yorwok yamə mıne kımnhauə mısor wok ye faef klok, manaja rımnərok əriə wan taosen vatu.

¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mıne kımısəkupən mısor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mıne kımısor wok mhakwasig. Mərig iriə kırıkianə kırıkianə kımnhavəh əmə wan taosen vatu.

¹¹ Nıpiğ kımnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen.

19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarın e “Nıpiravin” rıkə ye kopi akwas tıksın kape Nıutesteman. Keinein mə Yesu rımını əfrakis ua nıkam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

* **20:2:** Nəgkiarın kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuutuk kape wok kape nıpiğ kırıkianə.

20:8: Lev 19:13; Dut 24:15

12 Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aə kirikianə əmə, mərig ik nimnarok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwēiha ehua, nipiḡ piəpiə.’

13 “Mərig yemehua rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rima yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu.

14 Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik.

15 Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’”

16 Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəupan, kini yamə mine kasəupan tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

17 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə,

18 “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tukserəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə.

19 Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipiḡ yame ror kisisər kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

20 Kini piraovin kape Sebedi rikir tini mir muə mənimkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

21 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rima, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nikarim mawor, nipiḡ Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

22 Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nipraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?’”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

23 Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nikarik matuk, kirik ye nikarik maor, yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mimə iriə tukəkwətə ikin.”

24 Nipiḡ narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemhə rhai əriə tuk Jemes mine Jon.

25 Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehua yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutan pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehua minə kasəviətarəkin-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə.

20:16: Mat 19:30; Mak 10:31   **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23   **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30   † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rimnəḡkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranim-pən-ien ye pənkın yame jaknim-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikinien mirai əmə niran.   **20:25:** Luk 22:25-26

²⁶ Mærig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə.

²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam

²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımnor huvə nımrin pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə.

³⁰ Kini nımrin pis mir kwəkwətə ye nikar swatuk. Kini nıpig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mımə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mırəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrimru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mırəp nımririu. Məknekin nımririu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mırakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan,

² mımə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsıg mırəuə.

³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mırəmə, ‘Yermaru rımə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarlen kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rımını mımə,

⁵ “Hani-pən tuk nıpiian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.
Kini king a In yemə mar.”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rımını.

⁷ Kiravən mırarəh dongki mine tini mırəuə mwəm Yesu. Mırəvəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nımetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.

⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mımhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nımar nai misətu-pən min ye swatuk.

9 Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!”[†]
Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru. (Sam 118:26)
!Səgnəgin Kughen yerpirig!”[‡]

10 Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarinen ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

11 Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rimnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Kini Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrəi narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.[§]

13 Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’

(Aes 56:11)

Mərig kimiə nakasor ramhen kin

‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ”

(Jer 7:11)

14 Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə.

15 Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə.

16 Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarinen yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“!k nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuk səgnəgin Ik ye tikiheriə.’ ”

(Sam 8:2)

17 Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin

(Mak 11:12-14, 20-26)

18 Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərəv.

19 Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mīmə, “Yermamə tukripəh min nəniən kwənkəwam tuk nipiğ kirik.”*
Məkneikin nai a rimnaukei.

20 Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaə əmə!”

[†] 21:9: Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

[‡] 21:9: Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. [§] 21:12: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem

profes kirik ye Sek 14:21. * 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e ramhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukramhen kin figtri;

tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin.

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen riphə norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwəs a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimia.

22 Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasi-p-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Kini Yesu rivan ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakəmhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

24 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuaturuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar.

25 Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

26 Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

27 Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

28 Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mīmə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivan mini-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’

29 Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim.

30 Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikiana. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.”

31 Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuaturuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiəovin kape swaturuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia.

32 Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swaturuk kape norien atuaturuk, kini mərig kimia nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiəovin kape swaturuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig

kimia naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmia mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rima, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnasim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kirik kape nəviasis-pəniən kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiye, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhapəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivan ye tanə pisin.

³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan.

³⁵ Mərig iriə kisarə, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik.

³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsım kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan.

³⁷ Kisor məknai kin mamhəvən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rima, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’

³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’

³⁹ Məknekin kharaptərakin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mimə, “?Rikimie raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsım ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwəsıg ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatur yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rima, “Tukmə ror kimie nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “Nai yame narmamə kape nivhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’

(Sam 118:22,23)

⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmie mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmie, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan.

⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”‡

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Fərisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.

21:32: Luk 3:12; 7:29-30   **21:33:** Aes 5:1-2   **21:38:** Mat 27:18   † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   **21:39:** Hib 13:12   ‡ **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarinen ikin e uə nikam.

46 Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rini nupikinien kape nəviginien ehua

(Luk 14:15-24)

1 Kini Yesu rini min nupikinien tiksin tuk əriə mīmə,

2 “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehua tuk narkurəkien kape tini.

3 Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavenien.

4 “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksin min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimmokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-asis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

5 “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa.

6 Kini tiksin kharaptəəkən yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə.

7 Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

8 “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kınor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimmokrən kin əriə, norien kapəriə rəpəh nəmhenien mə tukhauə.

9 Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

10 “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

11 “Mərig nipig king rimaue məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rəpəh nivənen ye neipən kape lafet kape narkurəkien.

12 Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pənien neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

13 “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətəəkən kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikini-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwaruə ikin.”

14 Kini Yesu rirpin nəgkiarien mīmə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksin əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarın kape takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame rəpəh nəmhenien.

16 Misher-pən kin narmamə tiksin kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien,

meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei.

17 Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nīkam?"

18 Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, "Ah! Kapəmīə niniyen in rhuvə mərig rikimīə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo?"

19 Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis."

Kini khavən, mhavəh siren*, mhauə.

20 Kini raiyoh-pən əriə mə, "?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?"

21 Khamə, "Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min."

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen."

22 Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisəriğ, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nīkarin kape nīmraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ye nīpig a, Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rīmħə to rīpəh nīmragh-minien ye rao ye neai.

24 Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, "Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mīmə, 'Tukmə yerman rīmħə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.' (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nīrəaptərəkinien nhag piauni yame rīmħə.

25 Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nīmrin nupan ror mared, kini mīpəh nīrəhyen kafan kirik kwajikovə, mīmħə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a.

26 Kini mīmħə, mīpəh nīvəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhəmhə fam, mhəpəh nīseiməkien.

27 Kini en piraovin ai rīmħə min.

28 Kini ye nīpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

29 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, "Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen.

30 Tukmə narmamə yamə mine khamə mamragh min to khəpəh nīsorien mared. Norien kape mared rīmnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai.

31 Kini ye nīkarin kape nīmragh-minien, tukmə ror nakhapəh nīsəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rīmīni mīmə,

32 'Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.'

(Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir

kirharə iriə Kughen meinai nar apnəpig kwərhīmħə ta tu mīrhəkupən Moses,

* 22:19: Nəgkiarien kape Gris rīpəh niniyen "siren," mərig ramni mə "denari." 22:21: Rom 13:7
22:23: Wok 23:8

mærig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mærig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

*Naha loa in rehuə pik
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarien, khauə kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen ətən kirik.

³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mīmə,

³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rimə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksin in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ (Dut 6:4-5)

³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig.

³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18)

⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarien fam yame loa mine profet kamhani.”

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen ətən kafan
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə,

⁴² “?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’ (Sam 110:1)

⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkak yame to rhorpin nəgkiarien kape Yesu. Kini ririkakun ye nipig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarien skai kirik kimin.

23

*Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə,

² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə.

† 22:32: Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mærig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhəmhə min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. 22:40: Rom 13:10; Gal 5:14 22:42: Jon 7:42

³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meina i riə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani.

⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivi-pən nəkwəkwə iran, mine narəus yame ramaker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh.

⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen.

⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehua*.’

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehua.’ Meina kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə.

⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meina kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai.

¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meina kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo.

¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpərig, in yorwok kapəmiə.

¹² Meina yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasatəpig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə mən to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh mən mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehuə rapita əmiə.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimirimə ripis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarieren ripam, kini marar mipəh norien nəgkiarieren yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehua.

23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ues 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarieren ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen.

yame kīvəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.'

17 !Kimiə naksətəwao, nimirimə ripis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen^S in yerpirig rapita mane yame kīvəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə.

18 Nakamhani min mhamə 'Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.'

19 !Kimiə nimirin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpirig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə.

20 Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin.

21 Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin.

22 Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

23 "Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nəkpiəsəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

24 Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimə ripis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.†

25 "Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimə rorkeikei.

26 Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

27 "Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə,

23:16: Mat 15:14 **S** **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol. **23:22:** Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e "dill mine kumen". Nimar nai yamə mine nəmiovrə ramapien huvə yame kīvəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kīvəhsi-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə taksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mima, "Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpia." Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4

narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nīkəkrī narmamə yamə mīne kwənhamhə, mīne narimnar fam yame rəmkimik.

²⁸ Ye norien kirikianə əmə mīn, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimia Farisi mīnə mīne nəmhajoun mīnə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia! Kapəmiə nīniyen in rhuvə, mərig rikimie rəmkimik. Kimia nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen mīnə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuaturuk mīnə.

³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nīpig kape kaha mīnə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mīne kimishopni profet mīnə.’

³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmia, mhani-ərhav mə kimie kwənərəus atuaturuk mīnə kape rīpmie kupan yamə mīne kimishopni profet mīnə.

³² Kini rhuvə əmə- kimie takasəkeikei misərkin təvhagə has yame rīpmie mīnə kimnharikakun.

³³ “!Kimie snek mīnə, mīne nīpnət snek mīnə! ?Rikimie ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə? Nīkam.

³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet mīnə, mīne narmamə yamə mīne kharkun nar, mīne nəmhajoun mīnə. Kini nakharuk haktə tiksin ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksin mhauh əriə apa ye nīmə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksin mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon mīnə.

³⁵ Ror pən, kimie takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mīne kisatuaturuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuaturuk mūə meriaji-pə Sekaraea[‡] ji Berekia, yame kaha kapəmiə mīnə kimishopni in ye Nīmə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mīne kwənmmaan rhakə.

³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə narpinien mīnə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mīne.

³⁷ “!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimie nakashopni profet mīnə kape Kughen. Kini narmamə yamə mīne Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmia, nakasarkwhopni əriə kin kapier apig. Nīpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmia maməm əmia rəmhen kin yame man ramauu tīni mīnə, mərig kimie nakasəpəh.

³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmia; nahasien tukrirəh-pikin nīmə kapəmiə; nar kirik rikək iran,

³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmia mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yer-maru.’”

24

Nimtətien mīnə kape Nīpig Kwasiq
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nīmə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nīmə Ehuə kape Kughen.

² Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əmru. Nīmə ehuə mīnə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nīpəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhama, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipiğ? ?Kini naha nımtətien yame tukror əpu mə Nipiğ Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Takasəriğ huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə.

⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nəriğien kapəriə.

⁶ Kini nipiğ naksəriğ mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksəriğ nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, məriğ pəh nien mə Nipiğ Kwasig a.

⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanımtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə.

⁸ Məriğ narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipiğ əutən, rəmhen kin piraovın yame rinaməriğ nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipiğ a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik.

¹⁰ Ye nipiğ minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə.

¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah.

¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirəkək.

¹³ Məriğ yermamə yame ramərəer tımtim meriaji Nipiğ Kwasig, Kughen tukrivəh mırəgh in.

¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisəriğien, kini ai, Nipiğ Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Kini nipiğ kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,*

¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas.

¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ri pəh nivəniən imə tuk nipiğien narimnar kafan, məriğ pəh rap.

¹⁸ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ri pəh nivəniən yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, məriğ pəh rap.

¹⁹ !Man! Riskai pik tuk nipiğovın yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksəriğ rahas pik.

²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukri pəh nuəyen mırəh əmiə ye Sabat, † uə ye nipiğ kape nokieiyen,

²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ri pəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipiğ Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ri pəh nuə-minien nipiğ kirik rəmhen kin nahasien a.

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29

† **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwəkiən mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat.

22 Mərig Kughen tukrərai ta nipiḡ kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərai nipiḡ a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

23 “Nipiḡ a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimia to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

24 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimitəien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə.

25 Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiarieren yame yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

26 “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniən mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran,

27 meinai nipiḡ Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm.

28 Rəmhen əmə min kin nipiḡ ligkai‡ minə kamhaivə yerpərig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin.

29 “Kini nipiḡ kape nahasien ruə mor infamien, ‘Mirh tukripis,

kini makuə to rapəh min nəsiəyen;

kini kəmhou minə tuksəsəah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

30 Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksipən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien.

31 Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

32 “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipiḡ kape figtri rimnəpir-pir, mine nipiḡ kape nəsimien kirauə kwis.

33 Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

34 “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpi-hatərhav-pə.

35 Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarieren kafak to ripəh nirkəkien tuk nipiḡ kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipiḡ yame Yesu tukrirerig-pə min iran

36 Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipiḡ uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipiḡ atuatur a.

37 Ye nipiḡ yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipiḡ kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran.

38 Ye nipiḡ a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame

‡ 24:28: Nəgkiarieren Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” 24:29: Joel 2:10
24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 24:35: Mat 5:18 24:36:
Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 24:37: Jen 6:5-8

kimisor ye nımraghien kapəriä, miseriaji-pə Noa rımavən ye nəkwai rao kafan,

³⁹ kini iriä kimiseinein naha nhagin yame tukruä miseriaji-pən yapiwən rımnaiyu nıpiäk əriä fam. In e tukror rəmhen əmə kin nıpiäk yame Yo Ji Yermamə jakurə iran.

⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik.

⁴¹ Piraovın kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nıpiäk yame kapəriä Yermaru tukruä iran.

⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nımə rirkun nıpiäk atuətuk yenpiäk yame yəkrəh tukruä iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukriyəh neikusien nımə mivən imə.

⁴⁴ Kini kimiä min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nıpiäk yame rikimiä tukriyəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiä tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptəəkın wok kafan nıpəh nəpəhyen. Yermaru kafan rımnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriä nəviginien ye nıpiäk atuətuk.

⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye niहुवय़ेन.

⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narımnar fam kafan.

⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru riyəh nurə-aihuua-yen,’

⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriä nəmə kisapis.

⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruä ye nıpiäk mine aoa yame manaja rikin riyəh nəsikien mə kafan yermaru tukruä iran.

⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikın-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriä niniyen rhuvə mərig rikiriä rəmkimik. İkin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nıpiraovın iriä m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriä mə, “Ye Nıpiäk Kwasiğ, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nıpiraovın, iriä ten. Kamhatərhav yenpiäk, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rımnarkurək pə pə əmə tukruä mikir kafan piraovın mhavən ye nımə kamor lafet ikin.

² Nıpiraovın minə a, kirkiriyə irəriä kisarmar, kini kirkiriyə irəriä kharkun nar.

³ İriä kirkiriyə yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriä laet minə, mərig kharəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nıvi-pəniyen ye laet.

⁴ Mərig nıpiraovın kirkiriyə yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriä laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nıvi-pəniyen ye laet.

24:39: Jen 7:21-23; Luk 17:26,27   **24:42:** Mat 25:13   **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15   **24:47:**

Mat 25:21,23   **24:51:** Luk 12:42-46   **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7   * **25:3:** Nəğkiarinen kape Gris riyəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

5 Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nīpīraovīn mīnə a, kamhavi kəviəm, misapīr.

6 “Kini yenpīg-əru, kwən kirik rokrən apomh mīmə, ‘Kwən yame tukror mared rīnamuə. !Hauə misəm!’

7 “Kini nīpīraovīn iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə mīnə.

8 Mərig nīpīraovīn yamə mīnə kisarmar khani-pən tuk nīpīraovīn yamə mīnə kharkun nar mhamə, ‘!Awī! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəmawə kerosin ruirkək, kini laet mīnə natukhapīs.’

9 “Mərig nīpīraovīn yamə mīnə kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nīkam. Kerosin e rīpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nīmri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

10 “Mərig nīpīg nīpīraovīn yamə mīnə kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nīpīraovīn yamə mīnə kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəvigīnien kape mared. Mhavən imə, kini kətapīg.

11 “Kwasig ikin, nīpīraovīn yamə mīnə kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

12 “Mərig kwən a yame tukror mared rīni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

13 Kini Yesu rīni ta nuhpikinien, mīni-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nīpīg mīnə aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

*Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimīrhor wok kin mane
(Luk 19:11-27)*

14 Kini Yesu rīmīni nuhpikinien kirik mīn mīmə, “Yakamni mīn mə nar-maruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rīmnor apnəpeinə mə tukrīvən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kirhua. Kini rarəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin.

15 Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nītip kirkīrip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nītip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nītip kirikianə kimi kirik. Kini marar mītərhav mamvən ye kafan nəriwəkien.

16 Kini yorwok yame rīmivəh nītip kirkīrip rīmavən mor aihuaə əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkīrip mīn.

17 Kini ye norien kirikianə əmə mīn, yorwok yame rīmivəh nītip kiraru rīmavən mor bisnes kin mor win ye kiraru mīn.

18 Mərig yorwok yame rīmivəh nītip kirikianə in rīmavən mīkīr nīmoptanə mīnim nītip kape yemehuə kafan.

19 “Kini newk rīpsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok mīnə a rīrerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimīrhawor-pən ye kafan mane.

20 Yorwok yame rīmivəh nītip kirkīrip rīmavən mivəh nītip kirkīrip mīn yame rīmnor win iran mīmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nīmivəhsi-pə nītip kirkīrip, kini yīmnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nītip kirkīrip mīn.’

21 “Kini yemehuə rīni-pən tukun mə, ‘Nīmnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamrəpətkin huvə wok kafam kini mīpəh nəpəhyen. Nīmnor huvə məkna, ye narīmnar tiksin, kini jakərhəhu ik nakəhuə ye narīmnar rīpsaah. !Yuə imə pəh rīkirau ragien!’

25:11: Luk 13:25-27   25:12: Mat 7:23   25:13: Mat 24:42   † 25:15: Nəgkiarīen kape namə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15.   25:15: Rom 12:6   25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

22 “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

23 “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamrəptəəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakəruhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

24 “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginien yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik,

25 mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has kirik! Naka-marpəh pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginien yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənyen ikin.

27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən məruhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

28 “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten,

29 meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə.

30 “Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpəh, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

31 “Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsanien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsanien mine nikakien kafak.

32 Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimirik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə.

33 Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

34 “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərəer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnəruhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor ənpəpeina iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə.

35 Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginien; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu;

36 kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

37 “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik?

38 ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik?

39 ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?

40 “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.’

41 “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmīə narpinien. Havən ye nap ehua yame ramuək rerin, yame kinnor kape Setan mine yarmhə minə kafan.

42 Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwakwə, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo.

43 Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh naurəyen mhavaag-pə kin Yo.’

44 “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə nimnəkwakwə iran, uə Ik nimaue yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nimnamhə, uə nimnamarə ye kalabus, kini yakhapəh naurəyen mhavaag-pre kin Ik?’

45 “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasisuyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasisuyen irak.’

46 “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuaturə tukhavəh nimraghien rerin.”

26

*Nəmehua kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

1 Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə,

2 “Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

3 Kini jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas.

4 Mamharai mhun mə tukharaptəkin apis-apis Yesu mishopni.

5 Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nisorien ye nipig kape nəviginien ehua, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə.”

*Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

6 Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimhəyen ətətən ye tikin.

7 Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kinnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

8 Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e?”

⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərgien kapəriə, mimə, “! Ei! Hapəh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo.

¹¹ Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.

¹² Piraovin e ravi-təgəpən senta ye niprak mapnəpenə ye niprak mə tuknim Yo.

¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə

¹⁵ maiyoh əriə mimə, “? Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen watu kimin.*

¹⁶ Kini ririkakun ye nipig a, Judas rimnamərig nipig yame tukreighaan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nirikakunien kape nipig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nipig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

¹⁹ Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tuskor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol.

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

²² Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikiana kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsu ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə.

²⁴ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Ik atuk nimini.”

26:11: Dut 15:11 * **26:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20 **26:23:** Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukramakeikei mimhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tana, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.”

²⁶ Kini kasəvigin hanə, Yesu rīvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mīmə, “Sən. In e nīprak.”

²⁷ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mīmə, “Kimiə m-fam hanim.

²⁸ Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyyu mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah.

²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mīmə to yakpəh nīnim-minien waen meri-aji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rima Pita tukrini mə in reinein In

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyyu rik rik.’ ”

(Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpən nəgkiarien mīmə, “Mərig nīpig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

³³ Mərig Pita ririni-pən tukun mīmə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mīmə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

Yesu rima vən apa Getsemane maməhuak

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik.

³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mīmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia.”

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyyoh Kughen mīmə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhəpir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhəpir? ?To naksarhə huvə kitawə-m kimia kape nīpig kwəkwə uə?

⁴¹ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nīpraimiə rəpou.”

⁴² Kini ai In mərərig-pən min maməhuak yame ror kiraru kin. Mīmə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.”

⁴³ Kini ai mərərig-pən min, məm irisir kwərhəpir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir.

44 Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarieren yame rimini ta.

45 Mara muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə.

46 Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkkin In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

47 Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknəkkin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a.

48 Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptəəkkin.”

49 Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuva, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

50 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimauə mə takor.”
Kini narmamə minə a khauə mharaptəəkkin Yesu.

51 Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

52 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafan nau ye tamhekkin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiəəpni min əriə kin nao.

53 Rikimiə raməsik mə yakirkun nokranien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak.

54 Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarieren kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

55 Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo? Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkkinien Yo.

56 Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.”§ Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

*Yesu ramərəy ye nimri kaonsel
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)*

57 Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehua minə kape nəmə Isrel kwəsəfugin ta əriə minə aikin.

58 Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyən tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

59 Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun.

26:51: Jon 18:26   26:52: Jen 9:6; Rev 13:10   26:55: Luk 19:47; 21:37   § 26:56: Yesu ramni mə profesiyə ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31.

60 Nar apnapig narmamə khapsaah khaue miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter,

61 mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mimə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehue kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisəsər, jakərip yame rivi.’”

62 Kini ai, hae pris rərer mini-pən tuk Yesu mimə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarinen? ?Rhawor ye nəgkiarinen mine kamhani-pre iram?”

63 Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsue ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

64 Kini Yesu rimə, “Rəmhen əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nipig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

65 Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mimə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen.

66 ?Rikimiə ramhəv əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mimhə tukun.”

67 Kini kisərig-əvhin nimir Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In.

68 Kini [tiksin kisərkis nimir^{*}] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

69 Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehue kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mimə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimnawəriwək.”

70 Mərig Pita rini-əhu ye nimiririə, mimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.”

71 Miterhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mimə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

72 Mərig Pita rivəh kwəsue mə pian a rameikuə; kini mimə, “Yakeinein kwən a.”

73 Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

74 Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə.

75 Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarinen yame Yesu rimini mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisəsər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

26:61: Jon 2:19-21   26:63: Aes 53:7; Mat 27:12   26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30   26:65:

Mat 9:3; Jon 10:33   26:66: Lev 24:16; Jon 19:7   26:67: Aes 50:6; 53:5   * 26:68: Matiu ripih niniyen mə kimisərkis nimirin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.   26:75: Mat 26:34

27

*Judas rimnhopni atuk in
(Wok 1:17-19)*

1 Yenpig-ennig ægkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu.

2 Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

3 Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel.

4 Kini mimə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəməwə kirik nar kirik rikək.”

5 Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

6 Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.”

7 Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin.

8 Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.”

9 Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a,

10 mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yə mə tuksor.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

*Yesu rinmərer ye nimri Paelat
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)*

11 Kini Yesu rinmərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

12 Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien.

13 Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

14 Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

15 Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən.

16 Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas.

17 Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?”

18 Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

19 Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarieren, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarieren kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuaturuk. Yimnəm nəmrərəhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

20 Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukririsin Barabas, mhopni Yesu.”

21 Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

22 Mərig Paelat rimə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

23 Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

24 Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarieren kapəriə, kini iriə kinasərəer matuk tuk nhauhyən əriə minə. Məkneikin rīvən mərav ye nimir narmamə [ror nimitəien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmür irəmimə.”

25 Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmür irəmawə mine kapəmawə kwajikovə minə.”

26 Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə.

28 Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin.

29 Kini mharəh nəərəs kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukraı-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənımkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!”

30 Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah.

31 Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərəh, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrırəh nai kamarkwao kin kape Yesu.

33 Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).*

34 İkin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

27:24: Dut 21:6-9   27:25: Wok 5:28   27:28: Luk 23:11   27:30: Aes 50:6   * 27:33: Nəgkiarieren e “Golgota” ye nəgkiarieren kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”   27:34: Sam 69:21

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwəətə aikin masarha tukun.

³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərəkīn-pən a kapən kapə ikin yerpīrig.

³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə mīn əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor.

³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə,

⁴⁰ mhamə, “! Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nīpig kisīsər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwayu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, jif pris mīnə mine nəmhajoun mīnə kape loa kasarh iakei mīn iran.

⁴² Mamhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “In rīvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmhenien tuk nīvəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwayu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.

⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rīvəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə arisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok.

⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabak-tani?” Nīpran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”‡

⁴⁷ Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nīpar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim.

⁴⁹ Kini narmamə mīnə tiksin khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə mīn. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pīk. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. Rəhipu apa yerpīrig əgkəp meiwaiyu. Nimmīnien ramavən, kini kapier mīnə kisakapir-pir.

⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nīpəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini nīprai nəmə atuaturk yamə mine kwənhamhə, khamragh mīn.

† 27:35: Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. 27:38: Aes 53:12 27:39: Sam 22:7; 109:25 27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 ‡ 27:46: Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimməyən kape Yesu rimnor fulilem ye profesī ye Sam 22. 27:48: Sam 69:21 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20

⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə.

⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu.

⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrirəhsi-pən niprai Yesu kimin.

⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh niprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen.

⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən.

⁶¹ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat.

⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nipig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mimə, ‘Nipig kisiser tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’

⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nipig kisiser ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nipran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.”

⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhəyen kafan

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapier.

² Məkneikin, nimmimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapiet, məsuə ta kin kapiet mamkwətə aikin.

³ Kafan neipən rhawən, nipran raməsiə rəmhen kin naropigien.

⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmmimin. Mhamir masəmir rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nipiraovin minə a mimə, “Takrapəh niraginien. Yakirkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamark-wao kin.

⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekin e kimmərəhu ikin.

⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarient en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə.

⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuva.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh niraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə.

¹² Kini jif pris kimmhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə

¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimmhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’

¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misəərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.”

¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimmhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimmhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimmhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin.

¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru.

¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə.

¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə.

²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuk səri-pən fam nəgkiarient yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfraksien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasig.”

Mak Nəgkiarien Huvə yame Mak rimirai Nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape nıməhuak kımnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rımnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rımnamarə apa Rom ye nıpig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rımnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rıvən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nıprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rıvən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kımnhani.

?Narayen rımnhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nıpig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kımisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rımar əmə tuk nını-ərhavyen nəgkiarien kirik rıtarhav mivən ikin minə fam. Ye nıpig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rımnaiyu aihuaa əmə ye tanə pısın pısın minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrını-ərhav atuatuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rımnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrıvəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kımisor ahas pən kimi ərıə. Mak rımnəvsao pik kın nıpig əutən yamə mine tukrıpıuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mını-ərhav norien kape Yesu mə In min rımnamarə ye nıpig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmır ye tıpəvsık mamniərhav nəgkiarien
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen.

² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rımnəvsao kın mını-ərhav mə, “Kughen rımə,

“Yakamher-pre kın yermamə kirik tuk nəvsaoyen kın kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.”* *(Mal 3:1)*

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tıpəvsık, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.”
,”” *(Aes 40:3)*

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rımauə ye tıpəvsık, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nımtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mımə, “Taksarar ye nərigien kapəmıə, mısarakikın təvhagə hah, kini mısor baptaes.”

⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən mısəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Judan.

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4

⁶ Jon rīpəh nīvəhsi-pənien neipən huvə kīrik. Kafan kot kīmnor kīn tīkī narmīragh kīrik, kamni kīmə kamel. Kīni kafan kətəut kīmnor kīn tīkī kau.† Kīni nan nəvīginien kavrayiuk əmə mīne sukapak.

⁷ Kīni in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kīrik e tukruə In yerpīrig rapīta yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kīni mīrisin-ta nərəus ye kafan sandel.

⁸ Mərig yo yīmnor əmə baptaes irəmiə kīn nu; kīni mərig In tukror baptaes irəmiə kīn Nanmīn Rhakə.”

Jon rīmnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nīpig a, Yesu rīmasi-pən Nasaret, yerkwanu kīrik ye Galili. Muə e Jon ramamīr ikin. Kīni ai Jon rīmnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nīpig Yesu rīmneiwayiū mhəkīmtēr mīn ye tame nu, In məm məknekīn mə napuə rīmnəkwaḡ. In rəm Nanmīn kape Kughen rīsi-pən aikīn meīwaiyu-pə tukun rəmhen kīn mak ye tanə.

¹¹ Kīni ai, nəḡkiariēn kīrik rīmasi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik Narīk yame yakorkeikei. Rīkīk ragīēn pīk tuk Ik.”

Setan rīmnarkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekīn, Nanmīn kape Kughen rīmnəkeikei kīmi Yesu kīni mīkīr mīvən apa ye tīpəvsīk.

¹³ Aikīn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigīēn kafan kape nīpig foti. Yesu ramarə iriə nar mīragh aparū mīnə. Kīni mərig agelo mīnə kīmīsārha huvə tukun.

Yesu rīmīrikakun kafan wok apa Galili

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kīni kīrəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rīpivən Galili, mamni-ərhav Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen.

¹⁵ Mīmə, “Taktəkun ai, rīnor atuatur nīpig. Narmaruyēn kape Kughen rauə-ta. Taksarar ye nərigīēn kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə, mhani nəfrakīsiēn ye Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen.”

Yesu rīmnokrən kīn narmamə kuas- narmamə kape nīviyēn kəmam

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kīni ai, Yesu rīmnəriwək ye nīkar lugun Galili, kīni məm kwərə mir kīraru, nhagriū e Saemon mīne naorahini Andru. Iriū kwarukīn net, meinai iriū yermamə kape nīviyēn kəmam.

¹⁷ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriū mīmə, “Rauə mīrakwasig kīn Yo. Pəh yakor əmīru yermamə mīr kape nīviyēn narmamə.”

¹⁸ Məknekīn krəpəh kapəriū net, mwārar, mīrakwasig kīn.

¹⁹ Kīni Yesu rəriwək mīvən kəskəh əmə mīn, kīni məm kwərə mir kīraru. Kwajīkovə mīr kape Sebedi. Nhagriū e Jemes mīne Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriū, kīni marajīr əsīgīn net kapəriū.

²⁰ Məknekīn Yesu rokrən kīn əriū. Kīni ai iriū kwərəer mwəpəh rīmriū Sebedi raməmīr ye nəkwai bot iriə kafan narmamə mīnə. Kīni iriū mīrakwasig kīn Yesu.

Yesu rīmnəko ta yarmhə ye yermamə kīrik

(Luk 4:31-37)

† 1:6 Neipən a rəmhen kīn kape profet kupən kīrik, nhagin e Elaeja. 1:6: 2 King 1:8; Mat 11:8
1:7: Wok 13:25 1:11: Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 1:13: Sam 91:11-13 1:14: Mak
6:17 1:15: Mat 3:2

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə.

²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmin aikin, ripəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses.

²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərer-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mimə,

²⁴ “! Eh! ! Yesu, yemə Nasaret! ? Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nimauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwir-kun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mərig Yesu rimməngkiar skai pən kimi nanmin has ai, mimə, “! Eh! Pim. Eta ye yermamə e.”

²⁶ Məknekin, nanmin has ai ror niprai yermamə rətəmmimin pik kini mokrən ehuə, mata iran, mivən isok.

²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ? Rhawor e? Nəgkiarien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarien, nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə kasor nəkwən.”

²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye Galili.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatarhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuaturuk ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru,

³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu.

³¹ Yesu rivən, mivəh kwermim, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmin has raməmir irəriə, irəriə minə tiksin kimnhakir-pə əriə tuk Yesu.

³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin.

³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhayen pisin pisin. In maməko ta min nanmin hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmin has minə mə tukhapəh nisəgkiarien, meinai irəriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarien apa Galili

(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak.

³⁶ Kini ai, Saemon mine in minə tiksin khavən masarha-kin In.

³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.”

³⁸ Mərig Yesu rima, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarien aikin, meinai Yo yimauə tukun.”

³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyən əutən kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyən əutən ye tikin, in rimauə məm Yesu, kini mənimkur ye nimrin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mimə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyən yo.”

⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mimə, “Yakorkeikei mə takhuvə mın. !Esanin!”

⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə mın, nəmhəyən ai rirkək mın iran.

⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mimə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nimri pris, pəh in rəm mın ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narimnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rimini mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.”

⁴⁵ Mərig yermamə ai rimitərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rimə to rıpəh mın nivəniyen yerkwanu minə məriwək ye nimri narmamə, meinai iriə kəmhaku-pən pik In. Kini mərig In raməmır əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən məsəm In aikin.

2

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nıpran rimamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nıpidig tiksın ruə mivən, Yesu rirerig-pən mın yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin.

² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərəkəskəh. Nimə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə.

³ Mərig nıpidig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rimamhə.

⁴ Nimə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, kini mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən.

⁵ Yesu rəm nhatətəyən kapəriə, mını-pən tuk yermamə ai nıpran rimamhə, mimə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, minəsaiyoh əriə minə tukun,

⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pisin əmə In rirkun nıərəhsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nivəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mını-pən tuk əriə, mimə, “? Rhawor e nakasərig məknekin?”

⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mirəh kafan nikaokao məriwək mamvən?

¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuayen ye tokrei tanə e tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məknekin marar mını-pən tuk yermamə nıpran rimamhə mimə,

¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.”

12 Yesu ramægkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mīrəh kafan nikaokao ye nīmrīriə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimnokrən kin Livae mə tukruə mīkwasiɡ kin

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mīn ye nīkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimnəvhag kimi əriə.

14 Kini ai, in rimnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yuə, mīkwasiɡ kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mīkwasiɡ kin.

15 Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə mīnə kape nivəhyen mane kape takis, mīne narmamə tiksīn mīn kamni kimə “yor təvhagə has mīnə,” mīne kafan narmamə mīnə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasīɡ kin.

16 Ye nīpig a, nəmhajoun mīnə tiksīn kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksīn a Farisi mīnə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has mīnə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has mīnə e?”

17 Mərig Yesu rimnəriɡ nəgkiarīen kapəriə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mīne kasəsanīn khamhəvən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mīne kamhamhə tukasəkeiki mhəvən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yīmauə mə jakokrən kin narmamə yamə mīne kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yīmauə mə jakokrən kin narmamə yamə mīne kisahə.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Kini, ye nīpig a, narmamə mīnə kape Jon Baptaes, mīne Farisi mīnə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə mīnə tiksīn khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Əm-ru. Narmamə mīnə kape Jon, mīne Farisi mīnə mīn, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə mīnə khapəh nisorien məkna kin?”

19 Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in mīnə tiksīn to khapəh nisəpəhyen nəviginien.

20 Mərig tukripor nīpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimnərkurək kafan, mhəvən isok tuk In mīnə tiksīn. Ye nīpig a in a, In mīnə tiksīn kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

21 Kini mīmə, “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rīneikus ta]. To ror məkna kin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua.

22 Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məkna kin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nīkarin kape Sabat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

2:16: Mat 11:19 * 2:20: “Yermamə yame rimnərkurək pə pə,” nīpran e Yesu. Mīne “In mīnə tiksīn” nīpran e Kristen mīnə. Nīpig Yesu rimnəpəh əriə mīmə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.

²³ Nipig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwaı wit nəria.

²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əria mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwa kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəria nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv.

²⁶ Nipig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisan. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əria mimə, “Səmru, Sabat ripəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat.

²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas (Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nipig ai, yermamə kirik, kwermi rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam.

³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermi rimnarpəvin mimə, “Yuə marer ye nimri narmamə.”

⁴ Kini mini-pən tuk əria mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə.

⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əria, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatur kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuatur kin kwermi, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kikap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgiarrien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əria.

⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksın kimnhasi-pən apa Judia. Tiksın khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksın khasi-pən apa Idumia, tiksın khasi-pən ye nikar nu Jordan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon.

† 2:23: Wit in kwənkwaı nai kirik kamor flaoa kin. ‡ 2:24: Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § 2:26: Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6
2:27: Dut 5:14 3:4: Luk 14:3 3:6: Mat 22:15-16

9 Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mīmə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhakah-pə Yo.”

10 In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin.

11 Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimirin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “! Ik Ji Kughen!”

12 Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksın narmamə yamə In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə.

14 Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmır ipakə tukun nini-ərhavyen Nəgkiarinen Huvə kape Kughen

15 kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə.

16 Nəg namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yamə Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita);

17 mine Jemes; mine piauni Jon (yamə kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini niran rimə, Pikwarinen mir kape Karuəruə);

18 mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot†

19 mine Judas Iskariot, yamə kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginien ramrirkək min.

21 Nipig famle kafan minə kimsərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameneno.

22 Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “! Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehua kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

23 Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mīmə, “Nīkam. ? Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nīkam.

24 Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksorlah kapəriə narəyen, kantri tukrimir.

3:10: Mat 14:36   3:11: Luk 4:41   3:12: Mak 1:34   * 3:14: “Aposol” niran ramni yermamə kirik yamə kamher-pən kin.   3:16: Jon 1:42   3:17: Luk 9:54   † 3:18: “Selot” ramhen kin yermamə kirik yamə rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.   3:22: Mat 9:34; 10:25

²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen.

²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərer-timtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən mətu kafan narimnar; kini in maməmür; yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.

²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran.

²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmür kape rerin.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimmhani mhamə nanmin hah kirik raməmür iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarrien kafan (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmür iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin.

³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru lk apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?”

³⁴ Kini In marha məərəao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə.”

³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin.

² In rimnəvhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə,

³ “! Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien.

⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.*

⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapiet yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuua əmə.

⁶ Kini mərig mırh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien.

⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen.

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14   **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3   **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

* **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **4:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nəərəs kirik yame ror nhirin.

⁸ Kini tiksın rəsaaħ-pən ye nımoptanə huvə, kini mhaurə, misəihuə, mhakuə kın kwənkwaırıə khapsaaħ. Tiksın kımnhakuə kın kwənkwaırıə toti, kini tiksın kımnhakuə kın sikisti, kini tiksın kımnhakuə kın wan handred.”

⁹ Kini Yesu rını-pən mın tuk ərıə, mımə, “Tukmə kımıə narmamə yame nıməırgımıə rarə, səıg huvə nəgkıarıen e.”

*Narmamə tiksın kısıayoh Yesu kın nıprai nuhpıkınıen
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Kini Yesu rıvən In pısın, kini kafan narmamə twelef, ırıə narmamə tiksın mın khavən mınısıayoh-pən kın nıprai nuhpıkınıen mınə.

¹¹ Kini In rımını-pən tuk ərıə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaıg; mərıg yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmıə. Kini mərıg Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpıkınıen tuk narmamə yamə mınə kasəmır ırıə,

¹² rəmhen kın yame Profet Aesea rımını mə,

“ ‘ırıə tuksarhakın, mısarhakın pawk, mərıg to khapəħ nısəmıen nıpran. ırıə to kısırıg pawk, mərıg to khapəħ nharkunıen.

Tamə ırıə kısırıg mharkun, kini mısasar ye nərıgıen kapərıə, pəħ Kughen tukrıvəhsıta narpınıen kape təvhagə hah kapərıə.’ ” (Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav nıprai nuhpıkınıen kape yermamə yame rımısuv kweru nai

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə, mımə, “?Rhawor e? ? Nakaseıneın hanə nıprai nuhpıkınıen e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən ıran mınə mharkun mın nıprai nuhpıkınıen mınə mın tiksın?”

¹⁴ Nuhpıkınıen e, nıpran ramni məknekın: Yermamə yame rımısuv kweru nai, in rəmhen kın yermamə yame ramni-ərhav nəgkıarıen kape Kughen.

¹⁵ Narmamə tiksın yame kısırıg nəgkıarıen a, kısımhən kın kweru nai yame rımınəsaaħ-pən ye swatuk. Rəmhen kın yame kımısarıg nəgkıarıen kape Kughen, taktəkun əmə Setan rıvəhsı-ta mın.

¹⁶ Kini narmamə tiksın kısımhən kın kweru nai yame rımınəsaaħ-pən yerki kapier kını murə aıhuua əmə. Rəmhen kın yame kısırıg nəgkıarıen kape Kughen, rıkırıə rıgıen tukun,

¹⁷ mərıg khapəħ nhavəhs-huvəyen nəgkıarıen yerkırıə, masərər kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpıkın nıpig əutən, uə narmamə kısır aħas pən kımı ərıə tuk Nəgkıarıen Huvə kape Kughen, məknekın kamhamır.

¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kısırıg nəgkıarıen kısımhən kın kweru nai yame rımınəsaaħ-pən yerki kwənurkəsık. Kısırıg nəgkıarıen e,

¹⁹ mərıg kasətərıg pik tuk narımınar kape nımraghıen kapərıə. Kini nautə reıkuə ırıə, mıvı ərıə, ror rıkırıə ramvən əmə tuk mane. Norıen a rorıah nəgkıarıen kape Kughen, rıpəħ norıen kwənkwan.

²⁰ Kini narmamə tiksın kısımhən kın kweru nai yame rımınəsaaħ-pən ye nımoptanə huvə. Kısırıg nəgkıarıen a, mharkun. Kini mhavəħ kwənkwaı nəgkıarıen a ye narəyen kapərıə. ırıə tiksın kamhavəħ kwənkwan rəmhen kın toti; tiksın kamhavəħ sikisti; kini tiksın kamhavəħ kwənkwan wan handred ye narəyen kapərıə.”

*Nhatəyən kapətawə rəmhen kın laet yame raməsıə
(Luk 8:16-18)*

²¹ Kini əmə ai, Yesu rını-pən tuk ərıə mımə, “To kıpəħ nıvəhyen laet kırık kukrıı-pən ye nəkwai bakət, uə ye nəpag bed. Nıkam. Tukaməkeıkeı kırık haktə.

²² Tukmæ nar erkwaig, tukamækeikei kæm. Tukmæ kuvrig æpis, kini mærig tukramækeikei mier-pæ ikin rhakak ikin.

²³ Tukmæ kimiæ narmamæ yame nimætirgimiæ raræ, sætærig huvæ kin nægkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Nægkiarien e nakasærig, takasækeikei misærig huvæ. Narmamæ yame mine kisærig kafak nægkiarien kini mhapæh nisæripæn-huvæyen, to khapæh nharkun-huvæyen. Mærig narmamæ yamæ mine kisærig kafak nægkiarien kini misæri-pæn huvæ, tukhavæh nirkunien min rhaktæ haktæ.

²⁵ Narmamæ yame mine kisæri-pæn kafak nægkiarien, Kughen tukrivæhsi-pæn min nirkunien kimi æriæ. Mærig narmamæ yamæ mine kisærig nægkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivæhsi-ta nirkunien kaskæh yame rikiriæ ramæsik mæ iriæ kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktæ atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Narmaruyen kape Kughen ræmhen kin kweru nai yame yermamæ ramsuv yerki nasimien.

²⁷ Tukmæ yenpig, ramapir. Mæ yeraan, in ramæriwæk mamavæn. Mærig kweru nai in ramhaktæ atuk æmæ mamehuæ. Mærig kwæn a reinein mæ rhawor e mamor mæknekin.

²⁸ Nimoptanæ æmæ ror kweru nai ramhaktæ, mamor nimarin, kini mavus jihin, kini mamkuæ kin kwænkwan.

²⁹ Kini nipig tukmæ kwænkwan rimruæ, kini yermamæ ai rivæn mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuæ ye nasaninien kafan (Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rimæ, “?Narmaruyen kape Kughen in ræmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen?

³¹ In ræmhen kin kwænkwai nai kirik kamni kimæ mastad. Kwænkwai mastad rarkwæskwæ rapita kwænkwai nai minæ fam.

³² Mærig tukmæ ræsaah, in muræ mamehuæ pik, mapita nai minæ tiksîn. Mantikimkimin man yerpigirgimæ minæ khauæ masor-pæn nimairiæ ye rægrægin.”

³³ Nipig fam, Yesu ramævhag kimi narmamæ khapsaah kin nægkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapæriæ.

³⁴ In ramægkiar kimi narmamæ apnapig ye nuhpikinien æmæ. Mærig tukmæ In mine kafan narmamæ minæ, ramhoprai-pæn niprai nægkiarien kafan kimi æriæ.

Yesu rimini-æhu nimætag ehuæ ye tame tahik (Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “Pæh khavæn apa nikar lugun pæn.”

³⁶ Kini kisapta ye narmamæ, misat-pæn ye bot yame Yesu ramkwætæ iran, mhaviræ. Kini bot minæ tiksîn kimnhakwasig min kin æriæ.

³⁷ Mhaviræ, mhaviræ, nimætag ehuæ kirik ravæn kini tahik rehuæ pik, ipakæ rakætænim kin bot.

³⁸ Mærig Yesu ramapir mamæsawæ huvæ ye nækwai bot. Mærig narmamæ kafan minæ kimnhasig In, mhamæ, “Yhajoun, !Æmru! !Natuksæmnim, mærig Ik nakpæh nærigien!”

³⁹ Mækneikin Yesu rhækimter mægkiar kimi nimætag mine tahik mimæ, “Rapæhræ.” Kini ai nimætag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamærinu min.

40 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

41 Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwan!”

5

*Yesu rimməkota nanmin has ye yermamə kirik
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

1 Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa.

2-3 Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətərekinien kin nəərəus uə jen.

4 Nipig ripsaah kisarkis ətərekin nihun mine kwermis kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərekinien.

5 Tukmə yenpig uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməreiteih-əreiteih nipran kin kapier.

6 Nipig Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə manimkur ye nimrin.

7-8 Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokrapomh mīmə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”

9 Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.”

10 Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

11 Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a.

12 Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takətəpən irəmawə yerki pukəh minə e.”

13 Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misəiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

14 Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwənu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm.

15 Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimmaməmır iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin.

16 Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimməkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimmaməmır iran kupan, mine pukəh.

17 Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

18 Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimmaməmır iran ramaiyoh-pən In mə iriü min.

19 Mərig Yesu riməni-əhu, mīmə, “Nıkam. Takvən apa imam yerkwənu kimie kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai rītərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimmor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimmor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə mīn piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh mīn

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rīvəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin.

²² Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nīmriin

²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.”

²⁴ Kini Yesu rīvən iriu mīn.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə mīnə, misarkurao ye Yesu.

²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien.

²⁶ Nipig mīnə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rīvən məm dokta mīnə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik.

²⁷⁻²⁸ Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mīpiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mīne kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mīrap neipən kape Yesu.

²⁹ Nipig rimīrap əmə neipən kafan, məsanin. In mīrkun mə to ripəh mīn nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mīrkun mə nanmīn kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimīrap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhāmə, “!Əmru! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimīrap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimīrap In.

³³ Məknekin, piraovin ai rərig mīrkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nīmriin. Mīgin pawk, mīni fam ye nəfrakisien kafan.

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksīn khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhətərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhāmə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mīkir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnərig nəgkiarien a, mīni-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mīkir əmə Pita, mīne Jemes, mīne Jon, piau Jemes irisir mīn.

³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik.

³⁹ Rauru-pən imə mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.”

⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Mæknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mivəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwəɾə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a.

⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermın mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, niṗran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”)

⁴² Mæknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin.

⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In (Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimmhakwasig kin.

² Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nımtətien minə e?”

³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narımmar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiaiyen in.”

⁵ In a kwənmhaan a, rıpəh nor-pikien nımtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermın ye narmamə kwatıksin yamə mine kamhamə, kini mor huvə əriə.

⁶ Mərig Yesu rimməm mə narmınə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen (Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə.

⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmın has ye narmamə.

⁸ Kini mımə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə niṗip uə mane. Takhavəh əmə kaskin.

⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru.”

¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mımə, “Niṗig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən.

¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik rıpəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətarigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokkur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.

¹³ Kini masəkota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh min kini mamor pik nımtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nıkam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mımə, “Nıkam. Mə Jon Baptaes e, yame yımınərəru ta nıpətək nuan. Yakmə rimımragh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkır piraovın kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikır-ta min.

¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nıkir-tayen piraovın kape piam.”^f

¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein

²⁰ meinai Herod rimısiai Jon, mırkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nıpig Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

²¹ Mərig nıpig kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnərig nəviginien ehuə kirik mamor nıpig kafan yame rimnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan.

²² Kini piakəskəh kape Herodias rıvən min aikin, mamor danis ye nımririə. Nıpig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik.

²³ Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar arnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mımə, “?Nısınik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mımə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarrien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnərig nəgkiarrien autən ye nımri in minə tiksın. To rıpəh nəpəhyen.

²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nıpətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rıvən apa kalabus, mikisəru ta nıpətək nuai Jon,

* **6:13:** Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin. **6:13:** Jem 5:14 **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 † **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nıkir-tayen piraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikova rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovın. (Dut 25:5-6). **6:19:** Lev 18:16

28 mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini.

29 Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nıpran, mhavən misəəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

30 Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin.

31 Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nıpig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

32 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin.

33 Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə.

34 Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

35 Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu.

36 Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

37 Mərig In rini-pən tuk əriə mımə, “Rhuvə mə kimie əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu^z ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

38 Mərig raiyoh əriə mımə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.
39 Kini Yesu ruh rikiriə mımə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nımrin nımrin.”

40 Nımrin tiksın wan hundred. Kini nımrin tiksın fifti.

41 Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mivaag haktə minı vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mıpik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin.

42 Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis

43 misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min.

44 Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

Yesu rameriwək haktə ye nımar mar tahik

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

45 Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nıkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmır, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə.

6:30: Luk 10:17   6:34: Nam 27:17; Mat 9:36   † 6:37: Nakirkun min niniyen məknekin,
“?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”   6:44:
Mak 8:1-9

⁴⁶ Yesu raowia kin ariá, mapitan kin ariá, mhaktə mivən ye takwar kirik mamahuak.

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməmir hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmir pisin apa fiak.

⁴⁸ In maməm ariá kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nimətag ramuh ariá. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nimar mar tahik mivən pakə tuk ariá. Natukrapita ariá,

⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriá kimisəm raməriwək ye nimar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətapar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk ariá mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

⁵¹ Kini ratpən ye bot, nimətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien.

⁵² Mərig kapəria kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rimnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwaak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rimnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret

(Mat 14:34-36)

⁵³ Kini iriá kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəria bot aikin.

⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In.

⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin.

⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwənu ehuə, mine yerkwənu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pisiak. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mi-fam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu

(Mat 15:1-20)

¹ Namhajoun tiksın kape loa kape Moses iriá Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu

² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel.

³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəria. Tukmə khapəh nisərvayen rəri-pən norien kapəria, to khapəh nisəviginien.

⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwənu, kini mhapəh nisərvayen, to khapəh min nisəviginien. Kapəria natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəria).*

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənién kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk ariá mimə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Asea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

6:46: Luk 5:16   **6:49-50:** Luk 24:37   **6:51:** Mak 4:39   * **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah.

“Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, məriḡ rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak məriḡ kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəḡkiarien e kape Kughen, məriḡ ror əmə nəriḡien kin kape yermamə.’”

(Aes 29:13)

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nəriḡien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Məriḡ nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə!

¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mīmə, “Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’

(Eks 21:17; Lev 20:9)

¹¹ Məriḡ kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’

¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituyen yame narmamə tüksor kimi nisiriə mine rimriə.

¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəḡkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴ Kini Yesu rokran kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətəriḡ huvə, misəriḡ mharkun.

¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivan yerki yermamə, to riḡəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.

¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrəriḡ huvə nəḡkiarien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini.

¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen.

¹⁹ Narimnar yame ror məknakin to riḡəh nivəniyen yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəḡkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəvəḡiniyen minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mīmə, “Məriḡ narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.

²¹ Meinai yerki yermamə, nəriḡien hah riḡsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pəniən tuk piakwənahin, nəkrəhyen,

²² nəptiḡien kin nautə, norien has, nor-apnapigiḡien nar, neikuəyen, niniyen nıkar jir, nanipiniyen, nəḡkiar-ausitien, mine nətəwaoyen.

²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənəmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, məriḡ narmamə a kharkun mə In eikin e.

† 7:16: Nəḡkiarien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

25-26 Kini piraovin kirik, nanmin has rimməmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərous kape Isrel. In rimmərha apa Fonia, ye provins a Siria. Kini rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənimmur ye nimmr in masək atgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

27 Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun minə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”‡

28 Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniēn nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”§

29 Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkariēn, rhuva. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwənu.”

30 Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwənu məm kafan piakəskəh raməpir huva ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimmor huva kəru kirik, mor huva min rəgkiar

31 Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. 32 Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkariēn, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwerm in ye yermamə ai, pəh rhuva.

33 Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwəkwai kwerm in ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwəkwai kwerm in, kini mirap nerami yermamə ai.

34 Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Ekwag!”).

35 Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neram in rihuatuk, məgkiar huva.

36 Kini Yesu rini-əhu əutən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu əutən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin.

37 Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhain mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huva kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkariēn.”

8

Yesu rimmor nimtətien kirik, maməvigən narman fo taosen (Mat 15:32-39)

1 Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə,

2 “Ririk reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisisə, kini nəriə nəviginien rirkək.

3 To yakher-pən kin əriə yerkwənu kamhavən, kirik rəmkəvəv ye swatuk, nimmr in rapig, kini rimir, meinai tiks in kimnhasi-pən isok.”

4 Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

5 Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

‡ 7:27: Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § 7:28: Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nīpar bred ai, mīni vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor.

⁷ Kwaji kəmam tiksin mīn aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mīni mə tukhavəhsi-pən mīn kimi narmamə ai.

⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nīpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven.

⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə.

¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə mīnə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

Nəmhajoun mīnə kape loa kape Moses khamə tuksəm nīmtətien kirik (Mat 16:1-4)

¹¹ Kini ai, Farisi tiksin khaue masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nīmtətien kirik ye nīmririə ye nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen.

¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mīni-pən tuk əriə mə, “? Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nīmtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nīmtətien kirik ror məknenkin.”

¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun mīnə a, matpən mīn ye bot, məviəfugin-pən ye nīkar lugun.

Yesu rimmor kwirig kimi kafan narmamə mīnə meinai kaparhia kapə riskai pik (Mat 16:5-12)

¹⁴ Kini ai Yesu mīne kafan narmamə mīnə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nīpər bred kirikianə əmə.

¹⁵ Kini Yesu rimmor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mīmə, “Takəsərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mīnə, mīne Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə mīnə kin nīprai nuhpikinien a, mhama, “?Tukmə ror kwən e rīmə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə mīnə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik.

¹⁸ Nīmrīmīə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nīmətərgimīə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukin fam narimnar yame kitawə kimisor.

¹⁹ Nīpig yimivəh nīpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisen, mərig kimisəpəh nīpərpəpə nəviginien, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh mīn əriə mə, “Nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisen, kini mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rimmor huvə nīmrin pis kirik rhuvə mīn

8:9: Mak 6:35-44   **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29   * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape namhajoun kape loa kape Moses mīne Herod rīvən yerki narmama, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien.   **8:15:** Luk 12:1   **8:17:** Mak 6:52   **8:19:** Mak 6:41-44

²² Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksin kharəh nimirin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrəhu-pən kwermmin iran.

²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nimirin, kini mərəhu-pən kwermmin iran, mimə, “? Nakarha maməm nar uə nikam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mimə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermmin ye nimirin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nimirin rəmtir, məm huvə nar.

²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni mimə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivəniyen yerkwanu e nimasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “? Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “? Mərig kimia nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukharəh nhani-pəniyen tuk narmamə.

Yesu riməkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimha, kini mimragh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mimə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nipig kisisar tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.”

³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiariyen yame Yesu rimini.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Apikin e! Nərigien kafam ripəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei.

8:28: Mak 6:15   * **8:29:** Jon 6:68-69   † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm namhen. Nipran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.”   **8:30:**

Mak 9:9   **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27

³⁷ Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nımri nımraghien kafan.

³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nımri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyyen nhagim nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rımik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to kharəh nhamhəyen miseriaji nıpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin (Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nıpig sikis ruə nivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə nıprai Yesu rukreikin muə mor pisin.

³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e rıpəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin.

⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nımə kisısər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁶ (Khrigin, kini Pita rımnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mımə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rımını-əhu əutən pən tuk ərisir mımə, “Takrhıpəh nırhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakımragh min ye nımhəyen kafak.”

¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mımragh min, nıpran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” *(Mal 3:1)**

¹² Kini Yesu rımə, “Nəfrakis. Elaeja rımnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narımnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rımə ‘Narmamə tuksəmakin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narımnar rıpsaah?’ †

¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını.”

Yesu rımnəkota nanmin has ye pikwarien kirik (Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khar-saah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə.

8:38: Mat 10:33   **9:1:** Mak 13:30   **9:7:** Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18   * **9:11:** Əmru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17.   **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6   † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narımnar rıpsaah.   **9:13:** Mat 11:14

15 Mæknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərumpən iran.

16 Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mīmə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

17 Kini mərig yermamə kirik ruə mīni-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmīn has raməmīr iran, mamor in reinein nəgkiarien.

18 Tukmə nanmīn has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramīmīr-pən ye nīmoptanə. Nehe nəkwān ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nīpran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmīn has, mərig kaseinein.”

19 Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towēi, nhatətəyen kapəmā rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nīpig nəpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

20 Kini kharəh mhauə kimin. Nīpig nanmīn has rīnməm Yesu, mækneikin ror pikwarien a rətəmnīmīn, māməsok-əsok ye nīmoptanə. Kini nehe nəkwān ramtərhav rhawən.

21 Kini Yesu raiyoh-pən rīm pikwarien mə, “?Rīmnor mæknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

Kini rīni-pən tukun mə, “Rīnmarkəskəh mīrikakun.

22 Nīpig rīpsaah nanmīn has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrīmḥə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”

23 Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narīmnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

24 Mæknekin, rīm pikwarien ai rok-rapomh mīni mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik mīn iram!”

25 Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmīn has mīmə, “Ik nanmīn hah. Nīmətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takətə ye pikwarien e, mīpəh mīn nuəyen tukun.”

26 Mæknekin nanmīn ai rok-rapomh mor nīprai pikwarien ai rətəmnīmīn kini mətə iran. Kini iriə kisəm nīprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamḥə əgkəp.”

27 Mərig Yesu rīvəh kwermīn, mīvi haktə, kini rḥekimter.

28 Kini Yesu rauru-pən mīn imə, iriə pīsīn əmə kafan narmamə minə kinḥ kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmīn has a?”

29 Kini Yesu rīmə, “Nanmīn has yamə mine kisor mæknekin, nəhuakien pīsīn əmə rirkun nəkotayen əriə.”[‡]

Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrīmḥə

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Kini khatərhav-pən mīn aikin mamhavən misapita yerkwānu minə e Galili. Mərig Yesu rīpəh norkeikeiyen mə narmamə tūkharkun kwənmḥaan yame In ramarə ikīn,

31 meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmīr minə kafak.

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23   9:26: Mak 1:26   ‡ 9:29: Swatuk pīsīn kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmīn has yamə mine kisor mæknekin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.”   9:30: Jon 7:1

Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nıpig kisisə, Kughen tukror mın Yo yakimragh.”

³² Mərig narmamə mınə kafan khapəh nharkunien nıprai nəgkiarien a. Mhagin mın kin naiyohyen kin nıpran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatərhav-pə mın ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rımnaiyoh kafan narmamə mımə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə mınə tuk naha?”

³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə mınə tiksın.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mını-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rımə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mırəh-si haktə, mını-pən tuk əriə mımə,

³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror mın kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor mın kimi Yermamə yame rımnher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame rıpəh nını-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagin maməkota nanmın has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai rıpəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nımtətien kin, to rıpəh narar-mınien mını has nhagik.

⁴⁰ Yermamə yame rıpəh nını-hasien ətawə, in kitawə kirik.

⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini mın mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiə kirik ye nıpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nıpisien.

⁴⁴ In aikin, sirət mınə to khapəh nhamhəyen, kini nap mın to rapəh nıpisien. §

⁴⁵ Kini tukmə nıhum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nıhum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehə kin nıhum kwis mir.

9:31: Mak 8:31; 10:32-34   9:32: Luk 9:45   9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26

9:37: Mat 10:40   9:40: Mat 12:30; Luk 11:23   9:41: Mat 10:42   9:43: Mat 5:30   § 9:44: v.

44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

46 In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipsisien.*

47 Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nimrim kwis mir.

48 In aikin

“ ‘Sirət minə to khapəh nhamhəyen,
Kini nap min to rapəh nipsisien.’

(Aes 66:24)

49 “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien.

50 Nigar in nar huvə kirik. Kini mərīg tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhəkin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəməriniuən.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Kini Yesu rarə miterhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmīr apa nīkar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

2 Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksem-ru mə tukrini nəgkiarinen kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nikam?”

3 Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

4 Kini iriə khamə, “Moses rimneighan kin mə yerman rirkun nīraiyeən nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

5 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmiə kapə riskai pik.

6 Mərīg kupən, nipiğ Kughen rimmərəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’

(Jen 1:27)

7 Ror məknakin mə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə.

8 “Tukwarə mə nīprairiu kirikianə.’

(Jen 2:24) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə.

9 Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rīpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

10 Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin.

11 Kini In rini-pən min tuk əriə mīmə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarəkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin.

12 Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarəkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rivəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

* 9:46: v. 46 rikak ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

9:47: Mat 5:29 * 10:4: Nəgkiarinen e raməmīr ye Dut 24:1-4. 10:8: Efes 5:31-33 10:11: Mat 5:32

13 Kini narmamə tiksın khapık kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrəəhu-pən kwermin irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

14 Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kın kwajikovə minə en.

15 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rıkin rıpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kın kwajikovə, to rapəh nivəniyen ye Rao ye Neai.”

16 Kini In mıpık kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermin irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrəə ye nımraghien rerin

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Kini Yesu rarə, mapitan kın əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənimkur ye nımın. Mini-pən tukun mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

18 Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə.

19 Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapigien nar meikuə kın ye yermamə kirik. Kini mıpəh neikuəyen kın nəkrəhyen. Tuk nıpig minə fam takamsiai rımim mine nisnim.” †

20 Kini kwən ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəəkəkhəyen kafak, muə meriəji-pə.”

21 Kini Yesu rəm tım tım kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narımmar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımmar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kın Yo.”

22 Nıpig kwən ai rimmərig nəgkiariyen yame Yesu rımını, rıkin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

23 Kini Yesu rarə-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mımə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru irəriə.”

24 Kini kafan narmamə kisakur kın nəgkiariyen ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mımə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru iran.‡

25 ?Nakasərig mə narmiragh ehue kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kın yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

26 Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

10:15 Mat 18:3 † 10:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. ‡ 10:24: Nakirkun niniyen min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivəniyen ye Rao ye Neai.”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kini Pita rhekimter maiyoh min mimə, “? Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kaka, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarlen Huvə kape Kughen,

³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan handred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kaka, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin.

³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mıpisəkupən.”

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun.

³³ Kini mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mıseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel,

³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nıpig yame ror kisisər kin.”

*Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)*

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwtə ye nikarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye mawor, nıpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nıpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

10:31: Mat 20:16; Luk 13:30   **10:34:** Mak 8:31; 9:31   * **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50   § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rimnagkiar kin nuhpikiniən məkneikin, “?Nakrarkun niranım-pən-ien ye pankin yame jaknim-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptaes yame Yo jakpıwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rınnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikiniən mirai əmə nıpran.

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhəyən rəmhen kin yame Yo jakarig. Kini kimiru nakrarkun min narəyən ye nipiğ əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran.

40 Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nikarik matuk, kini kirik ye mawor; Yo yakeinein niwəhsi-preyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimini-ta mimə iriə taksəkwtə ikin.”

41 Nipiğ narmamə minə tiksin kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun.

42 Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasaviətərək-in-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə.

43 Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyən rapita əmiə minə tiksin, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə.

44 Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam

45 meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə narmamə taksor atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə fam.”*

Yesu rimmor huvə nımri Batimeas
(*Mat 20:29-34; Luk 18:35-43*)

46 Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nımrin pis kirik ramkwətə ye nikar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nipiğ fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə.

47 Kini nipiğ in rimmərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihua tuk yo.”

48 Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.” Mərig in ramrripin əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihua tuk yo.”

49 Kini Yesu rarar, mini-pən tuk əriə mimə, “Hani-pən tukun mə ruə.” Kini iriə khavən misokrən kin nımrin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

50 Kini nımrin pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

51 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?” Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrik tukrarha, pəh yakəm nar.”

52 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyən kafam rimmor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nımrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

Yesu rımavən Jerusalem mor əpu mə in king
(*Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19*)

¹ Kínəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwānu mir kīraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kīrik nhagin e Olif. Kīni Yesu rher-pən kīn yermamə kīraru kafan, mīmə

² “Takravən yerkwānu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kīrik kīpəh nəsuə-hanəyən iran, kīmīrkwəji. Nakrarsin, mwəsīg mīrauə.

³ Kīni tukmə yermamə kīrik raiyoh-pre əmiru mīmə, “Nakwhawor mawor məknekīn?” Nakrani-pən tukun mīrəmə, “Yermaru rīmə tukrəsua ye dongki e. Pəh nīen mə tuk tu, rarpīn-pre mīn.”

⁴ Kīni ai, kīravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nīkar swatuk. Kīmīrkwəji ipakə tuk kwəruə ye nīmə kīrik. Kīni kīrarsin,

⁵ narmamə tīksin kasərer aikin mīnəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ? Nakwhawor marīrsin dongki e?”

⁶ Kīni iriū krəni-pən nəgkīariēn yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kīni nəmə mīnə ai kīseighan kīn.

⁷ Kīrarəh dongki ai mīrauə mwəm Yesu. Mīravəhsi-ta kot kapəriū mawəpeinə-pən ye nīmetai dongki. Kīni Yesu rəsua iran.*

⁸ Narmamə khapsaah kīsətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kīn kīmī swatuk; kīni mīsərai nīmar nai mīsətu-pən mīn ye swatuk.

⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kīn Yesu kīni mīne yamə mīne kīmnhakwasīg kīn kasokrən ehua māmhanī, “!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramua ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə mīn.

!Səgnəgin Kughen yerpirīg!‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kīni Yesu ritərhav-pən Jerusalem mīvən ye nīmə ehua kape Kughen, kīni māmətamə. Rīnenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, khariēg-pən mīn yerkwānu kīrik, nhagin e Betani.

Yesu rīmīni hah nai e figtri, ror siə kīn

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rīkwamer kīn, iriə khatərhav mīn Betani, kīni Yesu rīmnamkərv.

¹³ Kīni mām nai e figtri, ramərer, nīmarīn rīpsaah. Rəriwək mīvən pakə tukun, mām nīmarīn in əmə e in əmə. Rīmə-ta tukrəm kwənkwan kīrik, məriē kwənkwan rīrkək, meinai rīpəh neriāji-hanəyən nīpig tukrīkuə iran.

¹⁴ Kīni Yesu rəgkīar-pən kīmī figtri a mīmə, “Yermamə tukrīpəh mīn nənīen kwənkwan tuk nīpig kīrik.”§ Narmamə kafan mīnə kīsəriēg nəgkīariēn ai.

Yesu rīmənəkota narmamə yamə mīne kasor nar apnāpig ye nīmə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nīpig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rīvən ye nīmə ehua kape Kughen. Kīni mīnaməko yerhav narmamə yamə mīne kasor salem kīn narīmnar, mīne yamə mīne kasəvrə. Kīni marakita kīn narīmnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mīne kasor jenis ye manē; kīni məsuə kīn jēa kape narmamə yamə mīne kasor salem kīn mak ye tanə.*

* **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisīen kīn. † **11:9:**

Kīmnhani mə, “Hosana.” Kīni nīpan rīmə, “Vəh mīragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:**

Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova. § **11:13:** Luk 13:6

§ **11:14:** Yesu rəgkīar kīn nai e rəmhen kīn nuhpikīnīen kīrik, mīni məknekīn, “Tukmə yermamə rapəh norīen nəkwai Kughen, kafan narəyən

tukrəmhen kīn figtri; tukror siə kīn.” Ror pən Yesu ramni hah narəyən yame ror siə kīn. * **11:15:**

Yesu rīmnor məknekīn, mamor fulfilem profesi kīrik ye Sek 14:21.

16 Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen.

17 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

18 Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakın swatuk tuk nhopniyen.

19 Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

20 Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə.

21 Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “! Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”†

22 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen.

23 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiyo məsok pirə ye tahir məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis.

24 Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasayoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh.

25 Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimə ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə.

26 Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənəgəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhama,

28 “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

29 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuutuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e.

30 ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

31 Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhama, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

11:18: Mak 14:1 † 11:21: Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. 11:23: Mat 17:20 11:24: Mat 7:7 11:25: Mat 6:14-15 ‡ 11:26: Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

³² Mærig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mærig Yo min to yakpəh ninipre-minien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep (Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rimməsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kirik kape nəviəsis-pəniyen kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor wəen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksin, tukhapik nəriə tiksin, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin.

² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehua kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan.

³ Mærig iriə kisarar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniyen nar kirik kimin.

⁴ Kini yamehua ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun.

⁵ Əmaikin, yamehua kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mærig khauh min mishopni. Kini mærig yemehua ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksin narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksin kasərkis-ərkis əriə; kini tiksin kimuh əriə, khopni əriə.

⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehua kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’

⁷ Mærig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehua kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətwə kin.’

⁸ Məknekin kharaptərəkin, mishopni, mharəh nıpran misərkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehua minə ai mə, “?Yamehua kape plantesen ehua tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin.

¹⁰ Tukmə ror kimia nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiariyen yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mærig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimmor.
Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptərəkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mærig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiariyen ye nikarin kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mærig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12

13 Kini nāmehuā minā tiksīn kisher-pān kīn Farisi minā, minē nukwhāo kape King Herod, khauā misaiyoh Yesu kīn naiyohyēn autān kirik mā tuksām-ru mā tukrīni nāgkiariēn kirik rīpāh nāmheniēn.

14 Kini ai iriā khauā misām In, mhani-pān tukun mhamā, “Yhajoun. Yakharkun mā Ik yermamā atuatak. Nakpāh niginiēn kīn yermamā mā to rivi kafam nārigiēn, meinai rikim rīpāh nāsikiēn mā yermamā kirik rhaktā uā yermamā kirik reiwaiyu, mārīg nakamāfrakis amā, kīn nāvhaiēn kafam ramāri-pān amā noriēn yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mā jakharkun mā, ?Ratuatak ye loa kapāwā mā tukasārok-pān takis kīmi Sisa, yamehuā kape Rom, uā nīkam?”

15 ?Tukasākeikei misārok takis uā nīkam?”

Mārīg Yesu ruirkun mā iriā narmamā kape neikuāyēn minā tiksīn. Kini mīni-pān tuk arīā mā, “?Nakshawor misarkut mā taksapita Yo? Havān-ru mharāh siren kirik mhaūā pāh yakām.”

16 Kini khavān, mhavāh siren, mhaūā. Kini raiyoh-pān arīā mā, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamā, “Nanmi Sisa. Mīne nhagin.”

17 Māknekin Yesu rīni-pān tuk arīā mā, “Namhen. Nar kape Sisa, havāhsi-pān kīmi Sisa. Mārīg nar kape Kughen, havāhsi-pān kīmi Kughen.” Kisārīg nāgkiariēn kape Yesu, kisakur pīk kīn.

Sadusi minā khamā tukhavāh-si āhu Yesu tuk nāgkiariēn ye nīkarīn kape nīmraghiēn reriēn

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Kini Sadusi minā tiksīn khauā misām Yesu. Sadusi minā a khamā ta mā tukmā yermamā rīmthā to rīpāh nīmragh-mīniēn ye rao ye neai.

19 Kini kisaiyoh kīn nārigiēn kirik kīmi Yesu mhamā, “Yhajoun. Moses rīmīrai ye Loa mīmā, Tukmā yerman rīmthā-tan kīn piraovīn kafan, kīn kapāriū kwajikovā rīrkāk, pīau yerman ai tukramākeikei mīkīr piraovīn ai tukreimāk. Ye nārigiēn a, iriū kirīrkun nīraptārākiēn nhag pīauni yame rīmamhā.†

20 Tukmā narmamā seven, iriā pīauriā minā. Nīmriēn nupan rarkurāk kīni mīpāh nīrāhyēn kafan kirik kwajikovā, mīmthā.

21 Kini tukmā yame rikwasig kīn rīkīr piraovīn kape pīauni yame rīmamhā, kīni mīpāh neimākiēn, kīni mīmthā mīn. Kini naorahini yame ror kīsīsār kīn ror amā mīn nar kirīkianā kīn

22 meriāji iriā fam a seven kisarkurāk ye piraovīn a, kīni mhamhā fam, mhapāh nīseimākiēn. Kini en piraovīn a rīmthā mīn.

23 Kini ye nīpīg kape narmamā tukhamragh mīn iran, iriā a seven iriā pīauriā minā, ?pīraovīn a tukror piraovīn kīn kape pa nhagin?”

24 Kini Yesu rīni-pān tuk arīā mīmā, “Nakamhani-āro kīn en meinai tukmā ror nakseineiēn nāgkiariēn ye Nākwākwā kape Kughen, miseineiēn mīn nīrkunien kape Kughen.

25 Tukmā narmamā yamā minē khamhā mamragh mīn to khapāh nīsarkurākiēn. Noriēn kape narkurākiēn rīmnor infamiēn, rāmhen kīn narāyēn kape agelo minā ye rao ye neai.

26 Kini ye nīkarīn kape nīmragh-mīniēn, tukmā ror nakhapāh nīsāhuekiēn nākwākwā yame Moses rīmīrai tu, mā Moses rīmnam nai kirik ramuāk. Aikīn, Kughen rīmnamni-pān tukun mīmā, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak minē Jakob karhāgnāgin hanā Ik.’ *(Eks 3:2,6)*

27 ! Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. ! Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!”‡

Naha loa in rehuə pik
(*Mat 22:34-40; Luk 10:25-28*)

28 Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnərig nəgkiarlen minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minəmayoh pən In mīmə, “?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kini mihuvə pik tuk nəripənien?”

29 Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksin in e ramni mīmə,
“ !Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen.

30 Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye nərigien kapəmiə, mine ye nəsaninien kapəmiə.’
(*Dut 6:4-5*)

31 Loa yame rikwasig kin ramni mīmə,
“ ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (*Lev 19:18*)
Loa kirik min rirkək yame in rapita yamə mir e.”

32 Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru.

33 Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye nərigien kapətawə, mine ye nəsaninien kapətawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəri-pənien loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pənien kimi Kughen.”

34 Kini Yesu rəm mə nəgkiarlen kape kwən a rhuvə pik, kini mimi-pən tukun mīmə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinsauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarlen skai kirik.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan
(*Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47*)

35 Kini Yesu rivən apa ye nimə ehua kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, maməiyoh əriə mīmə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved?

36 Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,
“İkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipiğ jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ’”§ (*Sam 110:1*)

37 Kini Yesu rirpin mīmə, “Ye nəgkiarlen e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

‡ 12:27: Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwonhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwonhamhə tukhamragh min. 12:28: Luk 10:25-28 12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6

§ 12:36: Kughen rimini-pən nəgkiarlen e tuk King Deved.

³⁸ Kini Yesu rimmor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə mīnə fam tuksəwīə kin əriə mhasiai əriə.

³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukəsəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukəsəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen.

⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh mīn mə narmamə mīnə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen (Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə.

⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan mīnə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə mīnə tiksīn kimnhavəhsi-pən.

⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nīpar mane, mamhapəh nīpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir (Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə mīnə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehuə mīnə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nīpəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nīpig Kwasig (Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimməkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mīnə Jemes mīnə Jon mīnə Andru khauə misəm In.

⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mīmə ? narimnar mīnə e tukruə ye naha nīpig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmīə.

⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhuavə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərgien kapəriə.

⁷ Kini nīpig naksərig mə narmamə kamhauh əriə mīnə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir mīnə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mīnə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nīpig Kwasig a.

* **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rima mane kape nəmə Isrel e “lepta.” **12:43:** 2 Kor 8:12 **13:2:** Luk 19:44

⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimmimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhəyən ye nīpig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nīmri mīrh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nīməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nīmri nəmasur kape gavman mine ye nīmri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə.

¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nīpig Kwasig tukripirua.

¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nīmri mīrh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikin-hermiə.

¹² “Ye nīpig a, piauni tukreighan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani həh rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə.

¹³ Narmamə tuksəməkīn əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tīmtim miserajji nīpig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kini nīpig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame rīpəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserakwaig ye takwar.

¹⁵ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nivəniən imə tuk nīpikien narimnar kafan.

¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to rīpəh nivəniən yerkwanu tuk niwəhyen kafan neipən.

¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nīpiraovin yamə mine kisor tīpriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik.

¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyən mirəh əmiə ye nīpig kape nəhig

¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyən ririkakun ye nīpig Kughen rimnərəhu nīmoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nīpig kirik rəmhen kin nahasien a.

²⁰ Mərig Kughen rimnərəita nīpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərəai nīpig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nīpig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmrū. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmrū, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nımtatien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nıvi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə.

²³ Mərig kwasig ikin narımnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə. ”

²⁴ Kini Yesu rırpın mamni-pən tuk əriə mımə, “Kini nıpig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mırh tukripis,

Kini makuə to rırpəh mın nəsiəyen;

²⁵ Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narımnar fam ye nımago-ago tukhakiu-kiu.’ ” *(Aes 13:10, 34:4)*

²⁶ Kini Yesu rırpın mımə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nıkakien.

²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kın agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanımtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimırpen-ta əriə.

²⁸ Sətərig mın kın nuhpikınien kın nai a figtri. Tukmə nıpig yame kwermın rınaurə kini nımarın rınəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en.

²⁹ Rəmhen əmə kın yame tukmə naksəm narımnar məknekın, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mınamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nımə kapəmiə.

³⁰ Yakamni-pre afrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narımnar mine ritərhav-pə.

³¹ Napuə mine nımoptanə tukawəkeikei mırarkək, mərig nəgkiarinen kafak to rırpəh nırkəkien tuk nıpig kırık.

³² Mərig narmamə fam kiseinein nıpig kape narımnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kımawə yakseinein mın. Mərig Rımik pisin əmə In rırkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nıpig yame narımnar minə e tukruə iran.

³⁴ Tukrəmhen kın yermamə kırık yame ritərhav iman yerkwanu mamvən yerkwanu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narımnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin puşun kimi əriə. Kini mını-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mımə, ‘Takamarha.’

³⁵ Rəmhen əmə mın kın kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nıpig yame Yamehuə kape nımə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwəiha.

³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nıpig, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasapir.

³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən mın tuk narmamə mə takasərig əmiə nıpig fam.”

14

*Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nīpig a, tukharaptərəkin nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakin swatuk mə tukharaptərəkin apis-apis Yesu mišhopni.

² Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptərəkinien In ye nīpig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnapig əmə əriə minə.”

*Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)*

³ Kini Yesu rīvən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rımivəh nīmhayen əutən ye tikin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kimmor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nīmrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁴ Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e?”

⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mīrkun nivəhyen mane rəmhen kin tri handred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishək pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo.

⁷ Yavən has minə tukasəmīr kimīə miriə nīpig fam. Kini tukmə nakhamə takasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimīə nīpig fam.

⁸ Piraovin e rimnor huvə-pə kimi Yo ye nīrkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknim Yo.

⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rīmneighan-pən kin Yesu kimi tikmīr minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə.

¹¹ Rīvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əriə.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)*

¹² Kini nīpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mīmə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in

14:3: Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6

14 mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwayoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’

15 Kini in tukrikir əmru nakrhuvən ye kwənmhaan ehua apa yerpig ye nimə yame kimmətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

16 Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə (Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

17 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan

18 misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwəta.”

19 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

20 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakawires kwis bred ye supsup ye pənkən.

21 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

22 Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.”

23 Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimmhanim.

24 Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyyu mivəh miragh narmamə rehuə.

25 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh nanim-minien waen meri-aji minim min ye rao ye neai.”

26 Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rimini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In (Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“‘Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.’”

(Sek 13:7)

28 Kini Yesu riripin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə nivən apa Galili.”

29 Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh nimirien.”

14:18: Sam 41:9 † 14:21: Nəgkiarlen kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tana, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarlen ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” 14:24: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ 14:26: Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, namə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarieren kirikiana.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwənu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimia taksəkwtə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik.

³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmür eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək miyəvən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.”

³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyənŞ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərgien kafak; mor əmə ye kafam nərgien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipig kwakwə uə?”

³⁸ Kimiə takasərig əmia. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmia nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarieren a.

⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meina napirien rimivəh nimrisir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə.

⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimmagien tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptərəkin In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəria. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a.

⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin.

⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptərəkin Yesu.

⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə məərəu ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

14:31: Jon 11:16   **14:32:** Jon 18:1   **14:34:** Jon 12:27   **§ 14:36:** Nəgkiarieren kape Gris ramni,

“Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinen ye nəmhəyen.”   **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38   * **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimmərəuə nimətərgi kwən a.

48 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkkin Yo?”

49 Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmīr ye nimə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

50 Kini mərig narmamə kafan kīsap ta iran.

51 Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkkin kwən a,

52 rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rimmərer ye nimir kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

53 Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin.

54 Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyən tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp.

55 Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡

56 Narmamə khapsaah kishəkimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

57 Kini narmamə tiksın kishəkimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhāmə,

58 “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkkinien.’ ”

59 Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

60 Kini ai, hae pris rərer ye nimiririə mini-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

61 Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mīmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

62 Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

63 Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimmhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In?”

64 Nəkwəsərig ta mə rimiini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mīmə. §

14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20   14:50: Sam 31:11   † 14:52: Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimiriə nəkwəkwə e Mak.   ‡ 14:55: Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni.   § 14:58: Jon 2:19-21   § 14:64: Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rima tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni.

⁶⁵ Kini tiksın kishėkimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətərəkın nımırın mir, mhauh mhani-pən tukun mhama, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rımuh Ik!”* Kini narmamə mınə kape hae pris kīsəsik In mhakır.

Pita rımını mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmır ipakə tuk nımə ehua kape hae pris, kini piraovın kırık, yasitu kape hae pris, ruə.

⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tım tım kını mımə, “Eh, ik mın kırık. Nakamk-wasig kın yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rımə, “Nıkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mıtərhav meıwayıy mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kırıkianə rəkakə.†

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə mın. Mınamni-pən tuk narmamə mınə aikın mə, “Kwəñ e, in kırık mın a.”

⁷⁰ Mərig Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mıne kasəmır aikın khani-pən tuk Pita mhama, “Nəfrakisien, ik əfrakis kırık mın a. Meinai ik mın yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rını-pən skai tuk əriə mımə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpınien kimi yo.”

⁷² Məknėkin, man rəkakə mıkıraru. Pita, rıkin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rımını mımə, “Man tukrıpəh hanə nıkakəyen mıkıraru, takni m-kīsısər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rıkin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpıg-enpıg əgkəp, jif pris, mıne nəmehua kape nəmə Isrel, mıne nəmhajoun kape loa kape Moses, mıne narmamə tiksın mın kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarrien kırık. Mhani-pən tuk narmamə tiksın mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakır In mhauə mhakır-pən kimi Paelat, yamehua kırık kape Rom.

² Kini ai Paelat raiyoh In mımə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris mınə khani-ərhav neikuəyen rehua yame kimısəm-pən ye Yesu.

⁴ Kini Paelat raiyoh mın In mə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarrien? Əmru. Kamhani nəgkiarrien rehua iram.”

⁵ Kini Paelat rınnəm mə Yesu rıpəh nınıyen nar kırık, rakur.

Paelat rımə Yesu tukraməkeikei mımhə
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mınə fam, ye nıpıg kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kırık kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehua rırısın kırık ramvən.

⁷ Kini narmamə tiksın kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mışhopni narmamə tiksın. Iriə kırık, nhagin e Barabas.

* **14:65:** Aesea 11:3 rımə Mesaea, uə Kristo, nar apnapıg mə ramapır, mərig tukrırkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nımri Yesu kını mhama tuksəm-ru mə to Yesu rırkun əfrakis mın əriə uə nıkam. † **14:68:** Kopy akwas tiksın kape Niutesteman khapah nhaniyen mə man kırık rəkakə aikın. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. **15:1:** Luk 22:66 **15:5:** Aes 53:7; Mak 14:61

8 Kini nəmә Isrel kimmhauә misәм Paelat mamaiyoh-pән in мә tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamә kirik ye kalabus.

9 Kini Paelat raiyoh әriә мә, “?Naksorkeikei мә jakrisin Yermaru kape nәмә Isrel uә?”

10 In ramaiyoh mәknaikin meinai in rimmәm ta мә jif pris minә kimisәrәhu-pән Yesu ye kwermmin meinai kasәmәkin Yesu tuk yamai мә narmamә fam kisorkeikei In.

11 Kini jif pris minә kimmhәni mhani-pән tuk kuwhen a mhamә tukhapәh niseighanien kin Yesu мә tukritәrhav, mәrig мә tukseighaan kin Barabas.

12 Kini Paelat raiyoh-pән min әriә mимә, “?Mәrig jakhawor kwән yame kimmә nakamhәni мә In Yermaru kape nәмә Isrel?”

13 Kini iriә kisokrән ehuә mhamә, “!Әsik-haktә in ye nai kamarkwao kin!”

14 Mәrig Paelat raiyoh-pән min әriә мә, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimmor rahas?”

Mәrig iriә kisokrән ehuә pik min mhamә, “!Әsik-haktә In ye nai kamarkwao kin!”

15 Kini Paelat rimmorkeikei мә tukror rikiriә, meighaan kin Barabas ritәrhav ye kalabus. Kini rimә tukәrkis-әrkis Yesu, kikir In kavән kiruk haktә In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minә kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)*

16 Kini mobael tiksин khakir Yesu mhavән ye nimә ehuә kape Paelat kini misokrән kin nukwao kape mobael minә мә tukhauә.

17 Kini kharәh kot kirik rәwhao, rәmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pән kin kimin. Kini mharәh nәrәus kirik ror nhirin, misor kәvәhәo kin, rәmhen kin kәvәhәo kape yermaru, mhaukrai-pән ye kapән kapә.

18 Kini masokrән kin mamhәni mhamә, “Ik e yermaru kape nәмә Isrel. ! Kimawә yakamhasiai Ik!”

19 Kini mamhәuh kapән kapә kin nai, masәrig-әwhin, kini misәnimkur ye nimmrәn mhamә kamhasiai In.

20 Kini misarh iakei fam iran, mharәhsi-ta min kot әwhao mhavәhsi-pән kafan neipән. Mhakir mhatәrhav, mhavән мә tukharuk haktә In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minә kimmharuk haktә Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

21 Kamhauә ye swatuk, misәм yemә Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvән apa Jerusalem, kini khani-әhu misarkut kimin мә tukritәhәh nai kamarkwao kin kape Yesu.

22 Kini iriә mhakir Yesu mhavән ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimә, kwәнmhaan kape kerhә irә jir).*

23 Kini ye kwәнmhaan a khavәhsi-pән waen kimi Yesu yame kәvit-pән nimar nai kirik kamni kimә “mir”.† Mәrig Yesu ripәh ninimien.

24-25 Rampigpig hanә, kimmharuk haktә In ye nai kamarkwao kin. Kini misәwhai kafan neipән masarukin daes tukun, мә tukmә yame rapita, kini in ravәh kafan.

15:11: Wok 3:13-14   15:21: Rom 16:13   * 15:22: Nәgkiarinen e “Golgota” ye nәgkiarinen kape nәмә Rom ramni мә “Kalfari”, nipran rimә “kerhә irә jir.”   † 15:23: Tukmә ror kamәvit-pән mir ye waen tuk nini-әhuyen nәmәmhәyen.   15:24-25: Sam 22:18

²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarjen kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mīmə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərəkən-pən ye nai kamarkwao kin.

²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə mīn əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor.

²⁸ Məknəkīn, nəgkiarjen ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rīmə, “Kiməsavheikin In iriə nəmə has mīnə.”[‡]

²⁹ Kini narmamə yamə mīne kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “! In en! ! Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nīmə ehua kape Kughen mīne nor-mīnien ye nīpig kisīsər əmə!

³⁰ Intah. Ita-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris mīnə mīne nəmħajouh mīnə kasarh mīn iran. Mamhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “In rīvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rīpəh nəmħenien tuk nīvəh-miraghien In.

³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rīmamħə

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yerksweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrīg əpis tanimtanə meriaji tri klok.

³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehua mīmə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nīpran rīmə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”^S

³⁵ Kini narmamə tiksīn yamə mīne kasərər aikin misərig nəgkiarjen ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Eleja.”

³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nīpərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mīmə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaaja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehua mīn kini ai kafan neihagien rītərhav.

³⁸ Kafan neihagien rītərhav aikin, kini nəkwai nīmə ehua kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmħan yame Rəmərħakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. Rəhipu apa yerpīrig əgkəp meiwaiyu.

³⁹ Kini yamehua kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nīmħayen kape Yesu kini mīmə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mīne Salome, mīne Meri nisīn kwajikovə mir nhagriū Jemes mīne Joses, karharer isok, iriə nīpiraovīn tiksīn masəm In.

⁴¹ Nīpig Yesu rīmavən Galili, irisir ai karħikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nīpiraovīn apnəpig mīnə khapsaah apaikin, kimnħatərhav-pən Jerusalem iriə min mħauə.

Josefyemə Aramatia rīminim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nīpig a, kamni kimə napnəpənəyən meinai tikəni rikwamer kin nīpig kape Sabat. Ipakə mirh rīvə,

[‡] 15:28: Nəgkiarjen ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Mak rīmirai əfrakis uə nīkam. 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 § 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nīmħayen kape Yesu rīmnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, rītərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimmnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nīprai Yesu.

⁴⁴ Paelat rimmnərig mə Yesu rimmamə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mīmə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh nīprai Yesu.

⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nīpran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nīmri neipən huvə kirik muə muvrig nīpran kin neipən a. Kini mirəh mivən marəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapier ehuə kirik.

⁴⁷ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iri kimawəm kwənmhaan yame rimmnəru-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimmamragh min ye nīmhayen (Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Rinamenaiyu, nīpig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mirhivəh nīmri nīmar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye nīprai Yesu.

² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-ənpig əgkəp, krhivən ikin nīprai Yesu raməmīr ikin. Mirh ririkakun mamhaktə,

³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətasi tuk nəsoktayen kin kapier yamə kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?”

⁴ Irisir kirhini məknaikin meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur.

⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mīmə, “Takrhīpəh nīrhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekın e kimnəruhu ikin.

⁷ Takrhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinakupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’”

⁸ Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəmmimn. Ror pən krhipəh nīrhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

Yesu rimmamragh min, narmamə khapsaah kasəm In† (Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Yesu rarə mimmragh min ye Sande yenpig-ənpig əgkəp. Aikin mitərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimməkota nanmin has seven iran kupən.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarien kape nəmə Gris kharpin nəgkiarien ye ves 8 mhama, “Mərig nīpraovin minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmīr aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rimini-pən tuk əria. Kwasig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əria mivəhsi-pən nəgkiarien kimi əria mə tukhatərhav misarkurao ye tanimtanə misəvsao kin Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mirkun nəmviviyeen narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai.

¹⁰ Kini pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimməmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə.

¹¹ Mərig nipig kimsərig mə Yesu rimmragh min kini Meri min rimməm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kīraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriü. Nīpran rukrekin pisin.

¹³ Kini kīrarerig miravən māvəvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

Yesu ritərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini məgkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatəyən iran. Kini kapərhiə kapə riskai pik. In rimməgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimsəm In, mamhani-ərhav mə rimmragh min.

¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen.

¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nimmraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame rıpəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpinien kimin mə tukrivən apa ye nap ehüə.

¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nimmraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nəgkiarien pisin pisin;

¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsien əriə; mharkun niniimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyən kin; mharkun nərəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk.

²⁰ Kini narmamə kafan kimmhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə ikın minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nimmraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarieren kwakwə kape nəkwəkəwə e Luk

? Pa rimirai nəkwəkəwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e-nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkəwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkəwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tüksəvhəkin.

? Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye narəgien kapəria.

? Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturəkəwə nəgkiarieren ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimirai huvə nəgkiarieren kapəria, kwasig ikin rirai nəkwəkəwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarieren kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimriə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tüksərəhu atuaturəkəwə nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimwəs huvə nəgkiarieren iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak narəgien rimə jakrai atuaturəkəwə narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturəkəwə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturəkəwə nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekarəa. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron.

⁶ Kini iriu kwətuaturəkəwə ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarieren minə iran; mirapəh niwəsikien kirik.

⁷ Mərig jiriu rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruuaə atuutuk ye nipiɡ yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen.

⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nırpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapiet kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapiet yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə.

¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nıkar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin.

¹² Kini Sekaraea rəm rakur, miɡin pik.

¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Sekaraea, pəh niɡinien, meinai Kughen rimnəriɡ kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon.

¹⁴ Kini takəriɡ rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagian tuk nimraghien kafan,

¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nımrı Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipiɡ raməmır apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək.

¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen.

¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmin mine nəsanien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khrerig-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khaus min ye nirkunien kape nəmə atuutuk minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nimraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mımə, “?Jakhawor pən iran mine nirkun mə nar e tukruə mor nəfraksien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiahuaru min.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nımrı Kughen ye nipiɡ m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məɡkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e.

²⁰ !Etarig-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəɡkiarien meriaji nipiɡ takəm nıprai nəɡkiarien e, meinai nımipəh niniyen nəfraksien ye kafak nəɡkiarien. In tukruə mor nəfraksien kin ye nipiɡ atuutuk kafan.”

²¹ Kini ye nipiɡ a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misəriɡ mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen.

²² Kini rimatərhav-pə, meinein nəɡkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimnəm nəmrəhavyen kirik imə. Raməɡkiar əmə kin kwermın mamvən, neramən rimnarpəvin.

²³ Kini nipiɡ rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rirerig-pən yerkwana.

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.
1:15: Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

²⁴ Kini rīpāh norien tu, kafan piahwaru ror tīpīn, mamerkwaig əmə yerkwānu meriaji makuə kirkīrip,

²⁵ mamni mīmā, “Nar e Kughen Yermaru rīmnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rīmnor rhuṽə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mīpəh mīn naurisien kin nīmri jir.”

Agelo kirik rīmīni-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nīpīg Elisabet ror tīpīn mīvəh makuə sikis, Kughen rīmnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rīvən apa yerkwānu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili.

²⁷ In mīvəh nəgkiarīen kīrik mamvən kimi piraovīn kīrik nhagin e Meri. Yerman rīpəh hanə nīvənien tukun, mərig kīmīrpen ta kīmə tukīkīr pən kimi kwən kīrik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kīrik kape King Deved.

²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mīni-pən tukun mīmā, “Rhuṽə, Meri. Kughen rīmnərəhu kafan nīhuvəyen kīmīk, kini mamarə kīmīru mīn.”

²⁹ Mərig tīpīr ramuh Meri tuk nīprai nəgkiarīen a, mīmā, “? Rhawor e mamni vi vi məkneikīn yo?”

³⁰ Mərig agelo a rīni-pən tukun mīmā, “Təkrəh nīgīnien, Meri, meinai Kughen rīmīrpen mə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen kīmīk.

³¹ Ror məkneikīn, takaməkeikei mor tīpīm. Takaməkeikei mīrəh kwaji kīrik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†.

³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kīmə In Ji Kughen Yerpīg. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin rīpni kupən e Deved.

³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mīne khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerīn.”

³⁴ Kini Meri rīni-pən tuk agelo mīmā, “? Jakhawor-pən iran mīne mīrəh kwajikovə kīrik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rīni-pən tukun mīmā, “Nanmīn kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsanīnien kape Kughen Yerpīg tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame təkrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kīmə Ji Kughen.

³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rīnəpīəhuaru pawk, mərig rīnor ta tīpīn kin kwaji yerman kīrik. Kīmīni in kīmə piahwaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rīnor tīpīn mīvəh makuə sikis.

³⁷ Narīmnar mīnə e kashajoun-pən mə nar kīrik rīpəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikīn Meri rīni-pən tukun mīmā, “Təwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rīmavən məm Elisabet

³⁹ Kwasiğ ikin ye narīmnar mīnə a, rīpəh norien tu, Meri rīmnarar iman ikin, mhai mīren nar mīvən apa yerkwānu kīrik ye nīkar tukwas mīnə ye provins e Judia,

⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəe mīne Elisabet. Magien tuk Elisabet,

⁴¹ kini nīpīg Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakīn kwajikovə a ye tīpīn rakur mīkiu; kini Nanmīn kape Kughen rīmnor Elisabet

⁴² rok-rapomh mīmā, “!Kughen ramor rhuṽə-pre kīmīk rapita nīpiraovīn mīnə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame təkrəh!

1:27: Mat 1:16,18 † 1:31: Nhad e Yesu, nīpran ramni mīmā Kughen tukrīvəh mīragh narmamə mīfam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

⁴³ Mærig yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə məm yo.

⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yimnərig kafam nəgkiarieren, kwajikovə e yame raməmīr e ye tīpik ramagian mamkiu.

⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nīmīni nəfrakisien ye nəgkiarieren yame Kughen Yermaru rīmīni-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rīmə,

“Ye nīmraghien mīnə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,

⁴⁷ kini rīkik ramagian pīk tuk Kughen kafak yame ravəh mīragh yo,

⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapīg əmə, mærig rīkin raməsik yo.

Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rīmnor huvə pə kimi yo.

⁴⁹ Meinai Kughen e nəsanīnien kafan in rehuə,

In rīmnor narīmnar rehuə kimi yo.

Kini nhagin ramərhakə.

⁵⁰ Kini rīkin rehuə tuk narmamə yamə mīne kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mīne kimisəkupən mīsarə mīne yamə mīne tukpihauə kwasīg ikin.

⁵¹ In rīmnor nar apsipis mīnə ye nəsanīnien ye kwermīn.

Mher yerhav kīn narmamə yamə mīne kīsautit ye nətərigien kapəriə.

⁵² Mivəh-si-əhu namehuə mīnə ye kapəriə neihuəyen,

kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mīne kapəriə nətərigien reiwaiyu.

⁵³ Narmamə yamə mīne nīkumhə raməs əriə, In raməvigīn əriə kīn nəvigīnien yame rhuvə,

kini narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə, In rīmnher yerhav kīn əriə, nar rīmīrkək tuk əriə.

⁵⁴ In rīmnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok mīnə kafan. Rīkin raməsik mə rīkin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə,

⁵⁵ rīrikakun ye Ebrahim kupən mīne kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarieren yame rīmīni-pən ta tuk kaha mīnə kapətawə.”

⁵⁶ Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kīsīsər, kini ai, mīpirerīg-pən iman ikin.

Jon Baptaes rīmnarha-pə

⁵⁷ Kini nīpig atuatur kape Elisabet rīmauə mə tukreimək iran, kini rīmīrəh tīni yerman.

⁵⁸ Kini narmamə yamə mīne kasarə ipakə tukun mīne kafan kwənərəus mīnə kimīsarīg nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rīkin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kīmin, kini iriə kīmnhauə mīsor kīrīkianə iriə mīn mə tuksagian kwis.

⁵⁹ Kini nīpig pīkwarien a rīmivəh nīpig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kīm in. Kini ipakə əmə kīshen-pən nhagin mə nīfnhag rīmni e Sekarəea,

⁶⁰ mærig nīsini rīmīni-pən mīmə, “Nīkam. Pəh kīshen-pən nhagin mə Jon.”

⁶¹ Mærig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmīru, nhag e Jon rīrkək iran.”

⁶² Kini masəgkiar kīn kwermīriə misaiyoh-pən Sekarəea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

⁶³ Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrīrai-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mīmə, “Nħagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin.

⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, mægkiar mamni vi vi Kughen.

⁶⁵ Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nīkar tukwas minə ye provins e Judia.

⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mħamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekarəea rīmīni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimin

⁶⁷ Məkneikin Nanmin kape Kughen rīmnor riki Sekarəea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimin mīmə,

⁶⁸ “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel, meinai In rīmauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə, kini mīpik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

⁶⁹ In rīmivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh mīragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən

⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarien yame rīmivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mīmə

⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

⁷² Kini mīmə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuaturuk

⁷³ yame In rīmīni-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mīmə

⁷⁴ tukrīrəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nīpig mīfam ye nīmraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nīmri Kughen, mħapəh nħagīnien,

⁷⁵ kitawə kisəmərħakə misatuaturuk ye nīpig mīfam.”

⁷⁶ Kini Sekarəea rarar mīni-pən tuk tīni mīmə,

“Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpīrig;

meinai lk takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh mīragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mīrh ramhaktə mamvən ye neai

⁷⁹ misia-pən ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nīmħəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkīr-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərīnuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nīpran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nīpig mīfam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nīpig atuaturuk yame tukrīrikakun wok iran ye nīmri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə
(Mat 1:18-25)

¹ Ye n̄ipig a, yemə Rom k̄irik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In maməəhu loa k̄irik m̄imə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a.

² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye n̄ipig a, kwən e Kwaerinas in gavman k̄irik kape provins e Siria).

³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə.

⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, m̄ivən apa provins a Judia, yerkwanu k̄irik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus k̄irik kape King Deved.

⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu.

⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, m̄irapəh n̄iwəmien kwən̄mhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar m̄iragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor n̄ipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin n̄imrin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar m̄iragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig.

⁹ Məkneikin agelo k̄irik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik.

¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə m̄imə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə m̄ifam.

¹¹ Taktəkun əmə, yermamə k̄irik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh m̄iragh narmamə, kini In Kristo yamə Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru.

¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror n̄imtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhama,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhama, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai m̄iren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao.

¹⁷ N̄ipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarieren yame agelo rimini ye kwajikovə,

¹⁸ kini narmamə m̄ifam yamə mine kimisərig nəgkiarieren yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin.

19 Mərig Meri rimmətərig əmə kin narımmnar minə e, markut tuk nərigien ni pran.

20 Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narımmnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

21 Kwajikovə a rımmnarha, mivəh ni pig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri ni pig in rımmnor tipin.

Josef mine Meri kimirərəh Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

22-24 Ye ni pig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuatur ye ni pig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərəh Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yəkwı-nətuən kiraru kini mw hopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarrien kape Kughen yame ramni mımə,

“Nımmrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

25 Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nımmraghien in ratuatuk huvə, kini ni pig mıfam in raməri-pən nəgkiarrien kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh miragh nəmə Isrel. Kini Nanmin kape Kughen ruə mikuar yerkin.

26 Nanmin kape Kughen ruini-pən ta tukun mımə tukripəh nımhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rimini mə tukrher-pə kin.

27 Kini Nanmin kape Kughen rımmnor rikin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mine Meri kimirərəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narımmnar fam yame Loa kape Moses ramni.

28 Məkneikin Simeon rımməm Yesu, kini mirəh kin kwermın, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mımə,

29 “Kughen Yermaru, promes yame Ik nimini tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktakun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərinuyen,

30 meinai yaknəm kwajikovə e kin nımmrik yame tukriwəh miragh narmamə.

31 Ik nımmnor apnəpeinə mə In tukriwəh miragh narmamə,

kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

32 In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nəmə ye kantri pisin pisin minə,

kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

33 Kini rım kwajikovə a mine nisini kwakur pik kin nəgkiarrien yame Simeon rimini iran.

34 Kini Simeon rəhuak mımə, “Pəh ni huvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mini-pən tuk Meri, nisin kwajikovə a, mımə,

“İrig-ru! Kughen rımmrpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamir,

2:19: Luk 2:51   2:21: Luk 1:31   * 2:22-24: Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28.
† 2:22-24: Loa e ramamir ye Lev 12:8.   2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11   2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10

kini mə tukror mın əriə khapsaah khavəh nımraghien.

Kughen rımırpen pawk In mə In ror nımtətien kırık, mərıg narmamə tukhani hah In.

³⁵ Ror pən tukəm əpu nərıgien has kape narmamə khapsaah.

Kını, Meri, rıkim tukrəmhə tukun rəmhen kın yame yermamə kırık ramhai rıkim kın nau nısə.”

³⁶ Kını pıahwaru kırık ramarə aikın, nhagin e Ana. In profet kırık. In jı Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rınəpıahuaru əgkəp. Nıpıg rımmamətamaruə əmə, mərı-pən kafan yerman. Mwarə kwıs kape newk seven əmə, kwən a rımhə.

³⁷ Rımmarə pısın əmə məknakin merıajı mıpıəhuaru. Kını taktəkun ai kafan newk eıtı fo. Nıpıg mıfam in raməmır ye Nımə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpıg mıne yeraan. Matuakəm mıpəh nəvıgınien mə tukrəhuak kımı Kughen.

³⁸ Kını in rımauə atuatak ye nıpıg yame Sımeon raməgkıar kın kwajıkovə a. Kını pıahwaru ai rımını vı vı Kughen tukun, kını maməgkıar ye kwajıkovə e kımı narmamə mıfam yamə mıne kamhawhın mə Krısto tukrırsın nəmə Jerusalem.

Josef mıne Meri kımıravən apa Nasaret

³⁹ Kını Josef mıne Meri kımıwor narımmar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kını mərhırerıg-pən imərsır ikın Nasaret ye provıns e Galılı.

⁴⁰ Kwajıkovə a rınehuə muıskai, muırkun huvə nar, kını nıpıg m-fam nıhuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nımraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nımə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk mınə fam, rım Yesu mıne nısını kımıravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.‡

⁴² Kını nıpıg Yesu rımıvəh newk twelef, kımıwor norien yame kawor hanə, kını Yesu rıkwasıg kın ərıu mırhıvən apa faktə ye lafet a.

⁴³ Kını lafet rınor infamien, kını kafan mınə kımınharerıg mhavən iməriə ikın; mərıg tamaruə Yesu In rıpəh nıkwasıgien kın rımni mıne nısını, maməmır əmə apa Jerusalem. Kını ırıu kweıneın.

⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasıg kın ərıə. Kını kımısərıwək mamhavən tuk nıpıg pıəpıə kırık. Mıpıərırikakun mwarha-kın yerki kwənərəus kapəriu mıne ırıu mınə tıksın.

⁴⁵ Mərıg kırıpəh nıwəmıen In, mwarha-kın, mırarerıg mıravən Jerusalem.

⁴⁶ Kwarha-kın In nıpıg kısısər, kını mıpıwəm apa ye Nımə Ehuə kape Kughen. Ramkwəta ırıə nəmhajoun mınə, mamətərıg kın ərıə. Kını mamayıoh ərıə kın narımmar tıksın.

⁴⁷ Kını narmamə mıfam kımısərıg In, kısakur tuk kafan nırkunien mıne nhorpınien nəgkıarıen mınə kafan.

⁴⁸ Kını rımni mıne nısını kımıwəm In, kwakur pık kın. Kını nısını rımını-pən tukun mımə, “Narık. ?Nımnhawor mor məkneıkın ırəmru? !Ərıg-ru! !Kımru rımım, rıkimru rəmhə pık tuk ik, kını yakwarha-kın pık ik!”

⁴⁹ Mərıg In rını-pən tuk ərıu mımə, “?Nakawarha-kın Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nırarkunien mə Yo jakaməkeıkeı maməmır ye Nımə kape Rımık.”

2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pıta 2:8   **2:39:** Mat 2:23   ‡ **2:41:** Ye nıpıg kape lafet kape Nəvırokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rıkrıə raməsık Kughen rımıvəh mıragh kwənərəus kupən kapəriə mırəh-sı ta ərıə ye kwermı yamehuə kape İjıp. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

⁵⁰ Mærig iriu kirəpəh nırarkunien nıprai nəgkiarieren yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mırheiwaiyu mırhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mærig nıpig mifam nisini ramətərig kin narımmar minə fam a.

⁵² Kini Yesu nıpran ramehuə, kini kafan nırkunien ramhaktə pik. Kini ye nıpig mifam, Kughen mine narmamə, rıkiria ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasig ikin ye narımmar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nıpig in rınamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermın minə tıksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisaniyas ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia.

² In e ye nıpig atuatur kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pris mir.

Ye nıpig a, Jon, ji Sekaraea, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarieren kirik kimin.

³ Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen. In mamni-pən mımə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has minə kapəriə. Kini mə nımtətien kirik e, tukor baptaes irəriə.

⁴ In rəri-pən əmə nəgkiarieren yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mımə,

“Kwən kirik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mımə,

‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatuk.

⁵ Nıkwətanə minə fam tuksuun huvə,

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,

kini swatuk iko iko minə tukərəhu atuatur,

kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rıpiə.

⁶ Kini narmamə mifam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.’”

(Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye nıpig a, narmamə khapsaah kimnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mærig rini-pən tuk əria mımə, “! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mærig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin?

⁸ Sor narımmar tıksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mærig rikimiə tukrıpəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. ! Nıkam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rırkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim.

⁹ Kini taktækun ai, Kughen rinærer matuk ta mæ tukræræru nuknei nai. Kini tukmæ nai kirik ripæh nikuøyen kin kwænkwan yame rhuvæ, kini tukræræru marakikin-pæn ye nap.*

¹⁰ Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhamæ, “?Mærig, naha nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ kafam neipæn kiraru, væhsi-pæn kirik kimi yermamæ yame kafan rirkæk. Kini tukmæ nam næviginien raræ, æhi-pæn tiksìn kimi narmamæ yamæ mine næriæ rirkæk.”

¹² Kini narmamæ tiksìn yamæ mine kasærer tuk mane kape takis kimnhauæ mæ Jon tukor baptaes iræriæ, kin misaiyoh in mhamæ, “?Naha e nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhapæh nhavæh-sitayen mane tuk narmamæ rapita yame ræmhen mæ takhavæh.”

¹⁴ Kini mobael minæ tiksìn kimisaiyoh min mhamæ, “? Mærig rhawor iræmawæ? ?Naha e nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

Kini in rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhapæh nhaviyen niginien kimi narmamæ mhamæ, ‘Tukmæ nakhapæh nhavæh-si-pøyen mane, kini jaksor næmhøyen kimi æmiæ, uæ jaksor æmiæ naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah æmiæ.’ Mærig rikimiæ tukramækeikei mamagien æmæ tuk nærok atuatur kapæmiæ.”

¹⁵ Kini narmamæ minæ a kasæm misæm, rikiriæ ruh mæ tukmæ ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mæ tukrher-pæ kin.

¹⁶ Mærig Jon rhorpin nætærigien kapæriæ mimæ, “Yo yakamor baptaes iræmiæ kin nu, mærig yermamæ kirik tukripiuæ yame kafan næsaninien mine nehuøyen rapita yo. Kini yo ye tanæ ægkæp; yakpæh næmhenien mæ to yakænimkur mirisìn ta næræus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes iræmiæ ye Nanmin kape Kughen mine nap.

¹⁷ In ramærer matuk tuk næmien norien kape narmamæ mamæwhai æriæ, næmæ huvæ minæ mine næmæ has minæ. Ræmhen æmæ kin yame yemæsim ravæh safel tuk næspir-tayen tiki kwænkwai wit mæ tukripiik nimitin yame rhuvæ. Narmamæ yamæ mine khahuvæ kisæmhen kin nimit wit, ripik æriæ mamvæn yerkwanu. Mærig narmamæ has kisæmhen kin tiki kwænkwai wit, ramarakikin-pæn æriæ ye nap ehua yame ramuæk rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ærhav nægkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamæ mæ tukrivi-pæ nætærigien kape narmamæ khauæ tuk Kughen.

*Herod rimivæh-sipæn Jon Baptaes ye kalabus
(Mak 6:14-29)*

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mærig Jon rokræn skai kimin tukun.

²⁰ Ror pæn Herod rimnæsik æpnis pæn min ye norien has kafan mivæhsi-pæn Jon ye kalabus.

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mærig kwasig ikin Jon rivæn ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamæ, kini Yesu min rimavæn, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnamæhuak, Kughen rimnæhitæ ye neai,

* **3:9:** Jon Baptaes ramægkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamæ mine khamæ ta mæ Kughen tukramækeikei mivæh miragh æriæ meinai iriæ ji Ebrahim minæ. Nuhpikiniyen ye nai yame Kughen tukræræru ramhajoun mæ Kughen tukrækir norien kape narmamæ, kini yamæ mine khapæh nisorien norien huvæ, Kughen tukrivæh-si-pæn narpinien kimi æriæ. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29 **3:16:** Wok 13:25 **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

²² kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nīpran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarīen kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nīpig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan mewk rəmhen kin toti. Nar-mamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,

Elmadam in ji Ere,

²⁹ Ere in ji Josua,

Josua in ji Eliesa,

Eliesa in ji Jorim,

Jorim in ji Matat,

Matat in ji Livae,

³⁰ Livae in ji Simeon,

Simeon in ji Juda,

Juda in ji Josef,

Josef in ji Jonam,

Jonam in ji Eliakim,

³¹ Eliakim in ji Melea,

Melea in ji Mena,

Mena in ji Matataha,

Matataha in ji Natan,

Natan in ji Deved,

³² Deved in ji Jese,

Jese in ji Obed,

Obed in ji Boas,

Boas in ji Salmon,

Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,
 Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jakob,
 Jakob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimi-vəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nımraghien kape Yesu, kini ye nıpiğ ruasi-pən ye nu apa Jordan, Nanmın kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin.

² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nıpiğ foti. Ye nıpiğ minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nıpiğ infamien, nıkumhə rəs pik.

³ Kini Setan rini-pən tukun mımə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin mımə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə rıpəh nımraghien əmə ye nəviginien.’ *(Dut 8:3)*”

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə,

⁶ kini mini-pən tukun mımə, “Yo jakəərəhu-pre narmaruyen ye tanımtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narımmar mıfam a raməmır ye kwermik, kini yakirkun neighan-pənien kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin.

7 Kini tukmæ nakæhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

8 Mærig Yesu rhorpin kafan nægkiarrien mimæ, “Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ, “Taksæhuak æmæ kimi kapæmiæ Yermaru Kughen, misæri-pæn æmæ kafan nærigien.’ *(Dut 6:13)*”

9 Mækneikin Setan rikir In mærip In apa Jerusalem mhaktæ ye tokrei Nimæ Ehuæ kape Kughen apa yerpirig ægkæp. Kini mini-pæn tukun mimæ, “Tukmæ ik Ji Kughen æfrakis, iv-ærhav-ru ikin e,

10 meinai kimirai kimæ,

“In tukrher-pæ kin agelo minæ kafan khauæ masarha huvæ tuk ik.

11 Tukharaptæækin ik kin kwermiræ mæ takpæh nowhan-pænien nihum ye kapiæ kirik.’” *(Sam 91:11, 12)*

12 Mærig Yesu rhorpin kafan nægkiarrien mimæ, “Mærig Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ, “Takhapæh nisæm-æsaahyen kapæmiæ Kughen Yermaru mæ ramarha huvæ æfrakis tuk æmiæ uæ nikam.’ *(Dut 6:16)*”

13 Kini Setan ror infamien ye nivæhsi-pæn væhsi-pænien kimi Yesu; mækneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipig huvæ yame tukruæ min tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Kini ai, Yesu rimirerig-pæn Galili, kini næsaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini kimnævsao kin In rarkurao ye tanæ a.

15 Kini Yesu rimnhajoun ye nimæ kape nofuginien minæ, kini narmamæ m-fam khani vi vi In.

Næmæ ime Yesu kimisæpæh In

16 Kini Yesu rimauæ Nasaret, aikin rimnehuæ ikin kupæn. Kini ye Sabat kirik, In rimavæn ye nimæ kape nofuginien ræmhen æmæ kin yame ramor hanæ. Kini marer mæ tukrævheikin Nækwækwæ kape Kughen,

17 kini kivæhsi-pæn nækwækwæ yame kimnarpævin-arpævin yame profet Aesæa rimirai kupæn. Kini ruhatukin nækwækwæ mæm nægkiarrien yame Aesæa rimirai yame ramni mimæ,

18 “Nanmin kape Kughen ramaræ irak

meinai In rimirpen yo,

jakævsao-ærhav kin nægkiarrien huvæ kimi yavæn hah minæ.

Kini In rher-pæ kin yo mæ jakvæn mamni-pæn tuk narmamæ yamæ mine

kivæhsi-pæn æriæ ye kalabus mæ tukirisin æriæ,

kini mini-pæn tuk nimrin pis minæ mæ taksæm min nar.

Kini rher-pæ kin yo mæ jakrisin narmamæ yamæ mine kasæmir ye kwermi narmamæ pisin masærig rahah,

19 mamni-ærhav mæ nipig ruauæ ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvæyen mivæh miragh narmamæ.” *(Aes 61:1, 2)*

20 Yesu rimnæhueikin ta nækwækwæ a, kini meiwaiyu mivæhsi-pæn min kimi yermamæ yame ramarha huvæ tuk nækwækwæ minæ, kini mamkwæta mæ tukrævæg kimi narmamæ. Kini narmamæ m-fam ye nimæ kape nofuginien kasarha tim tim iran.

21 Kini In ramægkiar kimi æriæ mamni min mimæ, “Taktækun ai, ye nipig yame nimisærig Nækwækwæ e Kape Kughen, ninuyen a ruauæ minor næfrakisien kin.”

22 Kini narmamæ mifam kasægnægin In, kini kisakur pik tuk nægkiarrien huvæ yamæ mine ramni, kini misaiyoh æriæ minæ mhamæ, “?Mærig kwæn e In ji Josef æmæ uæ?”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarinen akwas e tuk yo yame ramni mīmə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nīpram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimmor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’

24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə.

25 Ye nīpig kape Elaeja, nəhig rīpəh nīpien newk kisisər mine makuə sikis, kini nīkumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mīmə, ye nīpig a nīpiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel,

26 mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukriyən masitu irəriə. Nīkam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pīan Isrel.

27 Kini ye nīpig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimmisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa rīpəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimmor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

28 Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarinen a, niemhaa rhai pik əriə m-fam.

29 Kini kisarar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimmor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən.

30 Mərig Yesu rīvən-pən ta ye kwənimmrheriə, map.

*Yesu rimməko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

31 Kini Yesu rimməwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə.

32 Kini narmamə kimisərig nəgkiarinen kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarinen kafan, nanmin aikin.

33 Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərəp-pən iran. Kini in rokr-apomh mīmə,

34 “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!”

35 Mərig Yesu rimməgkiar skai kimin mīmə, “!Ah, pim! !Əta ye kwən e!” Kwən a ramərəp ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsə kin reiwayu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mīpəh noriahəyen in.

36 Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarinen pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarinen nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.”

37 Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

38 Aikin, Yesu rarar, mītərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə.

39 Kini Yesu rərəp ipaka tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərəp, mivən mīruk ta nəriə nəviginien.

4:24: Jon 4:44   4:25: 1 King 17:1,7   4:26: 1 King 17:8-16   * 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə.   4:27: 2 King 5:1-14   4:32: Mat 7:28-29   † 4:38: Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’

40 Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimmhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermīn irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin.

41 Kini yarmhə minə mīn kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətapig kīn əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimmher-pə kin.

42 Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikīn kirik. Mərig narmamə kimsarha-kin In, kini nipig kimsəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukri-pəh nəpəhyen əriə.

43 Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwānu pisin pisin minə, mīni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimmher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

44 Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

Aposol yamə mine Yesu rimməkupən mokrən kin əriə (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Nipig kirik, Yesu rərəer ye nikar-kar nu ehua kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimmhauə misərəer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen.

2 Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimmhapah kawəer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə.

3 Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mīni-pən tukun mə tukri-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

4 Yesu rimməgkiar infamien, kini mīni-pən tuk Saemon mīmə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmmim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksīn.”

5 Mərig Saemon rini-pən tukun mīmə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimmhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən mīn, ror pən, pəh khavən misaruk mīn kin net minə.”

6 Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə.

7 Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksīn ye rao mīn kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kīn kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmmim.

8 Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mīmə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.”

9 In rimməgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimsakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimmhavi.

10 Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu mīn kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mīmə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.”

‡ 4:40: Namə Isrel, rikiriə rimməsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nirəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirəhyen yermamə. 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23 * 5:1: Nəgkiarien kape Gris ramni mīmə, “nu apa Genesaret.” 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 5:5: Jon 21:3-8

11 Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen əutən ye tikin†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

12 Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwənu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nımhəyen ai rīvəh fam nıpran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənım-pən nıpəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mımə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

13 Kini Yesu rərao-pən mırəp kwən a, mımə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

14 Mərig Yesu rımını-əhu in mımə, “Takpəh nini-ərhəyən narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nıpram rınor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rımını ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwəhuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

15 Mərig nəvsəoyen kape Yesu ramtərəhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tukstərig kin kafan nəgkiarien kini mhamə In tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə.

16 Mərig, nipig rıpsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik nıpran rımhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

17 Nipig kirik, Yesu rımnhajoun apa nımə kirik, kini Farisi minə, mine nımhajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasək wətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwənu minə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamə.

18 Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nıkaokao, meinai nıpran rımhə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh misərhə-pən ye nihu Yesu.

19 Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nımə, misəhipu ta nıkar nımə kirik, mharəh nıkaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

20 Kini Yesu rəm nhatətəyən kapəriə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

21 Mərig nımhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minə, rikiriə rəsik mımə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nıvəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rīvəh-si ta?”

22 Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mını-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin?”

23 ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən?

5:11: Mat 19:27 † 5:11: Ye Nəkwəkəwə kape Kughen, nəgkiarien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehuə 13-14.

5:20: Aes 43:25; Luk 7:48

24 Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-prə tuk ik mə, takhekimter, mīrəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”

25 Kini taktakun əmə, kwən a rhekimter, mīrəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən.

26 Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minə e towel.”

Yesu rimmokrən kin Livae

27 Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo.”

28 Məkneikin rimməpəh narimnar fam kafan, mərər, mikwasig kin Yesu.

29 Kini ai, Livae rīmaraptərəkin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nīmə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuk səvigin kwis.

30 Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimia narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

31 Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsənīn khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

32 Pəh nien mə Yo yīmauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yīmauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuk sarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs (Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Əmru. Narmamə kape Jon Baptes, nīpig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

34 Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “?Nīpig kimia nakmasor nəviginien kape yerman yame rimmarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nīkam!

35 Mərig tukripior nīpig yame narmamə tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimmarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nīpig a in a, In minə tiksın tuk səpəh nəviginien iran.” ‡

36 Kini Yesu rīmīni min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “To yermamə kirik rīpəh nīwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimmneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukripəh nəmīr-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit.

37 Kini to yermamə kirik rīpəh nīvhyen waen vi kini mīvi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiyyu.

38 Nīkam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi.

³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ri:pəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mīmə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat (Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkawai-əkwei, masən kwənkwan.

² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towēi, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkəvə.”

⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min. * Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.”

⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat (Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermın matuk rimhə mirpəvin.

⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tüksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tüksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam.

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rimhə mirpəvin mīmə, “Yuə, mərəer ye nimri narmamə m-fam.” Kini rivan mərəer əkupən.

⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “? Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?”

¹⁰ Kini rimnarha mərərao irəriə, mini-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermim.” Kini ruhuatuk kin kwermim, rhuvə əgkəp.

¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan.

¹³ Kini yenpig-enpig, rimnokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mīmə “aposol minə.”

14 Nħag namasur twelef e ror mæknekin: Saemon (yame Yesu rimmhen-pən nħagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,

15 mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,†

16 mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimmor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimməwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə (Mat 4:23-25)

17 Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimmhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimmhasi-pən yerkwawu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon.

18 Kimmhauə mə tuksərig nəgkiarrien kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rimmor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah əriə.

19 Kini narmamə yamə mine kimsərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nəgienien mine nahasien (Mat 5:1-12)

20 Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.

21 Kimiə yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

22 Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhəpəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nħagmiə mhəmə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məkna kin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

23 “Kini ripriə minə kimsor məkna kin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramua tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

24 “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nauta rehua ai taktakun, meinai nakwənhəvəh nar huvə, mərig tukripior infamien.

25 !Kəsi! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmiə yamə minə nakəsəvigin tipimiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktakun, meinai, takpissasək rikimiə rəmhə.

26 !Kəsi! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhəvəh-si haktə nħagmiə meinai, ripriə minə kupən kimmhəvəh-si haktə nħag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmür minə (Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

6:14: Jon 1:42 † 6:15: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nħerye-rhavyen kin nəmə Rom. 6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

²⁷ Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə,

²⁸ kini nipiğ narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyən kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə.

²⁹ Tukmə yermamə kirik rəriç nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarın pəh rəriç. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukriçəh nirəhsita-minien kafam sot.

³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyən mə tukrarpin.

³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə.

³² “?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nıkam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə.

³³ ?Kini tukmə naksor rihuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nıkam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə.

³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyən tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nıkam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipiğ kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhen.

³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rihuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhəpəh nisaiyohyən kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehua tukrurə tuk əmiə, kini takpihawə ji Kughen minə yame In Yerpriç, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khəpəh nhani-vi-vi-yen In.

³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takpəh nhaniyən nikar narmamə (Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mimə, “Takpəh nəm-pəniən nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pəniən narpiniən ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpiniən iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam.

³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khəpsaah yame kivai-pən, kasian-əşian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kw-ermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəşkəh, tukhavəhsi-pre rikəşkəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nıkam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir.

⁴⁰ Kini studen minə to khəpəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəçkiariən kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə.

⁴¹ ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piamia; mərig nakhəpəh nisərigien nai ehua yame ramərəç-pən ye nimrimia?

⁴² Tukmæ nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirimə, ? takshawor pən iran minə mhavəh-si ta nimoptanə ye nimir piaumia? Kimia nəmarpakao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimirimə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimir piaumia.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə.

⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; .

⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənien nəgkiarien kafak?

⁴⁷ Pəh yakhajoun əmia kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor narimnar yame yəkməni.

⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim.

⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatəyən rehuə
(Mat 8:5-13)

¹ Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam.

² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə.

³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsəoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef.

⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a

⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimnəvhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rikwasig kin əria.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə,

“Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin.

⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetana əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrasanin min.

⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimmərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.”

¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimmher-pən kin əriə kimmharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsənin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin.

¹² Kimməsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwərəuə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a.

¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimməm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mīni-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.”

¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərəer. Kini Yesu rīmīni-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pə tuk ik mimə, hekimter!”

¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhəkimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimmnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhəmə, “! Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!”

¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimmnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rimə tukrikun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam
(Mat 11:2-6)*

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimmokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm,

¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərəə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimmher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, “?Ik e yermamə yame Kughen rīmīni ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?” ”

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36
tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.

7:16: Luk 1:68

*

7:17: 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,”
7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8

²¹ Kini ye nipig atuatak a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksın nanmın has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimririə ripsis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə.

²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine niməwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.

²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatəyən irak riphə nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam!

²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king.

²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpilig pik rapita profet.

²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,
“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’ (Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpilig min rapita Jon.”

Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)

²⁹ Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisarig nəgkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatak. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə.

³⁰ Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəriə.

³¹ Kini Yesu rimnəgkiar min mimə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətirigien kapəriə?

³² Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksasar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’

³³ Yakamni mæknei meinai ye nīpig Jon Baptaes rīmauə, mamatuakəm, məpəh nəviginien nīpig rīpsaah tuk nəhuakien, mīpəh nīnimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, 'Kwən a, nanmīn has kīrik raməmīr iran.'

³⁴ Kīni Yo, Ji Yermamə, yīmauə maməvigin, mamnīn waen, mərig kimiə nakamhani mīn mhamə, '!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pīkien, mīne napīsien kīn nīnimien. Kīni mamor norkeikeiyen kīmi narmamə kape nərərien tuk mane kape takis, mīne yor təvhagə has mīnə.'

³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen mīnə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narīmnar ye nīrkunien əfrakis."

Piraovin kape norien təvhagə has rīmnəkwi nīhu Yesu kīn senta

³⁶ Kīni Farisi kīrik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mīmə tukrīvən ye nəkwai nīmə kafan məvigin kwis. Kīni Yesu rīmavən yerkwanu, mīvən ye nəkwai nīmə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin.

³⁷ Kīni piraovin kīrik ye taon a in yor təvhagə hah, rīmnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kīni rīmavən mīwəh botel kīrik kīmnor kīn kapier kīrik nhagin e alabasta. Nīmrin rhaktə. Botel a, senta aikin.

³⁸ Kīni in rīmauə ipakə tuk Yesu mərəer ye nīkar nīhun, mamasək. Nehe nīmrin rətəg-pən ye nīhu Yesu, mokwi nīhun. Kīni mamrai-ta nehe nīmrin kīn nīkwənen ye nīhu Yesu, mənīm-pən nīmrin ye nīhu Yesu, mətəg-pən senta ye nīhun mīr.

³⁹ Mərig Farisi e yame rīmnokrən kīn Yesu mə tukrəvigin iriu mīn, nīpig rīmnəm narīmnar mīnə e, rīkin ruh mə, "To kwən e profet əfrakis, rīpīrkun norien kape piraovin a yame ramrap nīhun, mīpīrkun mə in yor təvhagə has."

⁴⁰ Kīni Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, "Saemon, yakmə jakni-pre nar kīrik tuk ik."

Kīni Saemon rīmə, "Yhajoun, ni."

⁴¹ Kīni Yesu rīmīni mīmə, "Yermamə kīraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kīni yamehuə kīrik rīvəhsi-pən mane kīrik kīmi əriu, mə tuk nīpig kīrik iriu tukwarpīn kafan mane. Kīrik rīmīwəh faef handred taosen vatu; kīni kīrik rīvəh fifti taosen vatu†.

⁴² Kīni mwarə mīravən, mweinein narpīnien mane a. Kīni yamehuə rīmīni-pən tuk əriu mīmə, 'Nəmhen. Wəpəh narpīnien mane yame nīmīrəvəh tuk yo.' ?Kīni, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pīk yamehuə a rapita?"

⁴³ Kīni Saemon rīni-pən tukun mīmə, "Rīkik raməsik mə yermamə yame rīmīvəh mane ehua, kīni yamehuə a rīpəh nīyohyen kīn tain."

Kīni Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, "Nakamni əfrah."

⁴⁴ Kīni Yesu rarar marha-pən məm pian a, mīni-pən tuk Saemon mīmə, "Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nīpig yīmauə imam lkin, ik nakpəh nīwəhsi-pəyen nu kīrik tuk nīkwəsien ye nīhuk. Mərig pian e in rīmnəkwi nīhuk kīn nehe nīmrin, məspīr kīn nīkwənen.

⁴⁵ Kīni nīpig yīmauə, ik nīmīpəh nətūrəm-pəyen kīmi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nīsiāiyen kīmi yo mīpəh nīpəhyen.

⁴⁶ Ik nīmīpəh nhawking kapək kapək kīn nehe olif, mərig pian e rīmnətəg pən senta ye nīhuk yame nīmrin rhaktə pīk.

⁴⁷ Kīni ror məkneikīn yakamni-pre tuk ik mə yīmnapīr ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pīk. Ror məkneikīn mə in rorkeikei pīk yo. Mərig

7:34: Luk 15:2 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † 7:41: Gris ramni mə kīrik rīmīwəh "denari" faef handred, kīni kīrik rīmīvəh "denari" fifti. "Denari" kīrik in rəmhen kīn mane yame kīwəh tuk wok kape nīpig kīrikianə əmə.

tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimi-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimi-vəh miragh ik meinai nimnhatətə irak. Amvən ye nəmarinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarrien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin,

² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmır irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhad nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran;

³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimri narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(*Mat 13:10-17; Mak 4:10-12*)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə məsərer rarkurao iran, kini rimi-ni nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə,

⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivıtəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.*

⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin.

⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen.

⁸ Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, misəihuə, mhakuə kin kwənkwaeria wən handred.†

Kini Yesu rimi-ni ta nəgkiarrien e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə niprai nəgkiarrien e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimi-ni mə,

“ ‘Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

7:50: Luk 8:48; 18:42   **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49   * **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyven wit.   † **8:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig nərəus kirik nirhin aikin.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.' (Aes 6:9-10)

11 "Niprai nuhpikienien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen.

12 Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiəriə, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to riəh niyəh-miraghien əriə.

13 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapiet kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiriə ragien tukun, mərig nuairiə riəh niwəiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nəsəsoyən uə nahasiən ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə nhatətəyen.

14 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, mərig narimnar khap-saah kiseruk nimraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukəsərig rhuvə ye nipraiəriə. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei.

15 Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mihuvə, mamharaptəakin nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiəriə. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə."

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame ramasiə

(Mak 4:21-25)

16 Kini Yesu rimini mīmə, "To kipəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar.

17 Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.

18 Ror pən, nəgkiarien e yamə nakəsərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi iriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kini misor nar apnəpig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta."

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Kini ye nipig a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavənien ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkuraə kin.

20 Kini yermamə kirik rini-pən tukun mīmə, "Eh. Nisinim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik."

21 Mərig In rini-pən tukun mīmə, "Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisinik, mine piak minə."

Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, "Pəh khavən apa nikar lugun a." Məkneikin kisətpən ye bot mhavi pirə.

23 Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot; ipakə iriə kisəmnim.

²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmmim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehua. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatətəyen hia kapəmiə?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwani!”

Yesu rimnəko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə (Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa.

²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmir iran. In rimipəh nivəniən ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin.

²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramar-mar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermim mine nihun ye jen mə tukharaptəraikin tim tim pəh ripəh noriahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimnəm Yesu ruə mənimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimnaiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagin pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehua.” Rimini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmir iran.

³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən.

³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmmim ye nu.

³⁴ Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin.

³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin.

³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimririə kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmir iran.

³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav.

³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə,

39 “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimmor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimmor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

40 Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimmaseito kin.

41 Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin

42 meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimmeriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In.

43 Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nipiraovin, nitawin rimmayiu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to ripəh norhəyen. Kini ruə məm Yesu,

44 mukurao-pən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

45 Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

46 Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimmərig mə nanmin kafak rimmor huvə yermamə kirik.”

47 Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwagien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuaturuk yame rimirap In, taktəkun əmə, rimməsanin min.

48 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinuyen.”[‡]

49 Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

50 Mərig Yesu rimmərig nəgkiarien e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.”

51 Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min.

52 Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nisəsəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

53 Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta.

54 Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.”

55 Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.”

[‡] 8:48: Nəgkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mærig Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, “Takrapæh niwævsaoyen kin nar e kimi narmamæ.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamæ twelef mæ tukhani-ærhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, miwæhsi-pæn neihuøyen mine næsaninien kimi æriæ tuk næko-tayen nanmin has ye narmamæ, mimæ iriæ tukSOR huvæ min næmhøyen minæ.

² Kini Yesu rimnher-pæn kin æriæ mæ tukhani-ærhav narmaruyen kape Kughen, kini mimæ iriæ tukSOR huvæ min narmamæ yamæ mine kamhamhæ.

³ Kini mamni-pæn tuk æriæ mæ, “Tukmæ nakamhavæn ye swatuk, mhapæh nhavæhyen nar kirik ræmhen kin kaskin, uæ nitip, uæ næviginien, uæ mane, kini mhapæh nhavæhyen neipæn kiraru kiraru.

⁴ Nipig tukmæ nakamhavæn yerkwanu kirik, misaræ ye nimæ kirik, nimæ e in a taksaræ æmæ ikin miseriæji mhatærhav ikin mamhavæn.

⁵ Kini ikin pukhaa takhavæn ikin, tukmæ narmamæ rikiriæ ripæh nagienien mæ takhauæ misaræ kimiæ miriæ, taksarpita-arpita nimokruur ye sandel kapæmiæ. Norien e tukror nimtætien mæ narmamæ yerkwanu a kimisor nar kirik rapæh næmhenien.”

⁶ Kini iriæ kimnhatærhav miseriwæk mamhavæn yerkwanu minæ, masævsao-ærhav kin nævsaoyen huvæ, kini ikin minæ fam kimnhavæn ikin, kimisæhuak tuk narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ, kini kasæsanien.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye næmæ Galili, in rimiwæh nævsaoyen kin, kini mætærig kin meinein apomh, meinai narmamæ tiksien khamæ Jon Baptaes a in a rimamragh min.

⁸ Kini narmamæ tiksien kamhani mhamæ Eleaja a ruauæ min. Kini narmamæ tiksien kamhani mhamæ in profet kupæn kirik kape Kughen yame rimamragh min.

⁹ Mærig Herod Antipas rimæ, “Jon e, yimikis æru nipætæk nuan. ?Mærig pa e nhagin yakamærig nævsaoyen kin?” Kini in morkeikei mæ tukræm Yesu.*

Yesu rimivæh næviginien rikaskæh, mor ripsaah, mamævigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minæ kape Yesu kharerig-pæ min tukun, mhani-pæn narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir æriæ misæta ye narmamæ, mhavæn apa taon kirik, nhagin e Betsæda.

¹¹ Mærig nipig narmamæ kimisærig mæ Yesu rimauæ, kini khauæ, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnæm æriæ, rikin ragien æmæ. Kini mamhæjon æriæ kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamæ twelef kape Yesu khavæn tukun, mhani-pæn tukun mhamæ, “Yermaru. Her-pæn kin narmamæ mifam e kamhavæn apa yerkwanu minæ mæ tuksarhakin kwænmhan huvæ kirik kape napirien, mine næviginien. Meinai ikin e kitawæ kasæmir ikin, kwænmhaan ækwak.”

¹³ Mærig æmæ rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Rhuwæ æmæ. Kimiæ sævigin æriæ.”

9:5: Luk 10:4-11   9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

* 9:9: Nipig mobael minæ

kimnharaptæraekin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mæ rorkeikei mæ tukræm Yesu, mamru mæ to Yesu ror merekel kirik.

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kīraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nīmri nəviginien ne nukwao e uə?”

¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwtə fifti fifti ye nīmriin minə.”

¹⁵ Məknəikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwtə.

¹⁶ Kini Yesu rimiivəh bred a faef mine kəməəm kīraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mīpik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin.

¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nīpərpəh bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

*Pita rimiini mə Yesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)*

¹⁸ Nīpig kirik, Yesu rimmaməhuak iriə piisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mīmə, “Mərig narmamə minə a kamhəni mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhəni mə ik Jon Baptaes. Kini tiksın kamhəni mə ik profet Elaeja. Kini tiksın kamhəni mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmragh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rīmə, “Ik e Kristo yame Kughen rimiini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rimiini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniin tuk narmamə.

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)*

²² Kini In rimiini-pən min mīmə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narimnar khap-saah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mīshopni Yo. Mərig nīpig yame ror kisīsər kin, Kughen tukror Yo jakamragh min ye nīmhəyen kafak.”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nīmhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin.

²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nīmoptanə e, mərig ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmin tukrerwei.

²⁶ Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiariin kafak ye nīmri mīrh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagin nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rimik.

²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksın e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

*Kughen ramhājoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Yesu rimməgkiar ta, nipiğ eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine James mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak.

²⁹ Nipiğ ramahuak hanə, nimirin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsiə rəmhen kin narəapigien kape karuəruə.

³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja

³¹ kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhini nimməyən kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.†

³² Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nimirisir, kimirhapir kape nipiğ kwakwə. Mərig nipiğ kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawarer irisir Yesu.

³³ Kini nipiğ kwərə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nimə kisisar- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimməgkiar əmə mipəh nirkunien nar yame ramni).

³⁴ In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rimmhorukin əriə, kirhigın pik.

³⁵ Kirhərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mima, “! In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!”

³⁶ Kimisərig ta nəgkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine James kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərəp pisin əmə. Ye nipiğ minə a, kimirhipəh nirkunien-ərhavyen narimmnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nirkunien narimmnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimməkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu.

³⁸ Kini yermamə kirik ramokrən apomh kin Yesu mima, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə.

³⁹ Nipiğ nanmin hah kirik ramərəp-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnimin mamor ghan əmə. Nehe nəkwān ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamrəptərəkin in, mipəh nipəhyen.

⁴⁰ Kini yo yimməkeikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kiseinein.”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towel mine, nhatətəyən kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien raph natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nipiğ pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mima, “Harəh pikwarien e mhauə.”

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnimin. Mərig Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Mərig nipiğ narmamə kimisakur pik kin narimmnar m-fam yame Yesu rimmor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mima,

† 9:31: Nəgkiarien Gris atuutuk ramni mə, “kirhəgkiar ye nipiğ yame in tukritərhav mipəh Jerusalem.” Nipran ramni nimməyən kafan. 9:31: Luk 9:22 9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22

44 “Havəh tim tim nəgkiarrien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.”

45 Mərig kafan narmamə minə kimiseinein nıprai nəgkiarrien e meinai Kughen rımnerkwaig kin nıprai nəgkiarrien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagın min kin naiyoh-pən-ien kin nıpran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

46 Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”

47 Mərig Yesu rımirkun kapəriə nətərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nikarin,

48 mını-pən tuk əriə mımə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik ramhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rımner-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə məmehuə mapita.”

49 Kini Jon rımını mımə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagim, məməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

50 Mərig Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rıpəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

51 Kini ruauə ipakə tuk nıpig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rımnəsik mə tukraməkeiki mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrəvə əswasig kin.

52 Kini In rher-pən kin yəgkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tüksor apnəpeinə tukun.

53 Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukrivən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.‡

54 Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokran kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?”

55 Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mını-əhu.

56 Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

Yesu rımə narmamə tuksəpəh fam narımnar mhakwasig kin In

(Mat 8:19-22)

57 Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mımə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

58 Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nımə rirkək tuk napirien.”

59 Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mımə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mımə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yavən pi pom minim rimik.”

60 Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Nıkam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nımraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mını-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mimə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawia kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to rua Kughen ramarmaru iran. §”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əria kiraru kiraru kisakupən kin In mhavan ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin.

² Kini rimini-pən tuk əria mimə, “! Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.

³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmia mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasəs narmamə.

⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip arnapig min, mhapəh nhavəhsi-pəniēn sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar aparu kimi narmamə.

⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’

⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor npran, nəmərinuyen tukraməmir tuk əria. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik.

⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmia, mhanim naha ninimien yame tukvəhsi-pre kimi əmia. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran.

⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmia, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmia,

⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əria mhama, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmia.’

¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmia, havən miseriwək ye swatuk ehua mamhani mhamə,

¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokruy ye taon kapəmia yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimtətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmia. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’

¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə Kughen tukror narpinien ehua kimi əria rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

§ **9:61:** 1 King 19:20   § **9:62:** Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrasim, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien.   **10:1:** Mak 6:7   **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35   **10:3:** Mat 10:16   **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5   **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18   **10:8:** 1 Kor 10:27   **10:11:** Wok 13:51; 18:6   * **10:12:** Nap risifakta ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25.   **10:12:** Wok 13:51; 18:6

13 “!Kimiä nāmē Korasin! !Kəsi! Nāmḥayen ehuā tukruā tuk əmiā. Kimiä nāmē Betsaeda, kəsi, nāmḥayen ehuā tukruā tuk əmiā, meinai yimnor pawk nar apsipis rehuā ye taon mir kapəmiā. Kini tokmā yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriä tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəsok-əsok ye nimrawk ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriä norien has minə.

14 Mərig ye nipiḡ a yame Kughen tukror narpinien kapəmiä, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.†

15 Kini kimiä nāmē Kapeneam. ?Kimiä nakhamə ta mə Kughen tukrivəḥ-si haktə əmiä ye kwənmḥaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəḥ-si-əhu əmiä naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmḥaan kape narpinien.”‡

16 Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mīmə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiä, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimetairiä kimi əmiä, khaukreikin-pə min nimetairiä kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimetairiä kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiä kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

17 Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriä ramagien, mḥani-pən tuk Yesu mḥamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriä kasor nəkwaimawə!”

18 Kini Yesu rini-pən tuk əriä mīmə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien reiwaiyu mowhan.

19 Sətərig-ru. Yo yakvahsi-pre ta nəsaninien kimi əmiä. In a nakharkun nisəvi-əpnien snek minə mine milped§ minə. Kini nəsaninien yame yakavəḥ-si-pre kimi əmiä in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik rīpəḥ noriahyen əmiä.

20 In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiä ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

21 Kini ye nipiḡ a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In raməhuak mamni mīmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpirig ye neai, mine ye tokrei tana. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriä e tukharkun nar. Əwəḥ. Tatə. In e nar yame nakorkeikel.”

22 Kini Yesu rirpin nəgkiarieren mini-ərhav mīmə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriä əmə kharkun Rimni. Iriä e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriä mə In tukror əpu Rimni tuk əriä.”

23 Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə minə mīmə, “Kimiä nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiä nakasəm narimnar minə e ye nimrimia.

† 10:14: Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ 10:15: Yesu ramni narpinien yame Aesəa rimini ta tu ye Aes 14:12-15. 10:15: Mat 11:20-24 10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 10:18: Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10

§ 10:19: Gris rapəḥ niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nīpikow skopion ramḥai əjir. 10:20: Fil 4:3; Rev 3:5 10:22: Jon 3:35; 10:15

²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimmhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimmhapəh nisərigien.”

Yesu rimiini nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rikun nar uə nikam. Mimiə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimiə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mimiə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimiə, “In atuatak en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nimraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatak, kini maiyoh-pən Yesu mimiə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimiə, “Yemə Isrel kirik rimatarhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatuk, yəkrəh minə tiksın kimmharaptərəkin mhapik ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin.

³¹ Mərig ye nipig atuatak a, pris kirik rəri-pən swatuk a mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.

³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatuk a mamuə. Kini nipig rimnəm kwən a raməmır, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin.

³³ Mərig yemə Sameriə kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatuk a mamuə, kini məm kwən a raməmır. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin.

³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mimiə, “Takamarha huvə haktə kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.”

³⁶ Kini Yesu rimiini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimiə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimiini-pən tukun mimiə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovin kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə.

³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarinen minə kafan.

⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rīvən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ? Rikim raməsik mə ratuatuk uə nīkam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei.

⁴² Mərig nar kīrikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nīvəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,

“ Rimtawə ye neai, nhagim rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakpəhəh nharaptəəkīn tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrīvəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’

⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nəgkiarinen kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mīvəhsi-pre nəviginien kimik.’

⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a rīpəh norkeikeiyen mə tukrīvəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei məger mīvəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei.

⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrīvəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə.

¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nīkam? !Nīkam!

¹²?Uə tukmə nīpig raiyoh kīn kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən mīlped* uə? !Nīkam!

¹³Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Mərig Rīmtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmia, kīni nāfrakisen, In tukrivəh-si-pre Nanmīn Kafan kīni narmamə yamə minə kisaiyoh kīn."

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nasaninien kape Setan (Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴Kīni nīpig kīrik, kwən kīrik aikin yame nanmīn has raməmīr iran, mamor in rameinein nāgkiariēn. Kīni Yesu rīmnəko-ta nanmīn has a iran, kīni kwən a rīrikakun maməgkiar, kīni narmamə kisakur pik kīn.

¹⁵Mərig narmamə tiksin kīmnhani mhamə, "!Nīkam! Rīrkun nəko-tayen nanmīn has minə meinai rikwasig kīn Setan, yemehuə kape nanmīn has minə."

¹⁶Mərig narmamə minə min tiksin aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kīni misaiyoh In mə tukror nīmtətien kīrik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷Mərig Yesu ruīrkun ta nətərigien kapəriə kīni mīmə, "Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kīrik kasəwhai əriə minə, misarə kīraru, kīni tukSORIAH kapəriə narayen, kantri tukrīmīr. Kīni rəmhen mīn kīn yerkwanu kīrik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kīraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyēn.

¹⁸Kīni rəmhen mīn kīn narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kīraru, tukseikus-eikus mīn nīmə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh nīskaiyēn. TukrəsaaH-əsaah mīrkək. Yakamni məkneikīn meinai kīmiə nakamhani mə yakaməko ta nanmīn has ye nəsaninien kape Bielsebul.

¹⁹Kīni kīmiə minə min tiksin nakasəko-ta nanmīn has minə rəmhen kīn yame yakamor. Mərig pa rīmə kisəko ta nanmīn has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuayen ye nāgkiariēn yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmīn has ye nəsaninien kape Bielsebul.

²⁰Mərig Yo yakəko-ta nanmīn has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhə-joun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmia.

²¹Nīpig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərər matuk mamarha huvə tuk kafan nīmə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə.

²²Mərig tukmə yermamə mīn kīrik nagheen rehuə rapita mīn kwən a, ruə, mīroh əriu minə, mīravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mīvən, mīpik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rīmnəkupən mīvən iran, mamətīgətə iran, mīpik ta mīn kafan nautə mīvən məwhai kīmi kafan narmamə minə.†

²³"Yermamə yame rīpəh nīkwasigien kīn yo, in kafak tikmīr. Kīni yermamə yame rīpəh nōfuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.

²⁴Nīpig nanmīn has raməta ye yermamə kīrik, in ramavən ye tīpəvsik, mamarha kīn ikīn tukrapis ikīn, mərig rīpəh nəmīen. Kīni in mamni mīmə, 'Pəh yakrerīg pən ye kafak nīmə yame yīnmarə ikīn kupan.'

* **11:12:** Nāgkiariēn kape Gris ramni mə "skopion." Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38 † **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nīmə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kīn yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rīmnapita in, mīrisi-ta nautə kafan. In e, rīmnor huvə yermamə yame reinein nāgkiariēn, meinai yarmhə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50

²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ririə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə.

²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimirghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimirghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mimə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”[‡]

*Nimətien yame Kughen rimnor kupan ye nimirghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu
(Mat 12:38-42; Mak 8:12)*

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khap-saah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimətien kirik irəmia. Mərig tukror əmə nimətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimirghien kape Jona.

³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimirghien kape Jona rimnor nimətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimirghien kafak tukror nimətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine.

³¹ In apa kupən, kwın kape kantri e Shipa[§], rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine.

³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai iriə kimsərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

*Nikhakien kape laet
(Mat 5:15; 6:22-23)*

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to rirəh nəsiə-pənien ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsia pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimir in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien.

³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimirghien kafam, mə takpəh nivənien ye nəpignapien.

³⁶ Kini tukmə kafam nimirghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirəkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pen huvə

11:27: Luk 1:28,42,48   [‡] **11:28:** Əm-ru stori ye Luk 8:18-21.   **11:29:** Mat 16:4   **§** **11:31:** Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.   **11:32:** Jona 3:5-10   **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

fam kafam nımraghien rəmhen kin yame nıkhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rımnağkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rımnağkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nıkar tebol tuk nəviginien.

³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu rıpəh nərvayen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksaikwas ye narımnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasion rukwar irəmiə.

⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nıkam mə Kughen e yame rımnor nıprai yermamə iruə rımnor min riki yermamə imə, uə? !Ewəh!

⁴¹ Mərig havəhsi-pən narımnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narımnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakasəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuətuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowıə kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nımhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Naktı nəğkiarien minə e, mamoriah min əməwə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rımə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pəniən kwermimie mə taksasitu irəriə tuk nıpikien.

⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig rıpmie minə atuətuk kimishopni əriə.

⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimie ragien tuk nar yame rıpmie minə kimisor, in e kimishopni profet minə.

⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nırkuniən kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəğkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’

* **11:42:** Yesu rıpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rımini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nımar nai yamə mine nəmiövriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun-

⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekarəə, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfraksien mə kimiə e towel mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhəjoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamaə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhəjoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nipiğ a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehəə kimin

⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianaə (Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nipiğ a, narmamə khapsaah kimnhəuə kirikianaə, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mima, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik.

² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.

³ Nəgkiarien yame nakhani yenpiğ, tukərig yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhəginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nıpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə.

⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhəgin kin. Takasəkeikei mhəgin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfraksien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhəgin kin Kughen.

⁶ Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kīvəh nımrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramərha huvə tuk əriə.

⁷ Kini nımraghien kapəmiə rapita nımraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramərha huvə tuk keihap ramhəjoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfraksien, nar apnapig nımar nıkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhəgik ye nımri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhəgin ye nımri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə.

† **11:51:** Pəh nien mə Sekarəə e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəə kupən ye 2 Kron 24:20-22. **12:2:** Luk 8:17 **12:7:** Luk 12:24; Wok 27:34

⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nımri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mın ye nımri agelo mınə kape Kughen mə yakeinein mın in.

¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rırkun nıvəhsi-tayen narpınien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmın kape Kughen, Kughen to rıpəh nıvəhsi-tayen narpınien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nımə kape nofuginien, uə ye nımri nəmehuə mınə, uə ye nımri narmaru mınə, mə tukharuk-pre nəgkiarlen has irəmıə, pəh kımıə takhapəh nisətərig-pıkien mə takshawor-pən iran mıne mıshorpin nəgkiarlen kapəriə,

¹² meınai ye nıpig atuətuk a, Nanmın kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarlen yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pıkien tuk nımoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə mınə a kırık rını-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun. Rımık ruamhə ta. Aweh. Uh rıki piak mə tukrəwhai narımınar kape rımımru, mıvəhsi-pə yame rımımru ruını ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rımını-pən tukun mımə, “Kafak yermamə. Yakırkək ye nətərigien e kapəmıru tuk nəwhaiyen kapəmıru narımınar.”

¹⁵ Kini mını-pən tuk əriə mımə, “!Takasərig əmiə! Taksətəpig kin əmiə mə takhapəh nisəptıgıen kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nıen mə nautə in nuknei nımraghien.”

¹⁶ Kini rımını nuhpıkienien kırık mımə, “Yermamə kırık, kafan nautə rıpsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə.

¹⁷ Kini rıkin raməsık mımə, ‘?Jakhawor pən iran mıne? Meınai kafak nımə rıpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikın.’

¹⁸ Kini rarar mımə, ‘Rhuə mə jakor məkneikın. Jakpık ta nımə mınə e mıwhırəkın mın nımə tıksın yame rehuə pık mın, mətu-pən kafak nəsimien aikın, mıne kafak nautə.

¹⁹ Aikın, rıkık tukraməsık mə kafak narımınar rıpsaah rəmhen tuk newk rıpsaah. Kini jakapıs kın norien narımınar, məvıgın, mamnım, mamərig əmə nəgıenien mamvən.’

²⁰ Mərig Kughen rını-pən tukun mımə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpıg, nakmhə. ?Kını rhawor ye kafam narımınar e yame nımınəwhai kəji?’

²¹ Kughen tukror məknakın kımı narmamə yamə mıne kasəwhai kəji nautə rıpsaah mə kapəriə əmə, mərig rıkirıə rıpəh nəsik-pıkien norien huvə yamə mıne Kughen rorkeikei.”

*Tukhapəh nisətərig-pıkien tuk neıpən mine nəvıgıenien, meınai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narımınar kımı ətawə
(Mat 6:19-21, 25-34)*

²² Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pıkien tuk nımraghien kapəmıə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pıkien tuk narımınar kape nıpraimıə mə “?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?”

²³ Takhapəh nisətərig-pıkien tuk narımınar mınə e, meınai nımraghien kapəmıə rapita nəvıgıenien, kını nıpraimıə rapita neıpən.

²⁴ Səm-ru man mınə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nısarhakınien nəvıgıenien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəvıgıenien ye nəkwai nımə. Mərig Kughen raməvıgın əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pık əmiə rapita yame rorkeikei man mınə!

25 ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakırkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nıkam! Norien kape nətərig-pikien to rıpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kırıkianə ye nımraghien kapəmiə.

26 ? Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narımnar pısın pısın ye nımraghien kapəmiə?

27 “Rıkimıə tukraməsik jıhi nai yamə mine kamhavus. Iriə khapəh nısorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rıpəh nıhuvə-pikien mapita jıhi nai minə a.

28 Jıhi nai minə a kashaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kəni rıkwamer kın, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ? Mərig kimıə nakharkun mə Kughen tukrıvəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nıkam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyən in rəkəskəh əmə.

29 “Rıpəh nıhuvəyən mə rıkimıə tukrıvən pik tuk nəviginiən mine nınimien. Takhapəh nısətərig-pikien tukun,

30 meinai narmamə yamə mine khapəh nıshatətəyən ye Kughen, rıkırıə ramvən tuk narımnar minə a. Mərig Rımımiə rırkun narımnar yamə mine takamhavəh tuk nımraghien kapəmiə.

31 Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kını Kughen tukrıvəhsi-pre narımnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

32 “Kımiə e sipsip minə kafak, kimıə kwatıksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rımımiə rıkin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kını kimıə min taksarmaru kimıə min.

33 Taksor salem kın kapəmiə narımnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nıtip kapəmiə yame to rıpəh nımətıtien tuk nıpig kırık. Mısərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narımnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kını ikın aikın a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyən ikın, kını to ivn* minə khapəh nısəsien narımnar aikın.

34 Yakamni məkneikın meinai, ikın pukhaa kapəmiə narımnar huvə minə kamhaswin ikın, rıkimıə tukrıvən ikın.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nırerig-pə-miniən kafan

35 Kını Yesu rımə, “Takasərer matuk nıpig mıfam, rəmhen kın yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kın yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nıpig mıfam.

36 Takasəkeikei mısəmhen kın yorwok minə kape yemehuə kırık yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kımnor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhite ye tapig mhamə tukruə imə.

37 Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nıpig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakısien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kırık, mokrən kın əriə mə tukhuə mısəkwətə, kını in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kın mə in yorwok kapəriə.

38 Kını tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nıraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kını in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

* **12:33:** Nəgkiarien kape Gris ramni “İkin aikın a, to popahuk rıpəh nəsien narımnar aikın.” **12:33:**

39 “Kini kimia takasakeikei mharkun ma, tukma yermama kirik rirkun nipig atuatum yame yakrah tukrua ye kafan nima ma tukrahrah, kini in to ripah napirien, marig tukramarer matuk mamarha huvu tuk kafan nima ma yakrah tukripah nivaniien ima.

40 Kini kimia, nipig mi-fam, takasakeikei misarer matuk meinai Yo, Ji Yermama, jakrerig pa min ye nipig yame kimia nakseinein.”

41 Kini Pita rimini-pen tukun mimma, “Yermaru. ?Nakamni-pa nuhpikinien e kapamawa ama, ua kape narmama mi-fam?”

42 Kini Yesu Yermaru rimma, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvu? ?Kini yemehua kirik to rivah-si haktu pa nhagin ma in tukrameihua ye yorwok minu kafan, mivah-si-pen kaparia narokien, in e narie naviginien?”

43 Ewuh. Nipig yemehua kape kwana ramtarhav-pa, kini mam ma in ramor huvu kafan wok, kini in tukror huvu-pen kimi yorwok a.

44 Nefrakisien, yakamni-pre tuk amia ma yemehua in tukrivahsi-haktu yorwok a ma tukrua mamehua ye narimnar m-fam kafan.

45 ? Marig rhawor? Tukma ror yorwok a rikin tukruh mimma, ‘Kafak yamehua ramor tan pan tuk nuayen.’ Kini marikakun mamuh yorwok minu nipiraovin mine narman, mamvan, mamavigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehua kafan tukrhawor?

46 Yemehua kape kwana tukritarhav-pa tukun ye nipig kirik yame in to ripah nirkunien mipah narer matukien tukun. Kini Yermaru tukrapni, marasis-arasis, marakikin-pen imei narmama yama mine kharah nhaniyen nefrakisien iran.

47 Yorwok a yame rirkun ta negkiarien kape yamehua kafan, marig ripah norkeikeiyen ma tukrarer matuk mamor wok minu a, tuku in, ririg namhayen.

48 Marig yorwok yame ripah nirkun-huvayen negkiarien kape yamehua, kini mamor narimnar yame ripah natuatukien, yame tukramakeikei mivah narpinien iran, tuku mar ama in. Tuku mar ama yorwok e meinai yermama yame Kughen rivahsi-pen narimnar ripsaah kamin, in tukramakeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermama yame karahu-pen narimnar ripsaah ye kwermim, tukaiyoh-pen kin narimnar rehua tukun.”

Yesu ramawhai narmama kafan minu mine narmama yama mine kharah nhaniyen nefrakisien iran

49 Kini Yesu rimini mimma, “Yo yakwau ma jakarahu-pen nap ye tanimtanu, kini taktakun ai, nap a to ripiuk ta; rikik ripiagian.

50 Marig nipig autan[†] kirik tukrua ye kafak nimraghien, kini rikik ramha tukun meriaji nipig yame tukror infamien iran.

51 ? Rikimia ramasik ma jakarahu ama namarinuyen ye tanimtanu ua? ! Nikam! Pah nien ma yimau ma jakarahu namarinuyen, marig yimau ma jakor narmama kasawai erie minu.

52 Kini taktakun ai, tukma narmama kirkirip yerkwanu kirik, kini tuksawai erie minu, kisisar kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisar.

53 Rim narman tukshek nipikwarien minu kaparia; kini nipikwarien minu tukshek rimria minu; kini nisin nipiraovin minu tukshek nipiakwaskwah minu kaparia; kini nipiakwaskwah minu tukshek nisinria minu; kini kuhu

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2   12:44: Mat 25:21,23   12:46: Mat 24:45-51   12:47: Jem 4:17

12:48: Mat 10:34-36   † 12:50: Negkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” marig ikin e nipran ramni nipig autan kirik.   12:50: Mak 10:38-39

nipiraovin minə tukshək yasnriə minə. Kini yasnriə minə tukshək kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nīprai nīmtətien yame Kughen ramor kimi atawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rīmini-pən tuk nukwao ehuə mīmə, “Tukmə nakasəm napuə rərər, nakharkun mə nəhig natukrip.

⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nīpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə.

⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun nīprai nīmtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jīhi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nīprai nīmtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun.

⁵⁷ Takasəkeikei misari-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən.

⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis rīravən ye nīmri mīrh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərīnuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus.

⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mīmə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nīpig a, narmamə tiksin kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksin kamhauh nar mīragh minə mhamə tukSOR sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mīshopni əriə.*

² Kini Yesu rīni-pən mīmə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nīmhəyen skai a yame rīmivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə?

³ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.

⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rīmamir mohtərəkin əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nīmhəyen skai yame rīmivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə?

⁵ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rīmoh nuhpikinien kirik mīmə, “Yermamə kirik rīmihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksin ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rīpəh nikuəyen.

⁷ Kini mīni-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mīmə, ‘Əm-ru. Yīmauə məsiəkun kwənkwai figtri e mīwəh newk kisīsər, mərig yakpəh nāmien kwənkwai nai kirik. Ərəru fa. Rīpəh nəmhenien mə tukrərər əswasig kin nīmoptanə ye nəsimien.’

12:53: Maeka 4:6   **12:59:** Mat 5:25-26   * **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rīmavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nīpig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rīmnor ramor naurisien.   **13:2:** Jon 9:2   **13:7:** Luk 3:9

⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpən nəgkarien mīmə, ‘Yemasur. Pəh rīvəh mīn ru newk kīrikianə, pəh jakikīr-pən nīmoptanə huvə kimin.

⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nīkuəyen, pəh kərəru ta.’”

Yesu rīmnor huvə piraovīn kīrik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kīrik, Yesu rīnaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nīmə kīrik kape nofuginien.

¹¹ Kini piraovīn kīrik aikin yame nanmīn has rīmnəmīr-pən iran mīvəh newk 18. Mor nīmēitaan ramīrpəvīn ye nīpīg mīfam, to rīpəh nərer-atuatukien.

¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kīn mə tukrərer kupən ye narmamə, mīnīpən tukun mīmə, “Piraovīn. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptərəkīn-mīnien ik.”

¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikīn rərer atuatuk mīhuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nīmə kape nofuginien, meinai Yesu rīmnor huvə pian a ye Sabat. Kini mīnīpən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nīpīg sikis kape norien wok kapəmīə. Nakharkun nhauəyen ye nīpīg mīnə a pəh In ror huvə əmīə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmīə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rīnī-pən tuk əriə mīmə, “!Kīmīə nəmarpəkao hah mīnə. ?Kīmīə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsīg mīvən mə tukrīnim nu? Mə kīmīə m-fam naksor wok məkna.

¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mīvəh mīragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kīrik kape Ebrahim, kini Setan rīmīrkwəji ətərəkīn in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkīar məknei, kafan tikmīr mīnə kīmīsaurs. Kini narmamə mīfam, rīkīriə ragien tuk wok huvə yamə mīne Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsanīnien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kini Yesu rīmīnī mīmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen?

¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn kwənkwai mastad, kini yermamə kīrik rīmīvəh mīhu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpīrig mīnə kamhauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgīn.”

²⁰ Kini mamni mīn mīmə, “Jakamhājoun narmaruyen kape Kughen mīmə riumhen naha?

²¹ In rəmhen kīn yis kīrik yame piraovīn kīrik ramərəp-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsīs mamehuə.”

*Swatuk kəskəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kini nīpīg Yesu rīmnəriwək mamvən Jerusalem, maməvhag kimi narmamə ye taon ehua mīnə mīne yerkwānu mīnə.

²³ Kini kwən kīrik raiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Kughen tukrīvəh mīragh narmamə kwatīksīn əmə uə?”

Kini Yesu rīnī-pən tuk əriə mīmə,

²⁴ “Yakamni-pre tuk əmīə mə kīmīə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khap-saah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien.

²⁵ Mærig tukmæ Yermamæ, yame kafan a nimæ, tukrærer mætapig ye kwæruæ kafan, kini kimia yamæ mine nakhapæh nisauru-pæn-hanæyen ye kwæruæ, takasærer iruæ masæsik-æsik tapig mhamæ, 'Yermaru. Ehitæ ye kwæruæ tuk æmawæ.' Mærig æmæ jakni mimæ, '!Ah! Yakeinein ægkæp æmia.'

²⁶ Kini kimia taksokran mhamhæ, 'Yermaru. Kitawæ kimisævigin kwis. Kini Ik nimnhajoun æmawæ apa imæmawæ ikin.'

²⁷ Mærig Yo jakni mimæ, 'Yo yakamni-pre tuk æmia mimæ, yakeinein ægkæp æmia. Kimia m-fam yor tævhagæ has minæ. !Havæn isok tuk Yo!'

²⁸ Ye nipig a, kimia taksæm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupæn minæ kasaræ ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mærig kimia takasærer iruæ, kini tukarak-ærhav kin æmia, takasasæk, misokwæruæ, masærig rahah.

²⁹ Kini narmamæ tukhasi-piræ, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavæn misækwætæ misævigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin.

³⁰ Kini rhuvæ mæ takharkun mhamæ narmamæ minæ e kasækupæn tukpihauæ mhakwasig, kini yamæ mine kamhakwasig tukpihauæ mipisækupæn."

*Yesu rikin ræpou tuk næmæ Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nipig a, Farisi minæ tiksïn kimnhauæ mhani-pæn tuk Yesu mhamæ, '!Eh! Rhuvæ mæ takitærhav eikin e mamvæn, meinai Herod rorkeikei mæ tukrhopni Ik.'

³² Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, "Herod in yor kiko iko ræmhen kin kuri aparu yame ramæn nar miræ. Takhavæn mhani-pæn tukun mæ Yo yakmæ, 'Em-ru. Nipig kwakwæ æmæ aikin ramaræ, yame Yo jakæko ta nanmin has minæ ye narmamæ, kini mor huvæ nimhøyen kape narmamæ. Kini nipig kisisar ror infamien, kini jakærkin kafak wok.'

³³ Nar apnapig æmæ Herod rimæ tukrhopni yo, mærig Yo jakamæikei mæripæn kafak swatuk mamvæn ai taktækun mine tikianakwamer mine tuknahu nivæn mitærhav-pæn Jerusalem, meinai ikin æmæ aikin a kamhopni profet kape Kughen minæ ikin.

³⁴ !Aweh, næmæ Jerusalem, næmæ Jerusalem! Kimia nakashopni profet minæ kape Kughen. Kini narmamæ yamæ mine Kughen rimnher-pre kin æriæ tuk æmia, nakwæsarkwhopni fam æriæ kin kapier apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mæ jakæpkæfugin æmia mamam huvæ æmia ræmhen kin yame man ramauu tini minæ, mærig kimia nakasæpæh.

³⁵ Mærig kimia nakharkun mæ Kughen rimnæpæh æmia. Kini yakamni-pre tuk æmia mæ to nakhapæh nisæm-minien Yo mhavæn miseriaji takhani mhamæ, 'Pæh kivæh-si haktæ Kwæn en ramuæ ye nhag Yermaru.' "

14

Yesu rimavæn imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavæn ye nækwai nimæ kape yemehuæ kirik kape Farisi minæ mæ tuksævigin. Kini apa Yesu ramkwætæ ikin, kwæn kirik ramhæ kin næmhøyen e kæsis ramkwætæ ipakæ tukun. Kini narmamæ kimisæm Yesu mæ tukrhawor.

³ Kini Yesu raiyoh-pæn næmhajoun minæ kape Loa kape Moses mine Farisi minæ mimæ, "?Rhawor? ?Loa rameighan kin mæ yermamæ kirik rirkun nivæh-miraghien narmamæ yamæ mine kamhamhæ kamhamragh min ye Sabat uæ nikam?"

4 Mərig iriə khapəh nisəgkiarinen. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nıpran, mher-pən kin ramvən.

5 Kini mini-pən tuk əriə mımə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to rıpəh norien məkneikin? Rirkək.”

6 Kini nəgkiarinen kapəriə rirkək.

7 Kini Yesu rımnəm narmamə tıksin yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mımə,

8 “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpırig pik rapita ik ruə,

9 kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mımə, ‘Ἐτα. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kıpəh nisaiyen əjir ikin.

10 Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kıpəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mımə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nımrı narmamə mi-fam apa imə.

11 Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua.”

12 Kini Yesu rımini-pən tuk yemehua kape nimə mımə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehuə kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tıksin, mine pıam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisərə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpın tai nar yame nımnor irəriə.

13 Mərig tukmə nıpig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nıkarıə rımhə, mine nımrın pis minə, mə tukhauə nakəsəvigin kwis kimiə miriə.

14 Iriə to khapəh nisarpın-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nıpig Kwasig, nıpig narmamə yamə mine kisatutuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

Yesu rımini nuhpikinien kape nəviginien ehuə (Mat 22:1-10)

15 Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarinen a, kini mini-pən tuk Yesu mımə, “!Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

16 Mərig Yesu rımini-pən tukun mımə, “Nıpig kirik, yermamə kirik rımə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min.

17 Kini rinor ta nıpig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rımnokrən-ta kin əriə mımə, ‘Hua misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

* 14:5: Kōpi akwas tıksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.”
14:5: Mat 12:11; Luk 13:15   14:8: Prov 25:6-7   14:11: Mat 23:12; Luk 18:14   14:14: Jon 5:29
14:15: Luk 13:29

18 “Mærig iriæ m-fam kímisæpæhs-pæn, mhamæ to iriæ khapæh nhavænien. Kirik rímnækupæn míni-pæn tukun mímæ, ‘Eh. Ni-pæn tuk kafam yemehuæ mæ to yakpæh nuræyen. Yímivæh nímrí nímoptanæ kirik, kini jakamækeikei mívæn mæsiækun.’

19 Kíni kirik mín rímæ, ‘Eh. Ni-pæn tuk kafam yemehuæ mæ to yakpæh nuræyen. Yímivæh nímrí kau ten, kini jakamækeikei mívæn mæm pí pom wok mínæ kapæriæ.’

20 Kíni kirik mín rímæ, ‘Eh. Ni-pæn tuk kafam yemehuæ mæ yímnarkuræk pæ pæ æmæ, to yakpæh nuræyen.’

21 Kíni yorwok rímauæ míni-æсах pæn tuk kafan yemehuæ. Kíni yemehuæ ai ríkin ræmhæ pík, kini míni-pæn tuk kafan yorwok mímæ, ‘Ita. Yuvæn aihuaa, apa ye swatuk míne íkin mínæ tíksin ye taon a mæm yavæn has mínæ, míne narmamæ níkaríæ rímhæ, míne nímrín píis mínæ, míne yamæ míne níhuríæ rahas, míkír æriæ, mhaua.’

22 Kíni in ror nar a yame yemehuæ rímíni-pæn tukun, kini míreríg-pæ míni-pæn mímæ, ‘Yemehuæ. Narímnar fam yame nímini, yo yaknor fam. Mærig nævíginien rehuæ aikin, kini nímræ ræmhæn mín tuk narmamæ tíksin.’

23 Kíni yemehuæ rímíni-pæn tuk yorwok mímæ, ‘Ita. Yuvæn ye swatuk, míne íkin mínæ fam iruæ ye taon. Yuvæn mækeikei kíni narmamæ mæ tukhauæ ímæ. Nímæ e kafak tukramækeikei mukwar huvæ.

24 Mærig yakamni-pre tuk ík mæ narmamæ yamæ míne yímnokræn kíin æriæ mamækupæn, iriæ to khapæh níсэн-æsigævínien nævíginien kirik kafak.’ ”

Yermamæ kape Yesu tukræruhu kupæn Yesu ye nímraghien kafan

25 Narmamæ khapsaah pík kamhakwasíg kíin Yesu ye swatuk, kíni In rarar míni-pæn tuk æriæ mímæ,

26 “Tukmæ yermamæ kirik rorkeikei mæ tukríkwasíg kíin Yo, tukramækeikei mívæh Yo yakækupæn ye kafan nímraghien. In tukramækeikei morkeikei Yo rapita rímni míne nísiní, míne kafan píraovín, míne tíni mínæ, míne píauní mínæ, míne nówiní mínæ, míne in atuk. Tukmæ rípæh norien mækneikín, in rípæh næmhénien mæ tukruæ ræmhæn kíin kafak yermamæ.

27 Kíni tukmæ yermamæ rípæh neighanien kíin mæ tukhopní in tuk nhagík, uæ rípæh norien nækwak, in rípæh næmhénien mæ tukruæ ræmhæn kíin kafak yermamæ.

28 “Tukmæ kímíæ kirik rorkeikei mæ tukrívhírækín nímræ apomh kirik, in tukramækeikei mokupæn mækwætæ, mírkun huvæ mane ye narímnar mínæ, mæm-ru mæ kafan mane ræmhæn uæ níkam.

29 Tamæ rírikakun mor nuknen, meinein norien infamien íran, narmamæ tuksarh íakei íran

30 mhamæ, ‘Ím-ru. Kwæn a rímírikakun æmæ kafan nímræ. Mærig reinein norien infamien íran.’

31 Kíni tukmæ kíng kírik, kafan mobael, iriæ ten taosen æmæ, tukmæ rærig nævsaoyen mæ kíng písin kírik mín yame kafan mobael mínæ twenti taosen kamhauæ mæ tuksarowagín iriæ mín, kíni in to rípæh nívæn-aihuaayen ye narowagínien. Kwasíg íkin ramvæn tuk narowagínien, tukramækeikei mækwætæ, mírkun huvæ mæ in rírkun napítayen tíkmír mínæ a uæ níkam.

32 Tukmæ rírkun mæ to rípæh napítayen, tukramækeikei mhær-pæn kíin narmamæ tíksín khavæn masæm kafan tíkmír mínæ tíksín nípig khapæh hanæ nhauayen ípakæ tukun, mísæruhu næmærinuyen.

33 Kíni ye norien kírikianæ æmæ mín, kímíæ takasækeikei mísækwætæ mísæm huvæ nímraghien kapémíæ. Tukmæ yermamæ kirik rípæh norkeikeiyen mæ

tukrəpəh narimnar fam kafan mıkwasig kin Yo, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nıgar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nıgar rəhiu pik, tukhawor kor rhekın mın?”

³⁵ Rıpəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikın əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nımətırgimıə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)

¹ Ye nıpig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kımnhauə mə tuksərig nəgkiarrien kape Yesu.

² Kını Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kımnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rımını nuhpikinien kirik mımə,

⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rımirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mıpəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa rıpiəpiə ikın, kini in tukrivən marhakın yame rimnerwei meriaji məm.

⁵ Kını nıpig tukrəm, kini rırəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien.

⁶ Kını nıpig tukmə rajıərhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksin, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mını-pən tuk əriə mımə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yımnam mın kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kını Yesu ramrıpin nəgkiarrien mımə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rımirkək

⁸ Kını Yesu rarə mını mın mımə, “Tukmə pıraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsıə pən ye laet mahıə marhakın huvə apa imə mivən meriaji məm.

⁹ Kını nıpig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksin mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mını mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rımirkək.’ ”

¹⁰ Kını nıpig Yesu rımnor infamien ye nıniyen nuhpikinien, mını-pən tuk əriə mımə, “Kını yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə mın, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nıpig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kını Yesu ramrıpin nəgkiarrien mamni mımə, “Yermamə kirik, tını yerman kıraru.

¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimiru mimə, 'Rimik. Əwhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.' Kini rimiru rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu.

¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimmoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən.

¹⁴ Kini nipiğ kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək.

¹⁵ Kini riven mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə.

¹⁶ [Kini nikumhə rimməs pik], rikin riven tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to rivəhsi-pən nəviginien kirik kimin.

¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, 'Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehua rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tutku, yakəmkəgəv mimhə.

¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, "Tatə. Yo yimmor təvhagə has kimik mine Kughen.

¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam."

²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

"Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimmnarha-pən məm, kini rikin rehua tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagiən tukun.

²¹ Mərig tini rini-pən tukun mimə, "Tatə. Yo yimmor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo."

²² "Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, 'Eh! Həvən aihuaə mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermın. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun.

²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik,

²⁴ meinai narik e, rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh min. In rimmerwei, mərig yaknəm min in.' Kini iriə kisor lafet.

²⁵ "Kini ye nipiğ a, tini yame rehua, in apa yerki nəsimien. Kini ye nipiğ ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis.

²⁶ Kini rokrən kin yorwok kirik ruə maiyoh in mimə, 'Eh! ? Naha e narmamə kasor?'

²⁷ Kini rini-pən tukun mimə, 'Naorahim ruauə, kini kafam tatə rimoh kau kirik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rirerig-pə min, kini in rəsanin əmə.'

²⁸ "Kini piauni yame rehua, rikin rimhə, kini mimə, "To yakpəh nivəniən imə.' Kini kafan tatə ritərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrivən imə.

²⁹ Mərig rini-pən tuk kafan tatə mimə, 'Əmru. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kirik kafam, kini mipəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nəmipəh nivəsi-pəyən nar kəskəh kirik kimi yo rəmhen kin nəni, mə jakor nəviginien kirik kimawə yo minə tiksın.

³⁰ Mərig narim a yame rimmoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovin kape swatuk, kini nipiğ rirerig-pə yerkwanu, kini nakarar muh kau kirik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafan.'

³¹ “Kini kafan tatə rini-pən mīmə, ‘Narik. Nipig m-fam kirau mik kwarə. Kini narimnar kafak kafam.

³² Mərig ratuutuk əmə mə tuksor lafet e misəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruimragh min. In rimneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.’ ”

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nipig kirik, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Yermaru kirik, kafan nautə ripsaah, kini in mivəh manaja kirik muə yame ramehuə ye kafan yorwok minə. Kini yorwok minə tiksın khauə mharuk-pən nəgkiarien has ye manaja a kimi yermaru mhamə, ‘Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.’

² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mīmə, ‘Eh! ?Naha nəgkiarien yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiarien minə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rimavən, mamətərig kin mīmə, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrirkək. ?Kini jakhawor pən iran mine? Nagheek ripəh nəmhenien mə to yakikir nimoptanə [mivəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyen kin mane tuk narmamə.

⁴ ! Eh! Taktəkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimməkupən muə mīmə, ‘?Ik nimmor kaon kimi yermaru ye naha?’

⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mīmə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mīmə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mīmə, ‘?Ik nimmor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimmor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit hundred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja apərə rimmərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhəjoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə.

⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuutukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuutukien ye nar ehua kirik.

¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen.

¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi

əmīə kapəmīə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

13 “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kīraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkēikei kīrik, maməmakin kīrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kīrik, məpəh kīrik. To nakhapəh nisor-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

14 Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nīpig kīmisərig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu.

15 Mərig In rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nīmri Kughen in nar apnəpig əmə.”

Loa tukramarə rerin

(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

16 Kini Yesu rīmə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin.

17 Mərig kīpəh nāniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nīkam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmir- yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə.

18 Tukmə yermamə kīrik rīpəh kafan hanə piraovīn, kini mamkīr piraovīn pīsin kīrik mīn mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kīrik rīkīr piraovīn kīrik yame kafan yerman rīmnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrah kin piraovīn kape yermamə pīsin.”

Kwanage kape kwən kīrik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

19 Kini Yesu rīmini mīmə, “Kwən kīrik, kafan nautə rehuə rīvən ye neipən huvə minə, nīmrīn rhaktə, kini nīpig mīfam ramən pik nəvigīnien huvə minə.

20 Kini yavən has kīrik, nhagin e Lasaros, nīpran rəmhir-əmhir. Kini kīrəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu .

21 In rorkeikei pik mə tukrən nisīmsi nəvigīnien yame raməsaaħ-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kīrik rahas mīn, kuri minə mīn khauə masəpailh-əpailh nīmap minə kafan.

22 “Kini yavən has a rīmamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nīkar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in mīn rīmamhə, kini kīnim.

23 Kini in rīvən apa ye nap ehua, mamərig nəmhəyen ehua, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nīkarin.

24 Kini mokrən apomh mīmə, “Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihua tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermīn ye nu kini mīvəh muə mīrap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehua eikn e ye nap ai taktəkun.’

25 “Mərig Ebrahim rīmə, ‘Narīk, rikim tukraməsik ru kafan nīmraghien apa kəpən. Ik nīmnəvəh narimnar huvə kafam rīpsaaħ, mərig Lasaros rīmnamərig nəmhəyen ehua ye nīpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuva ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehua ye nīpram.

26 Kini nar kīrik mīn. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nīmīr ehua yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kīmawə e. Tukmə kīmawə kīrik rīmə tukrurə

məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmə kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nimə kape kafak tata

²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhayen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nikam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarinen minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nikam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkiarinen kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmə kwən kirik ramragh min ye nīmhayen kafan, kini mivən mægkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’”

17

Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has (Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehua ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsipən wəhsi-pənien.

² Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehua kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukramnim.

³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nīmrighien.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə (Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nīmrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mīpəh nivəh-timtimien yerkim.

⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mīpəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mīpəh niwəh-tim-timien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin (Mat 17:20)

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiä naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mīmə, ‘Eh! Yuə aihuaə məkwətə mən nəviginien a.’? !Nikam!”

⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mīmə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimnor fam kafam wok, nakirkun nivənen məvigin minim.’

⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yamehuə, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam!”

¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əmawə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’”

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili.

¹² Kini nipig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin,

¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əmawə!”

¹⁴ Kini nipig Yesu rimnəm əriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nipraimiə.” Kini nipig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mirerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mīmə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!”

¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk norhuvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria.

¹⁷ Kini Yesu rimini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nikam? ?Mərig naen hiə?”

¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Ǝrer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukru

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimirəriə.

²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmər yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien.

²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, 'Hauə-ru misəm, in apa!' uə 'Hauə, in apa!' Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə,

²⁴ meinai ye nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin narəpigiən yame raməsia ye neai ye nikarin kirik muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam tüksəm mharkun.

²⁵ Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhyen ehua, kini narmamə yamə mine kisərə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairiə masəpəh Yo.

²⁶ "Ye nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyən kupən ye nipiğ kape Noa.

²⁷ Ye nipiğ a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapəria, miseriaji-pə ye nipiğ yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehua kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehua rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniən ye nəkwai rao.

²⁸ "In rəmhen əmə min kin narəyən kupən ye nipiğ kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimri narimnar, masəsım, mhavhirəkın nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəria.

²⁹ Mərig ye nipiğ yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əriə m-fam apa ye taon.

³⁰ "Kini rəmhen əmə kin nipiğ Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə.

³¹ Ye nipiğ a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwanu.

³² !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot!

³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkın kafan nimraghien ye tokrei tanə e, mipəh nikwasigien kin Yo, in tukripəh ni-wəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimraghien rerin.

³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipiğ a, yenpiğ, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə.

³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə.

³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mipəh kirik."*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, "Yermaru, takitərhav-pə hiə?"

Kini In rimini-pən tuk əriə mimə, "Takharkun əmə. Rəmhen kin nipiğ ligkai minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin."

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8   **17:28:** Jen 18:20; 19:25   **17:31:** Mat 24:17-18   **17:32:** Jen 19:26

17:33: Luk 9:24   * **17:36:** Nəgkiarien ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein

mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nipiğ mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu.

² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nəəhuyen nəgkiarien minə. Kini ripəh nisaiyen Kughen, kini mipəh nisai-minien narmamə.

³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nipiğ mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’

⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nipiğ mifam. Kini yeni a ramətərig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mipəh nisai-minien narmamə,

⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik.

⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipiğ mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ? Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mīmə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nīkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nīkam.

⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishətətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam.

¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis.

¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi lk meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisərkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahəs, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis.

¹² Nipiğ kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamasauris, mipəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagən mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. ! Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipiğ kwərə mir e tukrərig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nirmaghien in ratuatur. Mərig Farisi

rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kini narmamə tiksin kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrəpəhu-pən kwermən irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁶ Mərig Yesu rimmokrən kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e.

¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rīpəh nivəniyen ye Rao ye Neai.”

Yermamə kirik kafan nautə reihua

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kini yemehua kirik ruə mini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə.

²⁰ Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rīmīni mīmə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napīrpən-apnapīg-ien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nini-apnapīgien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nīpīg minə fam takamsiai rīmim mine nisīnim.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16-20)*”

²¹ Kini kwən ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rimmərig nəgkiarīen a, mini-pən tuk kwən a mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²³ Nīpīg kwən ai rimmərig nəgkiarīen yame Yesu rīmīni, rīkin rəpou, meinai kafan nautə rīpsaah.

²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mīmə, “! Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru irəriə.

²⁵ ?Nakhamə ta mə narmiragh ehua kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mīn kin yermamə yame kafan nautə rehua, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarīen yame Yesu rīmīni kinasaiyoh əriə minə, mhāmə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekīn, kitawə pa in tukramarə ye nimmraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rīmīni mə, “Narimnar yame narmamə kiseineini nisorien, Kughen rīrkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nīmə, uə piraovin, uə piauni,

uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen,

³⁰ kini yermama a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narimnar ripsaah məknakin rapita narimnar yamə mine rimməpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimirghien rerin."

Yesu rimini-ərhav min kafan nimhəyen
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, "Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavan apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin.

³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo.

³³ Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiğ yame ror kisisər kin, jakamragh min."

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarient kafan, meinai Kughen rimmerkwaig kin nīprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

Yesu rimmor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nipiğ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipiğ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə.

³⁶ Kini nipiğ nimrin pis rimmərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, "?Naha nhagin narmamə kasor?"

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, "Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk."

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, "!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!"

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, "!Ah! !Pim!"

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, "!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukrehuə tuk yo!"

⁴⁰ Kini Yesu rərerə mini-pən tuk əriə mimə, "Harəh mhauə." Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə,

⁴¹ "?Nakmə jakor naha nhagin kimik?"

Kini in rimə, "Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar."

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Arha məm nar. Kafam nhatəyən rimmor huvə ik."

⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipiğ narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko.

² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah.

³ Kini in rorkeikei mā tukrəm-ru mā Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin.

⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mā tukrəm Yesu ye nipiɡ In tukrukurao-pən aikin.

⁵ Kini nipiɡ Yesu rimauə atuatak a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.”

⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipiɡ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nipiɡ kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mā, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mivəhsi-pən niperin kimi yavən has minə, mipəh niperin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mā, “Taktəkun Kughen rivəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimmhatətə ye Kughen, kini ik nimauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim.

¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mā jakarhakin narmamə yamə mine kwəsərwei, miwəh miragh əriə.”

*Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nipiɡ Yesu rimauə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnasik mā narmaruyen kape Kughen pəh nien mā tuktu rua. Kini Yesu ramripin nəgkiarieren kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə

¹² mimə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mā tukvəh-si haktə in mā in king kirik.

¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rimnokran kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrərig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəgkiarieren mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mā kwən a tukrarmaru irəmawə.’

¹⁵ Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirərig-pə min. Kini mokran kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mā kimisor win ye naha mane ye nipiɡ rimnamarə isok.

¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Nimmərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’

¹⁷ Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mā, ‘Ik nimmor wok yame rhuvə, meinai nimmor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mā takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mā, ‘Yemehuə. Nimmərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’

^{19:7}: Luk 15:2   * ^{19:8}: Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mā tukmə yermamə kirik raməkrah kin nar kirik, turkramakeikei marpin-pən m-kwas.   ^{19:9}: Luk 13:16; Wok 16:31   ^{19:10}: Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15   † ^{19:13}: Nəgiarieren kape Gris ramni mā yemehuə rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in ramhen kin wan hundred taosen vatu.   ^{19:17}: Luk 16:10

19 Kini yemehuə rimiini-pən tukun mimə, 'Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.'

20 "Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, 'Yemehuə. Mane e kafam. Yimmərkis ətəəkən kin neipən merkwaig huvə kin

21 meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.'

22 "Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, 'Ik yorwok has! Nəgkiarrien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak.

23 ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən məərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iman, jakirkun nivəhyen kafak mane iriü profit kafan?"

24 "Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, 'Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.'

25 "Kini iriə kimnhani mhamə, 'Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.'

26 "Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, 'Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə.

27 Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine kharəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.' "

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

28 Kini nipig Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin.

29 Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimiini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə,

30 "Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsıg mirauə.

31 Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, "Nakararisin dongki a tuk naha?" Kini takrani-pən tukun mirəmə, 'Yermaru kapətawə rima tukrasuə iran.' "

32 Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimiini.

33 Kini nipig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, "Ieh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?"

34 Kini iriü kirəni-pən tuk əriə mirəmə, "Yermaru rima tukrasuə iran."

35 Kini kimwəsıg miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriü kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a. †

36 Nipig rimnəsüə iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu imnhahuə-pən kin kimi swatuk.

37 Kini nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsüə ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikirirə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen məsokrən apomh tuk nimtətien yamə mine kimisəm In ramor.

³⁸ Kini mamhani mhamə,
 “Pəh kīvəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)
 Pəh nəmərinuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpirig əgkəp ye rao ye neai,
 pəh kīvəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksin yamə mine kasərəer aikin khani-pən tukun mhamə,
 “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə minə, “Tukmə narmamə mine e khapim,
 kapier minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipiğ Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk
 narmamə minə aikin a.

⁴² Mamni minə, “! Eh! Nar apnapig mə nimisəpəh narimnar yame
 ravəhsi-pə nəmərinuyen kimi əmiə miserijai-pə ai təkun, mərig tokmə nakpi-
 harkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rīpivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nīkam.
 Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien.

⁴³ Mərig nipiğ minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə
 misərəer rukrao irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin
 ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə.

⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapier kirik ye
 kapəmiə nimə minə rīpəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə
 kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimiə nakseinein nipiğ
 e towel yame Kughen rimauə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”

Yesu rimnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav nar-
 mamə yamə mine kasor maket aikin.

⁴⁶ Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen
 kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) mərig kimiə naksor
 ruə ramhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (Jer 7:11)”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipiğ m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə
 Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape
 Moses, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk
 mə tukshopni Yesu,

⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipiğ m-fam narmamə khapsaah iriə
 min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarieren minə kafan, kini
 nəgkiarieren kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipiğ kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape
 Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif
 pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehuə minə kape
 kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In.

² Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin
 rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuaturuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar.

⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

⁶ Mərig to kharəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

*Nuhpikinien kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)*

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə, miterhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh.

¹⁰ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptəəkkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin.

¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin.

¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in.

¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən.

¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuaturuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətwə kin.’

¹⁵ Məknekin kharaptəəkkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min?

¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarinen a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’

(Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiarinen e nipran naha?

20:9: Aes 5:1   **20:10:** Aes 5:1-2   * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

18 Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

19 Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkin aihuua əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nikarın kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarinen kirik iran tuk nəgkiarinen kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misasar misher-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin.

21 Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei.

22 Ni-ru tuk əmawə mə, ? Ratuatuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

23 Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarinen kirik yame tukhani hah in tukun.

24 Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

25 Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

26 Kini kisakur pik kin nəgkiarinen yame Yesu rimırpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nımri narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nikarın kape nımraghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai.

28 Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarinen kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovın, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptərəkin min nhag yermamə yame rimamhə.

29 Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mırəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımhə.

30-31 Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovın kape piauni yame rimamhə, kini mırəh neiməkien, kini mımhə min. Kini naorahini yame ror kisısər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien.

32 Kini en piraovın ai rimhə min.

33 Kini ye n̄ipig kape narmamə tukhamragh m̄in iran, iriə ai seven iriə piauriə m̄inə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

34 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə m̄imə, "Ye tokrei tanə e, narman mine n̄ipiraovin kisarkurək.

35 Mərig ye n̄ipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə m̄ə tukhamragh m̄in ye n̄imhəyen kini m̄ivəh əriə m̄ivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien.

36 Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo m̄inə. Kini iriə ji Kughen m̄inə meinai In r̄imnor əriə kamhamragh m̄in ye n̄imhəyen.

37 Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkəwə kafan m̄ə narmamə tukhamragh m̄in ye n̄imhəyen kapəriə, mamni m̄ə n̄ipig in r̄imnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokran kin Kughen m̄imə Ik, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.'

38 ! Kitawə kharkun m̄ə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnəpig kwərhimhə ta tu m̄irhokupən Moses, mərig Kughen ramni m̄ə karhəgnəgin hanə In. ! Kini pa rimə narmamə mhə m̄inə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"‡

39 Kini Farisiš tiks̄in kimhani-pən tuk Yesu m̄hamə, "Yhajoun, n̄im̄irpen huvə nəgkiarien."

40 Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-m̄inien nəgkiarien kirik kimin.

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi m̄inə kin naiyohyen əutən kafan
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)*

41 Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə m̄imə, "?Rhawor e kamni kimə, 'Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?"

42 Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam m̄imə,

"Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak m̄imə,

"Əkwətə ye kwermik matuk

43 Meriaji n̄ipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam m̄inə." ' (Sam 110:1)

44 "Ye nəgkiarien e, Deved r̄imnokran kin Mesaea m̄ə 'Yermaru.' ?Mərig nakshawor mamhani m̄ə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?"

*Yesu r̄imnəgkiar ye nəmhajoun m̄inə kape Loa kape Moses
(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)*

45 N̄ipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə m̄imə,

46 "Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk n̄ivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik m̄ə narmamə m̄inə fam tuksaowia kimi əriə m̄hasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape n̄ofuginien, misorkeikei m̄ə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei m̄ə tuksəkwətə ye kwənəmhaan kape nisaiyen.

47 Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh m̄in m̄ə narmamə m̄inə tukhasiai əriə. Narp̄inien kapəriə tukriskai rapita."

20:37: Eks 3:2,6 ‡ 20:38: Sadusi m̄inə kimnhani nəfraksien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh n̄hainyen nəfraksien m̄ə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh m̄in. Mərig Yesu ramhajoun əriə m̄ə Ol Testamen ramni m̄ə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh m̄in ye rao ye neai, ramhajoun-pən m̄ə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh m̄in. § 20:39: Nəgkiarien kape Gris ramni m̄ə "nəmhajoun kape Loa kape Moses."

21

*Piahwaru yame kimmamhə-tan kin ravəhshi-pən mane kimi Kughen
(Mak 12:41-44)*

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhshi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhshi-pən mane kapəriə.

² Kini məm min piahwaru kirik kimmamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhshi-pən əmə siren* kiraru.

³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhshi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimmhavəhshi-pən.

⁴ Narmamə ai kimmhavəhshi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhshi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

*Nimtətien minə kape Nıpig Kwasig
(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)*

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narımnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə,

⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nıpig ramuə yame narmamə tuk-satmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to rıpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktəkun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narımnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuku narımnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukrıpəh neikuəyen irəmiə miyi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nıpig kape narımnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə.

⁹ Kini nıpig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narımnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nıpig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramrıpin nəgkiarinen mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik.

¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nıkumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpırig ye nımago-ago, narımnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai.

¹² Mərig kwasig ikin narımnar minə a tukrıtarhav, narmamə tukharaptərəkin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhshi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nimri king minə, mine nemehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak.

¹³ In a nıpig atuatumuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə.

¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarinen takhani-pən tuk əriə.

¹⁵ meinai Yo jakvəhshi-pre nəgkiarinen atuatumuk kimi əmiə kini miwəhshi-pre nırkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarinen rəsanin, kini kapəmiə

* **21:2:** Pəh nien mə rimiwəhshi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44 **21:14:** Luk 12:11-12

tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiarrien, mhapəh nhaniyen mə kimia nakseikua.

16 Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimia minə tiksın tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksın.

17 Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak.

18 Mərig kimia taksarə huvə əfrakis, to kimia kirik riphəh nerweiyen.

19 Tukmə naksərer tim tim, mishatatə irak ye niphig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimraghien, takhavəh nimraghien rerin.

20 “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimia takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a.

21 Kini kimia yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimia yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimia yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a,

22 meinai niphig a in niphig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarrien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin.

23 !Awəh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk niphiraovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam.

24 Kini tukshapni narmamə kin nau, kini niphig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji niphig kapəriə tukror infamien.†

25 “Kini nımtətien tiksın tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhou minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəsao, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kape.

26 Narmamə tukhagin pik, nımririə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narımnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriə.

27 Kini ye niphig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nımar napuə kirik ye nəsaninien, nıkhakien ehuə tukrarkurao iran.

28 Kini niphig narımnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

29 Kini In rımini nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın.

30 Tukmə nımarıə rəsaaah, mhapir-pir min, ramor nımtətien mə in niphig kape nəsimien.

31 Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narımnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə.

32 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narımnar minə fam e tukritərhav-pə.

21:15: Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24:** Yesu rimamha, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2 **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

³³ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarinen kafak to ripəh nirkəkien tuk nipiğ kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarinen mimə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nipiğ kapəmiə tuk norien əmə lafet, misəpis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nipiğ Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərkən əmiə, naksakur.

³⁵ Meinai nipiğ a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə.

³⁶ Mərig nipiğ mifam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipiğ narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nipiğ taksərer ye nimirin.”

³⁷ Kini nipiğ m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpiğ minə In ritərhav miwən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin.

³⁸ Kini yenpiğ-enpiğ minə fam, narmamə kamhuə misətərig kin kafan nəgkiarinen apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien.

² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin maniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin maniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.*

³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu.

⁴ Kini in rimavən mægkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermirə.

⁵ Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin.

⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarinen kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nipiğ yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermirə.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)*

⁷ Kini nipiğ kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipiğ a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien.

⁸ Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “? Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mimə, “Wətərig huvə ru. Nipiğ kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehua kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin.

* 22:2: Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun.
22:3: Jon 13:2-27   22:7: Eks 12:1-27

11 Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwayiəh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’

12 Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpərig ye nimə yame kimnətu huva ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

13 Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

14 Kini ye nipiğ kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə.

15 Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien.

16 Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-minien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nīprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

17 Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mīmə, “Kimiə fam havəh mhanim,

18 meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipiğ Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

19 Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mīmə, “In e nīprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipiğ nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

20 Kini ye norien kirikianə əmə, nipiğ kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə.

21 Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.

22 Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mīmə rəri-pən nərigien kape Kughen. ! Mərig, awe! Narpinien ehua tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

23 Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

24 Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə.

25 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’

26 Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərər kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik.

27 ?Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpərig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipiğ yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

28 “Kimiä e, nîpig mîfam nakasarä ipakë tuk Yo ye nîpig yakamarä ye nîpig autan minä.

29 Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiä mə takhauə rəmhen kin king minä,

30 mə takhauə misəkwtə kitawə, masəvigin kwis ye nîpig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nîpig a, kimiä min taksəkwtə ye jea kape king minä, kini kimiä takhauə misərer kupən ye kwənərəus minä twelef kape Isrel masəkir əriä masarmaru irəriä.”

*Yesu rima Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

31 Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiä mor nahasien kimi əmiä mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiä riskai uə nîkam.

32 Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nîpig nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minä tukhaskai.”

33 Mərig Saemon Pita rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

34 Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkakə, kini takni m-kisisə mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

35 Kini Yesu rini-pən tuk əriä mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiä yerkwanu minä, nimnəpəh nhawəhyen mane mine nîtip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiä? ?Nimisəkkwə kin nar kirik uə nîkam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nîkam.”

36 Kini rini-pən tuk əriä mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nîtip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimir nau nisə.

37 Yakamni-pre tuk əmiä mə nəgkiarieren e ye Nəkəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’ † Əwəh, nəgkiarieren e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

38 Kini iriä kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rini-pən tuk əriä mə, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nîpig mîfam. Kini kafan narmamə minä khakwasig kin.

40 Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriä mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiä mor kapəmiä nhatətəyen rimir.”

41 Kini In rimirəh əriä mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mīmə,

42 “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhayen‡ yamə mine tukpi-hauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.”

22:30: Mat 19:28   22:32: Jon 17:15   22:34: Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38   22:35: Luk 9:3; 10:4   † 22:37: Profesi e raməmir ye Aes 53:12.   ‡ 22:42: Nəgkiarieren kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikiniyen ye nəmhayen.”

43 Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin.

44 Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramiyu məsik nimoptanə. §

45 Nipig rimnəhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəəpou meinai rikiriə raməmhə.

46 Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən wəhsi-pəniēn kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

47 Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukrəturəm-pən iran.

48 Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

49 Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?”

50 Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

51 Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mör huvə min.

52 Kini Yesu rimnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehua minə kape kwənəəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptəəkkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowahgin, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptəəkkin Yo uə?”

53 Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ? Mərig rhawor nakhapəh nharaptəəkkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehua.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

54 Kini khauə mharaptəəkkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə.

55 Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə.

56 Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, narmhawənien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mīmə, “Kwən min e in e iriū Yesu kimnaweriwək.”

57 Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

58 Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

59 Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mīmə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriū Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

60 Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiariēn e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə.

§ 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiariēn ye ves 43 mine 44 rirkak. 22:54: Mak 14:53-54

⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarieren kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkəkə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarih iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkkin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh.

⁶⁴ Misarkis ətərəkkin nimirin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!”

⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarieren hah rehuə iran misoriah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimir kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə,

⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien.

⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarieren a ye nherin.”

23

Yesu rimnərəer ye nimir Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat.

² Kini mharuk-pən nəgkiarieren iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmər; kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniən nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmər.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarieren a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?”

⁷ Kini rimmnærig mæ Yesu rimatærhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pæn kin Yesu mæ tukrivæn mamærer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramaræ Jerusalem.

Yesu rimmnærer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimmnæm Yesu, rikin rimmnægien pik, meinai rimmnorkeikei mæ tukræm In ror tu. Herod rimmnærig æmæ nævsaoyen kin, kini morkeikei mæ tukræm Yesu tukror nimtætien kirik.

⁹ Kini rimmnaiyoh kin nægkiarien ripsaah kimi Yesu, mærig Yesu ramapnapig æmæ mipæh nhorpinien kafan nægkiarien.

¹⁰ Kini jif pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses kimisærer ye nimri Herod mamharuk-pæn nægkiarien ripsaah ye Yesu.

¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minæ kimisærh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pæn tuk kafan mobael minæ mæ tuksarkaoh-pæn kin kot huvæ kirik kimin, kini mhakir mhavæn min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi æriu minæ. Mærig ye nipig a, iriu kimirauæ kirikianæ.

Paelat rimini mæ Yesu tukramækeikei mimhæ

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rimmnokræn kin jif pris minæ mine næmehuæ minæ kape næmæ Isrel, mine narmamæ m-fam, kini iriæ mifam kimmhauæ kirikianæ.

¹⁴ Kini in rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Kwæn e, nimnharæh mhauæ ramærer ye nimrik, kini nakamhæni mhæmæ ramaræ ye nærigien kape narmamæ kapæmiæ, kasor tikmir kimi gavman. Mærig yaknækir ta nærigien a ye nimrimia, kini mipæh næmien mæ rimmnapir loa kirik. Nægkiarien yamæ mine nakamharuk-pæn iran ripæh norien næfrakisien kin.

¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinækir min mæm mæ ripæh norien nar has kirik. Ror mækneikin in rimmher-pæ min kin kimi ætawæ, kini rimar æmæ tuk næmien mæ kwæn a in ripæh norien nar has kirik mæ to khopni in tukun.

¹⁶ Pæh kafak mobael minæ kisærkis-ærkis æmæ in kini ai mishær-yerhav kin pæh ramvæn.”

¹⁷ Ye nipig kape lafet kape Næværökiniæn, Paelat tukramækeikei mirisin kapæriæ kirik yermamæ ritærhav ye kalabus.*

¹⁸ Mærig iriæ m-fam kisokr-apomh mhæmæ, “!Kir ærhav kwæn en pæh khopni! Mærig risin Barabas rirerig-pæ tuk æmawæ!”

¹⁹ (Kwæn e Barabas, kimivæhsi-pæn in ye kalabus meinai in rimmnor narmamæ kamhauh mobael minæ kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamæ).

²⁰ Mærig Paelat rorkeikei mæ tukrisin Yesu ramvæn, kini in mægkiar min kimi æriæ.

²¹ Mærig iriæ kisokr-apomh pik min mhæmæ, “!Æsik-haktæ in ye nai kamarkwao kin! !Æsik-haktæ in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mærig Paelat rimmægkiar min kimi æriæ yame ror kisisær kin, mimæ, “? Rhawor? ?Kwæn a in rimmnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpæh næmien mæ In rimmnor nar has kirik yame ratuatuk mæ tukhopni In tukun. Mærig pæh kafak mobael minæ tuksærkis-ærkis æmæ In, kini ai mishær-yerhav kin ramvæn.”

²³ Mærig iriæ kasækeikei misægkiar skai, kini masokræn apomh ye Paelat mhæmæ tukræsik haktæ pæn ye nai kamarkwao kin. Kini misokræn apomh mamhavæn, mhakurao ye nærigien kape Paelat.

23:7: Luk 3:1 * **23:17:** Nægkiarien ye ves 17 rikæ ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mæ Luk rimirai æfrakis uæ nikam.

24 Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mīmḥə rəri-pən nəgkiarinen kapəriə.

25 Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəḥ mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimi vəḥsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

*Kimikir Yesu kivan mə tukhopni
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

26 Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərḥav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamua ye taon. Kini kharaptərəkın, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəḥ. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” 27 Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu.

28 Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipian Jerusalem, takharəḥ nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimia minə.

29 Sətərig kin Yo. Nipig ramua tukpini kimə ‘Sagien kimia nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakharəḥ nhavəḥsi-pənien nah.’

30 Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə, ‘!Aweh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə, ‘Əkwətəsuun əmawə.’

(Hos 10:8)

31 “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nipig nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nipig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

32 Kini mobael minə kimnharəḥ kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu.

33 Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akəpir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor.

34 Kini Yesu rimə, “Tatə, takpəḥ narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

35 Kini narmamə yamə mine kasərər aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəḥ mīragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen Rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimmher-pə kin, pəḥ rīvəḥ mīragh atuk ru in.”

36 Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəḥ pik).

37 Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəḥ mīragh atuk Ik ai təkun!”

38 Kini kimirai-pən nəgkiarinen kirik ye tənkər nai kirik, kəsik-pən yerpilig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, “In e king kape nəmə Isrel.”

23:29: Luk 21:23 † 23:31: Yesu ramni nuhpikinen kirik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə. 23:34: Sam 22:18; Aes 53:12 23:35: Sam 22:7-8 23:36: Sam 69:21

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərək-in-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nikam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kin mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisaiyen Kughen. Narpinien e kapətəsir in rəm nəmhen əmə.

⁴¹ Mərig ratuatum əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwaiha, mirh ripəh nəsiayen, kini nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmanhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru.

⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakaməəhu-pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nipig yemehua kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatum!”

⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria.

⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovin yamə mine kimnhasipən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iria kimisərer isok kəskəh, məsəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuatum, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni.

⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh.

⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin.

⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovin yamə mine kimnhasipən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəəg kapier a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu.

56 Kini ai, nīpīraovīn mīnə a kīmnharerīg-pən yerkwānu mə tuksor apnəpeīnə ye nīmar nai mīnə tīksin mīne pomad yame nāmīovrīə rapien huvə mə tuksor-pən ye nīprai Yesu. Mərig ye Sabat, irīə kisapīs rəri-pən loa.

24

*Yesu rīmīnragh mīn ye nīmħəyen
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)*

1 Kini Sande, yenpīg-enpīg əgkəp, nīpīraovīn mīnə kīmnhavən apa ye nəpəəg kapier; mħapīk nar pien-pien yamə mīne nāmīovrīə rapien huvə, yamə mīne kwəsor apnəpeīnə ta iran.

2 Nīpīg kīmnħauə ipakə tuk nəpəəg kapier, mīsəm kapier yame kīmnətapīg kīn ye nəpəəg kapier, mərig kīnəsua ta kīn.

3 Kini kīmīsauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mħapəh nīsəmīen nīprai Yesu Yermaru.

4 Kini mīseīneīn apomh masətərig kīn narīmnar mīnə a. Məkneīkīn, yermamə kīraru kratərhav-pə, mwərer irīə mirīə. Mīravən ye neīpən yame rhawən maməsīə.

5 Kini nīpīan mīnə a kīmnħagīn pīk, mīsənīmkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kīn yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə mīnə?”

6 In ruīrkək eīkīn e. !In ruəmragh mīn! Rīkīmīə tukraməkeīkeī maməsīk-ru nəgkīarīen yame rīmīnī-pre tuk əmīə ye nīpīg yame rīnamarə apa Galīlī mīmə,

7 ‘Narīmnar mīnə e tukasəkeīkeī mħauə mīsor nəfrakīsīen kīn. Tukeīghan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermī yor təvhagə has mīnə, kīnī tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kīn kīnī jakmhə. Mərig nīpīg yame ror kīsīsər kīn, jakaməkeīkeī mamragh mīn.’ ”

8 Kini rīkīrīə rīmnaməsīk nəgkīarīen a kape Yesu.

9 Mħatərhav ye nəpəəg kapier, mħavən mħanī-pən narīmnar mīnə a tuk narmamə leven kape Yesu, mīne kafan mīnə m-fam.

10 Kini nīpīraovīn yamə mīne kīmnħanī-ərhav narīmnar mīnə a kīmī aposol mīnə, irīə e Meri Magdala, Joana, Meri nīsīn Jemes, mīne nīpīraovīn mīnə mīn tīksīn yamə mīne kīmnħavən ye nəpəəg kapier.

11 Mərig aposol mīnə kīmīsərīg nəgkīarīen a, kħamə nəgkīarīen armər kīrīk yame nīpran rīrkək, mħapəh nħanīyēn nəfrakīsīen iran.

12 Mərig Pīta rərer māīyu mīvən apa ye nəpəəg kapier, māmṛəmīr mīvaag-pən mām əmə neīpən yame kīmuvrīg nīprai Yesu kīn, mərig nar mīn kīrīk rīrkək. Kini in rarar mīrerīg mīvən yerkwānu, kīnī mamətərig pīk kīn norīen a.

*Yermamə kīraru kape Yesu kīmīwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas
(Mak 16:12-13)*

13 Ye nīpīg əmə in a, yermamə kīraru kape Yesu kīmawerīwək mīravən yerkwānu kīrīk, nħagīn e Emeas. Yerkwānu a isok tuk Jerusalem rəmħen kīn leven kilometa.

14 Kini ye nīpīg irīu kwerīwək mīravən, kīnī marəni narīmnar yamə mīne rīmātərhav-pə.

15 Mwəgkīar hanə, kīnī Yesu rīvən ipakə tuk əriū, mīrhərīwək kwīs marħīvən.

16 Mərig kīrīpəh nīrhīrkunīen mə pa irīsīr mīrīu krħərīwək, meīnai Kughen rīmənətapīg kīn ye nərigīen kapərīu.

17 Kini Yesu rīmīnī-pən tuk əriū mīmə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərer, rikiriu rəpou.

18 Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə, “Tukməror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinəin narimnar yamə mine rimətarhəv-pə ye nipiɡ yamə mine ruauə ta muavən.”

19 Kini raiyoh əriu mimə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Narimnar yamə mine kimnəror ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəɡkiarieren minə khapam. Kini riki Kughen minə riki narmamə ragien tukun.

20 Mərig kapəməwə hae pris minə mine nəmhəjoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwəo kin, kini rimhə.

21 Narimnar a rinor ta ruəvəh nipiɡ kisəsə. Mərig kimawə yimisərahə-pən pawk kapəməwə nərigien skai iran mə In tukriřisən əməwə kwənərəus minə kape Isrəl ye kwermi tikmir minə kapəməwə.

22 Nar kirik min, nipiřəovin tiksən irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəɡkiarieren kirik. Towei, yenpiɡ-enpiɡ əɡkəp, kimnhavən apa ye nəpəəɡ kapier yame kiminim Yesu ikin,

23 mhəpəh nisəmien nipiřan. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e əgelo mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, “Yesu ramragh.”

24 Kini kapəməwə narmamə tiksən kimnhavən ye nəpəəɡ kapier, masəm narimnar fam əɡkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiřəovin minə a kimnhani. Mərig khəpəh nisəmien Yesu.”

25 Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəɡkiarieren yame profet minə kape Kughen kimnhani.

26 ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei məmərig nəmhəyen ye nipiřan, kini kwasig ikin, In tukriřivən apa ye rao ye neai mivəh nhəɡ kape nisaiyen?”

27 Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməɡkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

28 Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwənu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək məmvən.

29 Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh riva.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

30 Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rīvəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhəpu miɡəhsi-pən kimi əriu.

31 Məkneikin Kughen rimnəror kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In.

32 Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipiɡ In rimnəmhəpərai-pə huvə Nəɡkiarieren kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

33 Kini taktəkun əmə min kimiwərer mirətarhəv aikin a mirərerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksən min kafan kwənəhuə misofugin ta misəkwətə.

34 Məmhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Saemon Pita rinəm ta.”

35 Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

36 Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmarinuyen tukramarə tuk əmiə.”

37 Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə.

38 Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ? Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru?”

39 Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrik aikin.”

40 Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermim mir mine nihun mir kimi əriə.

41 Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinal rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimnaiyoh əriə mīmə, “Havəhsi-pə-ru nəviniien kirik.”

42 Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin.

43 Kini rən ye nimiriə.

44 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “In apa kupən, nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimni nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’”

45 Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun niprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen.

46 Mini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien yame raməmir ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə taksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig nəmhəyen ye nipran meriaji mīmha. Mərig ye nipig yame ror kisisar kin, In tukramragh min ye nimhəyen.’”

47 Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə.

48 Kimiə nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuaturə nəgkiarien minə iran.

49 Mərig taksəmir ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nimraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror.”

*Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)*

50 Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermim mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

51 Kini nipig raməhuak hanə, mipəh əriə. Kughen rivəh In mamhaktə ye neai.

52 Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien.

⁵³ Kini nipig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e riphəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəria mor nhatəyəyən kapəria tukriskai, meinai kapəria nhatəyəyən riphəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nīpig nhajounien eikuə minə tukrumə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatəta iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nīrhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuatur nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nīrikakunien, Nəgkiarien rimnəmīr ta. * Nəgkiarien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen.

² Nīpig Kughen riphəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen.

³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimiphəh norien.

⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam.

⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to riphəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.†

⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran.

⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam.

⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

* **1:1:** Nhad pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarien." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46

† **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimmor tokrei tanə ye Nəgkiarlen a, kini rimmamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In.

¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə[‡] kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In.

¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiria ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen.

¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarlen a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimrimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfraksien.

¹⁵ Jon rimmərə-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, “Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinərə rerin ta.”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə.

¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfraksien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərə ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo

(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nəmehuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet[§] tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in.

²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimini-pən atuatuk əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ? Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

[‡] **1:11:** Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfraksien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16

1:17: Rom 5:21 **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 **§ 1:19:** Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

²³ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rīmini-ərhav ta kupaŋ mə,
 “Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mīmə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ’ ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khaue apaikin,

²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupaŋ, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpın nəgkiarieren kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmīə yame nakseinein In.

²⁷ Yo yakaməkupaŋ, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpırig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narımnar a rımnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nıkar nu Jodaŋ pən- apa ikin Jon rımnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rımnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə.

³⁰ Yermamə e in e yımnaməvsao kin kimi əmiə mīmə, ‘Yo jakəkupaŋ, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpırig rapita yo. Meinai nıpig yımıpəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.’

³¹ Nıpig yo yımnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yımauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rımnərəer-ərhav mamni min mīmə, “Kughen rımnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nıpig yımnaməvsao kin in, yo min yımnəinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rımini-pə tuk yo mīmə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yımnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik.

³⁴ Yımnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mīmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rımrpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rımaŋən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan.

³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriü mīmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimıwərig nəgkiarieren a, mwərer, mırakwasig kin Yesu.

³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rımə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriü krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarieren a rabae, nıpran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rımini-pən tuk əriü mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriü kimırakwasig kin, mırhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. İpakə mırh rıvə, irisir min kimnarhəmır mırhəriaji rəpıgnəp.

40 Kwəɾə mir a kirik rimmərig nəgkiarinen yame Jon rimiini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita.

41 Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mimə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarinen e Mesaea, nīpran rima “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin).

42 Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mimə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’ ” (Nhag e Kefas, nīpran ramni mə kapiet. Ye nəgkiarinen kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

43 Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mimə, “Yuə mikwasig kin Yo.”

44 Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita.

45 Kini Filip rivən məm Nataniel mimə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimmaməvsao kin ye nəgkiarinen kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, Ji Josef. Nhagin e Yesu.”

46 Mərig əmə Nataniel rima, “?Rhawor? Nar huvə kirik to ripəh nisi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rima, “Ita. Yuə məm-ru.”

47 Kini Yesu rimməm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mimə, “Kwən e, in kwənərəus atuatak kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

48 Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mimə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yimməm ik nakamkwətə ye tikimkimini nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

49 Kini Nataniel rima, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

50 Kini Yesu rimiini-pən tukun mimə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nīpig nimmamkwətə ye tikimkimini nai? Ik takpiət nar ehua minə rapita yame.”

51 Kini mini min mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwayu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

1 Kəni nahu kin, kimmor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a.

2 Kini kimmokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a.

3 Əmaikin, narmamə kimmhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimiini-pən tukun mimə, “Nitawə waen ruikək.”

4 Mərig Yesu rima, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nīpig kafak.”

5 Mərig kafan mama rimiini-pən tuk yorwok minə aikin mimə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.”

1:42: Mat 16:18   1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28   * 1:48: Nəgkiarinen kape Gris ramni “tikimkimini nai kirik kamni kimə fig;” kwəkwən rheikən.   1:51: Jen 28:12

⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikiēn ye nimir Kughen. Kimnor jag minə a kin kapiē. Kirkun nivi-pəniēn galon twenti faēf ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Havi-ta nu tiksīn, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.”

⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehuə kape nəviginien rimirim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə,

¹⁰ mimi-pən tukun mīmə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame rīpəh nihuvə-pikiēn. Mərig yakaməm mə ik nimirəhu karin yame rhuvə rapita, ramamir meriaji nakpīhavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nīmtətiēn yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nīmtətiēn yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tīmtim iran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye nimə ehuə kape Kughen

(*Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46*)

¹² Kini ai, Yesu rimnəwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nīpig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nīpig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem.

¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məm narmamə tiksīn kasor jenis ye manə.

¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməkə ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin manə kape narmamə yamə kasor jenis ye manə kape kantri pisin pisin minə ruə ye manə kape Jerusalem, meī-əhu tebol minə kapəriə.

¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mīmə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiariēn kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yamə ramni mə,

“Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.” (*Sam 69:9*)

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nīmtətiēn kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfraksien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nīpig yamə ramor kisīsər kin, jakherig min mərip.”

* **2:6:** Nəgkiariēn kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pəniēn ‘metrete’ kiraru uə kisīsər.” **2:13:** Eks 12; Dut 16:1-6 **2:19:** Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29.

²⁰ Kini nāmehuə kape nāmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine miṽhirəkin min ye nīpig kisīsər əmə?”

²¹ (Mərig nīpig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran.

²² Kini kwasig ikin, nīpig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nīpig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nīpig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimmor nīmətəien tiksin, kini khani nəfrakisien iran.

²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə.

²⁵ Yermamə kirik to ripəh nini-pəniyen nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nāmə Isrel.

² Kini nīpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mīmə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen ripipəh nəmirien tuk Ik, nakpipəh norien nīmətəien minə e.”

³ Kini Yesu rhorpən nəgkiarien kafan mīmə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen yame ror kiraru kin, to ripəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rinərig nəgkiarien a, rakur, maiyoh In mīmə, “? Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripəh nīrerig-pən-minien ye tip mama, marha min.”

⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukripəh nīvənien mamarə ye narmaruyen kape Kughen.

⁶ Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nīpran ramragh; mərig Nanmin kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh.

⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarien kafak yame yimini-pre tuk ik mə, “Takaməkeikei marha wi min.”

⁸ Rəmhen əmə kin nīmətəg. Nīmətəg ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nəkərig nīmətəg ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmin kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nīmraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”

⁹ Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mīmə, “Nar e nakamni rəutən pik. ? Tukrhawor pən iran mine mītarhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Ik yhajoun kirik kape nāmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minə e?”

11 Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narimnar minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narimnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə naxhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

12 Yo yakamni pawk əmə narimnar kape tokrei tanə, mərig kimiə naxhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Tukmə ror məkneikin, to naxhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien ye nikarin kape narimnar kape rao ye neai.

13 Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

14 “Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə,

15 mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimiraghien rerin.

16 Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nimiraghien rerin.

17 Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə nivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanımtana.

18 “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə.

19 Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyen nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpien, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas.

20 Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkkin nikakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen kapəriə.

21 “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mha-joun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

22 Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə.

23 Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehua aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə.

24 Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniyen Jon ye kalabus.

25 Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiyen ye nimir Kughen.

* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Jlip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpəh, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhayen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

²⁶ Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nıkar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav minı-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rımini-pən tuk ərıə mımə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narımnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsanınien kimi ərıə tuk norien.

²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mımə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rımnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukrıpkwasig.

²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpıkinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye pıraovın kirik, pıraovın a tukrari-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tıksin kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rıkirıə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nıpig tuksəm in ramuə, rıkirıə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəvıgınen kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yımnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rıkik ragien pik.

³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpırig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpırig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rırkun əmə nıniyen narımnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpırig rapita narmamə m-fam.

³² In mamərer-ərhav tuk nıni-ərhavyen narımnar yame rımnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarınien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarınien yame Kughen ramni, in nəfrakisien.

³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rımnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarınien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarınien kape Kughen meinai Nanmın kape Kughen rehüə pik iran.

³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narımnar fam əgkap ye kwermın.

³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, irıə tukhavəh nımraghien rerın. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nımraghien rerın, meinai Kughen tukror niemhaa kimi ərıə kape rerın.”

4

Yesu ruırkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kımısərig nəgkiarınien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə rıpsaah rapita narmamə kape Jon minə.

² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rımnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kımısor baptaes ye narmamə.)

³ Kini nıpig Yesu rımnərig mə Farisi minə kımısərig nəvsaoyen kin, rımitərhav Judia mırerıg-pən apa Galili.

⁴ Rımə tukruvın apa Galili, mərig provıns e Sameria ramərer əkupan.

⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan.

⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnarivək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwəiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimirə nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukriruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni?”

¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwəkwə min.

¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yavəhsi-pən kimi əriə, to kharəh nisəkwəkwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimirə nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimiraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwəkwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək.

¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwirukun mə ik profet kirik kape Kughen.

²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takharəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem.

²² Kimiä nәмә Sameria, naksәhuak pawk kimi Kughen, mәrig nakseinein In. Mәrig kimawә nәмә Isrel yakasәhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivәh miragh narmamә iran, ramsi-pә irәмawә.

²³ Nipig ramuә - kini ruauә ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye namәhuak әfrakis minә, mor әriә tukharkun huvә Kughen, mә in Kughen әfrakis, mamor әriә tuksәhuak kimin yerkiariә mifam. Meinai Tatә Kughen In rorkeikei nәмәhuak yamә mine kasәhuak әfrakis kimin.

²⁴ Kughen ripәh norien rәmhen kin niprai yermamә. In nanmin. Ror pәn, narmamә yamә mine khamә tuksәhuak kimin tukasәkeikei masәhuak kimin yerkiariә m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irәriә, mә tukharkun mә In Kughen әfrakis."

²⁵ Kini pian a rini-pәn tukun mimә, "Yo yakwirkun mә Mesaea tukramәkeikei muә. In e, kamokrәn kin In kimә Kristo. Kini nipig yame In tukruә iran, In tukrhoprai fam niprai nәgkiariәn minә kimi әtawә."

²⁶ Kini Yesu rimini-pәn tukun mә, "Yo e yakamәgkiar kimik, Yo e Kristo."

²⁷ Mәkneikin, narmamә kafan minә kimnharerig-pә min tukun. Masәm ramәgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mәrig khapәh nisaiyohyen Yesu mә rhawor mamәgkiar kimi pian a, mә rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rәpәh kafan tikikwipir, marar mamvәn apa ye taon. Mamәvsao kin kimi narmamә mimә,

²⁹ "Eh. Havәn-ru misәm kwәn kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minә fam yamә mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pә tuk yo. ?Tukmә ror in Kristo, uә?"

³⁰ Kini narmamә khatәrhav ye taon, mhavәn mә tuksәm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nәviginien

³¹ Ye nipig a, narmamә kape Yesu minә kasәkeikei kimin mhamә, "Yhajoun, әvigin."

³² Mәrig In rini-pәn tuk әriә mә, "Yo, nak aikin nәviginien yame kimia nakseinein."

³³ Mәkneikin, kafan narmamә minә kimisaiyoh әriә minә mhamә, "?Rhawor? ?Tukmә ror yermamә kirik rivәhsi-pәn nan kirik nәviginien uә?"

³⁴ Mәrig Yesu rini-pәn tuk әriә mә, "Kughen rimnher-pә kin Yo yakuә, kini nәviginien nak ror mәkneikin, mә jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamә minә In rimnher-pә kin Yo mә jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ "Sәtәrig-ru kin niprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk әmiә mә, 'Makuә kuas tukruә mivәn, ror nipig kape nivәhyen nәsimien.' Mәrig Yo yakamni-pre tuk әmiә mә sarha-pәn ru, misәm-ru nәsimien. Ruәmruә ta.

³⁶ "Tukmә nakhavәh kafak nәgkiariәn, jakvәhsi-pre nәrokien kimi әmiә rәmhen kin yame yemhuә kape nәsimien tukrәrok narmamә yamә mine kasor wok ye nәsimien kafan. Nipig nakasor wok, naksasitu ye narmamә mә tukhavәh nimraghien rerin. Yakamni-әrhav nәgkiariәn kape Kughen rәmhen әmә kin yame yermamә ramsuv kweru nai. Kini kimia naksasitu ye narmamә mә tukhavәh nәgkiariәn kafak, rәmhen kin yame kavәh nәviginien ye nәsimien. Nipig tukmә narmamә tukhavәh nәgkiariәn kafak, kitawә kwis tuksagien.

³⁷ Rәmhen kin nәgkiariәn kirik kamni kimә, 'Yermamә kirik ramsuv kweru nai, kini yermamә pisin kirik ravәh kwәnkwan.'

38 Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarinen kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nimmhasuv kweru nai. Nəmə pişin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuyyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

39 Pian a rimi-ni-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nimmraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu.

40 Kini nipiğ nəmə Sameria kimnhavən misəm In, məskeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu riven iriə miriə misarə kape nipiğ kiraru.

41 Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

42 Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nimini-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarinen, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanimtanə.”

Yesu rimmnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

43 Yesu rimmnamarə mivəh ta nipiğ kiraru, kini ai mitərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili.

44 (Mərig apa kupan in rimmnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiayen In.”)

45 Kini nipiğ Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rimmnor aikin.

46 Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimmnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pişin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə.

47 Kini yemehuə a rimmnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin riven məm Yesu, məməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nimhəyen rineriaji.

48 Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nimitətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

49 Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

50 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimi-ni nəfrakisien ye nəgkiarinen kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə.

51 Nipiğ raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

52 Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Rimməsanin ye naha nipiğ atuatur?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpən-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

53 Kini kwən a ruirkun mə ye nipiğ atuatur a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

54 In e nimitətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimmnor apa Galili, nipiğ rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

1 Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel.

2 Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nipərin kirkirip irua ikin narmamə kasəkwətə ikin.

3 Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksın, nimiria ripsis. Tiksın, nihuria rahas. Tiksın nikaria rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukriku,

4 meinai nipig kirik, agelo kape Kughen ramua, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nipig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhayen, mərig tukrəsanin.*

5 Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit.

6 Kini Yesu rəm kwən a raməmir, rikun mə kwən a rimivəh ta nəmhayen tu. Kini raiyoh in mimə, “?Nakmə takəsanin?”

7 Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukriəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nipig tukramkiu-kiu. Nipig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksın kasəkupən kin yo, misar.”

8 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.”

9 Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat.

10 Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini ripəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nipig e taktakun.”

11 Kini in rini-pən tuk əria mə, “Mərig kwən a yame rimnor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

12 Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

13 Mərig kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimnap ta irəria.

14 Kini kwasig ikin, Yesu rimnəm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehua kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Əm-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhayen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

15 Məknei kin kwən ai rimavən mini-əsəhpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mimə, “Kwən e yame rimnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

16 Ror məknei kin, nəmə Isrel kimisər ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimnor wok ye Sabat.

17 Mərig Yesu rini-pən tuk əria mimə, “Rimik Kughen ramor wok nipig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nipig m-fam.”

18 Yesu raməgkiar məkna, nəmehua kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimnakapir Sabat kini mor nar kirik min

* 5:4: Nəgkiarrien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nəgkiarrien ikin e, uə nikam. 5:10: Jer 17:21 5:17: Jon 14:10

yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor.

²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur.

²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pəniən nimraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə.

²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə,

²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarinen, kini mamhatətə ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimraghien rerin. Nipig tukrərer ye nimrik, jakpəh nivəhsi-pəniən narpiniən kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimhəyen muauə ime nimraghien.

²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhamhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarinen kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarinen kafak tukhavəh nimraghien rerin.

²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimraghien.

²⁷ Kini In məərəhu-pən nəsaniniən mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurien. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhamhə ta tuksərig nəgkiarinen kafak e Yo Ji Kughen.

²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatur tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimhəyen masərer ye nimrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniən.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniən əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatur, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaniniən. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak rīpəh norien nəfrakisien.

³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərə-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien.

³³ Apa kupan, nimisher-pən narmamə tiksin khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarien əfrakis irak.

³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə.

³⁵ Nhajounien kape Jon in rənhen kin laet. Ramasiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nīpig kwakwə.

³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo.

³⁷ Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nimirin nīpig kirik.

³⁸ Nəgkiarien kafan rirkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatəyən irak - Yo e yemə Kughen rimnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiarien minə ye Nəkwəkəwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimiraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarien minə ye Nəkwəkəwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo.

⁴⁰ Mərig kimia nakasəpəh nhauəyən tuk Yo, mə takhavəh nimiraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nikam.

⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia.

⁴³ Yakməvəh nehuəyən kape Rimik muə, mərig kimia nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimiə rīpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun.

⁴⁴ Nīpig m-fam əgkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukrīpəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nimirimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e naksərhəu-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nimirimik Kughen,

⁴⁶ meinai to kimia nakpīhani nəfrakisien ye Moses, mīpīhani min nəfrakisien irak, meinai Moses rimnəvsao kin Yo.

⁴⁷ Mərig kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rimirai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rimivəh nəviginiyen rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narmamə khap-saah kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu rimnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias.

2 Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nimtətien ripsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamhə.

3 Kini Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə minə.

4 Ye nipig a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

5 Kini Yesu rivaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mimə, “?Tukhavəh hiə nimri bred rəmhen tuk narmamə minə a?”

6 Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

7 Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen watu* ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

8 Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə,

9 “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

10 Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen.

11 Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

12 Kimisəvigin ta, tupriə rəsis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.”

13 Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

14 Narmamə kimisəm nimtətien yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tana.”

15 Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mərərig-faktə min ye tukwas, maməmir In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

16 Nipig mirh riva, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun.

17 Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam.

18 Kini nimətag ehuə kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua.

19 Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik.

20 Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Harəh nhaginien. Yo əmə e.”

21 Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

* 6:7: Nəgkiarrien kape Gris ramni mə “tu handred denari.” 6:9: 2 King 4:42-44 6:14: Dut 18:15-19 6:15: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

22 Kəni rikwamer kin, narmamə tıksin yamə mine kimnasəmir iriə Yesu ye nıkar lugun kwənharkun mə bot kırıkianə əmə rımmamərer ifiak e niəv. Kini mħarkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rımpıph nivənien iriə miriə.

23 Kini narmamə tıksin kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tıksin, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rımini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin.

24 Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kısıt-pən ye bot minə tıksin, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nımraghien

25 Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nımmħawor-pən iran mine muə eikin e?”[‡]

26 Mərig Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nımtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nımisən bred, tıpmiə rəsıis.

27 Mərig rıphə nıhuvəyen mə kapəmiə nəsanınen tukrırkək tuk nivəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mırkək. Kimiə takasəkeikei masəmnħakw tuk nivəhyen bred yame ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kimi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rımmħajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

28 Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

29 Kini Yesu rıni-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mıshatətə irak, mə Kughen rımmħer-pə kın Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

30 Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nımtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin?”

31 Nıpig rıptawə minə kupən kimiseriwək ye tıpəvsık, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarın kırık ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “‘In rımıvəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ (Eks 16:4)”

32 Mərig Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rımıvəhsi-pre nəvıginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəvıginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən.

33 Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai məmıwıyü-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə ye tanımtanə.”

34 Kini iriə kimnħani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sıphə bred e kimi əmawə kape nıpig m-fam.”

35 Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nımraghien. Narmamə yamə mine kamħauə tuk Yo, to khapəh min nısəmkərvəyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nısəkwəkwəyen.

36 Mərig Yo yımini-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo, mərig nakħapəh nıshatətəyen irak.

[‡] 6:25: Swatuk pısın kırık tuk nukreikınien nəgkiarın ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nımauə nəghen?” 6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 6:34: Mat 6:11; Jon 4:15 6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1

³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nīpig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun.

³⁹ Kini In rīpəh norkeikeien mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nīpig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə.

⁴⁰ Mərig in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nīpig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisarig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun,

⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rīmasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukrīpəh nəsikien məknenkin.

⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to rīpīpəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rīpəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to rīpəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nīpig kwasig.

⁴⁵ Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’

(Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo.

⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rīmasi-pən tuk Kughen.

⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin.

⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin.

⁴⁹ Nar apnapig mə rīpmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə.

⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen.

⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, nīprak.”

⁵² Nəgkiarien a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nīpran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien nīprak e Ji Yermamə, mīpihapəh nhamien nitawik, to nakpihapəh nhavəhien nimraghien rerin.

⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən nīprak, mhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nīpig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen.

⁵⁵ Yakamægkiar mækneikin meinai ratuatuk mæ narmamæ tukasækeikei misæn nîprak mhanim nîtawik.

⁵⁶ Narmamæ yamæ mine tüksæn nîprak, mhanim nîtawik, tukharpin-pæ ye nîmrighien kafak. Kini Yo jakripin-pæn min ye nîmrighien kapæria.

⁵⁷ “Kafak Tatæ rimnher-pæ kin Yo yakua, In nuknei nîmrighien. Kini Yo yakvæh nîmrighien tukun. Ye norien kirikianæ æmæ min, narmamæ yamæ mine tüksæn nîprak tukhavæh nîmrighien iran.

⁵⁸ Yo e bred æfrakis, yame ramsi-pæn ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ. Bred e ripæh næmhenien kin bred kupan yame ripmiæ minæ kimisæn [ye tipævsik]. Nar apnapig mæ iriæ kimisæn bred a, mærig kwænhamhæ ta. Mærig narmamæ yamæ mine kasæn bred e, iriæ tukhavæh nîmrighien rerin.”

⁵⁹ Yesu rimini-ærhav nægkiarien e nîpig rimnhajoun narmamæ apa ye nime kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamæ kape Yesu minæ min khapæh nhaniyen næfrakisien iran

⁶⁰ Narmamæ khapsaah kape Yesu kimisærig nægkiarien e yame Yesu rimini, mhamæ, “!E-he-o! Nægkiarien e riskai pik. ?Pa e to rini næfrakisien ye kafan nægkiarien?”

⁶¹ Kafan narmamæ minæ kisæsiwæn-æsiwæn, mærig In ruvirkun ta nærigien kapæria, mini-pæn tuk æria mimæ, “? Rhawor? ? Nætærigien kapæmia rimniewaiyu tuk nhajounien e kafak uæ?

⁶² ?Mærig tukmæ naksæm Yo Ji Yermamæ yakamrerig faktæ ye rao ye neai ikin yimasi-pæn ikin kupan, takhani næfrakisien irak uæ nikam?

⁶³ Nanmin kape Kughen æmæ rirkun nivæhsi-pænien nîmrighien rerin kimi narmamæ. Yermamæ to ripæh nivæhyen nîmrighien rerin ye næsaninien æmæ kafan. Nægkiarien minæ e yakamni-pre tuk æmia, iriæ nægkiarien yamæ mine kamhasi-pæn ye Nanmin kape Kughen yame ravæhsi-pæn nîmrighien kimi narmamæ.

⁶⁴ Mærig kimia tiksîn eikin e, nakhapæh nishatætøyen irak.” (Yesu ramni mækneikin meinai In ruirkun ta ye nîrikakunien mæ ni-pa mine khapæh nhaniyen næfrakisien iran, muirkun mæ iriæ pa nhagin tukreighaan-pæn kin In ye kwermi tikmir minæ kafan).

⁶⁵ Kini Yesu rima, “Tuk nar e in e, yakwæni-ta tuk æmia mæ Tatæ Kughen to ripipæh nîvi-pøyen yermamæ kirik ramuæ tuk Yo, yermamæ to ripæh nuøyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nîpig a, narmamæ kape Yesu khapsaah kimisæpæh In, mhapæh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ærhav mæ in ramhatætæ ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamæ twelef mimæ, “?Rhawor iræmia? ? Kimia min nimnhamæ taksæpæh Yo uæ?”

⁶⁸ Mærig Saemon Pita rimini-pæn tukun mæ, “Yermaru. ?Tukmæ yaksæpæh Ik, jakhavæn tuk pa? Mæ ik æmæ. Kafam æmæ nægkiarien ravæhsi-pæ nîmrighien rerin.

⁶⁹ Kini kimawæ yakshatætæ iram, minharkun ta mæ Ik Yemæ Rhakæ kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rimini-pæn tuk æria mæ, “Kimia e narmamæ twelef kafak. Yo e yimirpen æmia. Mærig kimia kirik in yarmhæ.”

71 (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mærig kwasig ikin, rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rimnægkiar kimi naorahini minə

1 Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ripəh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə İsrəl apaikin kamharai mhun apsapis tukun mə tukshopni. Kini rirerig min mivən ye provins Galili.

2 Mærig nipig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə İsrəl, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə.”

3 Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nimtətien yamə mine İk nakamor.

4 Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to ripəh nerkwagiən kin kafan wok. Mærig tukmə nakirkun norien nimtətien minə, yuvən, mor əpu İk ye nimri narmamə khapsaah ye nipig kape lafet, pəh narmamə ye tanimtanə tuksəm.”

5 Kasægkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuatur minə, mærig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

6 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ripəh hanə norien nipig kafak. Mærig kimia nakharkun nisorien nar ye nipig apnapig əmə.

7 Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəməkien əmia. Mærig iriə tukasəkeikei masəmakin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripəh natuatukien.

8 Kimia havən ye lafet, mærig Yo to yakpəh nivənien, meinai ripəh hanə norien nipig kafak.”

9 Ramægkiar məknakin kini In maməmır əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

10 Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu ripivən. Mærig In rimnaiyu apisapis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien.

11 Kini nəmehuə kape nəmə İsrəl khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhamə, “? Kwən e in pukaa?”

12 İkin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mærig tiksin khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.”

13 Mærig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə İsrəl kisərig nəgkiarien yame kamhani.

14 Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə.

15 Nəmehuə kape nəmə İsrəl kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rimnhawor mırkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rimipəh nhajounien In.”

16 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nægkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

17 Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuksor narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə.

18 Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

19 “Moses rimivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

20 Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhama, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rimə tukrhopni Ik?”

21 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo yimnor nimtətien kirikianə əmə ye Sabat, nimisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun.

22 Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rimirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun).

23 ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nipig yakamor huvə niprai yermamə kirik ye Sabat?

24 Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

25 Kini ye nipig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhama, “?Rhawor? ?Kwan e In e nəmehua minə kapətawə khamə tukshopni In uə?”

26 Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nimri narmamə, mərig nəmehua minə khapəh nhani-pəniən nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehua minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə?

27 Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nipig Kristo tukramua, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

28 Ye nipig a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mimə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In,

29 mərig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

30 Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig yermamə kirik rikək yame tukraptərəkin In, meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

31 Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhama, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipig Kristo tukramua, tukror nimtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rikun norien nimtətien ripsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptərəkin Yesu

32 Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsoah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptəəkən Yesu.

33 Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimia kape nipig kwakwə əmə. Kwəsig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.

34 Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavəniən ikin.”

35 Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə?

36 In rimini mə ye nipig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənman yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavəniən ikin. ?Nəgkiarən e, nipran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

37 Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksın kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnərer ye nimri narmamə mamokrən apomh mimə, “Yermamə yame rinəkkwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu.

38 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.’ (Aes 44:3)”

39 Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwəsig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniən ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

40 Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

41 Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə?

42 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeiki misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.”

43 Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu.

44 Tiksın khamə tukharaptəəkən In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptəəkən In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

45 Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəəkinien Yesu mħakir mħauə?”

46 Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəəkinien In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

7:32: Jon 7:45-48   7:37: Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17   7:38: Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17   7:39: Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33   * 7:40: Əm-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in.   7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

⁴⁷ Kini Farisi minə kimmhanti-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ? In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə?

⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran.

⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhanti nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə,

⁵¹ “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarient kafan, misəm atuutuk naha nhagin yame rimmor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuutuk mə profet a kape Kughen to ri-pəh nisi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimmharerig-pən yerkwənu minə kapəriə.†

8

¹ Mərig Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ri-pəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narmamə

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimmhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə məməvhag kimi əriə.

³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimməpir iriə yerman pisin.

⁴ Kini iriə kimmhanti-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimməpir iriə yerman pisin.

⁵ Moses rimməruə loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame raməpir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (*Lev. 20:10; Deut. 22:22-24*) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarient kirik yame ri-pəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmər, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwaikwermin.*

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimia kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.”

⁸ Kini In məmrəmər min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəgkiarient kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriə kimisap, mhəpəh əmə Yesu mine pian ai kawəmər.

¹⁰ Kini Yesu rhekimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ? Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiarient in Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.

Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimməsik-əpnis-pən ye nəgkiarient kape Jon. * **8:6:** Rikimia tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakamien Ten ye kapier kin kwermin. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame ramasia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nikakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-ərhav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien rıpəh nəerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mimə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarien kafak in tukramərer tımtım, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mırkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin.

¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin.

¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kimru Tatə Kughen yame rımnher-pə kin Yo, kapəmru nəkirien kirikianə əmə.

¹⁷ Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kıraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.” (*Dut 19:15*)

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rımnher-pə kin Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tımtım.”

¹⁹ Kini kimisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rimə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimini nəgkiarien a nıpig in rımnahajoun narmamə apa ikin kamərhə-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən mıraptəəkın In meinai rıpəh hanə norien nıpig kafan.

Yesu ramni mə In rımasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nıpig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nıpig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmıə. Kimiə nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nıpig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehua kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rırpın nəgkiarien mimə, “Kimiə, iməmıə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin.

²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmıə. Tukmə nakhapəh nhaniyen

nəfrakisien mə yo e Kristo, nıpiğ takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

²⁵ Kını iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kını In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nıpiğ yame yimirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun.

²⁶ Yakirkun niniyen narımnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehuə kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarien yame Yermamə yame rımnher-pə kin Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kını yakamni-ərhav pən nəgkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rımnı Kughen.

²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nıpiğ kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mıpiharkun mə nəgkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kını mıpiharkun mın mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarien yame Rımik ramni-pə tuk Yo.

²⁹ Yermamə yame rımnher-pə kin Yo ramarə kimru min. In rıpəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nıpiğ m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kını Yesu rımnəgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kımnhani nəfrakisien iran mımə, “Tukmə nakharaptərəkın tim tim nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuaturuk e narmamə kafak minə.

³² Kını kimiə takharkun nəfrakisien. Kını nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiəpiə.”

³³ Kını iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mırısın əmawə yakhapıəpiə?”

³⁴ Kını Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mamraptərəkın əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan.

³⁵ Kını nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to rıpəh neighanien kin in mə tukramarə ye nımə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tını mə tukramarə ye nımə kape yamehuə kape nıpiğ m-fam.†

³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrısın əmiə, jakrısın əfrakis əmiə nakhapiəpiə.

³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swaturuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien.

³⁸ Yo yakamni narımnar minə e yame yımnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narımnar yame kapəmiə tatə minə kımnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kını iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rımtawə e Ebrahim.”

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisərhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nımə kape king. Nar apnapıg Kughen rımrıpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “To ripi mə kimiə kwənərəus atuatur kape Ebrahim, to norien kapəmiə rīpiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan.

⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarīen əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim rīpəh norien məknənkin.

⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuatur kapəmiə.”

Kini iriə kimmhāni-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatur. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To rīpi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yimauə ye kafak nərigien. Mərig yimauə meinai In rimmher-pə kin Yo.

⁴³ ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nīprai nəgkiarīen kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksərig nəgkiarīen kafak.

⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rimimiə e Setan. Kini nīpig m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen.

⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarīen əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarīen.

⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiə kirik rīpəh hanə nəmpə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarīen əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak?

⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwan.”

Yesu In yerpirig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek In mamhāni mhamə, “! Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kin yemə Sameria kirik yame nanmin has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rimə, “Nanmin has rikək irak. Mərig yakamsiai Rimik; kini kimiə nakhapəh nhasiayen Yo.

⁵⁰ Yo yakpəh narkunien mə nhagik tukrehuə; mərig yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukripiəkir narmamə m-fam.

⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarīen to rīpəh nimhəyen tuk nīpig kirik.”

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimmhāni-pən tukun mhamə, “! Yakwənharkun ai taktakun mə nanmin has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhə, kini profet minə kimmhamhə min, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nimhəyen tuk nīpig kirik.

⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e riptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəgkiarīen in ror nar apnapig əmə kin. Mərig kafak Tatə e yame kimiə nakamhāni mə In Kughen kapəmiə In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagik ramehuə.

⁵⁵ Kimiä nakseinein pawk In; mærig Yo yakirkun In. To yakpini mæ yakeinein In, niþiuä yeikuä ræmhen kin yame kimiä nâmeikuä minä. Mærig yakirkun In mamor nækwan.

⁵⁶ Riþmiä e Ebrahim rikin ramagien pik mæ tukriþiæm niþig kafak yame tukriþiuä. Kini niþig in ruirkun mæ niþig kafak rinamuä, kini rikin ramagien amä tukun."

⁵⁷ Kini nâmehuä kape Isrel kimnhani-pæn tukun mhamä, "I Man! Ik tamaruä amä kirik, kafam newk riþäh hanä neriaji-pænien fifti. ?Rhawor e nakamni mæ nimnæm yemä tu e Ebrahim?"

⁵⁸ Kini Yesu rimä, "Yakamni-pre æfrakis tuk amia mæ Ebrahim riþäh hanä narhayen, Yo yaknarä ta.?"

⁵⁹ Mækneikin khapik kapiet asur minä mæ tuksarkwhopni In kin. Mærig Yesu rimnerkwaig, map ta iräriä ye Nimä Ehuä kape Kughen mamvæn.

9

Yesu rimnor huvä nimrin pis kirik

¹ Niþig kirik, Yesu rinamæriwæk mamavæn, kini mæm kwæn kirik nimrin rimapis hanä.

² Kini narmamä kape Yesu khauä mhani-pæn tukun mhamä, "Yhajoun. Kwæn kirik e rimnarhä, nimrin ruapis ta. Takni-ru mæ rhawor ror mæknakin. ?Raväh narpinien ye norien has kape tatä uä mamä kafan, uä raväh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?"

³ Mærig Yesu rimä, "Nimri kwæn e ramahas, mærig päh nien mæ raväh narpinien ye norien has kirik kafan, uä kape tatä uä mamä. Mærig nimrin ramapis mækneikin mæ Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan.

⁴ Kitawä kasarä ye niþig kape nikakien, tukasækeikei masor wok kape Yermamä yame rimnher-pä kin Yo. Mærig niþig kape næþignæpien tukruä, tukseinein nisorien wok ye niþig a.

⁵ Niþig yakamarä ye tokrei tanä e, Yo nikakien kape narmamä m-fam ye tokrei tanä."

⁶ Yesu rini-ta nægkiarien a, miäväh nimoptanä mærig-ævhin, ræptig, mærähu-pæn ye nimri yermamä a.

⁷ Mini-pæn tukun mimä, "Takvæn mar ye nu apa Saeloam." (Nhag e Saeloam, niþran ramni mæ, "Kher-pæn kin.") Kini ai rimavæn, mar ye nu, kini marhä mamæm nar, mirerig-pæn iman yerkwanu.

⁸ Kini næmä iman ikin, mine narmamä yamä mine kharkun in, mæ in yermamä kirik yame niþig m-fam ramaiyoh-pæn kin mane, kimisæm in, kisakur. Misaiyoh-pæn æriä minä mhamä, "I Eh! ?Kwæn e in e yermamä yame niþig m-fam in ramkwætä mamaiyoh-pæn kin mane kimi narmamä, uä nikam?"

⁹ Kini tiksins khamä, "Æwäh. Mæ in."

Mærig tiksins khamä, "Nikam. To nakæm, nakmæ in. Mærig päh nien mæ in."

Mærig kwæn a rimä, "I Mæ yo e!"

¹⁰ Kini iriä kasækeikei kimin mæ tukrini mæ rimnhawor nimrin rhuvä.

¹¹ Kini in rimä, "Kwæn e, nhagin e Yesu, in rimiväh nimoptanä mærig-ævhin ræptig, mærähu-pæn ye nimrik mir, mini-pä tuk yo mæ jakvæn ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvæn mar. Mækneikin mæm nar."

¹² Kini iriä kisaiyoh-pæn min in mhamä, "?Mærig kwæn en ramarä hiä?"

Kini in rimä, "?Hei? Yakeinein."

13 Kɪni khakir in mhauə kimi Farisi minə.

14 Nɪpɪg Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nimirin mir, nɪpɪg a ye Sabat.

15 Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimirin rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən nɪmtəgei ye nimirik, kini yimavən mar, kini nimirik rhuvə.”

16 Kini Farisi minə kimitəwhai kwen kiraru kapəriə tuk nəgkiarjen a. Tiksin kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pənien ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksin khamə, “Nikam. Ramsipən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nɪmtətien minə məknakin.”

17 Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimirin ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rimnor huvə nimirin, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”

18 Mərig nəmehua minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimirin rimapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə.

19 Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimirin ripis uə nikam? ?Rimnhawor nimirin rhuvə?”

20 Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmrə e kwajikovə. Nɪpɪg rimnarha, nimirin ripis.

21 Mərig yakweinein mə rimnhawor nimirin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimirin. Saiyoh in. Mə rikin rinərə ta. In rikun nəvsaoyen kin in.”

22 Karəni məknakin meinai krəgin kin nəmehua minə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kimnhani əutən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien.

23 Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinərə ta.”

24 Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimirin rimapis, mə tukruə mərəer ye nimiririə. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-hakta nhag Kughen.* Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

25 Mərig kwən ai rimə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

26 Kini kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvə nimirin?”

27 Mərig in rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimia nakhapəh nisətərigien kin yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimia min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu minə, uə?”

28 Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses.

29 Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rimnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rimasipkaa.”

30 Kini kwən ai rimə, “!Nəfrakisien! Kwən a rimnor huvə nimirik, mərig kimia nakseinein mə rimasipkaa.

31 Kitawə kharkun mə Kughen ripəh nətərigien kin yor təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwən, kini Kughen ramətərig kin!

* 9:24: Nəmehua minə kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nɪpran ramni mə khamə Yesu tukrivəh kwasu ye nhag Kughen. 3m-ru Jos 7:19. 9:28: Jon 5:45 9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2

³² Yermamə kirik rīkək yame rīrkun nor-huvəyen yermamə rīmnarha əmə nīmrin rīpis.

³³ To Yesu rīpipəh nisi-pənien ye Kughen, to rīpipəh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriə kīmişek mīn in mhamə, “! Kəsi! Ik yermamə kape norien has nīpig mīfam, rīrikakun ye nīpig yame nīmnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nīmə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nīmrin pis

³⁵ Kini Yesu rīmnərig nəvsaoyen kin, mə kīmnher-ye-rhav kin kwən ai ye nīmə kape nofuginien. Kini rīvən mīvaag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rīmə, “Yemehuə. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kīmik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwən ai rīmə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənīmkur maməhuak kīmin.

³⁹ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yo yīmauə ye tokrei tanə mə jakəkīr narmamə. Mor narmamə yamə mīne khapəh nisəm-huvəyen nar, kīsəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mīne kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi mīnə tiksin kīmişərig nəgkiarīen kafan mhamə, “?Rhawor? ? Nakmə nīmrimawə rīpis mīn uə?”

⁴¹ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpīnien tuk təvhagə has kapəmīə. Mərig kīmiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpīnien kape təvhagə has kapəmīə raməmīr hanə irəmīə.”

10

Yesu ramni nuhpikīnien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rīmə tukrīvən məkrəh kin sipsip, to rīpəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrīvīəro kin kəupə.

² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə.

³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip mīnə kharkun rīkin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kīrīkianə kīrīkianə, kini kamhatərhav.

⁴ Mokrən fam kin sipsip mīnə kafan, maməkupən; sipsip mīnə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rīkin.

⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapīg. Nīkam. Tukmə yermamə apnapīg, kīsapta iran, meinai kaseinein rīkin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikīnien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarīen kafan.

⁷ Kini əmə ai, Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip mīnə tukhakuraopən ikin.”

⁸ Narmamə yamə mīne kīmişəkupən irak, iriə yeməkrəh mīnə. Sipsip mīnə khapəh nisətərigien kin əriə.

⁹ Yo e yo kwærua. Narmamæ yamæ mine tukhakurao-pæ yakamærer ikin, Kughen tukrivæh miragh æriæ. Tukhauæ imæ masæriwæk misavæn masæn mænvhirik yame rhuva.

¹⁰ Mærig yækræh ramuæ imæ tuk nar kirikianæ æmæ. Ramuæ tuk nækræhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mærig Yo yakamuæ mæ takhavæh nîmraghien. Kîni nîmraghien e in rukwar kîn nihuvæyen minæ fam.

¹¹ “Yo e Yermamæ huvæ kape narha-huvæyen tuk sipsip minæ. Yermamæ huvæ kape narha-huvæyen tuk sipsip minæ, in rameighan kîn kafan nîmraghien mæ tukrivæh miragh æriæ.

¹² Mærig yorwok yame ramor æmæ wok tuk nærok, sipsip minæ pæh nien mæ kafan. Kîni nîpig tukmæ ræm kuri aparu minæ kamhauæ, in rap, nîpæh sipsip minæ. Kîni kuri aparu minæ tukhauæ misæs sipsip minæ, misæko rik rik æriæ.

¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor æmæ wok tuk nærok. Ripæh nærig-pikien sipsip minæ.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamæ huvæ kape narha-huvæyen tuk sipsip minæ. Tata Kughen rirkun Yo, kîni yakirkun In. Ye norien kirikianæ æmæ min, Yo yakirkun kafak sipsip minæ, kîni iriæ kharkun min Yo, kîni yakeighan kîn nîmraghien kafak tuk nivæh-miraghien æriæ.

¹⁶ Kîni kafak min tiksîn aikîn sipsip, yamæ mine khapæh nisæmirien ye kæupæ e. Iriæ min, tuksærig rikik. Kîni iriæ fam tukhauæ kirikianæ. Yo pisin æmæ jakamarha huvæ tuk æriæ.

¹⁷ Kafak Tatæ In rorkeikei pik Yo meinai yakeighan kîn kafan nîmraghien tuk nivæh-miraghien sipsip minæ kafak. Kîni kwasig ikin jakamragh min.

¹⁸ Yermamæ kirik rikæk yame to rivæhsi-ta nîmraghien kafak. Yo pisin æmæ yakavæh nehuæyen tuk nivæhsi-pæn-ien kafak nîmraghien, mine tuk nîmragh-minien. Kafak Tatæ rimîni-pæ tuk Yo mæ jakor mæknakin.”

¹⁹ Kîni næmehuæ kape næmæ Isrel minæ kîmisæwhai min kwhen kapæriæ tuk nægkiarien a.*

²⁰ Iriæ khapsaah kîmnhani mhama, “Kwæn a, nanmin has kirik ramærer-pæn iran. Kapæn kapæ rætæwao. ?Nakshawor masætærig kîn In?”

²¹ Mærig tiksîn khani mhama, “Nægkiarien a pæh nien mæ nægkiarien kape yermamæ yame nanmin has yame ramærer-pæn iran. ?Rikimîa ramæsik mæ ta mæ nanmin has rirkun nor-huvæyen nîmrîn pis rarha min, uæ?”

Narmamæ kasæmækin Yesu meinai In ramni mæ In Ji Kughen

²² Ruauæ ye nîpig yame næmæ Isrel kasor lafet kirik kamni kîmæ “Dedeke-sen” ara Jerusalem. Nîpig a, nîpig kape nokieiyen.

²³ Kîni Yesu rinamæriwæk ye nikar Nîmæ Ehuæ kape Kughen, ye kwænghan kirik kamni kîmæ “Vranda Kape King Solomon.”

²⁴ Kîni næmehuæ kape næmæ Isrel tiksîn kîmnhauæ misarkurao iran. Misaiyoh In mhama, “?Rhawor nakpæh norien Ik ror nîrkunien ye nærigien kapæmawæ mæ Ik pa? Tukmæ Ik Kristo, ni-pæ huvæ tuk æmawæ.”

²⁵ Kîni Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Yo yakwæni-pre ta tuk æmiæ, mærig nakhapæh nishatætæyen irak. Nîmtætien yamæ mine yakamor ye nhag Tata kafak, iriæ kasor kafak nægkiarien mæ in ramæfrakis.

10:9: Sam 118:20,22-24   **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31   **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16   **10:14-15:** Mat 11:27   **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6   **10:17:** Aes 53:12   **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8   * **10:19:** Æm-ru Jon 9:16.   **10:21:** Eks 4:11   **10:24:** Luk 22:67-71
10:25: Jon 5:36; 8:58; 14:11

²⁶ Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyən irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə.

²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kambahwasig kin Yo.

²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyən tuk nıpiğ kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rıvəhsi-ta əriə ye kwermik.

²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpərig rapita narımnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rıvəhsi-ta əriə ye kwermın.

³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə İsrəl kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In.

³² Mərig Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rımivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nımtətien huvə minə rıpsaah ye nımrımia. ?Yımnor naha nımtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rımə yakhamə jaksarkwhopni Ik tuk nımtətien kirik yame Ik nımnor. Mərig yakhamə jaksarkwhopni Ik meinai nəgkiarrien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmia mə Kughen rımını-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’

³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rıpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rımını-pən tuk narmamə tıksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen,

³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mımə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rımnərəhu karin Yo mə Yo pısın əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə.

³⁷ To yakpıpəh norien nımtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarrien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtətien minə kini nımtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig In rapta iriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rımnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin.

⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyən nımtətien kirik, mərig nəgkiarrien yame in rımnamni ye kwən e ruauə mınor nəfrakisien kin.”

⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rımamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri minə Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mırəh nıkwənən mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə,

məkneikin, nowini mir kwher-pən nægkiarjen tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

4 Yesu rimmərig nægkiarjen a, mīmə, “Lasaros ramhə, mərig nimhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nīmətəien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhshaktəyen Yo e kafan kwajikova.”

5 Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros.

6 Mərig nipig rimmərig pawk mə Lasaros rimmamhə, In rimmərə Jodan mivəh nipig kiraru min.

7 Kini mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

8 Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə İsrəl apa Judia kimnhamə tuk-sarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

9 Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mīmə, “Kimiə nakharkun mə nipig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to ripəh nhapitərien, meinai rhakak.

10 Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mirkun nhapitərien. Meinai rəpignəp.”

11 Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

12 Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.”

13 Mərig nægkiarjen kape Yesu, nipran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

14 Kini Yesu rimini-pən huvə mīmə, “Lasaros ruamhə ta.

15 Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhən, pəh khavən misəm in.”

16 Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mīmə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin niprai Lasaros, rivəh nipig kuas.

18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Ripəh norien isok rapita kilometa kisisər.†

19 Kini nəmə İsrəl khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rimmərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə.

21 Kini Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə ripipəh nimhəyen.

22 Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsh-pre kimik.”

23 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

11:1-3: Luk 10:38-42   11:1-3: Jon 12:3   11:1-3: Jon 11:5,36   11:9: Jon 8:12; 9:5   * 11:16: Tomas mine Didimas, nipran ramni mə, “Mir Mir”   † 11:18: Gris ramin “stadia fiftin” ramhen kin tri kilometa.   11:20: Luk 10:38-42

24 Kini Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nipig Kwasig, ye nipig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

25 Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnəpəg tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min.

26 Kini narmamə yamə mine kəmhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nipig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nikam?”

27 Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kinnamhəni kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

28 Mata rimini-ta nəgkiarien ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.”

29 Meri rərig, mərer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu.

30-31 Kini nipig nəmə Isrel yamə mine kinnasək wətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rimavən məm In ikin.

32 Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənimkur-pən ye nihun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

33 Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəm hə pik.

34 Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nimnhanim hiə kwən en?”

35 Məkneikin mamasək.

36 Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rimnorkeikei pik kwən a kupan.”

37 Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rimnor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e rıpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukrıpəh nımhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

38 Yesu rimnərig rahəs pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nıpəg kapier, yame kimisisigin kin kapier.

39 Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mımə, “Yermaru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rıvəh nipig kuas.”

40 Mərig Yesu rimini-pən tukun mımə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehuə kape Kughen, uə?”

41 Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rıvaag faktə mımə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimnərig kafak nəhuakien.

42 Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimnher-pə kin Yo.”

43 Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mımə, “! Lasaros! Ərer mitərhav-pə.”

44 Kini yermamə mhə ai rimmhekimter, mipik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimmərkis nihun kin, mariwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

*Nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

45 Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimmisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimmor kini kishatətə iran.

46 Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimmnar yame Yesu rimmor kimi əriə.

47 Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimmətien ripsaah.

48 To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

49 Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mima, “!Nakseinein əgkap nar!

50 Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

51 (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimmivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel.

52 Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkuraə ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.)

53 Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimmharai mhun mhamə tukshopni In.

54 Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu riripəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

55 Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tuksor narimmnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet.

56 Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

57 Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimmhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh məbael minə tukhavən mharaptərəkin.

12

*Meri rimməvit-pən senta ye nihu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

1 Nipig sikis əmə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh min ye nimhəyen.

² Kini nāmā ikin a kimisor nāviginien kirik tuk nivāhsi-pānien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimivāh nāviginien muā. Kini Lasaros min ramāmīr aikin iriā Yesu minē, kasākwētā ye tebol masāvigin.

³ Kini Meri rivāh botel ehua kirik* rukwar kin senta e kamni kimā nad; nimrīn rhaktē pik. Kini māvīt-pān ye nihu Yesu, mivāh nīmar nīkwānen, mamrai-ta kin. Nāmīāv senta rīmnāpien huvā ye nākwai nīmā minā fam.

⁴ Mārig yermamā kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pān kin Yesu ye kwermi tikmīr minā kafan, rīmīni-āhu, mamni mīmā,

⁵ “Rhuva pik mā to in rōr salem āmā kin; mīrkun nivāhyen mane ehua kin tuk nivāhsi-pānien kimi yavān has minā. Senta e nimrīn rāmhen kin tri hundred taosen vatu.”†

⁶ In ramni māknakin, mārig pa rīmā rīkin rehua tuk yavān has minā. Mārig ramni āmā meinai in yākrāh. In ramārer tuk nitip kapāriā, kini nīpig kirik in ramākrāh kin.

⁷ Mārig Yesu rīmā, “!Ei! Hapāh pian en. Piraovin e ravi-tāgpān senta ye nīprak mamor apnāpēnā ye nīprak mā tukrihuvā ye nīpig yame tuknīm Yo.

⁸ Yavān has minā tukasāmīr kimiā miriā nīpig fam. Mārig Yo jakpāh nāmīrien kitawā-m kimiā nīpig fam.”

Jif pris minā kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nīpig a, nāmā Isrel khapsaah kimisārig mā Yesu ramārā Betani, kini kināmhavān tukun. Mārig pa rīmā kimnhavān mā tuksām āmā Yesu, mārig kimnhavān min mā tuksām-ru Lasaros e yame rīmamhā mārig Yesu rīmnor in ramragh min.

¹⁰ Mākneikin, jif pris minā kimnharai mhun mā tukshopni min Lasaros,

¹¹ meinai nāmā Isrel khapsaah kimisām Lasaros ramragh min, kimishatāte ye Yesu, mhaukreikin-pān nīmeitairiā kimi jif pris minā.

Yesu rīmavān Jerusalem mor āpu mā in king (Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Kōni rīkwamer kin, narmamā khapsaah kimnhauā Jerusalem mhāmā tuksor lafet kape Pasova. Kini misārig mā Yesu ramāriwāk mamuā ipakā tuk taon.

¹³ Mākneikin iriā khatārhav ye taon a, mhāpik nīmar nāmīr mhavān mā tuksām Yesu. Masokrān apomh mhāmā,

“!Sāgnāgin Kughen!”‡

“!Pāh kīvāhsi-haktē Kwān en ramuā ye nhag Yermaru!”

(Sam 118:26)

“!Pāh kīvāhsi-haktē king kape nāmā Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rīmnām kwāji dongki kirik, mākwētā-pān iran mamvān. Nar e ramāri-pān profesi kirik yame ramni mā,

¹⁵ “Nīpian Saeon. § Hapāh nhaginien.

Sām-ru kapāmā king ruauā tuk āmīā, mamāsua ye dongki.

Mamāsua ye ji dongki mamuā.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nīpig a, narmamā kape Yesu minā kimiseinein nīprai nar a. Mārig kwasig ikin, nīpig Yesu rīmīmrāgh min ye nīmhāyen, kini Kughen rīmnor āpu nehuāyen kape Yesu, kini rīkiriā ripiāsik mā Nākwākwā kape Kughen

12:2: Luk 10:38-42 * **12:3:** Nāgkiariēn kpaē Gris ramni “lepta,” rāmhen kin haf lita. **12:3:** Mak 14:3 † **12:5:** Nāgkiariēn kape Gris ramni tri hundred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nāgkiariēn kape Gris ramni mā, “Hosana.” Nīpran ramni mā, “Vāh mīragh āmāwā,” uā, “Sāgnāgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nīpian Saeon uā ji nāmā Saeon, nīpran ramni nīpīraovin yamā mine kisarā apa Jerusalem.

rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfraksien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimnokran kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye napəg kapiet mitərhav-pə ye nimri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor.

¹⁸ Emə məkneikin, narmamə khapsaah kimsərig nəgkiarien mə In rimnor nimitətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a.

¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

Nəmə Gris tiksın kimsorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nipig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nipig kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak.

²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwano kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.”

²² Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriū kimiravən mirəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nipig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen.

²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh ninim-pənien ye nimoptanə, to rīpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan ripsaah.

²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rīpəh nəsik-pikien kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəkin huvə nimraghien kafan kape rerin.

²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nimhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ? Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nini-pənien tuk kafak Tatə mimə, ‘Təkvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh niniyen məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.”

²⁸ Kini In maməhuak mimə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.” Məkneikin nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Yo yakwəhsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jəkrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimsərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmia, tukrasitu irəmia.

³¹ Taktakun ai rimnor nipig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə.

12:24: 1 Korin 15:36   **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24   **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21   **12:30:**

Eks 19:9; Jon 11:42   **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12

³² Nipig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.”

³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nıpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nipig kwakwə əmə. Kini nipig nikakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin.

³⁶ Nipig nikakien tukraməmır tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nikakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rimi-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig.

³⁷ Nar apnapig mə In rimmor ta nımtətien ripsaah ye nımrı nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mımə,

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatıksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəmawə.

Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” *(Aes 53:1)*

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesaea ruini-ta kupan mımə,

⁴⁰ “Kughen rimmor əriə mə nımririə tukripis.

To nımririə rıpiarə nıpisien, to iriə kipsəm, mıpiharkun.

Kini In rimmor rikiriə rıparə narəyen.

To rikiriə rıpiarə, to kipsasarar ye nərigien kapəriə, kini mishatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə min.” *(Aes 6:10)*

⁴¹ Profet Aesaea kupan rımmaməgkiar mamni məknakin meinai in rımməm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nipig a, nəmehuə minə ripsaah kwənmopin, iriə min kimishatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi minə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nımə kape nofuginien,

⁴³ meinai nəmehuə minə a kimisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rikin tukragien tuk əriə.

Nipig Kwasig tukruə, Kughen tukriəvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rok-rapomh mımə, “Narmamə yamə mine kishatətə irak, pəh nien mə kishatətə pisin əmə irak, mərig kishatətə min ye Kughen yame rımmher-pə kin Yo.

⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm min Kughen yame rımmher-pə kin Yo.

⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kishatətə irak tukhapəh nisarayen ye nəpignəpien.

⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarinen, mhapəh nisorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh miragh əriə.

⁴⁸ Mərig Yermamə kirik aikin yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarinen. Tuk nipiğ yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimisəpəh nəgkiarinen yame yimini-pən tuk əriə.

⁴⁹ Meinai nəgkiarinen yame yakamni, pəh nien mə kafak pisin əmə, mərig Tata Kughen yame rimnher-pə kimi Yo, In rimini-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mini məknakin.

⁵⁰ Kini Yo yakwirikun ta mə nəgkiarinen kafan rirkun nivi-pənien narmamə ye nirmraghien rerin. Ror pən, nəgkiarinen yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwaiyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwi nihu narmamə kafan minə kin nu

¹ Rinor nipiğ atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nipiğ ruauə ta mə tukrəpəh kafan nirmraghien ye tokrei tanə mivən mamarə iriu Rimni Kughen. Nipiğ m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə.

² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan.

³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnarəhu-pən ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen.

⁴ Məknəikin, rhekimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətətut kin neipən kirik.

⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən məkwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rimnətətut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriəji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien nıprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipiğ kirik, takpırkun nıpran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwi-əfrakisien nihuk tuk nipiğ kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpipəh nəkwiyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məknəikin, kini takpəh nəkwi-əməyən nihuk, mərig əkwi min kapək kapə mine kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-min-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwi əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam.

¹¹ Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

12 Kini Yesu rimməkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwətə-pən ye kwənmhaan yame rinəmkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mīmə, “?Kimiə nakharkun nīprai nar e yimmor irəmīə ai taktakun uə?”

13 Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mīne Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmīə mīne kapəmīə Yermaru.

14 Meinai nar apnəpīg Yo e kapəmīə Yermaru mīne Yhajoun kapəmīə, məriğ yimməkwi nihumīə, kini ye norien kirikianə əmə mīn, kimiə mīn takasəkeikei masəkwi nihumīə mīnə.

15 Yo yimmor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmīə mīnə.

16 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to rīpəh nehuəyən rapita kafan yemehua; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to rīpəh napatayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin.

17 Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmīə mīnə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyən kimi əmiə.

18 “Məriğ pa rīmə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa mīnə e yakmīrpen əriə. Məriğ nəgkiarien e kape Nəkwəkwa kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Yermamə yame jakwən kwis bred kimru mīn,

in tukrukreikin-pə nīmeitaan kimi Yo, muə tikmīr kafak.” *(Sam 41:9)*

19 Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar mīnə e rīpəh hanə nīterhav-pəyən; məriğ nīpīg tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

20 “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsəoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimmher-pə kin Yo.”

Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr mīnə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Nīpīg Yesu rīmīni nəgkiarien a, rikin rəmha, kini In mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmīr mīnə kafak.”

22 Kini kafan narmamə mīnə kisərha-pən mīsəm əriə mīnə. Rikiriə raməsik mə, “?Ramni pa?”

23 Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pīk, ramkwətə ipakə əmə tukun.

24 Kini Saemon Pita rəsīwən-apsəpīs-pən kimin mīmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

25 Kini kwən a rimməiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

26 Kini Yesu rīmə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot.

27 Kini Judas rīvəh bred ai. Məkneikin Setan rīvən yerkin.

Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.”

28 Məriğ narmamə mīnə kape Yesu kisəkwtə rarkuraə ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarien kape Yesu.

²⁹ Judas, in ramorer tuk nitip kapæria, kini iriæ tiksın, rikiriæ ræsik mæ Yesu rimini-pæn tukun mæ tukrivæn mivæh nimri navinginien kirik næria kape lafet, uæ mæ tukrivæn mivæh-si-pæn mane tiksın kimi yavæn has minæ.

³⁰ Rinæpignæp ta. Kini nipig Judas rivæh bred, kini mærer, mitærhav.

Yesu rimini nægkiarjen vi kirik mæ tuksor

³¹ Judas ruatarhav, kini Yesu rimæ, "Taktakun ai, Kughen tukrivæhsi-haktæ nhagik e Ji Yermamæ. Kini Yo, Ji Yermamæ, yakvæhsi-haktæ nhag Kughen.

³² Mærig nipig Yo, Ji Yermamæ, jakor æpu nehuæyen kape Kughen, kini Kughen pisin æmæ tukror æpu atuk nehuæyen kafak. Kini In tukror aihuaa æmæ.

³³ "Kafak kwajikovæ minæ, kitawæ to khapæh nisæmir kwisien ror tu. Kini kimiæ takpisarha-kin Yo. Mærig Yo yakamni-pre nægkiarjen kirikianæ æmæ kimi æmiæ yame yakwæni-pæn ta tuk næmehua kape næmæ Isrel, mimæ, 'Ikin yakamvæn ikin, kimiæ to nakhapæh nhavænien ikin.'

³⁴ "Yakamæruhu-pre natuakæmien vi kirik kimi æmiæ mæ takasækeikei misorkeikei æmiæ minæ. Yimnorkeikei æmiæ, kini ye norien kirikianæ æmæ min, kimiæ takasækeikei misorkeikei æmiæ minæ.

³⁵ Kini tukmæ naksorkeikei mæknakin æmiæ minæ, narmamæ mifam tukharkun mæ kimiæ kafak narmamæ minæ."

Yesu rimini-ærhav mæ Pita tukripini mæ in reinein Yesu (Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mimæ, "Yermaru. ?Nakmæ takvæn hiæ?"

Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, "Ik to nakpæh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravæn ikin yakamvæn ikin. Mærig tuk nipig kirik, nakrivæn."

³⁷ Kini Pita raiyoh-pæn mimæ, "Yermaru. ?Jakpæh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmæ jakikwasig kin Ik nar apnapig tukmæ kimæ tukhopni Ik, tukhopni kwis ærau."

³⁸ Mærig Yesu rimini-pæn tukun mimæ, "?Ik nakmæ takikwasig kin Yo nar apnapig tukmæ kimæ tukhopni kwis ærau? Yakamni-pre æfrakis tuk ik mæ, man tukripæh nækakæ-hanæyen, ik takni m-kisisær mæ nakeinein Yo."

14

Yesu In swatuk tuk nivænien tuk Tatæ Kughen

¹ Kini Yesu rini-pæn tuk æria mæ, "Rikimiæ tukripæh næmhæyen. Shatætæ ye Kughen, mishatætæ min irak.

² Ye nimæ kape Tatæ kafak, kwænmhæan ripsaah. To ripipæh norien mæknakin, to yawæni-æsaah pre ta iran tuk æmiæ. Taktakun ai, yakamvæn aikin tuk nor-æpnæpænæyen ye kwænmhæan kapæmiæ.

³ Meinai jakvæn mor apnæpeinæ ta ye kwænmhæan kapæmiæ, kini mirerig-pæ min mikir æmiæ, khavæn misaræ kitawæ-m kimiæ, mæ kimiæ takasaræ aikin yakamaræ ikin.

⁴ Ikin a yakamvæn ikin, kimiæ nakwænharkun ta swatuk yame ramvæn ikin."

⁵ Mærig Tomas rini-pæn tukun mæ, "Yermaru, kimawæ yakseinein aikin nakamvæn ikin. ?Jakshawor-pæn iran mine mharkun swatuk yame ramvæn apaikin?"

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmā, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nāfrakisien, kini Yo e nuknei nīmraghien. Yermamā yame rīpəh nuəyen tuk Yo to rīpəh nīvānien tuk Rīmīk.

⁷ Tukmā nakharkun Yo, nakharkun mīn Rīmīk. Ror pən, rīrikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmā, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmā a kīmawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mē, “Filip, Yo yīmnarə pawk kītawə-m kīmīə rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamā yame raməm Yo, raməm mīn Tatə Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mē jakhājoun Tata Kughen kimi əmīə?

¹⁰ ? Nakamni nāfrakisien irak mē nīmraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mē kafak əmā. Nīpig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nīmraghien kafak.

¹¹ Hani nāfrakisien irak mē nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan raməmīr irak. Mərig tukmā nakhapəh nishatəyəyen irak məknenkīn, takhani nāfrakisien irak tuk nīmətətien yamə mīne yakamor.

¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mē narmamā yamə mīne kamhani nāfrakisien irak, iriə tukasor narīmnar yamə mīne Yo yakamor. Nāfrakisien mē iriə tuksor nīmətətien rīpsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, mīnamreri-pən tuk Tatə Kughen.

¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmā naksaiyoh Kughen kīn naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mē wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrīvəhsi-haktə nhag Tatə Kughen.

¹⁴ Kini tukmā naksaiyoh Yo kīn nar kīrik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mē Nanmīn kape Kughen tukreiwayu-pə

¹⁵ Kini Yesu rīmnəgkiar mīrīpīn nəgkiarien kafan mīmā, “Tukmā kīmīə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak.

¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mē In tukrher-pre kīn Yasitu mīn kīrik rura tuk əmīə. Kini In tukramarə rērin kīmīə mīn.

¹⁷ Yasitu a in Nanmīn kape Nāfrakisien. Narmamā kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiəriə, meinai iriə khapəh nisəmīen In, maseinein In. Mərig kīmīə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kīmīə mīn. Kini In tukraməmīr yerkiəriə kape nīpig m-fam.

¹⁸ “Nīpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmīə naksarə pīsīn əmā, rəmhen kīn kwajikovə yame khamhə tan kīn. Yo jakpireri-pə mīn tuk əmīə.

¹⁹ Pəh nien mē tuktu, narmamā kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-mīnien Yo. Mərig kīmīə takasəm Yo kape nīpig m-fam. Yo jakamragh mīn ye nīmhəyen kafak, kini kīmīə mīn takhamragh mīn ye nīmhəyen kapəmīə.

²⁰ Ye nīpig kape narīmnar mīnə e, kīmīə takharkun mē nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen. Kini nīmraghien kapəmīə raməmīr irak, kini nīmraghien kafak raməmīr irəmīə.

²¹ “Yermamā yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhājoun pən mē in rorkeikei Yo. Kini yermamā yame rorkeikei Yo, Tatə

Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimmayoh In mima, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mīpəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mima, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarinen. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min.

²⁴ Yermamə yame rīpəh norkeikeiyen Yo, in to rīpəh norien nəgkiarinen kafak. Nəgkiarinen yamə mine nīmīsərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarinen minə a tuk kafak Tatə yame rimmher-pə kin Yo yakuə.

²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarinen mine kimi əmiə ye nīpig kitawə-m kimia.

²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narimnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimia tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien.

²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini məəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasəəhu. Rikimia tukrīpəh nəpouyen, mhapəh nhaginien.

²⁸ Kimiaə nakwəsərig ta nəgkiarinen kafak yame yimini-pre tuk əmiə mima, ‘Yo jakriəpəh əmiə, kwasig ikin, mīpīrērig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimia tukragien əmə nə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpīrig rapita Yo.

²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpīhatərhav-pə, mə nīpig tukhauə misor nəfrakisien kin, kimia takhani nəfrakisien irak.

³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimia, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamua. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo,

³¹ mərig yakamor atuaturə əmə nəgkiarinen kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rima, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mima, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim.

² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrəgəru ta əria. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əria mə tukhakuə kin kwənkwaeria ripsaah.

³ Kini kimia naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarinen yame yakamni-pre tuk əmiə.

⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmia. To kwermi nai rīpəh nəpit-pəniyen ye nīpran, to rīpəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nīmraghien kapəmia rīpəh norien kwənkwan.

14:21: Jon 16:27; 1 Jon 2:5   **14:22:** Wok 10:41   **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3   **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50   **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27

14:27: Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7   **14:30:** Jon 12:31   **14:31:** Jon 10:18; 12:49   **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35   **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11

15:3: Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26   **15:4:** Jon 6:56

5 “Yo e nuknei nai. Kini kimiä rägrägin minä. Yermamä yame räpit-pä irak, kini jakäpit-pän iran, nımraghien kafan tukror kwänkwän rıpsaah. Märiğ tukmä naksäpäh Yo, to nakhapäh nisorien nar kirik.

6 Yermamä yame rıpäh näpit-päyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame karäru, kamarakikin, ramswiın mımsiä. Kwermi nai yamä mine kisor mäknakin, kampak, kamarakikin-pän ye nap, kavaan äru.

7 Tukmä naksäpit-pä tuk Yo, kini nägkiarien kafak ramämır irämia, naha nhagin yame kimiä naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivähsi-pre kimi ämia.

8 Nımraghien kapämia tukror kwänkwän rıpsaah; nar a tukraväh-si haktä nhag Tatä, kini mamhajoun mä kimiä kafak minä narmamä.

9 “Tatä Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianä ämä min, Yo yakorkeikei ämia. Haraptäräkin tim tim kafak norkeikeiyen.

10 Tukmä nakasor kafak nägkiarien, takamharäh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen ämä kin yame yakamor nägkiarien kape Tatä Kughen, mamraptäräkin tim tim norkeikeiyen kafan.

11 Yo yımnamni-ärhav-pre nägkiarien e tuk ämia mä rikimia tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimia tukragien magien pik.

12 Yakamärähu-pre natuakämien kirik kimi ämia mä takasäkeikei misorkeikei ämia minä, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei ämia.

13 Yermamä yame rameghan-pän kin kafan nımraghien mä tukriväh miragh in minä tiksın, norkeikeiyen kafan rehuä rapita norkeikeiyen kape narmamä minä tiksın.

14 Tukmä nakasor kafak nägkiarien, ramhajoun-pän mä kimiä kafak tiksın fren minä.

15 To yakpäh nokrän-minien kin ämia mä yorwok minä kafak, meinai yorwok ramor ämä wok meinein näriğien kape yamehuä kafan. Märiğ taktakun ai, yakamokrän kin ämia mä kafak minä fren, meinai yakamni-ärhav-pre fam nägkiarien yame Tatä Kughen ramni-pä tuk Yo.

16 Päh nien mä kimiä nımnharpen Yo; märiğ Yo yımırpen ämia. Kini Yo yakamırpen ämä mä takhavän masor wok, kini päh wok kapämia tukror kwänkwän. Kini kwänkwai wok kapämia tukramämır kape rerin. Kini ai, tukmä naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatä Kughen ye nhagik, kini In tukrivähsi-pre kimi ämia.

17 Yakamärähu-pre natuakämien kirik kimi ämia mä takasäkeikei misorkeikei ämia minä.”

Narmamä kape tokrei tanä kasämäkin narmamä kape Yesu minä

18 Kini Yesu rini-pän min tuk äria mımä, “Tukmä narmamä kape tokrei tanä kasämäkin ämia, rikimia tukramäkeikei mamäsik mä apa kupan, iriä kımisämäkin mäknäkin Yo.

19 To rıpi mä kimiä narmamä kape tokrei tanä, to narmamä kape tokrei tanä kisorkeikei ämia; märiğ päh nien mä kimiä narmamä kape tokrei tanä e. Yo yakwırpen ta ämia, kini miväh-si ta ämia tuk narmamä kape tokrei tanä. Ror pän, narmamä kape tokrei tanä kasämäkin ämia.

20 Rikimia tukramäkeikei mäsik nägkiarien yame yakwäni-pre ta tuk ämia mä, ‘Yorwok kirik to rıpäh nehuäyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmä narmamä kape tokrei tanä kasor ahas pä pik kimi Yo, ye norien kirikianä ämä

15:5: Fil 4:13 15:6: Mat 3:10 15:7: Mat 7:7 15:8: Jon 8:31; Gal 5:22-23 15:10: Jon 14:15

15:11: 1 Jon 1:4 15:12: Jon 13:34 15:13: Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 15:15: Jon 8:26

15:16: Jon 13:18; 15:5 15:17: Jon 15:12 15:18: Aes 66:5; 1 Jon 3:13 15:19: Jon 13:16; 17:14

* 15:20: Yesu rımını mäknäkin ye Jon 13:16.

mîn, iriä tukasækeikei masor ahas pre tuk æmiä. To iriä kipisor nægkiarrien kafak, to kipisor mîn nægkiarrien kapæmiä.

²¹ Iriä tuksor mæknakin iræmiä, meinai kimia kafak mînä narmamä, kini iriä kaseinein Kughen yame rimnher-pæ kin Yo.

²² “To yakpipæh nuäyen mægkiar kimi æriä, to kipæh næm-pænien nar kirik iræriä. Mærig taktakun ai, yakwauä ta; to khaphæ niserkwaigien kin tævhagæ has kapæriä.

²³ Yermamä yame ramæmäkin Yo, In ramæmäkin mîn Rimik.

²⁴ Yimauä mor nimtätien mînä e ye nimririä, yame to yermamä pisin kirik ripæh norien. Ror pæn, iriä kharkun mä Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mærig kasamækin Yo, masamækin mîn Rimik. Kini taktakun ai, tuksæm-pæn nar has iræriä.

²⁵ Mærig narimnar mînä e tukasækeikei misor mæknakin, mor mä nægkiarrien yame kimnharai ta ye nækwækwæ kape Loa kapæriä tukruä mor næfrakisien kin, yame ramni mä,

“Yimipæh nor-pawk-æyen nar has kirik iræriä,

mærig iriä kasamækin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mærig nipig Yasitu tukruä, in tukrini-ærhav Yo. Nanmîn kape Næfrakisien tukrisi-pæn tuk Tatæ Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurä tuk æmiä.

²⁷ Kini kimia mîn, takasækeikei mhani-ærhav Yo, meinai kitawæ-m kimia kimnisaræ kwis ye nirikakunien ye wok kafak muä meriaji-pæ ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ærhav-pre narimnar mînä e tuk æmiä mä kapæmiä nhatætäyen tukripæh nimirien.

² Iriä tukpisher ta kin æmiä ye nimä kape nofuginien kapæriä; kini næfrakisien ægkap mä nipig yame ramuä, tukshopni æmiä, mhama ta mä nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun.

³ Iriä kasor narimnar mînä a meinai iriä kaseinein Tatæ Kughen maseinein mîn Yo.

⁴ Mærig Yo yakamækupan mamni-ærhav-pre narimnar mînä e tuk æmiä. Kini nipig tukmä nakwæsæm narimnar mînä a kinamor iræmiä, rikimia tukramæsik mä Yo yakwæni-ta narimnar mînä a tuk æmiä.

Wok yame Nanmîn kape Kughen tukror

Kini Yesu rimä, “Mærig Yo yimnapæh ninia-ærhav-pre-yen narimnar mînä e tuk æmiä apa kupan, meinai kitawæ-m kimia kimnasæmir, [nahasien mînä a ramuä æmä tuk Yo].

⁵ Mærig taktakun ai, jakrerig-pæn tuk Yermamä yame rimnher-pæ kin Yo. Kini kimia kirik rimnapæh naiyohyen Yo mä yakamvæn hia.

⁶ Yakamni-ærhav-pre narimnar yamä mine tukripitærhav-pæ tuk æmiä, rikimia ræpou.

⁷ Mærig yakamni-pre æfrakis tuk æmiä mä rhuvæ pik tuk æmiä mä jakæpæh æmiä. Meinai to yakpipæh næpæhyen æmiä, to Yasitu ripipæh næmirien tuk æmiä. Mærig tukmä yakæpæh æmiä mamvæn, kini jakher-pre kin Yasitu tukruä maræ kimia mîn.

⁸ Kini nipig In tukruä, mhajoun narmamä kape tokrei tanä mä iriä yor tævhagæ has mînä, kini nætærigien kapæriä ripæh næmhenien mä iriä tuksor

nar ratuatuk ye nimir Kughen. Kini natarigien kaparia ripah namhenien tuk nakirien norien kape narmamə.

⁹ Nanmin e tukrhajoun aria mə iria yor tavhagə has minə meinai kharəh nhaniyen nəfrakisien irak.

¹⁰ Kini tukrhajoun aria mə natarigien kaparia ripah namhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimir Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iria tukharəh nisəm-minien Yo.

¹¹ Kini tukrhajoun aria mə natarigien kaparia ripah namhenien tuk nakirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmia. Mərig to nakharəh nharik-famien aria, meinai iria khaskai pik tuk əmia.

¹³ Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmia, mor əmia takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripah nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarieren. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmia narimnar fam yame tuk nipig kirik kipihauə.

¹⁴ In tukrivəh nəgkiarieren əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmia. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo.

¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarieren əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmia.”

Yesu tukrimha, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pən tuk aria mimə, “Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh aria minə mhamə, “?Nəgkiarieren e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’

¹⁸ ?Nəgkiarieren e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nipran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarieren e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iria kasorkeikei mə tuksaiyoh In kin niprai nəgkiarieren kafan, kini In rimini-pən tuk aria mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takharəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmia minə mə takharkun niprai nəgkiarieren e uə?

²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə rikimia tukrəmhə, taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiria tukragien. Kimia taksərig rahas pik, mərig nəmhayen kapəmia tukrukreikin muə nagienien.

²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovın kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukripəh nəsik-minien nəmhayen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə.

²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmia, kini rikimia tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmia naksərig rahas.

²³ Ye nipig a, to nakharəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai nəgkiarieren kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi əmia.

24 Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimməpita nəsaninien kape tokrei tanə

25 Kini Yesu ragkiar mamni mīmə, “Yo yimīni-pre nuhpikinien ye narimmnar minə e tuk əmiə. Mərig nīpig ramuə yame jakpəh nīni-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In.

26 Ye nīpig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatur kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimmnar ye nhagik.

27 Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen.

28 Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mīrerig-pən min tuk Tatə Kughen.”

29 Kini narmamə kafan minə kimnhani mhəmə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nīni-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarien.

30 Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik rīpəh hanə nīni-pre-yen nəgkiarien kirik, kini ik nakwīrkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nīmasi-pən ye Kughen!”

31 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun.

32 Mərig sətərig-ru. Nīpig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmīr. Mərig Yo yakpəh nəmīrien Yo pisin, meinai nīpig m-fam Kafak Tatə raməmīr kimru min.

33 Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimmnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərīnuyen meinai nīmraghien kapəmiə raməmīr irak. Nīpig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimməpita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimməhuak tuk kafan nīmraghien

1 Yesu rinamni narimmnar minə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nīpig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə,

2 meinai Ik nīmivəhsi-pə nəsaninien minə nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mīrkun min nīvəhsi-pənien nīmraghien rerin kimi narmamə yamə minə nīmivəhsi-pə əriə kimi Yo.

3 Kini nīmraghien rerin e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmnhəp-pə kin Yo.

4 Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo mə jakor.

16:24: Jon 15:7-8 16:25: Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17 16:31: Jon 4:23 16:32: Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 16:33: Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 17:1: Jon 12:23; 13:31,32 17:2: Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 17:3: Jon 17:25,26; Fil 3:8 17:4: Jon 13:31; 19:30

⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nīpig tokrei tanə e rimnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; məriḡ taktakun ai, Ik nakamərhə-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəḡkiarinen,

⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nīmivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik.

⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəḡkiarinen iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əḡkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nimnher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə.

¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nīmipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nimnor narmamə minə e mə nimraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik.

¹¹ Taktakun ai, yaknavvrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narəminien ye tokrei tanə e. Məriḡ narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əḡkap. Takəpkətərkən narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.

¹² Nīpig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mīpəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəḡkiarinen ye Nakwəkwə Imərhaka ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, məriḡ yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəḡkiarinen minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerkiik.

¹⁴ Yo yimīni-ərhav-pən kafam nəḡkiarinen kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə.

¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Məriḡ yakorkeikei mə Ik takərə əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə.

¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə.

¹⁷ Kafam nəḡkiarinen raməfrakis. Ik takor kafam nəḡkiarinen pəh ramor wok ye nimraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk.

¹⁸ Ik nimnher-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkuraə ye tanimtanə.

17:5: Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11   **17:6:** Jon 1:18   **17:10:** Jon 16:15   **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30   **17:12:** Jon 6:39,70-71   **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11   **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8   **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16   **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20

19 Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

20 “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksın min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarjen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak.

21 Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nımraghien raməmır iram, kini kafam nımraghien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nımner-pə kin Yo.

22 Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakaməhuak-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə.

23 Kafak nımraghien raməmır yerkiria; kini kafam nımraghien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narımnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

24 “Tatə. Ik nımnerəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nivanien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nımivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nımnorkeikei Yo məkupan, nıpig tokrei tanə rımnamrikək hanə.

25 “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mərig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo.

26 Yo e yımnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria.”

18

*Tikmır minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

1 Yesu rımnehuak ta, mitərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsım ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

2 Kini Judas e kwasig ikin rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmır minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nıpig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin.

3 Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nımə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narımnar kape narowaginien.

17:19: Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 17:21: Jon 3:17 17:22: Jon 1:14; 14:20 17:23: Jon 16:27 17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 17:25: Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 17:26: Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 18:2: Luk 21:37; 22:39 18:3: Wok 1:16

4 Kɪni Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rɪmnəriwək, mɪvən tuk əriə, maiyoh əriə mɪmə, “?Nakasarha-kɪn pa?”

5 Kɪni iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kɪn yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kɪni In rɪni-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kɪni Judas e yame rɪmnheighan-pən kɪn Yesu ye kwermiriə, in ramərəer iriə mɪn).

6 Kɪni nɪpɪg Yesu rɪmɪni mɪmə, “Yo e,” iriə kɪmisəriwək kɪn nɪmeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

7 Kɪni Yesu rarə maiyoh mɪn əriə mɪmə, “?Kimiə nakasarha-kɪn pa en?”

Kɪni iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

8 Kɪni Yesu rɪmə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kɪn əmə Yo, sətə ye narmamə mɪnə en pəh kamhavən.”

9 In rɪmɪni məknakɪn mə nəgkiarɪen yame ruini ta tukruə mor nəfrakɪsɪen kɪn, yame rɪmɪni mɪmə, “Tatə, narmamə yame nɪmnərəhu-pən əriə ye kwermik, yɪmmamarha huvə tuk əriə, nɪpəh nəpəhyen kirik.”†

10 Kɪni Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisa. Məkneikɪn rirəhsi-ərhav, mərəru ta nɪmətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

11 Mərig Yesu rɪmɪni-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekɪn! Ik takaməkeikei mɪrkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyən yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

Kɪmnharəh Yesu mhavən ramərəer ye nɪmri mɪrh

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

12 Kɪni mobael mɪnə kape nəmə Rom mɪne yemehuə kapəriə, mɪne mobael yamə mɪne kasarha tuk Nɪmə Ehuə kape Kughen kɪmnharəh Yesu mɪsarkɪs ətərəkɪn.

13 Kɪmisəkupən mharəh In ramərəer ye nɪmri Anas. Anas e mɪrei Kaefas. Kɪni Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a.

14 In apa kupan rɪmɪni-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrɪmhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

Pita rɪmɪni mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Yermamə mɪn kirik kape Yesu, hae pris rɪrkun huvə in. Kɪni iriə Saemon Pita karakwasig kɪn Yesu, mhavən ipakə tuk nɪmə kape hae pris.

16 Mərig Pita to rɪpəh nɪvəniən imə, mamərəer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rɪrkun huvə in, rɪsi-pən imə, mɪtərhav-pə ye kwəruə, māməgkiar kəskəh kɪmi piraovɪn yame ramərəer tuk kwəruə, kɪni reighan kɪn Pita mə tukrɪvən imə.

17 Məkneikɪn pian a yame ramərəer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mɪmə, “Eh. ?Ik mɪn yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rɪmə, “Nɪkam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

18 Kɪni nɪpɪg a, nɪpɪg kape nokieiyen. Kɪni yor wok mɪnə kape hae pris, mɪne mobael mɪnə kɪmnasarkəp. Kɪni Pita ramərəer iriə mɪriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

18:5: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

*

18:6: Tukmə ror nɪpɪg Yesu rɪmɪni mə “Yo e” iriə

kɪmiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarɪen e “Yo e” ye nəgkiarɪen kapə nəmə Gris ramhen əmə kɪn nhag Kughen yame ramarhaktə, to kɪpəh nɪniyen.

18:6: Rev 1:17

18:8: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

† 18:9: Ruini məkneikɪn ye Jon 17:12.

18:11: Mat 20:22

‡ 18:14: Kaefas ruini ta

nəgkiarɪen e ye Jon 11:49-51.

19 Ye nīpīg a, hae pris rīmnaiyoh Yesu kīn narmamə minə kafan, minə naha nhagin yame In ramhājoun.

20 Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarīen ye nīmri narmamə ye tokrei tanə. Nīpīg m-fam, yakamhājoun narmamə ye nimə kape nofuginien, minə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikīn nəmə Isrel kasofugin ikīn. Yakpəh nerkwaigien kīn nar kīrik.

21 ? Rhawor nakamaiyoh məkneikīn Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə minə kimnasərig kafak nəgkiarīen. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

22 Yesu rəgkiar məknakīn, mobael kīrik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərīp nīkapīn, mīmə, “Nəgkiarīen e nakamni-pən tuk hae pris rīpəh nəmhenien.”^S

23 Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “? Rhawor e yakamni əmə nəgkiarīen yamə minə kisatuatuk kini nakamərīp nīkapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kīrik rīpəh nəmhenien, hanī.”

24 Məkneikīn Anas rher-pən Yesu rīvən məm hae pris e Kaeafas. Kīpəh nīrisin-ta-hanə-yen nərəus ye kwermīn mīr.

Pita ramni min mə reinein Yesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik mīn e ik yermamə kīrik kafan uə?”

Mərig Pita rīmə, “Nīkam. Pəh nien mə yo yermamə kīrik kafan.”

26 Məkneikīn, yorwok kīrik kape hae pris, in kwənərəus kīrik kape kwən a yame Pita rīmnərəu-ta nīmətīrgīn, rīmīni-pən tukun mə, “Rīkīk raməsīk mə yimnəm əmiru mīn apa yerki nəsimien.”

27 Mərig Pita rīmīni-pən tukun mīmə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikīn, man rəkakə.

Yesu rərer ye nīmri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Kini yenpīg-enpīg əgkap, kharaptərakīn Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kīrik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkīmīk, mīseinein nənien nəvīginien kape Pasova.

29 To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat rītərhav-pə, maiyoh əriə mīmə, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

30 Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rīmə kwən e rīpəh norien nar has, to yakhapəh nhakīrien mhaue kimīk.”

31 Mərig Paelat rīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīkam. Rhuvə mə takhakīr in mhavən. Rhuvə mə kimīə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmīen kapəmīə, mhavəhsi-pən narpīnien kīmīn.”

Mərig iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narpīnien kīmī yer-mamə mə tukraməkeikēi mīmha.”

^S 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapīr loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Təkpəh nīni-hah-yen Kughen minə nəmehuə minə kapəmīə.” 18:27: Jon 13:38 18:28: Jon 11:55

³² (Apa kupan, Yesu rimini mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiarjen kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rīvən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye nimrin, kini raiyoh In mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mimə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rimini-pən tukun mimə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimnor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak ripəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To ripimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihəh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptərkiniən Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarhəpə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkəikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarjen kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mimə, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

Paelat riviəhsi-pən narpiniən kimi Yesu mə tukraməkeikei mimhə (Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa.

³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisiniən. !Risn Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamə tiksni mamhəh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In.

² Kini khapik nəəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhəo kin, yame ramsigovin kəvəvhəo kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkəoh-pən kin kot əwhəo kirik yame ramsigovin kot kape king.

³ Kini masərer tukun, misərh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misərar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pəniən nar has kirik iran.”

* **18:32:** Yesu rimini mə tuksəsik in ye nai kamarkwəo kin. (Em-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpiniən kimi yermamə mə tukraməkeikei mimhə, khavəhsi-hakte in ye nai kamarkwəo kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3

18:36: Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mīṭərḥav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhīn, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən mīsəm, masokrən apomh mamhani mhama, “!Ḕsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Ḕsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, mīsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəmawə loa ramni mə In tukraməkeikei mīmḥə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarien a, rigin pik.

⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mīmə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarien kafan.

¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mīmə, “? Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarien kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavah nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehua minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhama, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mīmə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarien a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapier Ḕtən-əṭən Ikin. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien.

¹⁴ Ipaḥ yerkwaiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mīmə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhama, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Ḕsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “? Nəfrah? ? Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətəṛəkin-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətəṛəkin-pən In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

Kini kharəh Yesu mhavən.

¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota).

¹⁸ Ye kwənmhaan atuatur a in a, kimisarkwətəṛəkin haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətəṛəkin min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnəker ye kwerkwan.

19 Kini Paelat rini, kirai ta nægkiarién kirik, karkwətərəkín haktə ye nai kamarkwao kin. Nægkiarién a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.”

20 Kini nəmə Isrel khapsaah kímisəvheikin nægkiarién a, meinai ikin a, kímisarkwətərəkín haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nægkiarién a kímirai ye nægkiarién kape nəmə Isrel, mine ye nægkiarién kape nəmə Rom, mine ye nægkiarién kape nəmə Gris.

21 Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kímnhavən mhani-pən tuk Paelat mhama, “Takpəh níraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

22 Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobaél minə kímisəwhai neipən kape Yesu

23 Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərəkín-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapi kəfan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kímnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kəfan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien.

24 Mhani-pən tuk əriə minə mhama, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kəfan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nægkiarién ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai ireriə minə.

Kini misarukin daes tukun.”

(Sam 22:18)

Ror məkneikin, mobael minə kímisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kəfan mama

25 Kini nipiraovin kuas kímnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala.

26 Kini Yesu rarha-pən məm kəfan mama, mine yermamə kirik kəfan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kəfan mamə mə, “Pian əpə, kəfan en kwajikovə.”

27 Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kəfan en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kəfan.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

28 Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwakwə.” Rimini məkneikin mə tukror nægkiarién kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

29 Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikinher Yesu, mə tukrinim.

30 Kini rəpail əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kəfan, kini mimhə.

Mobaél kirik rimnhai nikar Yesu

31 Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kímnhapəh

19:19: Jon 19:14,21   19:20: Hib 13:12   19:21: Jon 19:14   19:24: Jon 19:28,36,37   19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18   *   19:28: Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.   19:28: Jon 17:4   19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4

nisorkeikeiyen mə nıprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kımnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprır-hoprır nihurisir, pəh irisir tukrhımhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta nıprairisir ye nai kamarkwao kin.

³² Kini mobael minə kımısəkupən mishoprır-hoprır nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu.

³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishoprırrien nihun.

³⁴ Mərig iriə kırık rımnhai əmə nıkarın kin kwenhao. Əmə aikin, nitawın mine nunu iran, iriu kwis kımıwaiyu mırətərhav ye nıkarın.

³⁵ (Kini kwən kırık rınamərəer ipakə tukun, məm narımnar minə e kin nımrın. Kini mamni-ərhav nəgkiarrien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kımıə mın takhani nəfrakisien iran).

³⁶ Narımnar minə e kımnhatərhav-pə misor nəgkiarrien kırık ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, "To iriə khapəh nishoprır-pırrien nıkəkrin kırık." (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*)

³⁷ Kini nəgkiarrien kırık mın ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kımıshai." (*Sek 12:10*)

Josef yemə Aramatia, mine Nikodimas, kımıwerkwaig kin nıprai Yesu
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kırık, nhagin e Josef, in yermamə kırık kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nırkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rımavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nıprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rıvən mırəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rımavən yenpig məm Yesu, in rıkwəsıg kin Josef. Mamrur nıtıp kırık rukwar kin monar piən piən mir e 'mir' mine 'alos.' Nıtıp a rıpam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kırərhəsi-ta nıprai Yesu, mırəuvrıg kin neipən kırık e 'linen.' Kini miwər-pən monar piən piən ye nıpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nınimien yermamə.

⁴¹ Kini ikin a kımırık haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kırık. Ye kwənmhaan a, kımnapnəpeinə ta ye nıpəg kapier tuk nınimien yermamə, mərig kıpəh hanə nınim-pənien yermamə kırık aikin.

⁴² Meinai tukəni rıkwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mırəmə tukrınım aihuaa əmə. Kini nıpəg kapier a yame kammım yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərhəhu-pən nıprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh mın

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampıgıg hanə, Meri e pian Magdala rımavən ye nəpəg kapier, kin məm mə kapier ehua yame kımukrai əswasıg-pən nıpəg kapier kin, kınəsok ta kin.

² Məkneikin, raiyu, mıserıg mıvən tuk Saemon Pita mine yermamə mın kırık kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mını-pən tuk ərıu mımə,

19:34: Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7   **19:36:** Jon 19: 24,28,37   **19:37:** Rev 1:7   **19:38:** Jon 7:13

† **19:39:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni "wan hundred litrai;" rəmhen kin toti fo kilo.   **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50   **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

“Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpəg kapier. Kini yakeinein mə rımnərəhu hiə nıpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik mın kape Yesu, kimiratərhav mıravən mə tukwəm nəpəg kapier.

⁴ Kimıwaiyu pik mıravən, mərig kwərə mir a kirik rımnaiyu məkupan mapitan kın Pita, mivən ye nəpəg kapier.

⁵ Kini mamrəmır, mıvaag-pən imə, məm neipən huvə mınə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kın kəkupən ramswiın. Mərig rıpəh nıvənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə mın, kini mauru-pən apa ye nıpəg kapier, məm neipən mınə a ramswiın.

⁷ Kini məm mın neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kın kupan. Neipən a, rıpəh nəmır-pənien tuk neipən tıksın yame kimuvrig Yesu kın; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən iki-pisın.

⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rımnaiyu məkupan ye Pita, in mın rımnauru-pən ye nıpəg kapier, məm narımnar mınə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rımırəgh mın ye nımhəyen.

⁹ (Ye nıpig a, iriu kırıpəh nırarkun-hanə-yen nıprai nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh mın ye nımhəyen).*

Meri e pian Magdala rımnəkupan məm Yesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimırarerig mıravən iməriu ikın,

¹¹ mərig Meri in rımnəger ipakə tuk nıpəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikın, məmırəmır, mıvaag-pən ye nəpəg kapier,

¹² məm agelo mir kırıru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən nıprai Yesu ikın. Kirik ramkwətə-pən a kimırəhu kapən kapə rıvən pən ikın; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nıhun rıvən pən ikın.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mırəmə, “Pian əpə. ? Nakamasək tuk naha?” Kini in rını-pən tuk əriu mımə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimırəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarrien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərəger aikin. Mərig in rıpəh nırkunien mə Yesu.

¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mımə, “Pian əpə. ? Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kın pa?”

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rını-pən tukun mımə, “Yemehuə. Tukmə ik nımırəh nıpran, mərəhu ikın pukaa, hajoun kın yo pəh yakvən mırəh.”

¹⁶ Kini Yesu rını-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikın Meri rarha-pən, məm, mokran apomh mımə, “Raboni.” (Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rını-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nıvənien tuk kafak Tata Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik mınə mını-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tata, kini In mın kapəmıə Tatə. In Kughen kafak, kini In mın kapəmıə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rımvən məm narmamə kape Yesu mınə, mını-pən tuk əriə mımə, “! Nəmə mınə əpə! Yımnəm Yermaru.” Kini məvsao kın naha nhagin yame Yesu rımını-pən tukun.

* **20:9:** Profesi e raməmır ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

Narmamə kape Yesu minə kimsəmə In
(*Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49*)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimsəmə fugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətapig tim tim, meinai kimnhagin kin nəmehua minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rimauə mərer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinyuən tukramarə tuk əmiə.”

²⁰ Kini mhajoun kwermən kin əriə, mine nikarən. Kimsəmə Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinyuən tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rimnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanimtanə.”

²² Rimini ta nəgkiarien e, mher əpu əriə, mīmə, “Havəh Nanmin kape Kughen.

²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpinien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpinien kapəriə.”

Tomas rimnəm Yesu kin nimrin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə.

²⁵ Kini in minə tiksin kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəmə Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nimrik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarən, mipini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh ninyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə nivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritarhav-pə mərer ye kwerkwan irəriə mīmə, “Nəmərinyuən tukramarə tuk əmiə.”

²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mīmə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfrakisien irak meinai ik nimnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimnor nimtətien minə ripsaah ye nimri kafan narmamə, yame kimnəpəh niraiyen ye nəkwəkwə e.

³¹ Mərig kimirai narimnar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nimraghien rerin.

21

Yesu rimnor nimtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33   **20:20:** Jon 16:19-22   **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26   **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2   **20:23:** Mat 16:19; 18:18
20:25: Mak 16:11   **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21   **20:27:** Luk 24:40   **20:28:** Rev 4:11   **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9   **20:30:** Jon 21:25   **20:31:** Jon 3:15; 19:35

¹ Kwasiḡ ikin ye narimnar minə e, Yesu riṯərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nıkar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In.

² Ye nıpiḡ a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, minə Tomas e kamokran kin kimə Didimas, minə Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, minə ji Sebedi mir, minə yermamə mir kiraru min kape Yesu.

³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Məriḡ khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; məriḡ kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Məriḡ iriə khamə, “Nıkam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksın.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapiḡ kəmam riṡsaah, riṡsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rəriḡ nəḡkiariən a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nıpiḡ a rimnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak.

⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nıməkrəkir, rəmhen kin wan hundred meta.†

⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapiḡ kəmam tiksın yamə minə nımnhavi, mhapiḡ mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehuə minə, iriə m-fam wan hundred fiṯi tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, məriḡ rimipəh neikus-eikusien.

¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin riṡpəh nəsikien mə tukrayoh In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənarkun ta mə In Yesu Yermaru.

¹³ Kini Yesu rimivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nıpiḡ Yesu rimamhə mamragh min, kini in a nıpiḡ yame ror kisısər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rimivəhsi-haktə nəriḡien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisısər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mimə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwırkun ta mə yakorkeikei pik İk.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.”

¹⁶ Kini marar maiyoh min in mimə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

* **21:1:** Lugun Galili, nhag pişin kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7 † **21:8:** Nəḡkiariən kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kin wan hundred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26 **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38

Kini in rini-pən tuk Yesu mīmə, “Ɔwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip mīnə.”

¹⁷ Kini marar maiyoh mīn yame ror kisīsər kin mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisīsər mīmə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip mīnə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpin nəgkiarīen mīni-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamaruə, nimivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin mīnə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuarū, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarīen e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mīni-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mīne yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwaiyu mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir mīnə kafam?”)‡

²¹ Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə mīn, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak mīnə mə yermamə a kape Yesu tukrivəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukrivəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mīmə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə mīn, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar mīnə e, kini miral-pən narimnar mīnə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawa kharkun mə nəgkiarīen mīnə e kasəfrakis.

Nəgkiarīen infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah mīn. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarīen ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to riphə nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkwə mīnə e aikin.

21:16: Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3   **21:17:** Jon 13:38   **21:19:** Jon 13:36; 2 Pita 1:14   ‡ **21:20:** Jon rimini nəgkiarīen e ye Jon 13:23, 25.   **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24
21:24: Jon 15:27   **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Luk rimirai nəkwəkəwə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkəwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, ni pran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkəwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nəkwəkəwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkəwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Nəkwəkəwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkəwə e mamni mimə niməhuak rimmhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nipərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nipərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkəwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfraksien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkəwə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien mine norien kafan

² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə.

³ Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rimmragh min ye nimhəyen kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rimmərer ye nimirirə nipig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimmamragh əfrakis ye nimhəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen.

⁴ Nipig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimməvsao ta kin kimi əmiə.

⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irəmiə kin nu, kini rīvəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nipig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nipig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”

7 Kini Yesu rĭmĭni-pĕn tuk  ria m , “Rĭmik pĭsin  m  In rav h nehu yen tuk n r huyen nĭpig mĭn  a. Mamerkwaig kin tuk  mi , mor  mi  m  takhap h nharkunien.

8 Kini m rig nĭpig Nanmĭn Rhak  tukru  ir mi , takhav h n saninien, mhani- rhav nhagik e Jerusalem, mhav n yerkwanu mĭn  fam ye Judia mĭne Sameria, mhav n yerkwanu mĭn  fam ye tanimtan .”

9 Yesu ruini ta, nĭpig iri  kisarha-p n han  mas m In, Kughen rĭv hsi ta In kin mĭv h in mhakt  mamv n ye neai. Aikin, napu  ruvrig  pĭs In.

10 Kasarha- terik ye napu , m kneikin, mis m yermam  mir kiraru neip n kap riu rhaw n kirau  maw rer iri  miri .

11 Mar ni mĭr m , “N m  Galili. ?Rhawor nakas rer m kneikin masarha fakt  ye napu ? Yesu e, Kughen rĭv hsi-ta In, mĭv h In muav n ye rao ye neai. In tukrĭrerig-p  mĭn r mhen  m  kin yame In rĭmnhakt  ai takt kun.”

Aposol mĭn  kimnhav h-si hakt  yermam  kirik m  tukrĭv h tamhek Judas

12 Aposol mĭn  kis ta ye takwar Olif, mis riw k k sk h  m *, mharerig mĭn mhav n Jerusalem.

13 Mhav n Jerusalem, kini misauru-p n ye nim  kirik mishakt  mhav n ye kw nmhaan kirik yame kimnas mir ikin kup n. Narĭmn  a: Pita, mĭn  Jon, mĭne Jemes, mĭne Andru, mĭne Filip, mĭne Tomas, mĭne Batalomiu, mĭne Matiu, mĭne Jemes, kwajikov  kape Alfeas, mĭne Saemon Selot†, mĭne Judas, kwajikov  kape Jemes.

14 Iri  nĭpiraovin tiksĭn mĭne Meri, nĭsin Yesu, mĭne naorahi Yesu mĭn  tiksĭn, iri  kasofugin iri  miri . Rikiri  kirikian   m . Nĭpig mĭn  fam, kasahuak.

15 Nĭpig tiksĭn ruau  muav n, narmam  yam  mĭne kishat ta ye Yesu kimnhau  kirikian . Iri  khapsaah kis mhen kin 120. Aikin, Pita r rer mam gkiar kimi  ria, mamni mĭm ,

16 “Kafak narmam  mĭn , n gkiarĭen kape Kughen tukram keikei mu  mor n fraksien kin. Apa kup n, Nanmĭn kape Kughen rĭmĭv hsi-p n n gkiarĭen kimi King Deved. King a rĭmĭrkuon m kup n mĭni- rhav m  kw n e Judas tukrĭkir narmam  mhav n kharapt r kin Yesu.‡ Kini n gkiarĭen e ruau  ai takt kun mĭnor n fraksien kin.

17 Apa kup n, Judas in kitaw  kirik; mamor wok kape Kughen kitaw  mĭn.

18 M rig rĭmnarar meighan-p n kin Yesu, mĭv h mane iran, kini en mĭv n mĭv h nĭmri nimoptan  kirik kin. Ikin aikin a, in rĭm vi  m wghan  teiĭ tipĭn nĭsinavin rĭt rhav.

19 Kini n m  Jerusalem kis rig nar a, kishen-p n nhag nimoptan  a mham , ‘Akeldama.’ Ye n gkiarĭen kap ri  nĭpran ramni mĭm  ‘Nĭt .’”

20 Kini Pita rĭmĭni mĭn m , “Ye Ol Sam n gkiarĭen kirik ramni mĭm , “P h kw nmhaan kafan tukram mir apn pig  m ; P h yermam  kirik tukrĭp h n mĭrĭen aikin.” (Sam 69:25)

“Kini n gkiarĭen kirik mĭn ramni m kneikin mĭm , “P h yarm  kirik tukru  mĭv h tamhekĭn mĭv h nehu yen.” (Sam 109:8)

21-22 Kini Pita rĭni mĭrpin mĭn mĭm , “Ror m kneikin m  tukas keikei mhav h-si hakt  yermam  mĭn kirik yame rĭmn m kin nĭmri n m  Yesu Yermaru rĭmamrigh mĭn ye mĭnh yen kafan m  tukrĭni- rhav m  Yesu In

1:7: Mak 13:32 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27 * 1:12: Ye n gkiarĭen kape n m  Gris, v. 12 ramni m , “Kĭmiseriwak ye nerwakien yame kimneighan kin m  tukeriwak ye nĭpig kape Sabat.” 1:12: Luk 24:50-53 † 1:13: Selot, nĭpran rĭm , “Yermam  ye kw n a yame rork kei m  tukher ye rhav kin namehu  kape Rom mĭn  apa Jerusalem.” 1:13: Mat 10:2-4 ‡ 1:16:  m-ru Sam 41:9.

rĭnnærer mĭn ye nĭmhøyen kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rĭnnaməriwək kĭmawə mĭn kupən, ye nĭpĭg yame Yesu rĭnnaməriwək kĭmawə mĭn. In rĭnnəm norien mĭnə a rĭrikakun ye nĭpĭg Jon Baptaes rĭnnamni-ərhav nægkiarĭen, muə meriaji-pə nĭpĭg yame Kughen rĭmĭvəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mĭvəh In mhaktə.”

²³ Kĭni iriə khani-ərhav nhag yermamə kĭraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kĭmə Basabas, kĭni kamni mĭn kĭmə Jastas. Kirik mĭn nhagin e Matias.

²⁴ Kĭni iriə mĭsəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakĭrkun rĭkĭmawə fam. Ik takasitu irəmawə mĭni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nĭmĭrpen ta kirik

²⁵ mə in tĭkrĭvəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rĭnnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.”

²⁶ Kĭni kĭmĭsəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapiet kĭraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrĭvəh neihuəyen a “aposol.” Kĭni nhag Matias rukrekin. Kĭni iriə kĭnnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kĭn aposol. Kĭni taktəkun ai rĭnor mĭn aposol iriə fam twelef.

2

Nanmĭn kape Kughen rĭnneiwayiu-pə

¹ Kĭni ai, ye nĭpĭg kape nəvĭginĭen ehuə kirik kamni kĭmə Pentekos,* narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu kĭnnhauə kĭrikianə.

² Məkneikin, kĭsəriĭg nar kĭrik rĭnkasi-pən ye napuə rəmhen kĭn nĭmətəg ramavən mĭvən apa imə a kasəmĭr ĩkĭn.

³ Aikĭn, iriə kĭsəm nar kĭrik rəmhen kĭn nap raməsĭə, məwhai neram nap reiwayiu irəriə m-fam.

⁴ Iriə m-fam, Nanmĭn kape Kughen rukwar irəriə. Kĭni mĭvəhsi-pən nĭrkunĭen kĭmĭ əriə kasəĭgiar ye nægkiarĭen ye tanə pĭsĭn pĭsĭn.

⁵ Kĭni ye nĭpĭg a, nəmə Isrel tĭksĭn yame kamhasĭai Kughen kĭnnhasi-pən ĩkĭn mĭnə fam ye tokrei tanə, mhauə mĭsəfugin e Jerusalem.

⁶ Nĭpĭg kĭmĭsəriĭg əriə kasəĭgiar ye nægkiarĭen ye tanə pĭsĭn pĭsĭn, narmamə khapsaah khauə mĭsəm kĭsakur meinai narmamə mĭnə fam kasəriĭg kamhani nægkiarĭen atuatuk kapəriə.

⁷ Kĭsakur pĭk kĭn nar a mhamə, “! Eh! Narmamə yamə mĭne kasəĭgiar məkneikin, məriĭg iriə nəmə Galili əmə.

⁸ ? Rhawor e kitawə m-fam kĭsəriĭg kasəĭgiar ye nægkiarĭen pĭsĭn pĭsĭn kapətawə?

⁹ Kitawə narmamə ĩkĭn pĭsĭn pĭsĭn. ĩkĭn e taktəkun narmamə Patia, mĭne narmamə Media, mĭne narmamə Elam, mĭne narmamə Mesopotemia, mĭne nəmə Judia, mĭne nəmə Kapadosia, mĭne nəmə Pontas, mĭne nəmə Tarki,

¹⁰ mĭne nəmə Frijia, mĭne nəmə Pamfilia, mĭne nəmə Ijip, mĭne nəmə Libia ĩpakə tuk Saerin, mĭnə nəmə Rom

¹¹ (yame iriə tĭksĭn nəmə Isrel atuatuk, kĭni tĭksĭn kĭnnhasi-pən ye tanĭntanə mĭnə mĭsəpəh narəyen kape nar iməriə ĩkĭn, mhauə mĭsəhuak kĭmĭ Kughen); mĭne nəmə Krit, mĭne nəmə Arebia. !Məriĭg kitawə m-fam kĭmĭsəriĭg əriə kasəĭgiar ye nægkiarĭen mĭnə fam kapətawə mamhani norien ehuə mĭnə yame Kughen ramor kĭmĭ ətawə!”

¹² Iriə kĭmĭsəriĭg kĭsakur pĭk kĭn rukrekin kapəriə kapə mĭsaiyoh əriə mĭnə kĭn nĭpran.

1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * **2:1:** Pentekos in nəvĭginĭen ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nĭpĭg yame kamni vi vi Kughen tuk nəvĭginĭen vi kape nəsimĭen. Kamor Nəvĭginĭen Kape Pasova, nĭpĭg fiĭti ai, kĭni ai kamor nəvĭginĭen ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

13 Mərig narmamə tıksin kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimnhoprai nıprai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəsəninien kimi nəməhuak minə

14 Aikin, Pita rimnərəer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehua mini-pən tuk narmamə minə mımə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmlə.

15 Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nıpig kape ninimien waen.]

16 Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mımə,

17 “Kughen rimini-ta mımə,

“Nıpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmiə minə tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarieren kafak.

Tamaruə kapəmiə minə mine nəwharu kapəmiə minə tuksəmrrəhav ye nəfrakisien.

18 Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine nıpiraovin,

pəh tukharkun nini-ərhavyen nəgkiarieren kafak.

19 Yo jakor nımtətien tıksin ye napuə mine ye tokrei tanə:

Nıtə tukraiyyu, nap tukruək, nehenap tukramənah.

20 Mırh tukripis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nıtə;
kwasig ikin, Nıpig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

21 Ye nıpig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mıragh əriə.” ” *(Joel 2:28-32)*

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

22 Kini Pita rimə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarieren e. Kimiə nakharkun huvə nımtatien minə pisin pisin yame Yesu rimnor ye nəsəninien kape Kughen, yame kimiə nımisəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rimnher-pə kin Yesu ruə.

23 Kughen rimirkun məkupən mə tukup In, kərəhu-pən In ye kwermimiyə. Kini kimiə nimnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni.

24 Mərig Kughen In rimirisin Yesu ye nəmhayen kape nımhayen, mor In rimragh min; meinai nımhayen rıpəh nəutənien mə to rıraprətəkın tim tim Yesu.

25 Rəmhen kin nəgkiarieren kirik yame King Daved rimini kupən. Rimnəgkiar iran mamni mımə,

“Nıpig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kirik rirkək tukror yo yakmir.

26 Ror pən, rikik raməgien pik mavəhsi haktə In.

Kini rikik ramərinu meinai yakirkun mə Kughen tukrīvəh mıragh nıprak.

27 Mərig In rıpəh nıpəhyen yo mə jakaməmir rerin ye nəkwai nımir.

Rıpəh nıpəhyen nıprak ramətıt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

28 In rimnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nıvənien mamarə huvə, kini mor yo rikik raməgien. Mərig in ai In ramarə kimru min.” ” *(Sam 16:8-11)*

29 Kini Pita rimə, “Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nəgkiarjen e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kiminim in. Təwk iran raməmır imətawə ikin maməmır təvir.

30 In profet kirik kape Kughen, kini rimirkun mə Kughen rimirpen ta mə kwənarəus kirik kafan tukruə min yermaru kirik rəmhen kin In.

31 Deved rimməm nar a tukraməkeikei muə mor nəfraksijen kin. In rimini mə Kristo, yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh min ye nimhəyen, kini tukripəh nipəhyen nanmin kafan raməmır rerin ye nəkwai nimir, kini nipran tukrəpəh nimətitiən.

32 Kughen rimmor Yesu ramragh min. Kini kimawə fam yimisəm kin nimirimawə, mamhani-ərhav nar a.

33 Kughen e In Rimni, in rimivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwtə ye nikarin, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimin, rəmhen kin yame rimirpen ta kupən. Kini narimnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmin Rhakə ramor kimi atawə.

34 King Deved in rimipəh nivəniən ye neai, mərig in əmə rimini nəgkiarjen e mə,

“ Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Əkwətə-pən ye kwermik matuk

35 Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ” (Sam 110:1)

36 Kini Pita rirpin mīmə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rimmor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”

37 Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksin ?jakshawor-pən iran mine?”

38 Kini Pita rimini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi əmiə.

39 Kughen rimirpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpihauə. Nirpenien e raməmır ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rimmokrən kin əriə.”

40 Kini Pita rimini-ərhav min nəgkiarjen ripsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mīmə, “!Takasəkeikei misəta ye nəmə hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh Kughen tukripəh nivəhsi-preyen narpinien kimi əmiə!”

41 Kini narmamə yamə mine kimmhəni nəfraksijen iran, kimisor baptaes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimmhauə mhakwasig kin narmamə yamə minə kishatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

42 Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagien kape aposol minə, mamhavəh Nəviginien Rhakə†, misəhuak. Rikiriə riskai mə tukasəkeikei misor narimnar minə a.

43 Kini Kughen rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə tuk norien nimitətiən ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin.

44 Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiriə ragien tuk nəvraiyeən kapəriə nautə kimi iriə minə tiksin,

2:29: 1 King 2:10   2:30: 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11   2:31: Sam 16:10   2:33: Wok 5:32; 7:55-56   2:36: Wok 5:30-31   2:39: Aes 57:19   2:41: Wok 2:47; 4:4   † 2:42: Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəviginien məknakin, rikiriə tukraməsik In.   2:42: Wok 20:7   2:44: Wok 4:32-35

⁴⁵ rəmhen kin tukmæ yermamæ kirik kafan nar kirik rirkæk, kini kirik rəvrai kafan nautæ, mivəh mane iran, kini masitu iran.

⁴⁶ Nipig minæ fam iriæ kasofugin ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, rikiria kirikianæ. Kasəvigin ye nəkwai nimæ kapəriæ, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minæ fam, nərigien kapəriæ reiwaiyu, kini masagien,

⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamæ kamhani vivi əriæ tuk norien kapəriæ. Kini nipig minæ fam Kughen ravəh miragh narmamæ mamofugin əriæ ye kwhen kapəriæ.

3

Yermamə yame nihun raha, rhekimter meriwək

¹ Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minæ Jon iriu kimiweriwək miravən ye nəkwai Nimæ Ehuæ kape Kughen.

² Yermamæ kirik raməmīr aikin, nihun rahas rimnor hanæ. Nipig minæ fam in minæ tiksin kharəh in mamhavən ye kwəruæ kape Nimæ Ehuæ kape Kughen. Kwəruæ a kamni kimæ “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamæ yamæ mine kisauru-pən ye nəkwai nimæ.

³ Nipig in rəm Pita mine Jon kaweriwək miravən mæ tukwauru-pən ye nəkwai nimæ, in rimnaiyoh əriu kin mane.

⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimæ, “Arha-pə atuaturuk məm əmru.”

⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mæ tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mimæ, “Yo, kafak mane* rirkæk. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemæ Nasaret, yakamni-pre tuk ik mæ takhekimter məriwək.”

⁷ Kini Pita rivəh kwermīn matuk, masitu iran mæ tukrərer, taktəkun əmæ nihun mir kirahuvə.

⁸ Rivia haktæ, məriwək mamavən. Mamkwasig kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimæ Ehuæ kape Kughen. In rimnəriwək, mavihaktæ-vihaktæ, maməgnəgin Kughen.

⁹ Kini narmamæ fam kisəm kwən a rameriwək, maməgnəgin Kughen,

¹⁰ kharkun mæ kwən ai nipig m-fam ramawə kin mane ye kwəruæ ye Nimæ Ehuæ kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanæ kwermi Pita mine Jon, narmamæ kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauæ a karharer ikin, ye kwənmhaan kirik kamni kimæ Vranda kape King Solomon.

¹² Kini Pita rəm narmamæ minæ a, mini-pən tuk əriæ mimæ, “Nəmæ Isrel. ? Rhawor naksakur pik kin nar e? ? Rhawor naksətamæ pik irəmru? ? Kimiæ nakhamæ ta kimru yerpilig kini mirarkun nor-huvəyen yermamæ e raməriwək ye nəsaninien əmæ kapəmru uə? !Nikam!

¹³ Kughen kape kaha minæ tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rimnor nar e. In pisin əmæ rimivəh-si haktæ yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmæ e nimnhavəhsi-pən In rərer ye nimri namasur minæ kape gavman. Ye nipig ai, Paelat rimnamni pawk mæ tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mæ tukhopni In.†

2:47: Wok 6:7; 11:21   3:4: Wok 14:9   * 3:6: Pita rima, “Silva mine gol rirkæk tuk yo,” mərig nipran rima, “Kafak mane rirkæk.”   3:6: Wok 4:10; 16:18   † 3:13: Swaturuk pisin kirik tuk nukreikienien nəgkarien ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.”   3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23

14 Nakwənhaukrekin-pən nĭmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukrĭrisin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə.

15 Ye nərĭgien a, kimiə nĭmishopni yermamə a in nuknei nĭmraghien. Mərig kwasig ĭkin, Kughen rĭmnor In rĭmragh mĭn. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien.

16 Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rĭnəsanĭn meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsənĭnien kape Yesu, mine nhatətəyən yame Kughen rĭmĭvəhsi-pə kimi əmawə yame rĭmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

17 “Yo mĭnə tiksin, yakĭrkun mə nĭmsor narĭmnar mĭnə e kimiə namehua kapəmiə mĭnə ye nətəwaoyen kapəmiə.

18 Ror pən, nəgkiarĭen yame Kughen rĭmĭni kupən, ruauə mĭnor nəfrakisien kin. Nəgkiarĭen kape profet kafan mĭnə kupən rĭmĭni ta mĭmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmħəyən.

19 !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərĭgien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrĭvəhsi ta narpĭnien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napĭsien.

20 Kini In tukrher-pə mĭn kin Kristo tukrĭrerĭg-pə mĭn, yame Kughen rĭmĭrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu.

21 Mərig Yesu tukraməmĭr ye neai meriaji nĭpig yame Kughen tukror huvə narĭmnar fam rəmhen kin yame Kughen rĭmĭni ta tuk profet rhakə kafan mĭnə kupən,

22 meinai Moses rĭmĭni mĭmə,

“Kughen Yermaru tukrĭvəh-si haktə profet kĭrik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kĭrik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarĭen kafan mĭsor nəkwān.

23 Narmamə yamə mine khapəh nisətərigĭen kin nəgkiarĭen kafan, Kughen tukror narpĭnien ehuə kimi əriə.”

(Dut 18:15-16)

24 Kini Pita rĭrpin nəgkiarĭen mĭmə, “Kini profet mĭnə mĭn tiksin kimnhani mĭn nəgkiarĭen a. Rĭrikakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig ĭriə kasəgkiar kin narĭmnar mĭnə ai taktəkun.

25 Nĭrpenĭen yame Kughen rĭmĭni kupən tuk profet kafan mĭnə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmĭr ye promes yame Kughen rĭmĭni ta tuk kaha mĭnə kapəmiə kupən. Nəgkiarĭen yame Kughen rĭmĭvəhsi-pən kimi Ebrahim mĭmə,

“Kwənərəus kafam tukrĭvəhsi-pən nĭhuvəyən kimi narmamə fam ye tanĭmtanə.”

(Jen 22:18)

26 “Rəri-pən nəgkiarĭen a, Kughen rĭmnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nĭvəhsi-preyən nĭhuvəyən kimi əmiə məkupən, mĭmə taksarar ye nərĭgien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

1 Pita mĭne Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris mĭnə, mine yamehuə kape mobael yamə mĭne kasarha tuk Nĭmə ehuə kape Kughen, mĭne Sadusi mĭnə, khaus mhatərhav-pə.

2 ĭriə, niemha rhai pik əriə meinai ĭriu kimĭranĭərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rĭmamhə mĭmragh mĭn mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh mĭn ye nĭmhəyən kapəriə.

3 Məkneikin, kharaptəəkĭn əriu, mərig rĭnenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rĭkwamer kin tuksəm əpu əriu.

4 Kini mærig, narmamæ khapsaah kisærig nægkiarĭen kapæriu, mamhani næfrakisien iran. Næmæhuak minæ kimmhapsaah, iriæ fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawærer ye nimri kaonsel

5 Kæni rikwamer kin, namehuæ minæ kape næmæ Isrel, mine næwharu minæ kapæriæ minæ, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem.

6 Misofugin iriæ hæ pris kapæriæ, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamæ tiksĭn yame iriæ kwænæraus kape hæ pris.

7 Misor Pita mine Jon kawærer ye nimriæ, misaiyoh æriu mhamæ, “? Nakaravæh nhag pa e mawor huvæ yermamæ e kin?”

8 Aikin, Nanmin Rhakæ reiwaiyu-pæn ye Pita. Kini Pita rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Namehuæ kape næmæ Isrel, mine næhuaru minæ,

9 tukmæ ror kimiæ naksarkut mæ taksarhakin-pæ ru iræmru mæ kwæn yame niĭhun rimnahas rimivæh hiæ nihuvæyen- mæ yimiwhawor-pæn iran mine mawor huvæ niĭhun.

10 Kini kimiæ næmæ Isrel minæ fam takasækeikei mharkun mæ kwæn e yame niĭhun ruahuvæ ta, ramærer ækupæn iræmiæ ye næsanĭnien æmæ ye nhag Yesu Kristo, yemæ Nasaret. In e Yesu yame kimiæ nimisæsik-pæn In ye nai kamarkwao kin. In rimhæ, mærig Kughen rimivæh miragh min In.

11 Yesu a In a Nækwækwæ kape Kughen rimini ta mimæ,
 “Sæpaag e, yame narmamæ kape nævhirækinien nimæ kimisarakin,
 mærig Kughen rimmor in ruauæ Sæpaag huvæ yame tukrækir mækupæn.”
(Sam 118:22)

12 “Kini yermamæ kirik rirkæk ye tokrei tanæ e yame rirkun niivæh-miraghien ætawæ, meinai Kughen tukramækeikei miivæh miragh ætawæ ye nhag Yesu Kristo pisin æmæ.”

13 Narmamæ kape kaonsel minæ kimisæm mæ Pita mine Jon yermamæ apnapig mir æmæ, kimirapæh niwor-pawk-ien skul, mærig kimiwætgha kin nægkiarĭen. Kini iriæ kisakur kin nirkunien kapæriu, kini mharkun mæ iriæ kimiwæriwak irisir Yesu.

14 Kini iriæ to khapæh nhaniyen nar kirik mærig in ai kimisæm yermamæ a yame niĭhun ruahuvæ ta, ramærer ye nimriæ.

15 Kini iriæ khani-pæn tuk ærisir mhamæ irisir tukrhap a ye kwænmhaan kape kaonsel pæh iriæ æmæ tuksægkiar.

16 Kini iriæ kimmharkun tuk æriæ minæ mhamæ, “?Tukshawor nar mir a? Næmæ Jerusalem kwænmarkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwæn a. In rehua pik; kitawæ to khapæh nhaniyen mæ neikuøyen.

17 Pæh khani-æhu nævsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mæ tukripæh nirini-minien nhag Yesu.”

18 Kini ai, narmamæ kape kaonsel minæ kisokræn kin Pita mine Jon mæ tukravæn min imæ. Kini mhani-æhu æriu mæ tukripæh min niraniyen nhag Yesu, mine niwhajounien narmamæ kin.

19 Kini iriæ kræni-pæn tuk æriæ miræmæ, “Nikam. Kimiæ taksækir mæ ratuatuk ye nimri Kughen mæ jakwor nækwai Kughen, uæ mæ jakwor nækwaimiæ.

20 Mærig kimru jakrapæh niwapnapigien. Kimru jakawækeikei miræni-ærhav narimnar a yame kimru yimiwæm ye nimrimru, mine yame yimwærig kin nimætirgimru.”

21 Kini kaonsel rimini-pæn min tuk Pita mine Jon mæ iriæ tukhavæhsi-pæn narpinien kirik kimi æriu tukmæ iriæ kawækeikei mæ tukarani-ærhav Yesu kimi narmamæ; kini tuksher yerhav kin æriu. Kimisher yerhav kin æriu

meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nımtətien yame rımnor

²² ye kwən a yame nihun rahas rımnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rınapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriü kirarerig-pən mın tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə.

²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nımnor neai mine nımoptanə mine tahik, mine narımnar minə fam yame kasəmır ye tokrei tanə.

²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rımini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmın Kafam mımə,

“?Rhawor nəmə tanımtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e?
Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen kini mamhani hah mın Kristo yame In rımirpen In.’ ” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nımirpen.

²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nımir ta ye nəsaninien mine nırkunien kafam kupən.

²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei məmərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavyen nəgkiarien kafam.

³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə, kini mor nımtətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nımə yame kimnasəmır ikin rikiu-kiu. Kini Nanmın Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to rıpəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam.

³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmın aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermar kapətawə. In rımımrəgh mın ye nımhəyen kafan.” Kini Kughen rıvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nımoptanə, uə kapəriə aikin nımə, kasəvrai mamhavəh mane iran,

³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimmnarha apa tana kirik kamni kimə Saepnas. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)

³⁷ Kwən a rimməvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə.

² Kwən a rimirəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaiḡ kin nipərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərəkin nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a?”

⁴ Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nimmor salem kin, mane iran raməmir əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin.

⁶ Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisisar ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta.

⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Ihə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwəhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan.

¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nimtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimir narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.”

¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə.

¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu.

15 Aposol minə kimisor nımtətien rıpsaah. Narmamə khapık kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərahı-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nıkar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmın tukrırəh-pıkin əriə tıksın, kısısanın.

16 Kini narmamə khapsaah mın yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kımnhapık narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmın has ramamır irəriə, mhapık əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

17 Kini hae pris mine in minə tıksın ye kwheh kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə.

18 Misarar mharaptəkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus.

19 Kini yenaiyu, agelo kırık kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikır əriə mhatərhav.

20 Mini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kın nımraghien rerin kimi narmamə.”

21 Aikin, aposol minə kisor nəkwən. Yenpıg-enpıg əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tıksın kısıkrən kın nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarieren rıvən apa kalabus mə tukher-pə kın aposol minə mə tukhauə misərer ye nımriəriə.

22 Mərig nıpıg mobael minə kımnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə,

23 “Yımnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapıg rətapıg tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nıpıg yımisəhitə, misəm yermamə rırkək a imə.”

24 Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kısırığ nəgkiarieren a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “? Naha nhagin tukruə mın?”

25 Kini yermamə kırık rıtərhav-pə, mını-pən tuk əriə mımə, “!Eh! !Narmamə minə e nımnhapık-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!”

26 Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rımıkir kafan narmamə minə, mhavən mhapık aposol minə mhauə. Mərig kımnhapəh nısəkəkiniən əriə, meınai khamə ta tukmə kısıəkəkın əriə, narmamə apnapıg kısısik əriə kın kapier apıg.

27 Kımnhapık aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nımri kaonsel. Kini hae pris rımıaiyoh əriə mımə,

28 “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarieren kapəmıə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kımawə yımıshopni Yesu.”

29 Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kımawə jakəsəkıkei misor nəkwai Kughen. Kımawə yakhapəh nısorien nəkwai yermamə.

30 Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kın mıshopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rımınor In rımıragh mın.

31 Kini Kughen rımıvəhsi-haktə In ramkwətə ye nıkarın matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rımınor məknakin mə tukror swatuk

mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigen kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.

³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rivəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kazor nəkwai Kughen.

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamhə.

³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimir kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.”

³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a.

³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo hundred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwən kafan ruirkək ta.

³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə.

³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kazor, to kape yermamə əmə, tukrirəkək.

³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksarkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhyen tuk nhaniyen nhag Yesu.

⁴² Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarhahuvəyen tuk nipiəwharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”

² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhaū misəwhai əmə narimnar*.”

³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a;

5:31: Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2   5:36: Wok 21:38   5:40: Wok 4:18   5:41: Mat

5:10-12; 1 Pita 4:13   6:1: Wok 4:35   * 6:2: Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

4 kɪni pəh kɪmawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

5 Kisərig nəgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kɪni Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel.

6 Kɪni iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimri aposol minə. Kɪni aposol minə kasəruhu-pən kwermiriə ye kapərhia kapə, misəhuak-pən irəriə.

7 Kɪni narmamə kape Yesu kimmhəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kɪni narmamə kape Yesu e Jerusalem kimmhəpsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khəpsaah kimmishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksɪn kimmharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

8 Kɪni Steven, in kwən kirik yame Kughen rɪvəhsi-pən nəsaninien mine niहुəvəyen kɪmin, kɪni in ramor pik nɪmtətien ye nimri narmamə.

9 Mərig nəmə Isrel tiksɪn kape nukwao kirik kamni kɪmə “Friman,” kasəməkɪn Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimmhəuə misotgoh kimi Steven.

10 Mərig Nanmin Rhakə rɪvəhsi-pən nɪrkunien kimi Steven. Nɪpig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

11 Kasəməkɪn in, mhavən misərok narmamə tiksɪn mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kɪmisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen.

12 Kɪni nəgkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkɪn min Steven. Kimmhəvən mharaptəəkɪn in. Mharəh mhəuə misərer ye nimri kaonsel.

13 Mhakir min narmamə tiksɪn mhəuə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimmhəni mhamə, “Nɪpig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses.

14 Yimisərig min ramni mɪmə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kɪni mukreikin narəyen yame Moses rimnəruhu kimi atawə apa kupən.’”

15 Kamhəni hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kɪmisarha-pən misəm Steven meinai nimrin rukreikin məmhen kin nimri agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

1 Kɪni ai, hae pris raiyoh-pən Steven mɪmə, “?Rhəwor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

2 Kɪni Steven rini-pən mɪmə, “Tatə minə, mine yo minə tiksɪn, sətərig kin yo. Kughen yame yerpɪrig In riməuə tuk kaha kapətawə Ebraham. Aikin, Ebraham rimipəh nɪvən-hənəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemɪə.

3 Kɪni Kughen rini-pən tukun mɪmə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mɪvən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’

(Jen 12:1)

4 Məkneikin, Ebraham rəta apa Koldia mɪvən marə apa Haran. Nɪpig ramarə aikin a, kɪni rimni rimhə, kɪni Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisərə ikin mhəuə miseraji-pə ai taktəkun.

⁵ Ebrahim rīmauā aikin, mærig Kughen rīpəh hanə nərāiyen nīmoptanə kīrik kīmin. Kafan nīmoptanə rīrkək pawk, mærig Kughen rīmini ta mə tukrīpiaməkeikei mīvəhsi-pən fam nīmoptanə e kīmin. Kīni rīmə, 'Nīmoptanə fam e kafam mīne kape kwənərəus kafam.' Mærig ye nīpig a, Ebrahim, tini rīrkək.

⁶ Nægkiarien yame Kughen rīmini-pən tukun rīmini mīmə, 'Mærig kwənərəus kafam mīnə tukhavən mīsarə ye tanə pīsīn. Iriə yor atuə kīn əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mītə əriə mhavən mīseriaji newk fo handred.

⁷ Mærig Yo, jakor narpinien kīmi nəmə kasərik mītə əriə. Kīni ai, kwənərəus kafam mīnə tuksəta ye tanə a, mharerig mhauə eikīn e, mīsəhuak kīmi Yo.' (*Jen 15:13,14*)

⁸ Kīni Steven rīrpin nægkiarien mīmə, "Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmə In tukrarha huvə tukəriə. Kīni mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpīkwarīen, ror nīmātāien kīn mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nīpig Ēbrahim rīrəh kwajīkovə kafan Aesak, kīni ye nīpig yame ror eit kīn, rəsīg-pən. Kwasīg ikīn, Jekob rəsīg-pən kwajīkovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə."

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnher-pən pawk kīn Josef, mærig kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmisəpəh in

⁹ Kīni Steven rīrpin mīmə, "Kaha tu mīnə kapətawə kīmisəməkīn naorahiriə e Josef, mīseighan-pən kīn in kīmi nəmə Ijip mə tukror atuə kīn kape nəmə Ijip. Mærig Kughen rīmnarha huvə tukun,

¹⁰ kīni mīvəh mīrəgh in ye narə-ororien kafan. Kīni mīvəhsi-pən nīrkunien kīmin. Nīpig Josef rərer ye nīmri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mīvəhsi-haktə in mīmə in yamehuə kīrik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mīne nautə kafan.

¹¹ Nīpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mīne Kenan. Kaha kapətawə mīnə, nəriə nəvīginien rīmīrkək, kasərig raha.

¹² Kīni mærig rīmriə Jekob rərig mə nəvīginien apa Ijip, kīni rher-pən kīn kaha kapətawə mīnə khavən aikin, in e nīrikakunien kapəriə kīmnhavən Ijip.

¹³ Kīni, kwasīg ikīn, iriə khavən mīn, Josef rəsīk əpu in kīmi piauni mīnə. Kīni yermaru kape nəmə Ijip rəm rīrkun kwənərəus kape Josef.

¹⁴ Kīni Josef rher-pən nægkiarien kīmi rīmni Jekob mīne kafan mīnə tīksin tukhauə mīsarə iriə mīn. Iriə fam seventi faef.

¹⁵ Məkneikīn Jekob rəsok pīhiu mīvən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mīne kaha kapətawə mīnə kīmnhamhə aikin.

¹⁶ Kwasīg ikīn, kīmīrəh nīkīkririə kīrerig khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmriin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor."

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnher-pən pawk kīn Moses, mærig kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmisəpəh in

¹⁷ Kīni Steven rarar mīni mīn mīmə, "Kīmisarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nægkiarien yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmi Ebrahim tukruə mor nəfrakīsien kīn. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kīmnhauə mhapsaah apa Ijip.

18 Kimisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef rua rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip.

19 In mamor has pən pik kimi kaha tu minə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kiseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə minə, pəh khamhə.

20 “Ye nipiğ atuatak a, Moses rimnarha. Mor kwən huvə kin.* Rimni mine nisini kwerkwaig kin ye nəkwai nimə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kisisar.

21 Mərig nipiğ iriu kwapitan kin in mə tukrimhə, piakəskəh kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kini mirəh mivən, mamrhi rəmhen kin tini atuatak.

22 Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nəmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

23 “Kini nipiğ Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narimnə iman e nəmə Isrel.

24 Rarar mivən məm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rimavən, məsitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai.

25 (Moses, rikin rimoh məta nəmə iman ikin tukşam kharkun mə Kughen rimnher-pən kin in mə tukripik ta əriə ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mərig iriə kisəm, khapəh nharkunien).

26 Kəni rikwamer kin, Moses rua məm yemə Isrel mir kiraru karauh əriu minə. Kini in rivan mə tukrini-əhu əriu mīmə, ‘Ah! Kimiru piaumiru minə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmiru minə?’

27 “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mini-pən tukun mīmə, ?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?

28 ?Nakmə takhopni min yo rəmhen kin yame nimnhopni yemə Ijip a e niav uə?”

(Eks 2:14)

29 Nipiğ Moses rərig nəgkiarrien a, rigin, marar map. Map a Ijip mivən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mirəh kwajikovə kafan mir aikin a.

30 “Newk foti ruə mivən, nipiğ kirik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritərhav-pə tukun aikin.

31 Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiarrien kape Kughen ramni mīmə,

32 “Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mine Aesak, mine Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rimnərig nəgkiarrien a, rətəmmim, migin pik kin nivag-pənien.

33 “Kini Kughen rini-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhən e nakamərer ikin in ramərhakə.

34 Yo yaknəm ta mə kafak narmamə minə apa Ijip kasərig raha pik. Kini yakamərig mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrərig mivən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

35 Kini Steven rirpin mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kimisapəh miseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Mərig Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rimnher-pə kin agelo yame rimitərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap

7:18: Eks 1:7-8   7:19: Eks 1:11-22   * 7:20: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarrien ye v. 20, in e, “Moses rimnarha, in kwajikovə huvə kirik ye nimri Kughen.”   7:20: Eks 2:2   7:21: Eks 2:3-10   7:24: Eks 2:11-15   7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4

ramuək iran, mə tukrīvəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh miragh əriə.

³⁶ Moses a rimnor nimtətien minə tiksin nipiḡ rimnamkir nəmə Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si†, mamhauə ye tipəvsik.

³⁷ “In e Moses min yame rimini-pən tuk nəmə Isrel mimə, ‘Kughen tukrīvəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yame rimivəh-si haktə yo. Profet a in kimiə əmə kirik.’ *(Dut 18:15)*

³⁸ Moses əmə e in e rimnamarə iriə nəmə Isrel nipiḡ kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rimnamarə iriə kaha tu minə kapətawə; ye nipiḡ a agelo kirik kapə Kughen rimauə məḡkiar kimin ye tukwəs e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəh-si-pən əmə nəḡkiarien miragh kimin, mə tukruə mivəh-si-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min əpa Ijip.

⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksin kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə əpa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ *(Eks 32:1)*

⁴¹ Kini ye nipiḡ a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginiən ehuə kirik, rikiriə rimnagiən tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin.

⁴² Məkneikin, Kughen tukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mimə,

“!Nəmə Isrel! Kimiə nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipiḡ minə fam kimiə nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimie naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmiə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmiə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmiə takasarə əpa isok,’ *(Amos 5:25)*
taksarə əpa Babilon, ye nikarın pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein nıprai nəḡkiarien e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Nipiḡ kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrīvhirəkin; kini Moses rimnor atuatur ye nirkunien yame Kughen rimivəh-si-pən kimin.

⁴⁵ Kwasiḡ ikin, nipiḡ Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəh-si-ta tanə ye kwermiriə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmır meriaji-pə nipiḡ kape King Deved.

⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mimə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei miphə yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ *(2 Saml 7:1-16)*

⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin.

- 48 Mərig Kughen, In yerpırig pik. Rıpəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhırəkin. Rəmhen kin nəgkiarın kape profet yame rımını mımə,
 49 “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.
 ?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikın? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapıs ikın?
 50 Hani-pə tuk Yo. ?Pa rımmor narımmar fam? Yo pısın əmə yımmor narımmar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kımısəpəh profet mınə fam yamə mine Kughen rımmher-pə kin əriə

51 Kini Steven rarar mını-pən tuk əriə mımə, “! Ah! Kapəmiə kapə riskai pik. Kapəmiə nərigien rəpıgnap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kımıə nakhapəh nisorkəikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kımıə naksəmhen kin kaha kapəmiə mınə kupən. Nakasətapıg əmə kin Nanmın Rhakə nıpig mınə fam.

52 Profet mınə kupən kımnhani-ərhav nəgkiarın kape Kughen, mərig kaha kapəmiə mınə kımısor has pən kimi əriə fam. Mishopni mın profet mınə kupən yamə mine kımnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kımıə mın nakaseikuə mhakuraopən ye nımetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni.

53 Kımıə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo mınə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kımıə nakhapəh nisorien nəkwən.”

Iriə kımısarkwhopni Steven

54 Steven rımnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel mınə kımısərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun.

55 Mərig Steven, Nanmın kape Kughen rukwar iran. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nıkhakien kape Kughen; kini məm mın Yesu ramkwətə ye nıkarın matuk.

56 Kini mını-pən tuk əriə mımə, “Səmru. Yakaməm napuə rımnəkwaq, mə Ji Yermamə ramərəy ye nıkar Kughen matuk.” ‡

57 Kini namehuə kape kaonsel mınə khasısıgın nımətırgırıə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun.

58 Mharaptərəkin in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwanu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kımnhani hah Steven kımısəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kırık nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapiar apıg.

59 Kasəsik Steven kin kapiar, raməhuak mamni mımə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermım.” §

60 Mənimkur mokrən ehua mımə, “Yermaru, takpəh narpınien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rımını fam nəgkiarın a, kini mıməhə.

8

1-2 Kini Sol ramərəy əmə rıkin ragien mə iriə kımışopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak mınə

Kini nəməhuak mınə tıksın khauə mharəh nıprai Steven mharəh mhavən mhanım, kini misəsək pik tukun. Rırıkakun ye nıpig a, Sol mine in mınə tıksın kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak mınə apa Jerusalem. Misəkota əriə

7:51: Aes 63:10   7:52: Mat 23:31   7:55: Sam 110:1   ‡ 7:56: Daniel mın rımməm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərəy ye nıkar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § 7:59: Yesu rərəhu-pən nanmın ye kwermi Kughen ye Luk 23:46.   7:60: Luk 23:34

kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksin apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem.

³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nīpiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu.

⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirən.

⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmtətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in.

⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətəpər. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriaə rahas, iriə khapsaah khahuvə min.

⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiririə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmtətien ye norien kape yarmhə minə, ye nimirə nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mimə in yamehuə kirik.

¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’”

¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nīmtətien yamə mine in ramor.

¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə.

¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmtətien yamə mine Filip rimmor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nīpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə.

¹⁵ Nīpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimmor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pəniən tuk əriə).

¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rimməm mə Nanmin kape Kughen rīmavən ye nīmraghien kape narmamə nīpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rīpik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu

¹⁹ maməkeikei kimi əriu mimə, “Takravəhsi-pə min nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Məriḡ Pita rəḡkiar-pən skai kimin mīmə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mirkək kimiru min takravən ye nap ehua! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nimirī nihuvəyən a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə?”

²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nimirī Kughen.

²² Takaməkeikei marar ye nəriḡien kafam tuk təvhəḡə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nəriḡien has kafam.

²³ Yakaməm nipiḡ minə fam nakəməkīn narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rimnəruk əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəḡkiarien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor; kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mwəriwək mrareriḡ miravən Jerusalem. Nipiḡ kiravən, mirani-ərhav Nəḡkiarien Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rimnəḡkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nipiḡ kirik, əgelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mini-pən tukun mīmə, “Takhekimter; məri-pən swatuk e ye tipəvsik, yame ripis e Jerusalem muə mipis apa Gasa.”

²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehua kape nəmə Itiopia, nhəḡin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehua ai. In ruavən ta apa Jerusalem minəhuak.

²⁸ Rimavən məhuak-ta apa Jerusalem, mireriḡ minamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai.

²⁹ Kini Nanmin Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Təkvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rimirai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun niprai nəḡkiarien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rimə, “Tukmə yermamə kirik rəhprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min.

³² Nəḡkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nipiḡ kimnəkis nimirin

Məriḡ in rapəh nəḡkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, məriḡ in ai kivəhsi-ta nimiraghien kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhəḡin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?”

³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəḡkiarien kirikianə əmə yame riməvheikin minamni-pən Nəḡkiarien Huvə kape Yesu kimin.

* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mīrauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mīmə, “Ɛm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nīkam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran.

³⁹ Kweiwaiyu mwərer mīn ye tame nu, məkneikin Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kini yamehuə a rīpəh mīn nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mīvən apa yerkwanu mīnə mamni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu, mīvən mīvən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rīnnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpig a, Sol rīnnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhopni əria. Marar, mīvən məm hae pris

² maiyoh-pən in mə tukrīrai nəkwəkwə kirik rīvən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnāpig narman uə nīpiraovin, tukrīraptərəkīn əria, mīpik əria mīhauə apa Jerusalem.

³ Nīpig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pən in.

⁴ In rīmamīr, mərig nəgkiarīen kirik ramni mīmə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.

⁶ Mərig takhekīnter, mīvən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mīnə.”

⁷ Narmamə yamə mīnə kamhakwasīg kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnāpig meinaī kisərig pawk nəgkiarīen a, mərig khapəh nisəmīen yer-mamə kirik.

⁸ Kini Sol rhekīnter mīn, mərha, məm rīpəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakīr in mhavən apa Damaskes.

⁹ Kini ramamīr nīpig kisisər, nīmīrīn rīpəh narhayen, mīpəh nəvīgīnien, kini mīpəh nīmīmien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rīmnokrən kin ye nəmrərhavyen kirik mīmə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rīmə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mīvən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak.

¹² In rīnnəm nəmrərhavyen kirik məm mīmə ik nakvən ye nəkwai nīmə a maməəhu-pən kwermīn iran mə nīmīrīn tukrihuvə mīn.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mīnə kashatətə iram apa Jerusalem.

14 Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukri-raptərək-in narmamə minə e kasəhuak kimik.”

15 Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukri-ni-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehua minə, mine nəmə Isrel min.

16 Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhayen tuk nhagik.”

17 Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Məəhu-pən kwerm-in ye Sol mimə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nipig nimnamuə eikin e.”

18 Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin niriğəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran.

19 Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiks-in apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə.

20 Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen.

21 Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukri-pik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

22 Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

23 Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in,

24 mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwanu ai, mə tukshopni Sol.

25 Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehua kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

26 Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin.

27 Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimnam Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes.

28 Kini Sol rimnamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu.

29 Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni.

30 Nipig in minə tiks-in kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukri-vən isok apa yerkwanu a Tasas.

31 Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinuyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimməriwək mamvən ikin minə; nipiḡ kirik rīvən mamarhə-pən kin nəməhuak minə apa Lida.

³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nīkarin rimmə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas.

³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə mīn nīpram, ik takhuvə mīn. Takhekimter mərpəvin-ərpəvin kafam nīmakua məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhəkimter.

³⁵ Kini nəmə Lida mīne Saron kisəm in, kisərar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rīvəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwənu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas. * Pian a, nipiḡ fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə.

³⁷ Nipiḡ a, rīmivəh nīmḡeyen kirik, kini mīmḡə. Kəkwi, kor huvə nīpran kirəh kərəhu-pən ye nīmə ye kwənmḡhan apa yerpirig əḡkəp.

³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipiḡ narmamə kape Yesu mīnə apa Jopa kisərig mə Pita raməmīr apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Mīweikeikei kīmin mīrəmə, “Əriwək aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mīkwəsig kin ərii. Kini rīvən mītarhav-pən tuk əriə, khakir in mīshaktə mhavən ye kwənmḡhan apa yerpirig əḡkəp. Kini nīpiahuaru mīnə khamḡ-tan kin əriə, iriə fam khauə, mīsərer rao rao kin. Mīsəsək, mīshajoun Pita kin neipən yame Dokas rīmijir nipiḡ rimmamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənīmkur məhuak. Mīwag-pən məm pian ai ruamḡə ta mīni-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikīn pian ai rarḡə-pən məm Pita, kini mhəkimter məkwətə.

⁴¹ Kini Pita rasitu iran mīvi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokrən kin narmamə yamə mīne kamḡani nəfrakisien ye Yesu mīne nīpiahuaru yamə mīne khamḡ-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh mīn.

⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mīshatətə ye Yesu Yermaru.

⁴³ Kini Pita rarə mīn apa Jopa ror tu, iriu yermamə kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rimməḡkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kirik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kirik kape mobael mīnə kamni kīmə “Mobael kape Itali.”

² In mīne kafan mīnə iriə kamḡasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mīvəhsi-pən mane ehuə kimi yavən hah minə. Kini nipiḡ m-fam, raməhuak kimi Kughen.

³ Nipiḡ kirik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nipiḡ atuətuk kape nəhuakien, rimməm nəmrərhavyen kirik, məm huvə mə agelo kirik kape Kughen rīmau tukun mīmə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rīgin pik marḡə-əterik iran, mīni-pən tukun mīmə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

* 9:36: Nhag pian a, ye nəḡkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəḡkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nīpran ramni nar miragh huvə kirik kamni kīmə “dia.”

Kini agelo a rini-pən tukun mīmə, “Kughen rīnərig ta nəhuakien kafam. Mīnəm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə. Kini In ramərig ik.

⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tīksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita.

⁶ In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narīmnar kin tiki kau. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, maṗta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kīraru mine mobael kirik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mīn iran, mə irisir tukrhuə mīrhəm.

⁸ In rhoprai-pən nəmərəhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kīrhivən apa Jopa.

Pita mīn rəm nəmərəhavyen kirik

⁹ Kəni rəkwanir kin, yerkwēiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhītarhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nīmə mə tukrəhuak.

¹⁰ Maməhuak mamvən, mīnəmkərəv pīk. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmərəhavyen kirik.

¹¹ Məm mə napuə rīmṅkwag. Rəm nar kirik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin mīnə.

¹² Kini nar mīragh mīnə pisin pisin kape tokrei tanə kasərəpən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man mīnə pisin pisin.

¹³ Kini rərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, “Pita. Hekimter, muh nar mīragh mīnə a kirik mən.”

¹⁴ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narīmnar mīnə e yame rəmkimik ye nīmrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rīmə, “Takpəh nīniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narīmnar mīnə a m-kisisər; kwasig ikin, kīrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kīrhivən mīrhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun nīprai nəmərəhavyen yame in rīmṅəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rīmher-pən kin ərisir, kīrhua. Mīrhayoh kin nīmə kape Saemon, mīrhua, mīrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nīmə kafan.

¹⁸ Kini mīrhokrən mīrhīmə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin nīprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmīn Rhakə rini-pən tukun mīmə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik.

²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rīkim tukrīpəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yīmher-pə kin ərisir mə tukrhuə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mīni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimisir nakarharhakīn. ?Nakrhīmə rhawor?”

²² Kini kīrhīmə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmher-pə kin əmasir. In yemə atuatak kirik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini

nəmә Isrel kharkun мә in ror mākna. Agelo kirik kape Kughen ruә mini-pән tukun мә tukrokrән kin ik, takvән apa iman yerkwanu. Pәh in rәrig nәgkiarien kafam.”

²³ Mәkneikin Pita rikir әrisir mhavән ye nәkwai nimә. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivән mәм Konilias mhoprai niprai nәmrәhavyen kafan

Kәni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwәrә misir a. Kini nәмәhuak minә min tiksин ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin.

²⁴ Kәni rikwamer min kin, rivән mitәrhav pән yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minә, mine kafan narmamә yamә mine in rimnokrән kin әriә, kaseito kin Pita.

²⁵ Nipig Pita rimavән yerkwanu kape Konilias, Konilias ruә mәнimkur ye niһu Pita mivәhsi-pән nisaiyen kimin.

²⁶ Mәrig Pita rivәh-si haktә min in, mini-pән tukun mimә, “Hekimter. Yo min yo yermamә әmә.”

²⁷ Kwәgkiar, miravән apa imә, kini Pita rәm мә narmamә khapsaah kwәnhauә ta aikin.

²⁸ Kini Pita rini-pән tuk әriә mimә, “Kimiә m-fam nakharkun huvә мә natuakәmien kapәmawә ramni-әһu мә nәмә Isrel tukhapәh nhavәnien ye nәkwai nimә yamә mine pәh nien мә kwәnarәus kape nәмә Isrel kini mhapәh nisәriwak-kwisien. Mәrig Kughen rimnhajoun yo мә jakpәh ninien мә narmamә tiksин kisәmkimik ye nimrin uә kisahas.

²⁹ Ror pән, nipig naksokrән kin yo мә jakuә eikin e, yakpәh nipәhyen, yakarar әmә mamuә. Mәrig yakmә jakaiyoh әmiә mimә, “?Kimiә nimisokrән kin yo tuk naha?”

³⁰ Kini Konilias rini-pән tukun mimә, “Nipig kisisar ruә mivән,* ye tri klok yenaiyu, ror mәkneikin taktәkun, yo yimnamәhuak ye nәkwai nimә kafak. Taktәkun әmә yermamә kirik yame kafan neipән ramәsiә, rimatәrhav-pә, mәrer ye nimrik.

³¹ Mini-pә tuk yo mimә, ‘Konilias. Kughen rinәrig ta nәhuakien kafam. Rimnәm ta norien minә kafam, мә ik nimnasitu ye yavән hah minә.

³² Taktәkun ai, ik takher-pән kin narmamә tiksин khavән apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamә kirik mhauә eikin e. Yermamә a, nhagin әgkәp e Saemon Pita. In ramarә iriu yermamә kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnәpәneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimә kafan ramәrer ye nikar-kar tahik.’

³³ Ror pән taktәkun әmә yimnher-pre kin kwәrә misir e, мә tukrhikir ik mirhuә. Kini rhuvә pik мә nakuauә. Taktәkun ai kimawә fam yaksәrer ye nimri Kughen, mamhawhin әmә мә jaksәrig naha nәgkiarien yame Kughen rimivәhsi-pre kim ik мә ik takni tuk әmawә.”

Pita ramni-әrhav мә Kughen rimirpen narmamә ye kantri pisin minә fam мә tukhauә mharkun In

³⁴ Kini Pita ramәgkiar mamni mimә, “Taktәkun yakwirkun мә Kughen ramor rәm nәmhen kimi nәмә kantri pisin minә fam,

³⁵ kini rikin ragien tuk narmamә ikin minә fam yamә mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

^{10:26:} Wok 14:13-15; Rev 19:10   *   ^{10:30:} Nipig nәмә Isrel kasәvheikin nipig minә, ror pisin ye norien yame nәмә Vanuatu kasәvheikin nipig minә. Nar Isrel kisәvhuekin nipig minә a mhama “nipig kuas,” mәrig tukmә nәмә Vanuatu kimisәvheikin nipig minә a, tukhani mhama, “nipig kisisar.”

^{10:34:} Dut 10:17; Rom 2:11

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinyen tuk nhatəyəyən ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam.

³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rīmīni-ərhav baptaes, kwasig ikīn, narimnar minə a rīpirikakun.

³⁸ Rəmhen kīn Kughen rīmnhher-pə kīn Nanmīn Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kīmin. Kīni ai, Yesu rīmnrakurao, mamor huvə pən kīmi narmamə. Kīni narmamə yamə mīne kasəmīr ye kwermī Setan, Yesu rīvəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kīni kīmawə yīmīsəm narimnar yame rīmnrōr apa Jerusalem mīne yerkwānu minə tiksin apa Judia. Kīni yīmīsəm mīn mə kīmīsarkwətərkīnpən In ye nai kamarkwao-kīn, kīni rīmha.

⁴⁰ Mərig ye nīpig yame rōr kīsīsar kīn, Kughen rīmnrōr In rīmragh mīn. Kīni mor əpu In kīmi narmamə mə tuksəm mə In rīmīmragh mīn.

⁴¹ Pəh nīen mə narmamə minə fam kīmīsəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rīmīrpen ta əriə mə tuksəm. Kīmawə e yīmīsəvīgīn mhanīm kwīs kīmawə mīn nīpig rīmīmragh mīn ye nīmhəyən.

⁴² Kīni Yesu a in a rīmīni-pə tuk əmawə mīmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rīmivəh-si haktə In mə In tukrəkīr narmamə yamə mīne kamhamragh, mīne yamə mīne kwənhamhə ta.

⁴³ Kīni profet mīnə kupən kīmnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mīne kashatə ye Kughen, Kughen tukrīvəh-si ta narpīnien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmīn kape Kughen rīmneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmīn Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mīne kasətərig kīn in.

⁴⁵ Kīni nəmə Isrel yamə mīne kamhani nəfakīsien ye Yesu yamə mīne kīmnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, mīsəm, kīsakur pīk mə Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyən a Nanmīn Rhakə kīmi narmamə yamə mīne pəh nīen mə nəmə Isrel.

⁴⁶ Kīsakur pīk kīn meinai kīmīsərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, masəgnəgīn Kughen.

Kīni Pita rīni-pən tuk əriə mīmə,

⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmīn kape Kughen rəmhen kīn yame kītawə kīmnhavəh. ?Pa nhagin tukrətāpig kīn əriə mīmə tukhapəh nīsorien baptaes ye nu?”

⁴⁸ Kīni in rīmə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kīni iriə kīmīsaiyōh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh mīn iriə mīn.

11

Pita rīmnavsao kīmi nəməhuak mīnə

¹ Kīni aposol mīnə mīne nəməhuak mīnə ye yerkwānu mīnə ye Judia kīmīsərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nīen mə nəmə Isrel iriə mīn kamhani nəfrakīsien ye nəgkiarien kape Kughen.

² Kīni Pita rīvhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mīne khani mhamə tukaməkeikei kīvəh nao kīmi narmamə, iriə kīmnhani nīkarīn,

³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nīmavən ye nīmə kape nəmə kīpəh nīvəhyen nao kīmi əriə, maməvīgīn kīmīə mīriə?”

4 Kini Pita rĭmnəvsao kimi əriə kin narĭmnar fam yame rĭmnəm apa Sisaria.

5 Mamni mĭmə, “Nĭpig yĭmnəməmĭr apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rĭmneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nĭkarĭn mĭnə reiwaiyu ipakə tuk yo.

6 Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar mĭragh mĭnə pĭsĭn pĭsĭn kape tokrei tanə kasərer: yamə mĭne kaserko, masəriwək, mĭne man mĭnə pĭsĭn pĭsĭn.

7 Kini yĭmnərig nəgkiarien kirik ramni mĭmə, ‘Pita. Hekĭmter, muh nar mĭragh mĭnə a kirik mən.’

8 Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narĭmnar mĭnə e yamə mĭne kisəmkimik ye nĭmrĭm.’

9 Kini yĭmnərig mĭn nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mĭmə, ‘Takpəh nəniyen mə nar kirik rənkĭmik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rĭpəh nəmkĭmikien.’

10 Yĭmawəgkiar tuk narĭmnar mĭnə a m-kĭsĭsər; kwasig ĭkin, kĭrəh-si ta tapolen a, rhaktə mĭvən ye neai.

11 “Ye nĭpig atuatak əmə a, kwərə misir kĭsĭsər krhĭtərhav-pə ye nəkwai nĭmə yame yakasəmĭr ĭkin. Irĭə apa Sisaria kĭmĭsher ta kin ərisir mənə tukrhua mĭrhĭkir yo mĭrhuvən apa Sisaria.

12 Kini Nanmĭn kape Kughen rĭmĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Rĭkim tukrĭpəh nəsikĭen mə to nakpəh nĭkwasĭgien kin ərisir.’ Kini piautawə mĭnə irĭə sikĭs kĭmnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nĭmə kape Konĭlias.

13 Kini in rĭni-pə tuk əmawə mə in rĭmnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nĭmə kafan mĭni-pən tukun mĭmə, ‘Takher-pən kin narmamə tĭksĭn khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita.

14 In tukrĭni-pre nəgkiarien kirik tuk əmĭə, pəh Kughen tukrĭvəh mĭragh ĭk mĭne kafam narmamə mĭnə kin.’

15 “Kini nĭpig yĭmĭsəgkiar hanə, Nanmĭn kape Kughen rĭmneiwaiyu ye nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə rəmhen kin yame rĭmauə irətawə e nəmə Isrel kupən.

16 Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rĭmĭni kupən mĭmə, ‘Jon rĭmnor baptaes irəmĭə kin nu; mərig tukrĭpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmĭə kin Nanmĭn Rhakə.’

17 Kini tukmə Kughen rĭvəhsi-pən niहुवयən a Nanmĭn Rhakə kimi nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə rəmhen kin yame rĭmĭvəhsi-pə kimi ətawə nĭpig kĭtawə kĭmnhani nəfrakisĭen ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nĭni-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror mĭn kimi nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə.”

18 Nĭpig irĭə kĭsərig nəgkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhāmə, “Tukmə ror Kughen rĭmnor ta swatuk tuk narmamə yamə mĭne pəh nĭen mə nəmə Isrel, irĭə mĭn kharkun nĭsararien ye nərigĭen kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrĭvəh mĭragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

19 Kini mərig, kupən, nĭpig Sol mĭne in mĭnə tĭksĭn kĭmĭshopni Steven, misarar masor-ahas-pən mĭn kimi narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu, kĭsap, mhavən isok. Irĭə tĭksĭn kĭsap mhavən apa Fonisia, tĭksĭn apa Saepras, kini tĭksĭn khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kini mərig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel.

²⁰ Mærig tiksın, iriæ næmæ Sæepras, mīne Saerin, kımnhauæ apa Antiok, kını mamhani-ærhav mın Nægkiarien Huvæ kape Yesu Yermaru tuk næmæ Gris.

²¹ Kını Kughen rımnasıtu iræriæ, narmamæ khapsaah kisasar ye nærigien kapæriæ, mamhani næfrakisien ye Yesu.

²² Næmæhuak mınæ apa Jerusalem kımısærig nævsaoyen kın, kını kisher-pæ kın yermamæ kirik nhagin e Banabas ruæ e Antiok.

²³ Banabas ruæ mıtærhav-pæ, mæm mæ Kughen ruivæhsi-pæn ta niहुवय़ेन kını næmæ aikin, kını Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kını æriæ mæ tukasækeikei mhavæh tim tim Yesu Yermaru yerkiariæ m-fam.

²⁴ Banabas in yemæ huvæ kirik. Nanmın kape Kughen rukwar iran. Kını nhatæyən kafan riskai. In ravi narmamæ khapsaah kamhakwasig kın Yesu Yermaru.

²⁵ Kını kwasig ikin, Banabas rivæn apa Tasas mamarha-kın Sol.

²⁶ Nıpig rımnam Sol, rikir, iriu miravæn apa Antiok mwaræ apaikin kape newk kirikianæ. Mwofugin iriæ næmæhuak mınæ aikin, mawævæhwag kını narmamæ khapsaah. Ikin a Antiok, kımirikakun kını narmamæ kape Yesu Kristo minæ kımæ, "Kristin."

²⁷ Ye nıpig a, profet minæ tiksın khatærhav a Jerusalem mhaviræ mhavæn Antiok.

²⁸ Iriæ kirik, nhagin e Akabus, Nanmın Rhakæ ramaræ iran, rımirkun mækupæn mımæ sweiwei ehuæ kirik tukruh narmamæ m-fam. (Kını profesi e rımauæ minor næfrakisien kın ye nıpig yame Klodias rımnamehuæ ye næmæ Rom).

²⁹ Kını narmamæ kape Yesu minæ apa Antiok kımısorkeikei mæ tuksasıtu ye narmamæ kape Yesu minæ apa Judia, misher-pæn kın mane kirikianæ kirikianæ yame ratuatuk ye nırkunien kapæriæ.

³⁰ Kısor mæknakin, misææhu-pæn mane a ye kwermi Banabas mīne Sol mæ tukravæn mwææhu-pæn ye kwermi elda minæ ye nımæhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rımıræhsi-ærav Pita ye kalabus

¹ Ye nıpig a, king kape næmæ Rom, nhagin e Herod*, rımıraptæækin næmæhuak minæ tiksın mımæ tukruh æriæ.

² Mini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ tukhavæn mharaptæækin Jemes, piau Jon, misææru-ta kapæn kapæ.

³ Kını rımnhopni-ta Jemes mæm mæ næmæ Isrel, rikiriæ ragien tukun, raræ mını-pæn mın tuk kafan narmamæ minæ mæ tukharaptæækin mın Pita. Kiraptæækin Pita ye nıpig kape næviginien ehuæ e kamni kımæ "Nænien Bred yame yis rıræk iran."

⁴ Kharaptæækin Pita, mıræhsi-pæn ye kalabus. Kını Herod rımını mæ mobael 16 tuksærer æswasig kın, kuas kuas ye aoa minæ fam, yenpig mīne yeraan. Herod rikin ramæsik mımæ nıpig næviginien ehuæ tukror infamien, in tukrikir Pita muæ ramærer ye nımri mırh.

⁵ Mærig nıpig Pita ramæmir hanæ ye kalabus, næmæhuak minæ kasæhuak æusik-æusik tukun.

⁶ Kını tikæni rækwamır kın, Herod rımæ ta mæ tukrærip Pita ye nımri mırh. Mærig yenpig, Pita ramæmir ye kalabus mamapır ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwæji in kın jen kiraru: kirik ramæker-pæn ye kwermi mobael

kirik, kirik ramaker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwərua mawarha tukun.

⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mīmə, “Ei. !Erer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawaker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mīmə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Taktəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.”

⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in rirəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfraksien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmərəhav əmə.

¹⁰ Kini iriu kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kinnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipiğ a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rimə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfraksien kin. Yesu Yermaru rimmher-pə kin agelo kafan mə tikrirəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuktors irak.”

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rivən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak.

¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə.

¹⁴ Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini mərukün nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin.

¹⁷ Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes[†] mine kitawə minə tiksin.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimmor Pita.

¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakin Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rəriğ mobael minə a ye nimri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria.

²⁰ Ye nipiğ a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukrəpəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King

Herod. Kimmhavi nārigien kafan mā tukrokrēn kin Herod ruə, pəh kisəruhu nāmərinuəyən iriə min, mā tukrəta min ye nāviginien rīvən min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nīpig yame Herod rimini mā tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mā in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə.

²² Kini iriə kisokrēn apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.”

²³ Mərig Herod rīvəhsi-haktəyən Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rimhə.

²⁴ Ye nīpig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarərig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mā tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas).

² Kasarə, kini nīpig kirik, kisəpəh nāviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mā takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrēn kin əriu mā tukwor.”

³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nīpəhyen nāviginien, kini misəruhu-pən kwermirə ye kapəriu kapə tuk nīvəhsihaktəyən əriu. Kini misher-pən kin əriu mā tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rīvəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.”

⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik.

⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yaməhuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrēn kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwən in, meinai in rorkeikei mā tukrərig nəgkiarien kape Kughen.

⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nīpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mā tukrukreikin nārigien kape yamehuə a, mə tukrīvəh niniyən nəfrakisien ye Yesu.

⁹ Kini Sol, yame nhagin mīn kīrik kamni kīmā Pol,* Nanmīn kape Kughen ramarē iran. Rarha-pən mām kleva a Elimas,

¹⁰ mīni-pən tukun mīmā, “Ik kwajikovā atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narīmmar fam yame rhuvā. Ik yermamā kape tāvhangā hah mīne neikwāyen. Nīpīg m-fam nakaukreikīn swatur atuatur kape Kughen.

¹¹ Taktakun āmā, kwermī Kughen tukrīrap ik, nīmrim tukrīpis. Takpāh nām-pipom-ien nīkhakien.”

Taktakun āmā kleva ai rām nātokien rāpignap muā muvrig āpis nīmrim. Kini in rīmnārīwāk mamārāv-ārhav āmā mamarkut mīmā yermamā kīrik tikrīvāh kwermīn mīkir in.

¹² Kini gavman a rām nar a rīmmor, rakur pik kīn nāvhangien kape Pol mīne Banabas, kīni mamni nāfrakisien ye nāgkīarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mīne Pol kīravān apa Antiok

¹³ Kini Pol mīne in mīnā tiksin kīmnhavān apa Pafos, mhavān ye rao ehūā kīrik, mhavān apa kwānmhan kīrik kamni kīmā Pamfilia. Mhavān mhavhiak ye yerkwānū kīrik kamni kīmā Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rīmnāpāh āriā ikin mīrerīg mamvān apa Jerusalem.

¹⁴ Kini iriā kisarar apa Pega, mīseriwāk mamhavān apa yerkwānū kīrik kamni kīmā Antiok, apa Pisidia. Ye nīpīg kape Sabat, khavān ye nākwaī nīmāhuak kape nāmā Isrel, mīsākwātā.

¹⁵ Kāvheikīn nākwākwā kape Loa kape Moses mīne nākwākwā kape profet mīnā kupān, kīni kwasīg ikin, namehūā kape nīmāhuak mīnā kisaiyoh āriā mhāmā, “Yo mīnā tiksin. Tukmā kīmīā nakamhavāh nāgkīarien kīrik tuk nārīp-tīm-tīmīen nāmā iku, hani-ārhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekīmter, mīni-āhu āriā mā tukhapim, kīni mīmā, “Nāmā Isrel, mīne nāmā iku pīsīn pīsīn mīnā yamā mīne nakhasiāi Kughen kape nāmā Isrel, kīmīā fam taksātārīg kīn nāgkīarien kafak.

¹⁷ Kupān, Kughen kape nāmā Isrel rīmīrpen kaha kapāmawā mīnā, kīni nīpīg kīmīsarā rāmhen kīn yepsīpīs mīnā Ijīp, Kughen rīvāh-si haktā āriā mor āriā khauā mhapsaah. Ye nāsānīnīen ehūā kafan, In rīrāh-si-ta āriā ye kwermī nāmā Ijīp.

¹⁸ Kini khavān mīsarā ye kwānmhan ākwak mīseriāji newk foti, masor tāvhangā hah; mārīg Kughen rapāh nīpāhyen āriā.

¹⁹ In rīmmor narmamā mīnā kape nāmā Isrel kamhauh gavman mīnā kape tanā seven yamā mīne kasarā ye tanā a Kenan; kīni mīvāh-si-pān tanā a kapārīā kīmī rīpmawā mīnā, mā kapārīā.

²⁰ Narīmmar a rīmmor rīvāh nīpīg rāmhen kīn newk 450.

“Kwasīg ikin, Kughen rīvāh-si haktā namehūā kapārīā mīnā mā tuksarmaru irārīā, mhauā mīseriāji nīpīg kape profet kīrik nhagin e Samuel.

²¹ Nīpīg a in a, kīmīsaiyoh Kughen mhāmā iriā kīsorkēikēi mā tukhavāh-si-haktā kīng kīrik kapārīā. Kini Kughen rīvāh-si haktā yermamā kīrik nhagin e Sol, kwajikovā kape Kis. In kwānārūs kape Benjamin. Sol rīmnehūā irārīā rāmhen kīn kīng kapārīā kape newk foti.

²² Kini ai Kughen rīrāh-si-āhu Sol, kīni mīvāh-si-haktā Deved mor kīng kīn kapārīā. Kughen rāgnāgīn Kīng Deved mīmā, ‘Yakām yakīrkun mā Deved e,

* **13:9:** Nhag e “Sol” in nāgkīarien kape nāmā Isrel; kīni nhag e “Pol” in nāgkīarien kape nāmā Rom. Nīpīg Sol rīmavān mor wok iriā nāmā Rom, mamārī-pān narāyen kapārīā, mukreikīn nhagin muā nāgkīarien kape nāmā Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24

kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’

(1 Saml 13:13; 16:12)

²³“Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan.

²⁴Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə, misor baptaes.’

²⁵Kini nīpig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mīmə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mīmə yo jakrisin ta nəəus ye kafan sandel.’†

²⁶“Yo minə tiksīn, kimiə kwənəəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarien kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran.

²⁷Nīpig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarien kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən.

²⁸Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu.

²⁹Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet minə kupən. Kimnarəh-si-əhu nīpran ye nai kāmarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier.

³⁰Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen.

³¹Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piawatawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³²“Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmīə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən,

³³ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə,

“‘Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

³⁴“Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nīpran to rapəh nəmətitiēn. Kini mamni mīmə,

“‘Yo jakvəhsi-pre nihuvayen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵“Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“‘Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətitiēn.’ (Sam 16:10)

³⁶“Nīpig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətitiēn ta.

13:22: Sam 89:20 13:23: 2 Saml 7:12-16 13:24: Mat 3:1-2 † 13:25: Nəgkiarien e kape Jon Baptaes raməmīr ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. 13:28: Mat 27:22-23 13:29: Mat 27:59-60 13:31: Wok 1:3,8

³⁷ Mærig nĭprai Yesu yame Kughen rĭmnor rĭmragh mĭn ye nĭmhæyen, in rĭpæh næmætĭfĭen.‡

³⁸⁻³⁹ “Ror pæn, yo mĭnæ tĭksĭn, takasækeikei mharkun huvæ nægkiarĭen yame kĭmawæ yakamhāni-ærhav-pre tuk æmiæ mhamæ Yesu rĭmnor swatuk mæ Kughen tukrĭræhsi-ta narpĭnĭen kape tævhagæ hah kape narmamæ. Yermamæ, to ræri-pæn pawk Loa mĭnæ fam kape Moses, to Kughen rĭpæh nĭniyen mæ in yemæ atuaturuk. Mærig narmamæ m-fam yamæ mĭne khani næfrakisĭen ye Yesu, Kughen tukrĭni mæ iriæ næmæ atuaturuk.

⁴⁰ Ror mæknakĭn mæ kĭmiæ takasærig æmiæ, pæh nægkiarĭen kape profet mĭnæ tukrĭpæh nuæ-mĭnĭen iræmiæ

⁴¹ yame ramni mĭmæ,

“!Ah! Kĭmiæ yamæ mĭne naksarh iakei irak.

Taksæm, mharkun. Misakur, kĭni mhamhæ.

Jakor nar kĭrik iræmiæ, to yermamæ kĭrik rhoprai-pre kĭmi æmiæ,

to kĭmiæ nakhapæh nhaniyen næfrakisĭen iran.”

(Hab 1:5)

Narmamæ rĭkiriæ ramagien tuk nærigien Nægkiarĭen Huvæ

⁴² Kĭni nĭpig Pol mĭne Banabas kĭratærhav, narmamæ kĭsaiyoh masækeikei kĭmi æriu mhamæ, “Ye Sabat yame ramuæ, nakrærerig-pæ mĭn, mwægkiar mĭn kĭn kĭmi æmawæ.”

⁴³ Kasæhuak infamĭen, mĭsaiyu rik rik, narmamæ khapsaah kĭmnhakwasig kĭn Pol mĭne Banabas.

Narmamæ mĭnæ a, tĭksĭn næmæ Isrel, mĭne tĭksĭn næmæ tanæ pĭsĭn pĭsĭn yamæ mĭne kĭmĭsæpæh naræyen kape næmæ imæriæ ikin, mhauæ mhakwasig kĭn næhuakĭen kape næmæ Isrel. Kĭni iriu kawægkiar kĭmi æriæ mwor kwirig kĭmi æriæ mĭræmæ, “Takasækeikei mĭsaræ ye nĭhuvæyen kape Kughen mamharpĭn.”

⁴⁴ Kĭni ai, ye Sabat yame ramuæ, ipakæ tuk narmamæ mĭnæ fam ye yerkwānu a khauæ misofugin mæ tuksærig mĭn nævsaoyen kĭn Yesu Yermaru.

Næmehuæ kape næmæ Isrel kĭmĭsæpæh Pol mĭne Banabas; kĭni iriu kĭravæn tuk næmæ tanæ pĭsĭn mĭnæ

⁴⁵ Mærig næmæ Isrel tĭksĭn kĭmĭsæm mæ narmamæ khapsaah kwænhaue aikĭn, kasor jalus kĭmi Pol, mamhāni hah in mĭne nægkiarĭen kafan.

⁴⁶ Mærig Pol mĭne Banabas krapæh nĭragĭnĭen; mĭræni mĭræmæ, “Kĭmru yakawarkut mæ jakræni-ærhav nægkiarĭen kape Kughen mwækupæn kĭmi æmiæ næmæ Isrel. Kĭni kĭmiæ nakasæpæh nægkiarĭen kapæmru ramhājoun pæn mæ nakhapæh nĭsamhenĭen mæ takhavæh nĭmraghĭen rerĭn. !Næmhen, pæh kĭmru yakwæpæh æmiæ mĭravæn tuk næmæ iku pĭsĭn pĭsĭn mĭnæ!

⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rĭmĭvæhsi-pæ ta nægkiarĭen kĭmi æmawæ mĭmæ, “Yĭmnor ik laet kape tanĭmtanæ.

Mæ ik takvæn mĭni-ærhav swatuk yame jakvæh mĭragh narmamæ fam iran, rarkurao ye tanĭmtanæ.”

(Aes 49:6)

⁴⁸ Kĭni nĭpig narmamæ e pæh nĭen mæ næmæ Isrel kĭmĭsærig nægkiarĭen a, rĭkiriæ ragĭen pik. Kĭni kasægnægin Kughen tuk nægkiarĭen kafan. Kĭni narmamæ yamæ mĭne Kughen rĭmĭrpen ta æriæ mæ tukhavæh nĭmraghĭen rerĭn, iriæ kĭmnhāni næfrakisĭen iran.

⁴⁹ Ror mækneikĭn, nægkiarĭen kape Kughen rĭtærhav mĭvæn ikin mĭnæ fam rarkurao ye kwænmhān a.

⁵⁰ Mækneikĭn næmæ Isrel kĭmnhavæn mĭsæm nĭpianehuæ yamæ mĭne kasæhuak ye næhuakĭen kape næmæ Isrel, mĭne næmehuæ mĭnæ kape rukwānu

‡ 13:37: Aposol Pita mĭn rĭmnhoprai nægkiarĭen ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35. 13:38-39: Rom 10:4 13:46: Wok 3:26; 18:6

a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin.

⁵¹ Mərig iriu kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriu [mwor nīmətəien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik rīpəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniam.

⁵² Mərig narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rīmnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimīwauru-pən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəgkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mine nəmə Gris min; khani nəfrakisien ye Yesu.

² Mərig nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərigien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak minə, mhani hah əriə.

³ Mərig Pol mine Banabas kimīwarə aikin a ror tu; kini kwətəgah tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rīmnor əriu kwor nīmətəien rīpsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nīhuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksīn kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksīn kimnhakwasig kin aposol mir a.

⁵ Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehua minə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig.

⁶⁻⁷ Nīpig Pol mine Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kini mawəriwak, mīravən yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kimarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu.

⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nīhun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwəta,

⁹ mamətərig kin nəgkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tīm tīm kwən a mīrkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rīrkun nor-huvəyen nīhun.

¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rīmnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə minə khaukrekin əriə mīnhauə misor yermamə kin əriə, misēiwayiyu-pə imətawə!”

¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen minə kapəriə.

¹³ Nīmə kape kughen e Sus, ramərəer ye nīkar rukwanu pən. Kini pris kape kughen a rīmavən mokwan-pən jīhi nai ye kau minə tiksīn məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu a kīmnor kin kapier. In mine kwən a kisorkēiki mə tukhauh mhavaan nar mīragh minə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

14 Mærig aposol mir a kwærig nævsaoyen kin, kweikus neipæn kapæriu [mwor nîmtätien mæ rikiriü rəpou.] Mwaiyu miravæn ye kwerkwan iræria mwokræn ehua miræmæ,

15 “! Ah! ? Rhawor nakhamæ taksor nar e? Kimru yermamæ mir æmæ e- ræmhen kin æmia. Kimru yakærauæ mæ jakræni-ærhav Nægkiarrien Huvæ, miræmæ taksarar ye nærigien kapæmia, mhaph nisæhuakien kimi kughen apnapig minæ. Misæhuak æmæ kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nîmoptanæ mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin iræria.

16 Apa kupæn, In rimnæta ye narmamæ m-fam ye tanimtanæ kisæri-pæn æmæ swatuk minæ kapæria.

17 Mærig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi æria mæ iria tukharkun nisæmien nihuvæyen kafan. In ramor næhig ramip; mamor næviginien ramor kwænkwan ye nipig minæ atuatuk kapæria. In ravæhsi-pre næviginien kimi æmia, mamor rikimia ramagien.”

18 Aposol mir a kiræni pawk nægkiarrien a, mærig ipakæ æmæ iriu kirapæh næmhenien tuk niræni-æhuyen narmamæ minæ a yamæ mine khamæ tukhauh kau, mhavaan æru, misor sakrefaes kin kimi æriu.

19 Kasaræ pi pom mamhavæn, kini næmæ Isrel tiksîn kimnhasi-pæn apa Antiok mine Ikoniam, mhauæ mhatarhav-pæ Listra. Khavi narmamæ khap-saah khauæ mhakwasig kin æria, mharaptærkîn Pol, misæsik in kin kapiæ; mhaukækin in misærhæ in iruæ yerkwau a, misapæh ramæmir. Rikiriæ ræsik mæ ruamhæ æfrakis.

20 Mærig narmamæ kape Yesu minæ kimnhauæ misærer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivæn min yerkwau a. Kæni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravæn apa yerkwau a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pæn Antiok ye provins e Siria

21 Pol mine Banabas kimirani-ærhav Nægkiarrien Huvæ yerkwau a Debe, mirævi narmamæ khapsaah khauæ narmamæ kape Yesu minæ. Kwarar min, mirarerig min miravæn apa Listra. Kwasig ikin, kratærhav min aikin, mirarerig mirauæ Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauæ apa Antiok.

22 Ikin minæ, iriu kwærip tim tim narmamæ kape Yesu minæ mwor kwirig kimi æria mæ tuksarer tim tim ye nhatætæyen kapæria, miræmæ, “Kitawæ kamhavæn ye Narmaruyen kape Kughen, tukasækeikei misæm ræutæn tuk ætawæ.”

23 Kini Pol mine Banabas kirmiaavæn ye nimæhuak minæ, miravæh-si haktæ elda minæ kapæria, mwapæh næviginien mawahuæk, mawærhæ-pæn æria ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatætæ iran.

24 Kini ai, kirakrao ye kwænmmaan a Pisidia, mwæsok-pihiu miravæn Pam-filia

25 maræni-ærhav Nægkiarrien Huvæ apa Pega. Mwæsok piræ min yerkwau kirik kamni kimæ Atalia.

26 Miravæn ye rao kirik mirarerig min mirauæ Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnamæhuak kupæn kimi Kughen mæ In tukrivæhsi-pæn nihuvæyen kimi æriu mæ iriu tukratærhav miræni-ærhav nægkiarrien kape Kughen. Kini taktækun ai kwor infamien ye næriwækien kapæriu.*

27 Kimiratærhav-pæ aikin a, mwokræn kin næmæhuak minæ mæ tukhauæ misofugin. Kini mwævsao kin narimnar minæ a yame Kughen rimnor æriu mæ

14:15: Sam 146:6; Wok 10:26   14:16: Wok 17:30   14:17: Jer 5:24   14:19: Wok 17:13; 2 Kor

11:25   14:22: Wok 15:32; 1 Tes 3:3   * 14:26: Næmæ Antiok kimisher-pæn kin Pol mine Banabas mæ tukrakurao mævsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianæ ruauæ muavæn ta, kini taktækun ai iriu kirarerig-pæ apa Antiok.

tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu.

²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihuu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhama, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.”

² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarrien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatarhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien.

⁴ Nipig khauə mhatarhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksor.

⁵ Mərig Farisi minə tiksın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishəkimter mhama, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a.

⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəgkiarrien Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

⁸ Kughen, yame rikun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə.

⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nıkam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini in rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə.

¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrü. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən kharəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a.

¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nəgkiarrien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarrien

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo.

14 Saemon Pita rīmnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rīmnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mīpik ta əriə tiksīn mə kafan narmamə minə.

15 Rəmhen əmə kīn nəgkiarien kape profet kīrik kupən yame rīmīrai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rīmə,

16 “ Kwasiḡ ikin, Yo jakreriḡ-pə mīn. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rīnnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnīn.

Rīnahas pawk, jakrəh-si haktə, mīrīrpin, məspīr, mor rəutən mīn.

17-18 Mə narmamə yamə mīne pəh nīen mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanīmtanə- yamə mīne yīmīrpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yīmnhajoun narmamə kīn narīmnar mīnə e mə tukharun. In e nəgkiarien kafak.’ ”

(Amos 9:11-12)

19 Kīni Jemes rīmə, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mīne pəh nīen mə nəmə Isrel kwəsarar ye nəriḡien kapəriə māmhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pīk tuk əriə.

20 Məriḡ pəh kharai nəkwəkwə kīrik rīvən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhāmə tukhapəh nīsənien nəvīḡinien yame kīmoh kīvaan əru tuk nəhuakien kimi nanmī kughen eikuə minə. Nəvīḡinien minə a kīsəmkīmīk ye nīmri Kughen. Mhapəh nīsor-haspən-ien kimi nīpīraovīn. Mhapəh nīsənien nar mīragh yame kīmənəvit-əpni, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nīsənien nītə.

21 Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmīen minə e kimi əriə meinai kīmnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mīne fam ye nəkwai nīməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kīni kīmnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mīne elda minə kisher-pən kīn nəkwəkwə kīrik kimi nəməhuak minə pəh nīen mə nəmə Isrel

22 Kīni aposol minə mīne elda minə, mīne nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksīn mīsher-pən kīn əriə khakwasīḡ kīn Pol mīne Banabas, mhavən apa Antiok. Mīshajoun Saelas mīne Judas (nhāḡin mīn kīrik kamni kīmə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriū.

23 Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriū mə tukhrīvəh mīravən. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

Kīmawə aposol minə mīne elda minə, kīmawə piaumiə minə.

Kīmawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kīmīə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mīne Siria, mīne Silisia:

24 Yakasəriḡ mə kīmawə tiksīn kīmnhauə mīsor riskai-pre pīk tuk əmiə. Məriḡ kīmawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kīrik kimi əriə mə tukhauə mīsor məknenkīn.

25 Ror pən, kīmawə yīmīsəkwətə kīrik, mīshajoun yermamə kīraru e mīsher-pre kīn mə tukravəh nəgkiarien kapəmawə mīraurə kīmī əmiə. Mə iriū tukrakwasīḡ kīn fren kapəmawə mir e Pol mīne Banabas.

26 Ipakə əmə iriū kramhə tuk nīni-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

27 Kīmawə yaksher-pre kīn Judas mīne Saelas mə iriū tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kīmawə yīmnharai.

* 15:16: Nəgkiarien kape nəmə Gris rīpəh nīniyen “rao kape King Deved” məriḡ rīmə, “nīmə tapolen kape King Deved.” Məriḡ nīpran rīmə “generation” uə yerkwanu, mīne narmamə, mīne nīmə. 15:20: Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en:

²⁹ Takhapəh nisəniən nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisəniən nitə. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə.

³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə.

³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim.

³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yame mine kimisher-pən kin əriu.

³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mimə, “Rhuvə mə tukrarerig miravən mwəm kirau minə tiksın yerkwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.”

³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkir Jon Mak pəh rikwasig kin əriu.

³⁸ Mərig Pol rəm mə riphə natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rimməpəh əriu, mirerig.

³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi əriu minə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu minə. Banabas rikir Jon Mak, miravən ye rao kirik miravən apa ye tanə kirik kamni kimə Saepnas.

⁴⁰ Mərig Pol rimiini-pən tuk Saelas mə iriu min. Kini nəməhuak minə kimisəhuak kimi Yesu Yermaru mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav.

⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimni in yemə Gris.

² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik.

³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rim Timoti in yemə Gris.*

⁴ Kini irisir kīrhuvən mṛhīṛəhəv-pən yerkwānu mīnə, marhəni-ərhəv tuk narmamə kape Yesu mīnə mīrhīmə nəgkiarien yame aposol mīnə mīne elda mīne Jerusalem kīmīsərəhu. Kini irisir krhājoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a.

⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak mīnə aikin mīnə fam kamhaskai ye nhatəṣeyen kapəriə. Nīpig mīnə fam, kamhəpsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kīrik

⁶ Irisir kīrhuvən mṛhīṛəhəv-pən yerkwānu mīnə Frija mīne Galesia, meinai Nanmīn kape Kughen rīmīni-əhu mə tukrhipəh nīrhivənien mīrhīni-ərhəv nəgkiarien əpə provins a Tarki.

⁷ Kīrhuvən mīrhuə ye nīkar provins mir a Misia mīne Bitinia, krhīmə tukrhuvən əpə Bitinia; mərig Nanmīn kape Yesu† rīpəh nīniyen mə tukrhuvən aikin.

⁸ Kini irisir krhīṛəhəv-pən Misia, mṛhivirə mīrhuvən yerkwānu kīrik kamni kīmə Troas.

⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mīmə yemə Masedonia kīrik rərər māiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yu-ru e Masedonia masitu irəməwə.”

¹⁰ Pol rīmnam ta nar a, taktəkun əmə kīmawə yīmīsətu huvə kapəməwə narimnar mə jakhətərhəv mīn aikin a, mhavən əpə Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rīmnokrən kīn əməwə mə jakhani-ərhəv Nəgkiarien Huvə kīmi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mīni nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kīrik, mhatərhəv əpə Troas, mhavən atuatak ye tanə a kamni kīmə Samotres. Kəni rikwamir kīn, yakhəvhiak-pən əpə yerkwānu kīrik kamni kīmə Neapolis.

¹² Kini yakhətərhəv aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwānu a Filipae, yame raməmīr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmmaan a. Kīmawə yīmīsərə kəskəh aikin a.

¹³ Kini ye Sabat, yīmīsəta yerkwānu a, misewaiyu mhavən ye nu kīrik, meinai yīmīsərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yīmīəkwətə, misəgkiar kīmawə nīpīraovin yamə mīne kwənhaue ta aikin misəkwətə.

¹⁴ Pian Tuatira kīrik ramkwətə məmətərig kīn əməwə. Nhagin e Lidia. In pīraovin kape nəvraiye neipən huvə mīnə‡ məvəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nīrkunien kafan mīmə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol.

¹⁵ Kini in mīne kafan mīnə kīmnhavən misor baptaes. Kini rīmīni-pə tuk əməwə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kīni takasəkeikei mhaue misərə imak yerkwānu.” In rīmivi əməwə, yakhavən misərə kīmawə mīn.

Kivəhsi-pən Pol mīne Saelas ye kalabus

¹⁶ Nīpig kīrik, kīmawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kīni misəm pīraovin kīrik. In yor atuə kīn kīrik yame kīmivəh nīmṛin. Pian a, nanmīn

* **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kīrik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīmə to rəsīgən Timoti, ai ruə məmhen kīn yemə Isrel kīrik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmīn kape Yesu in Nanmīn kape Kughen, uə Nanmīn Rhaka. ‡ **16:14:** Neipən a nīmṛin rhaktə, kīni rīmṛimṛə apig.

hah raməmīr iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavven narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehua iran, kape kafan namehua, meinai narmamə kasərok namehua kafan minə mə tuksərig nəgkiarinen kafan.

17 Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehua mamni mīmə, “! Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpīrig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

18 Rimmor nar a nīpig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mægkiar kimi nanmin has yame raməmīr ye pian a, mīmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mīmə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

19 Mərig namehua kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane rürkək ai taktəkun, kisarar, mharaptərəkin Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nīmri mirh.

20 Misərip əriu kawərer ye nīmri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiarh pik nəmə imətawə ikin.

21 Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisari-pənien swatuk a.”

22 Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehua mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu.

23 Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.”

24 Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarinen a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətərəkin-pən əriu iran.

25 Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmīr ye kalabus kimisətərig kin əriu.

26 Taktəkun əmə, nimmimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimmərkis narmamə kin, kharisin misəsaah.

27 Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekīn rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin§.

28 Mərig Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmīr hanə imə.”

29 Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, mayu mivən ye nəkwai nimə, mənīmkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik.

30 Mikir əriu mivən apa iruə mayoh əriu mīmə, “!Yemehua mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

31 Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.”

16:17: Mak 1:24   16:20: Mak 13:9   16:22: 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2   § 16:27: Ye nīpig a, tukmə yermamə kiwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus.   16:27: Wok 12:18-19   16:30: Wok 2:37

³² Kīni iriu kīrani-ərhav nəgkiarīen kape Yesu Yermaru kīmin mīne kafan narmamə mīnə.

³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kīmoh. Taktəkun əmə, in mīne kafan narmamə mīnə, mīne kafan yor atuə kīn mīnə kīmisor baptaes.

³⁴ Kīni in rīmīkir Pol mīne Saelas mivən ye nəkwai nīmə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kīmi əriu. Kīni in, mīne kafan mīnə, kīmisərig rhuvə pīk, meinai kīmnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kīni rueraan, yermamə mir kape kaonsel kīrāni-pən tuk mobael mīne mīrəmə, “Havən mharisīn nar mir a kīravən.”

³⁶ Kīni kwən a ramarha tuk kalabus rīmīni-pən tuk Pol mīmə, “Yamehuə kape kaonsel rīmə kīmawə jakharisīn əmīru nakravən. Ravən ye nəmərīnuyen.”

³⁷ Mərig Pol rīni-pən tuk mobael mīnə a mīmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kīmrū yemə Rom mir e, kīni namehuə mir e kape nəmə Rom kīrapəh nīwəm-pawk-eyen mə kīmrū yīmwor nar has kīrik, mərig kwəroh-ta əmrū ye nīmri mīrh, mwarko-pən kīn əmrū ye kalabus. Kīni taktəkun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apīs-apīs əmə kīn əmrū. !Nīkam! Pəh iriu kīrauə, mīrakīr əmrū kīmawə mīrii.”

³⁸ Kīni mobael mīnə a khavən mhani-pən nəgkiarīen kape Pol mīne Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mīne Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur.

³⁹ Kīni iriu kīravən rikīrii reiwaiyu tuk Pol mīne Saelas, mīrakīr-ərhav əriu ye kalabus. Kīni mawəkeikei kīmi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mīne Saelas kīratərhav ye kalabus, kwasig ikīn, kīravən imei pīraovīn kīrik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak mīnə tīksīn aikīn a. Kīni iriu mawor kwīrig kīmi əriə. Kwasig ikīn, kīmīravən.

17

Pol mīne Saelas kīmīravən apa Tesalonaeka

¹ Kīni ai, Pol mīne Saelas kīmīweriwək mratərhav yerkwānu mir a Amfipolis mīne Apolonia, mīravən mweriaji yerkwānu a Tesalonaeka. Ikīn aikīn a, nīməhuak kīrik aikīn kape nəmə Isrel.

² Kīni Pol ror əmhen kīn yame ramor rerīn, mauru-pən ye nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwānu a meriaji Sabat kīsīsə. Kamhani nəgkiarīen rīpsaah ye nīkarīn kape Nəkwəkwə kape Kughen.

³ Kīni Pol rīmnhoprai-pən kīmi əriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuatuk mīmə Kristo tukraməkeikei mamarīg rahah ye nīpran meriaji mīmhə, kīni Kughen tukror In ramragh mīn.” Kīni mīmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmīə, In e Kristo.”

⁴ Kīni nəmə Isrel mīnə tīksīn, mīne nəmə Gris khapsaah yamə mīne kamhasiāi Kughen, mīne nīpianehūə mīnə khapsaah mīn, kīsərig nəgkiarīen kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kīn Pol mīne Saelas.

⁵ Mərig nəmehuə kape nəmə Isrel kasəmākīn əriu; kīni mhavən apa ye maket, nhapik nəmə has tīksīn mīsor kwən kapəriə kīrikianə, mīsor nahasiən rehuə apa yerkwānu a. Kīni mhavən imei yermamə kīrik nhagin e Jeson. Mīseikus kwəruə ye nīmə kafan, mīsauru-pən ye nīmə mīsarha-kīn Pol mīne Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nīmri mīrh.

⁶ Mərig khapəh nīsəmīen, kharaptərəkīn Jeson mīne nəməhuak mīnə tīksīn mīn, mhaūkəkīn əriə mhaūə kīsəfer ye nīmri nəmehuə mīnə kape kaonsel. Mīsokrən apomh mhāmə, “Kwəgə mir a Pol mīne Saelas kawor pīk nahasiən muavən fam ye tanīmtanə; mīrauə mīn eikīn e.

⁷ Kini kwən e Jeson rĭmnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.”

⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarĭen a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmĭə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəmawə.” Nəməhuak minə kimisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərĭhəv pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel.

¹¹ Nəmə Berea, nərigĭen kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarĭen kapəriu. Kini nĭpig m-fam kasəvĭheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarĭen kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə.

¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisĭen ye Yesu, mine nĭpĭanehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nĭpig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərĭhəv min nəgkiarĭen kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol.

¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rĭvən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kĭwarə hanə apa Berea.

¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mĭhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarĭen kimi əriu mə tukwhai mĭren mĭrauə mwəm Pol.

Pol rĭvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah.

¹⁷ Ror pən, in rĭmavən ye nəkwai nimə kape nofuginĭen kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarĭen rĭpsaah. Kini nĭpig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin.

¹⁸ Kini nəmə Gris tiksĭn, kamni kimə Epikiurĭen mine Sitok*, iriə nəmĭhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksĭn kamhani mhamə, “Kwən e rĭmirəh əmə nəgkiarĭen apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksĭn kimnhani mhamə, “Kĭmawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pĭrə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mĭmə, “In rĭmamĭə, mərig Kughen rĭmnor In rĭmragĭh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nĭmri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kĭmawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarĭen vi yame ik nakamni-ərĭhəv.

²⁰ Nəgkiarĭen kafam yame nakamni kĭmawə yaksərig ror pisin. Yak-sorkeikei mə jakharkun nĭpran.”

17:7: Luk 23:2; Jon 19:12   **17:17:** Wok 18:19   * **17:18:** Epikiurĭen minə khamə narĭmnar yame ror yermamə kirik rĭkin ragĭen, narĭmnar e in nĭmragĭhĭen rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rĭpəh nərigĭen nagĭenĭen uə nəmĭhəyən yerkin.

21 Kamhani məkna meinai nīpig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasək wətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

22 Kini Pol rərer ye nīmri namehuə minə a mīmə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə.

23 Nīpig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapiar imərhaka kirik yame kimirai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə.

24 Kughen e In e rimnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhahvirəkin.

25 To In rīpəh nəkwakwəyən kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə.

26 Apa kupən əgkəp, In rimnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rəpəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimni nīpig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə.

27 Kughen a ror məkna kin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrīvəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyən isok tuk ətawə.

28 Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mīmə, ‘Kitawə kasətigə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimiə kirik raməni nīpe kirik mamni mīmə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’

29 Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhahvirəkin kin gol uə silva uə kapiar. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam!

30 In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnəpig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mīmə, ‘Kimiə fam taksarə ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.’

31 Ramni məkna kin meinai In rīnəpəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyən kafan.”

32 Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyən, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khama, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.”

33 Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən.

34 Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasiḡ ikin, Pol rītərhav Atens, mivən yerkwānu kīrik kamni kimə Korin.

² Muə məm yemə Isrel kīrik nhagin e Akwila. Kwən a rīmnarha apa Pontas, mītərhav, mivən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasiḡ, yermaru kīrik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rīmnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mīne kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mīrauə mwarə Korin. Kīrəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol rītərhav-pən məm əriu,

³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nījirien nimə tapolen.

⁴ Kini ye Sabat mīnə fam, Pol mīne nəmə Isrel mīne nəmə Gris kasəḡkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpig a, Saelas mīne Timoti kratərhav Masedonia, mīrauə mīn Korin. Pol rapəh kafan wok ye nījirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəḡkiarīen Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen.

⁶ Mərig iriə kīmnhani hah in, masəḡkiar has pən kīmin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkiḡik ye neipən kafan [mamor nīmətīen mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpīnien kīmi əmīə, mərig kapəmīə atuk. Yāknor infamien irəmīə. Rīrikakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pīsin pīsin mīnə.”

⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kīrik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel.

⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mīne kafan mīnə kīmnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah mīn kīmisərig nəḡkiarīen kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini mīsor baptaes.

⁹ Yenaiyu kīrik, Pol rəmḡərhav məm mə Yesu Yermaru raməḡkiar kīmin mamni mīmə, “Takpəh nīginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəḡkiarīen kafak, mīpəh napnapīgien.

¹⁰ Meinai Yo yakaməmīr kīrau mīk; to nar kīrik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak mīnə khapsaah ye yerkwānu e.”

¹¹ Kini Pol rīmnarə aikin rapita newk kīrikianə, mamhajoun narmamə kin nəḡkiarīen kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpig a, yermamə kīrik, nhagin e Galio, in gavman kīrik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kīrikianə mharaptəəkīn Pol mhakir mhavən ye kot.

¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kīmi Kughen ye norien kīrik yame raməsik loa kapəmawə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəḡkiar, mərig Galio rīni-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. Nīkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kīrik ror məkneikīn. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kīrik rakapir loa kīrik, nar apnapig mə to loa ehua kīrik uə loa kəskəh kīrik, ratuatuk mə jakətərig kin əmīə. Mərig

18:2: Rom 16:3

18:3: Wok 20:34

18:5: Wok 17:14-15

18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26

18:10: Jos 1:9; Aes 41:10

*

18:12: Akaea in kwənmhan kīrik apa Gris.

kimiā nakhauē mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiā. Raməmir əmə irəmiā mə takhani misərəhu huvə.”

¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot.

¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksin kisasar mharaptərəkin yemehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimri narmamə. Kini Galio rəm, riphə nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nipig ripsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nīkwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nīkwənen meriaji nipig kape nəspirien, kini nipig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.

¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik.

²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh.

²¹ Mərig nipig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok.

²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frija. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nipig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen.

²⁵ Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nipig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən).

²⁶ Kini in ramətgah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin.

²⁷ Kwasig ikin, kwan a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rīvəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə

²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nipig Apolos raməmir hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksin aikin kape Yesu.

² Mamaiyoh-pən əriə mīmə, “?Rhawor? ?Nīpig nīmnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh mīn Nanmīn kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kīmawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kīrik e, Nanmīn kape Kughen.”

³ Kīni Pol raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nīmishawor pən iran mīne misor baptaes?”

Kīni khani-pən tukun mhamə, “Yīmisor baptaes rəmhen kīn yame Jon Baptaes rīmnor.”

⁴ Kīni Pol rīni-pən tuk əriə mīmə, “Baptaes yame Jon Baptaes rīmnor; in rīmnor ye narmamə yamə mīne kwəsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rīmnamni-ərhav mīmə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”

⁵ Kīsərig nəgkiarien a, kisasar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru.

⁶ Kisor baptaes, kīni Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kīni Nanmīn Rhakə rīmneiwayiye irəriə. Kīni iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pīsīn pīsīn mīnə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi əriə.

⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai nīməhuak kape nāmə Isrel, mamətgah kīn nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə mīn kasəgkiar ye nīkarīn kape Narmaruyen kape Kughen; kīni Pol rivi əriə tiksīn.

⁹ Mərig narmamə tiksīn, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kīni mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nīmri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mīkir narmamə kape Yesu mīnə, mamhavən. Kīni ye nīpig fam kīmnhavən ye nəkwai nīmə ye skul ehua kīrik kamni kīmə, “Tīranas” masəgkiar kīmi narmamə.

¹⁰ Kīni Pol rīmnamarə aikin mapita newk kīraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mīne iriə kwənərəus kape Isrel mīne yamə mīne iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kīsərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə mīnə kape yermamə kīrik nhagin e Skeva

¹¹ Kīni Kughen rīmivəhsi-pən nəsanīnien kīmi Pol tuk norien nīmətīen pīsīn pīsīn.

¹² Narmamə kisaiyoh-pən kīn neipən akwas kape Pol, mhapi k mhavən apa iməriə ikīn, kīni narmamə kamhamhə kharap, masəsanīn, kīni nanmīn has mīnə kasətə irəriə.

¹³ Ikīn aikin a, nāmə Isrel tiksīn kīmīsəriwək mīsarkurao mīsarkut tuk nəkotayen nanmīn has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmīn has mīnə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksətə!’ ”

¹⁴ Kīni jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə mīnə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta mīn nanmīn has mīnə.

¹⁵ Mərig nīpig kīrik, nanmīn has kīrik rarar mīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakwīrkun tā Yesu mīne Pol. ?Mərig kimiə nīpa mīnə e?”

¹⁶ Kīni yermamə ai nanmīn has raməmīr iran rhekīnter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kīni mhoteih-hoteih iriə, kīni kisap ye nəkwai nīmə kafan, misaiye kopiə kopiə əmə mamhavən.

¹⁷ Nīpig nāmə Isrel mīne nāmə Gris yamə mīne kisarə Efesas kīmīsərig nəvsaoyen kīn, kīmnhagin pīk. Kīni mhasiai nhag Yesu Yermaru.

¹⁸ Kīni narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə.

¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimirī narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimirī nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu. *)

²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasiɡ ikin, Pol rimmərig yerkin mimə tukrēreriɡ min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.”

²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kīraru nhagriu e Timoti mine Erastus kīravən apa Masedonia. Mərig Pol rimmərə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nipiɡ a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru.

²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhīrəkinien narimmər kin silva†. Rimmor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhəvəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksīn mə tukhauə kirikiana. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksīn. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə.

²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasahuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwau e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rīrkun nivəhsi-tayen nehuəyən kape Atemis ruə mor nar apnapiɡ kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror nimahuak kape Atemis, yame in yerpiriɡ pik.”

²⁸ Kisariɡ nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhama, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpiriɡ pik!”

²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwau a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkīn yemə Masedonia mir a yame kimwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəɡkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin.

³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhama, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvriɡ-uvriɡ pik aikin. Masokrən pik, tiksīn kimnhani nar kirik; tiksīn kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin.

³³ Kini nəmə Isrel tiksīn kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrīvən mərer ye nimiririə. Kini narmamə tiksīn ye kwən a kimnhani-pən tukun mə tukrəɡkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan.

* **19:19:** Gris rīpəh niniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikiana in nərok wok kape nipiɡ kirikiana. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in ramhen kin aean. Nimirin rhaktə pik. **19:29:** Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

³⁴ Mærig narmamæ kisæm mæ Aleksandra in yemæ Isrel kirik, kisokræn apomh kwis kwis rivæh aoa kîraru, mhamæ, “!Atemis, kughen kape næmæ Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵ Kini yamehuæ kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-æhu æriæ mimæ, “Næmæ Efesas. Atemis e kughen kapætawæ, in ravæh nhag ehuæ. Kini narmamæ fam ye tokrei tanæ kharkun mæ norien e kapætawæ tuk narha-huvæyen tuk nimæhuak kafan, mine kapier imærhakæ kafan yame rimamir misi-faktæ ye neai meiwaiyu-pæ.

³⁶ Yermamæ kirik to ripæh niniyen mæ yo yakameikuæ. Pæh rikimiæ tukrap-napig. Rapæh næmhenien mæ naksar-mar mækneikîn.

³⁷ Nîmisærip kwæræ mir eikîn e, mærig iriu kimîrapæh niwækræhyen kin nar kirik ye nækwai nimæhuak kapætawæ, mirîpæh niræni-hahyen nhag pian e, in kughen kapætawæ.

³⁸ Tukmæ Demetrius mine kafan narmamæ kisæm yermamæ kirik ror nar kirik ripæh næmhenien, kharkun nhævænien ye kot, misæm kaonsel. Pæh khavæn aikîn mhani-ærhav nærigien kapæria.

³⁹ Tukmæ nakasærig mîn nar kirik mæ takhani-ærhav, takasækeikei mhavæn ye kot.

⁴⁰ Mærig rimar æmæ mæ tikvæh mîn ætawæ kavæn ye kot kivæhsi-pæ narpinien kimi ætawæ tuk notgohyen yame kitawæ kimisor towei. Kini kitawæ to khapæh nhaniyen nar kirik mæ kimnhauæ eikîn e ye nækwætøyen towei tuk naha, mainai nækwætøyen e, nîpran rîrkæk.”

⁴¹ Rini ta nægkiarien a, mætapiġ kin nægkiarien, mher-pæn kin æriæ kamhævæn.

20

Pol rivæn apa Masedonia mine Gris

¹ Kini næmæ Efesas kisotgoh ta misæræhu mîn næmærinuyen. Aikîn, Pol rokræn kin narmamæ kape Yesu minæ khauæ kirikianæ, kini rævrag kimi æriæ. Kini ai maowia kin æriæ, kini mitærhav aikîn a, mivæn apa Masedonia.

² Mitærhav ye kwænghan a, kini mamævrag apap kimi æriæ mavæhsi-pæn nægkiarien rehuæ kimi næmæ aikîn, muæ meriaji-pæ Gris.

³ Mamaræ apaikîn meriaji makuæ kisisær. Kwasig ikin, rimæ natukrivæn ye rao kirik mirerig-pæ mîn Siria, mærig æmæ næmæ Isrel kamharai mhun mæ tukhauh in mishopni in, kini rarar mîn ye nærigien kafan kini mæriwæk æmæ mamvæn apa Masedonia.

⁴ Rimavæn iriæ yemæ Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovæ kape Piras, mine yemæ Tesalonaeka mir kîraru nhagrii e Aristakas mine Sekandas, mine yemæ Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemæ Tarki mir kîraru nhagrii e Tikikas mine Trofimas.

⁵ Iriæ kisækupæn mhavæn apa Troas miseito kin æmawæ.

⁶ Mærig kimawæ yaksæmir misor næviginien ehuæ a yame kamni kimæ “Bred yame yis rîrkæk iran.” Kwasig ikin, yakhavæn apa Filipae mhavæn ye rao kirik mhaviræ miseriaji nîpig kîrkîrip, kini yakhauæ mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawæ miriæ. Misaræ miseriaji næhuakien kirikianæ.

Pikwarien kirik rimamhæ mimragh mîn

⁷ Kini ye Sande, yakhauæ misofugin mhavæh Næviginien Rhakæ. Kini Pol ramævrag kimi narmamæ, mægkiar meriaji yenpig æru mainai rîkin ruh mæ tikæni rîkwamir kin, in tukrapæh æriæ.

⁸ Kwænghan yame yimisækwætæ ikin yerpirig pik. Kiruk laet ripsaah aikîn.

9 Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rīvəh Yutikas. Kini rapir yeru, mīmīr misi-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwghan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta.

10 Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mīvən makur, məmīr-pən iran. † Məker-pən iran, mīmə, “Rikimīə tukriphəh nəpouyen. !Ramragh əmə!”

11-12 Kini iriə khakir pikwarien a mamhəvən. Rikirīə ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerīg mīn mīshaktə mhəvən mīn apa yerpīrig, mhəvəh Nəviginien Rhakə misəvīgīn kwis. Kini Pol rīmnəgkiar kimi əriə mīvən meriaji reraan. Kini mətə mīn irəriə.

Pol ramaowīə kīn nəməhuak mīnə apa Efesas

13 Aikin, yakhərhəh rao kirik mhəvirə mhəvən apa Asos. Yakhəmə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rīkin raməsik mə tukrəriwak əmə mīkwasiɡ mīvən apakin.

14 Ruə mītərhəv-pə Asos, kimawə mīn yakhəvən ye rao mhəvirə mə jakhəvən apa yerkwənu kirik nhagin e Mitilen.

15 Kəni rīkwamer kīn, yakhətərhəv mīn aikin a, mhəvirə mhəvən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rīkwamer mīn kīn, yakhəvirə mīn mhəvən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rīkwamer mīn kīn, yakhəvən mīn mhatərhəv-pən Maelitas.

16 Pol rīmini-ta mə jakhəpəh nisərərien apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rīmnarkut mə jəkshai mīren mhəuə Jerusalem kwasīg ikin ror nīpīg kape nəviginien ehəuə e kamni kimə “Pentekos.”

17 Nīpīg yakhəvhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kīn elda mīnə kape nīməhuak mə tukhəuə misəm.

18 Khatərhəv-pə, rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kimīə nakwəsəm ta norien kafak nīpīg kīmnisarə kitawə-mkimīə. Rīrikakun ye nīpīg yiməuə Tarki,

19 yakamor yo mə yo yor atuə kīn kape Yesu Yermaru. Mə rīkik reiwaiyu nīpīg fam. Nīpīg m-fam yakamasək tuk əmīə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo,

20 mərig yəkpəh nīpəhyen nasituyen irəmīə. Maməwhag ye nīmri narmamə, mīne ye nəkwai nīmə mīnə.

21 Mamni-ərhəv-pən tuk nəmə Isrel mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mə tukəsəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhəgə has, mhəuə tuk Kughen, mīshatətə ye Yesu Yermaru.

22 “Kini taktəkun ai, Nanmīn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yəkpəh nīrkunien mə naha nhagin tukror yo aikin.

23 Nar kirikianə əmə yakīrkun. Yerkwənu yamə mīne yakakrao ikin, Nanmīn kape Kughen ramor kwirīg kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahəsien, kīni tukpīvəhsi-pən yo ye kalabus.

24 Mərig yəkmə nīmraghien kafak in nar apnəpīg əmə. Yəkorkeikei mə jakor infamien ye narīmnar yame Yesu Yermaru rīmivəhsi-pə mə jakor tuk nīni-ərhəvyen Nəgkiarien Huvə ye nīhuvəyən kape Kughen.

25 “Səm-ru, yəkwīrkun ta mə kimīə m-fam yamə mīne yakmaurə məm əmīə məvsəo kīn narmaruyen kape Kughen kimi əmīə, to nakhəpəh mīn nisəmīen yo tuk nīpīg kirik.

* 20:9: Nhad e “Yutikas” nīpran rīmə “laki.” † 20:10: Pol ramor rəmhen kīn Profet Eləeja kupən ye Fas King 17:17-22. 20:17: Wok 18:21 20:18: Wok 18:19–19:10 20:23: Wok 9:16; 21:11 20:24: Wok 21:13; 2 Tim 4:7

²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rīmhə mivən ye nap ehə, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən‡.

²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmīn kape Kughen rīmnərəhu-pən əriə ye kwermimīə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rīmivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru.

²⁹ Yakwīrkun ta mə jakəta irəmīə, kīni ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen.

³⁰ Kīni kīmiə tiksin tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə.

³¹ !Ror pən, takasəkeikei nəsərig əmiə! Rikimīə tukraməsik mə ye newk kisīsə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kīmi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kīni mamasək tuk əmiə.

³² “Kīni taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimīə tukraməsik nəgkiarīen kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarīen a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kīmi narmamə kape Kughen minə fam.

³³ Rikik rīpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pīsīn.

³⁴ Kīmiə nakwənharkun ta mə yo pīsīn əmə yakaməmmhəwk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkəwakwə kin.

³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhəjoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarīen yame Yesu Yermaru rīmīni mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənīmkur misəhuak.

³⁷ Kīni iriə misasak pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misəowīə kin.

³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikirīə rarkwəpīr mhawor Pol rīmīni mə iriə tukhapəh mīn nisəmīen in tuk nīpig kirik.

21

Pol rīmə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowīə-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuatur apa ye tanə kirik kamni kīmə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kīmə Rōj. Mhatərhav mīn aikin, mhauə mīn mhavhiak ye tanə kirik kamni kīmə Patara.

² Aikin misəm rao kirik rīmə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav mīn.

³ Mhavirə misəm mīn tanə ehə kirik kamni kīmə Saepas, mhakurao pihū. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a.

⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksin kape Yesu, misarə kīmawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kīni Nanmīn kape Kughen rəgkiar kīmi əriə mə tukhavən misor kwirig kīmi Pol mə tukrīpəh nivənien apa Jerusalem.

⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpīn mamhavən. Kīni narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nīkar-kar tahik. Aikin, yaksənīmkur misəhuak kwis.

‡ 20:26: Pol ramni mīn ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpīnien kīmi əmiə, mərig kapəmīə atuk.” 20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 20:31: 1 Tes 2:11 20:34: 1 Kor 9:11-12 20:34: Wok 18:3; 1 Tes 2:9 21:4: Wok 20:23

⁶ Kīni mīsaowīə kīn əmawə mīnə. Yakhavən mīn ye rao a; kīni iriə kharerīg-pə iməriə ikin.

⁷ Kīni rao rītərhav Taea mīyū muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən mīsəm nəməhuak mīnə. Masəmīr kīmawə miriə nīpīg kīrikianə.

⁸ Kəni rīkwamer kīn, yakhətərhav mīn mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kīrik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mīni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Kughen. Kupan, in kīrik ye narmamə seven yamə mīne kasasitu ye aposol mīnə.*

⁹ Kafan nīpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nīsarukurəkien. Iriə a profet mīnə.

¹⁰ Yaksarə aikin nīpīg tīksin, profet kīrik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə.

¹¹ Muə, məm əmawə kīni mīrəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermīn mīne nīhun kīn, mīmə, “Nanmīn kape Kughen ramni mīmə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, naməhuə kape nəmə Isrel mīnə apa Jerusalem tuksərkis-ətərkīn in makneikin, mīsərhū-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹² Yaksərig nəgkiarīen a, kīmawə nəmə iku yaksəkeikei kīmi Pol mə tukrīpəh nīvənien apa Jerusalem.

¹³ Mərig Pol rīmə, “Kīmīə naksasək, rīkik rarkwəpīr. Mərig, səmru, yakpəh nīgīnien tuk nīvənien ye kalabus tuk nīnīyen nhag Yesu Yermaru. Kīni yakeighan kīn mə jakmħə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nīpəhyen. Kīni yaksəpəh, mħamə, “Kīmawə yaksəhuak mħamə tukror rəmhen kīn yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kīni ai, yaksor apnəpənə tuk nītərhavyen məriwək mħauə Jerusalem.

¹⁶ Nəmə Sisaria tīksin kape Yesu mīnə khakwasig kīn əmawə. Mħakīr əmawə mhavən imei yemə Saepiras kīrik nhagin e Nason. In yermamə kīrik yame rīmənəkupən mīkwasiɡ kīn Yesu. Yaksapīr ye nəkwai nīmə kafan.

Pol rīvən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mħatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak mīnə kīsəm əmawə, rīkiriə ragien.

¹⁸ Kəni rīkwamer kīn, kīmawə Pol yakhavən mīsəm Jemes. Elda mīnə kape nīməhuak kasəmīr mīn aikin.

¹⁹ Pol rərer mīni vi vi əriə kīni məvsao kīn narīmnar fam əɡkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rīmnor kīmi nəmə tanə pīsin pīsin mīnə.

²⁰ Kīsərig nəgkiarīen a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mħani-pən tuk Pol mħamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kīsəmhen kīn taosen rīpsaah khani nəfrakīsien ye Yesu, kīni iriə fam mīn khaskai tuk nīrəptərkīn-tīm-tīm-ien loa kape Moses.

²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kīn ik mə ik nakamħajoun nəmə Isrel yamə mīne kasarə ye tanə pīsin pīsin mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig mīn mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nīsəsīg-pənien nīpīkwarien kapəriə mīnə. Kīni mħapəh nħarəptərkīnien narəyen kape nəmə Isrel.

²² Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mīne?

²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmire ikin e kwəharpen ta nətərigien kīrik kapəriə kīmi Kughen.‡

* **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə mīnə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kīn profet mīnə kupən, mor drama kīrik yame ror nuhpīkinien, kīni ai, mhəpīr-pən kīmi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mīne Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 ‡ **21:23:** Promis e kīmisor kamni kīmə “Nasiraet promes” rəmhen kīn yame Pol rīmnor ye Wok 18:18.

²⁴ Tikianakwamer; takikwasig kin əriə mivəh nimir nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nikwaneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kam kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam.

²⁵ Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə mine kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin.”§

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nipig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukriwaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.

Nəmə Isrel kharaptərəkın Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ İpakə nipig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksın yamə mine kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisərar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkın in

²⁸ misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikın minə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiayen loa kape Moses mine Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksın mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkimik.”*

²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisərar misaiyu mhauə mharaptərəkın Pol, mhauəkakin mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a.

³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehua kirik apa Jerusalem.

³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptərəkın in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?”

³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksın kamhani nar kirik; kini tiksın kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael rəpəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael.

³⁵ Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən.

21:24: Nam 6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkwə kimnharai raməmir ye Wok 15:23-29. **21:26:**

1 Kor 9:20 * **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nimə ehua kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4

³⁶ Narmamə mīnə kīmnhakwasig kīn əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ İpakə əmə mobael mīnə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael mīnə mīmə, “?To yakəgkiar kəskəh kīmik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun nīniyen nəgkiarīen kape nəmə Gris?”

³⁸ Yakməta mə ik yemə İjip a yame apa kupən rīmnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkīr narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tīpəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Yo, yemə İsrəl. Yīmnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kīmi narmamə mīnə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael mīnə a reighan kīn. Kini Pol rərer aikin, mīni-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kīmi əriə ye nəgkiarīen kape nəmə İsrəl mīmə,

22

¹ “Piak mīnə mīne tatə mīnə, takasəkeikei misətərig kīn yo. Pəh jakni kafak nərigīen kīmi əmiə.”

² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarīen atuaturə kapəriə, khapim apis-apīs.

Kini Pol rīmə,

³ “Yo yemə İsrəl kirik. Yīmnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yīmnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rīmnhajoun yo ye Loa kape riptawə mīnə mə jakəri-pən atuaturə. Kini ye nīpig ai yīmnasanīn tuk norien narīmnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kīn əmiə m-fam e taktəkun.

⁴ Apa kupən, yīmnamuh narmamə yamə mīne kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yīmnamraptərəkīn narman mīne nīpiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus.

⁵ Nəgkiarīen e, hae pris mīne narmamə kape kaonsel mīnə kharkun nhaniyen mə nəfrakisīen; meinai nīpig kirik, kīmnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kīmi nəmə İsrəl aikin mə yakuauə mə jakraptərəkīn narmamə kape Yesu mīnə mhakir əriə mhaue e Jerusalem mə tukuh əriə.

⁶ “Nīpig a, yīmnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwaiha, taktəkun əmə, yīmnəm nīkhakīen risi-pən ye napuə məsia-pən-pə yo.

⁷ Yakmīr meiwaiyu, kini mərig nəgkiarīen kirik rīmīni-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikīn kīmi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kīmi Yo.’

⁹ Kini narmamə yamə mīne kīmnhakwasig kīn yo ye swatuk kisəm əmə nīkhakīen a, mərig khapəh nisərigīen nəgkiarīen kape yermamə ai yame raməgkiar kīmi yo.

¹⁰ Kini yīmnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mīne?’ Kini Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Hekīmter, mivən apa Damaskes. İkin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mīne.’

† 21:36: Narmamə kīmisokrən ye Pol məknakin rəmhen kīn in e kīmnokrən ye Yesu ye Luk 23:18.

21:38: Wok 5:36-37

22:3: Wok 5:34

22:4: Wok 8:3

11 “Nikhakien a rimmāsia-pen pik nimmrik, mor nimmrik rīpis. Kini narmamā yamā mīne kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

12 “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətatəwə. Kini nāmə Isrel aikin kamhasiai pik in.

13 In ruā marer ipakə tuk yo, mīmā, ‘Piak Sol, !Nimmrim tukrhuvə mīn!’ Ye nīpig əmā mīn ai, nimmrik rīmahuvə mīn. Kini yakəm in.

14 “Kini in rīmā, ‘Kughen kape kaha mīnə kapətatəwə In rīmīrpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamā mīne In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamā Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarīen kafan.

15 Takaməkeikei mīvən mīni-ərhav tuk narmamā m-fam narimnar yame ik nimmnəm mamərig.

16 Takpəh nīwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mīpəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

17 “Kini yakmərerig-pə mīn muə Jerusalem, mīvən məhuak ye Nīmā Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik.

18 Məm Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmā, ‘!Hai mīren! Məta aihuua Jerusalem. Meinai nāmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarīen kafam yame nakamni irak.’

19 “Kini yīmīni-pən tukun mīmā, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nīmā kape nofuginien kapəriə mamrapərəkin narmamā yamā mīne kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə.

20 Kini nīpig kimmnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramni-ərhav Ik, mərig yo mīn yimnamərəer kimawə miriə, kini rīkik rīnnagien tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamā kīmisarkwhopni in.’

21 “Mərig Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmā, ‘Təkvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə təkvən tuk nāmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.’”†

Nāmə Jerusalem kimmhamə tukshopni Pol

22 Kini narmamā aikin kisətərig huvə kin nəgkiarīen kape Pol mhavən mīseriaji nəgkiarīen infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarīen a, kisokrən ehua mhamə, “!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.”

23 Aikin, kisokrən apomh, mīsəpəkiək-ta kin sot kapəriə mīsərəsuun kin nīmokkur.

24 Kini yemehua kape mobael kape nāmə Rom rīmīni-pən tuk mobael mīne mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mīni-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrīni-ərhav mīmā rhawor nāmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in.

25 Kasarkis-ətərekin hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rīni-pən tuk yamehua kape mobael kirik yame ramərəer ipakə mīmā, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kīpəh hanə nəmīen mə in rīmnor nar has kirik.”

26 Yamehua a kape mobael rərig nəgkiarīen a, mīvən mīni-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmā, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatuk.”

27 Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmā, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

* **22:11:** Kaməvsao kin narimnar mīnə e ye Wok 9:2-5. **22:18:** Wok 9:29-30 **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11 † **22:21:** Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1. **22:25:** Wok 16:37

28 Kīni yermaru a rīni-pən tukun mīmā, “?Rhawor? Yo yīm̄n̄rok mane ehuā tuk neighanien kīn yo mā jakuā yo yemā Rom.”

Mārig Pol rīni mīmā, “Rīmik in yemā Rom. Ror mākneikīn, yo yemā Rom.”

29 Taktākun əmə mobael yamā mīne kasərer matuk mā tukhauh Pol, kisakur kīn, mīsəta iran. Kīni yermaru kape mobael a rīrkun mā Pol in yemā Rom, mīgīn pīk meinai in ruərkwəji-ta Pol kīn jen.

Pol ramərer ye nīmri kaonsel

30 Kəni rīkwamer kīn, yermaru kape mobael rorkeikei mā tukrərig atuatur mā rhawor nəmā Isrel kamhani hah Pol məknaķin, kīni rher-pən nəgķiarīen kīmi jif pris mīnā mīne narmamā kape kaonsel mīnā mā tukhauā ķirikianā. Kīrisīn-ta jen yame ķimīrkwəji Pol kīn, ķikīr, kavən ķərip in ramərer ye nīmri kaonsel.

23

1 Kīni Pol rarha tīm tīm ye narmamā kape kaonsel, kīni mīmā, “Yo mīnā tīksin. Yakaməm norien kafak mā ye nəkəskəhyen kafak muā meriaji-pə ai taktākun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nīmri Kughen.”

2 Pol rəgķiar məknaķin, kīni hae pris e Ananaeas rīni-pən tuk narmamā yamā mīne kasərer ipakə tuk Pol mā tuksəsīk nəkwān.

3 Mārig Pol rīmīni-pən tukun mīmā, “Nīkam. Ik yarpəkao ķirik,* Kughen tukrəsīk ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikīn e mā takəķir yo ye Loa kapətawə, mārig nīmīni mā ķirik tukrəsīk yo, naknakəpīr ta Loa en!”

4 Kīni narmamā yamā mīne kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamā, “!Eh! Takpəh nəgķiar-hah-yen kīmi hae pris e kape Kughen.”

5 Kīni Pol rīmā, “Yo mīnā tīksin. Yakīrkun mā Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmā, ‘Takhapəh nisəgķiar-has-pənien kīmi yermaru kapəmīā;’ (Eks 22:28) mārig yīmīpəh nīrkunīen mā kwən a in hae pris.”

6 Kīni Pol rəm əriā mīrkun mā iriā tīksin Sadusi mīnā, kīni tīksin Farisi mīnā, rokran ehuā kīn əriā mīmā, “Yo mīnā tīksin. Yo Farisi ķirik. Kīni rīmīk mīne rīpīk mīnā, iriā Farisi mīnā mīn. Mārig kamərip yo e ye nīmri mīh meinai yakamni nəfrakisien mā Kughen tukror narmamā yamā mīne kwənhamhə, tukhamragh mīn.”

7 Pol rəgķiar məknaķin, taktākun əmə Farisi mīnā mīne Sadusi mīnā kasotgoh kīmi əriā mīnā. Kīni narmamā kape kaonsel a kasowhai ķiraru.

8 Meinai Sadusi mīnā khāmā narmamā yamā mīne kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mīnien. Iriā mhamā agelo rīrkək mīne nanmīn rīrkək. Mārig Farisi mīnā kamhani mā nar mīsīr a, irisīr nəfrakisien.

9 Nəgķiarīen kapəriā ramhaktə. Kisokran apomh. Kīni nəmħajoun kape Loa kape Moses yamā mīne iriā Farisi mīnā, ķimīsheķimter mhani skai mhamā, “Ķimawə yakhapəh nisəmīen mā kwən e rīmnor nar ķirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmā ror nanmīn uə agelo ķirik rīmauə məgķiar ķim in uə?”

10 Kīni ķisotgoh pīk, kīni mhauh əriā mīnā. Yermaru a kape mobael rəm rīkīn rīm̄nəsīk mā narmamā tuksəpīk Pol, kīni rīni-pən tuk mobael mīnā kafan mā tukhavən mħarəh Pol mħarərig mhauā mīn imei mobael mīnā.

11 Yenpīg, Yesu Yermaru rītərhav-pə tuk Pol mīni-pən tukun mīmā, “Pol. Takpəh nīgīnien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikīn e Jerusalem, kīni ik takaməkeikei mīvən apa Rom mor mīn məknenkīn.”

22:29: Wok 16:38   23:2: Jon 18:22-23   * 23:3: Nəgķiarīen kape Gris ramni mā Pol rīmīni-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmā, “Ik nakəmhen kīn kapier ķimnəspir-ta mārig rəmķimik hana.” Mārig nīprai nəgķiarīen a rīmā, “Ik yarpəkao ķirik.”   23:3: Mat 23:27   23:6: Wok 26:5   23:8: Luk 20:27-40
23:11: Wok 27:24; 28:16,23

Nəmā Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

12 Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine niniimien, miseriaji nipiḡ yame tukshopni Pol iran.

13 Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarrien a, rapita foti.

14 Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehua mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipiḡ yame jakshopni Pol iran.

15 Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarrien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimiria. Meikua ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmır ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

16 Mərig nukwai Pol rimnərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

17 Kini Pol rokrən kin yamehua kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarrien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarrien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

18 Məkneikin yamehua a rikir pikwarrien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmır ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarrien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarrien kirik tukrini-pre tuk ik.”

19 Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarrien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

20 In rima, “Nəmā Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarrien kirik mə tukianəkwamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikua iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol.

21 Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəviginien mine niniimien miseriaji nipiḡ yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

22 Kini yermaru kape mobael a rimnor kwirig kimi pikwarrien a mini-pən tukun mimə, “Takpəh nini-ərhavyen tuk narmamə mə ik nimini-pə nəgkiarrien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

23 Kini yamehua kape mobael minə a rokrən kin yamehua kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivəniyen apa Sisaria ye naen klok yenaiyu.

24 Misor apnəpenə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

25 Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkwə kirik mivəhsi-pən kimi yamehua mir a miravən kimi gavman a. Nəkwəkwə a ramni mimə,

26 Filiks, yakamni “Rhuvə” tuk ik. Ik yamehua əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmә Isrel kwənaraptərəkīn ta, ipakә әmә kishopni in. Mәrig yo yimnәrig nәvsaoyen kīn mә in yemә Rom atuatur, kīni yimnhavən kimawә kafak mobael minә mharәhsi-ta in tuk әriә mhavah miragh in.

²⁸ Yakmimә jakәm-ru mә rhawor e kamhani hah in. Kīni yo yimkīr mivən ye kaonsel kapәriә.

²⁹ Mәm mә in rimipәh norien nar hah kīrik yame to rimhә tukun, uә yame tukvәhsi-pән in tukun ye kalabus. Kasәgkiar-әgkiar әmә tuk narәyen kapәriә.

³⁰ Mәrig kwasig ikīn, yimnәrig nәvsaoyen kīn mә nәмә Isrel kamharai mhun mә tukshopni in, mәkneikīn, yimnher-pre kīn kīmik. Kīni mīni-pән tuk tikmīr mīnә kafan mә tukhauә mhani kapәriә nәrigien tuk ik.

In әmә e nәgkiarīen kafak.

³¹ Mәkneikīn, mobael mīnә kasor nәkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakīr Pol mhavən miseriәji yerkwanu kīrik kamni kimә Antipatris.

³² Kәni rikwamer kīn, mobael mīnә yamә mīne kisaiyu ye hos iriә pīsīn әmә khakīr in mhavən. Mәrig mobael mīnә tiksīn kharerig mamhavən imәriә ikīn.

³³ Kīni iriә a khakīr in mhavən apa Sisaria, kīni mhavәhsi-pән nәkwәkwә a kīmi gavman a Filiks, kīni misәrәhu-pән Pol ye kwermīn.

³⁴ Gavman a rәvheikīn nәkwәkwә a maiyoh-pән Pol mīmә, “?Ik yemә hiә?” Nipig rәrig mә Pol rimatәrhav a Silisia,

³⁵ rini-pән mīmә, “Pәh khawhin tikmīr mīnә kafam tukhauә eikīn e, kīni en, jakәrig kafam, mәkīr.” Kīni mīni-pән tuk kafan mobael mīnә mә tukhavәhsi-pән Pol ye nīmә kape gavman kamni kimә, “Nīmә ehua kape King Herod.” Mharaptәрәkīn in apaikīn.

24

Pol rimnәrer ye nīmri Filiks

¹ Nipig kīrkīrip ruә mivən, kīni hae pris a, Ananias, rәsok prah iriә namehuә mīnә tiksīn kape nәмә Isrel, mīne loea kīrik nhagin e Tetalas, khauә Sisaria. Khauә, mhatәrhav-pә, misәrer ye nīmri gavman a Filiks. Kīni mamhani hah norien kape Pol.

² Misokrәn kīn Pol rivән imә, kīni kwән ai Tetalas ramni hah pән Pol kīmi Filiks, mamni mīmә, “Filiks, ik yamehuә әfrah. Ik nakamkīr tanә kapәtawә ye nīrkunien huvә kafam, ror pән kitawә kisarә ye nәmәrinuyen ror tu. Ik nakamәrәhu atuatur nīmraghiēn eikīn e.

³ Nipig fam, narmamә m-fam rikiriә ramagien tuk ik, masәgnәgin ik.

⁴ Yakpәh norkeikeiyen mә jakoriah pik ik, jakәgkiar kәskәh әmә, nakәtәrig kīn.

⁵ Kimawә yakwәsәm ta mә kwән a Pol in yemә has kīrik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanә mīnә, mamor nәмә Isrel mīnә kasotgoh kīmi әriә mīnә. In yamehuә kīrik kape nәhuakien eikuә e kape yemә Nasaret ai Yesu.

⁶ In mamarkut mә tukror Nīmә Ehuә kape Kughen rәmkīmik ye nīmri Kughen. Mәkneikīn, kimawә yakharaptәрәkīn.

⁷ Mәrig yamehuә kape mobael mīnә e Lusias, rimivәhsi-ta ye kwermimawә. Mher-pә kīn nәgkiarīen kīmi tikmīr mīnә kafan mә tukhauә masәm ik.*

⁸ Kīni tukmә nakaiyoh-pән Pol kīn norien kafan, takәm mә nәgkiarīen kapәmawә rәfrakis.”

23:27: Wok 21:30-33; 22:25-27

23:28: Wok 22:30

23:30: Wok 23:16-23; 24:1-9

24:5: Wok

17:6

24:6: Wok 21:28-30

*

24:7: Keinein mә Luk rimirai v. 7 uә yarmә rimirai, meinai ves 7 rirkәk ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman.

⁹ Məkneikin nəmә Isrel kamharpin nægkiarĭen a, mamhani mhamә, “Nægkiarĭen a in nәfrakisĭen.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rәwhan kapәn kapә kin Pol mә tukrәgkiar. Kini Pol rimә, “Yemehuә. Yakirkun huvә mә newk ripsaah ruauә muavәn ta, nakamәkir nәмә eikin e. Ror pәn, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak.

¹¹ Rimar әmә tuk ik tuk nәmien mә nipig twelef e ruauә muavәn ta, yimnhaktә fiak mivәn Jerusalem mә jakәhuak.

¹² Nәмә Isrel a khapәh nisәmien mә yakamotgoh kimawә narmamә tiksĭn ye nәkwai Nimә Ehuә kape Kughen. Mhapәh nisәmien mә yo yakamәvi niehmaa kape narmamә ye nәkwai nim kape nofuginĭen minә kape nәмә Isrel mine yerkwanu minә.

¹³ Kini khapәh nishajoun-atuatukĭen kimik mә nægkiarĭen yame kamni irak ai taktәkun in nәfrakisĭen, meinai in neikwәyen.

¹⁴ Mәrig yo yakamni-pre tuk ik mә, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nәмә Isrel kamhani mә in nәhuakĭen eikuә, mәrig yakamәhuak әfrah kimi Kughen kape kaha minә kapәmawә. Kini yakamni nәfrakisĭen min ye Loa kape Moses mine profet minә fam min.

¹⁵ Kini yakamәrәhu-pәn nәrigĭen kafak kimi Kughen rәmhen kin yame namә eikin e rikiriә ramәsik, mә Kughen tukror narmamә yamә mine kwәnhamhә-ta, tukhamragh min - iriә yamә mine kisatutuk mine yamә mine khapәh nisatuatukĭen.

¹⁶ Ror pәn, nipig m-fam yakamarkut tuk norĭen narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine narmamә.

¹⁷ Newk ripsaah ruauә muavәn ta, yakuauә e Jerusalem, mivәh mane mә jakvәhsi-pәn kimi yavәn has minә, mivәh min nimri nar miragh minә kape sakrefaes.

¹⁸ Nәмә Isrel e kimnhauә misәm yo yakamәmir hanә ye Nimә Ehuә kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nәspirĭen. Narmamә khapәh nhapsaahyēn kimawә miriә; notgohyēn rikәk.

¹⁹ Ye nipig a, nәмә Isrel tiksĭn yame kimnhatәrhav Tarki masәmir ye nәkwai Nimә Ehuә kape Kughen. Kini tukmә kimә tukni hah yo, iriә atuatuk әmә tukasәkeikei mhauә mhani-pre nægkiarĭen irak tuk ik.

²⁰ Uә rhuvә mә narmamә minә e tukhani-әrhav-pre naha nhagin rahas yame kimisәm irak ye nipig yame yimnәrer ye nimri kaonsel.

²¹ Nægkiarĭen kirik rikәk irak, nar kirikianә әmә: Yimnәrer yerkirĭә mokrapomh mīmә, ‘Kamәrip yo ye nimri mirh meinai yakamni nәfrakisĭen mә Kughen tukror narmamә yamә mine kwәnhamhә ta, tukhamragh min.’”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvә Swatuk kape Yesu, marar matapig kin nәkwәtәyēn mīmә, “Tukmә yermaru kape mobael a Lisias ruә, kini en, yo jakәkir.”

²³ Kini marar mini-pәn tuk yamehuә kape mobael yame ramarha tuk Pol mīmә, “Takamәm Pol, mәrig takәta ye in minә tiksĭn pәh khauә mhavәhsi-pәn narimnar yame ramәkwәkwә kin.”

²⁴ Nipig tiksĭn ruә mivәn, Filiks rikir piraovĭn kafan, Drusila, mirauә. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pәn tuk әriә mә tukharәh Pol mhauә. Pol ramәvsao kin nhatәtәyēn ye Yesu Kristo, in ramәtәrig kin.

²⁵ Kini Pol ramәvhag kin narәyēn yame ratuatuk, mine norĭen kape yer-mamә ramarmaru ye nәrigĭen kafan mine norĭen kafan, mine nipig yame

Kughen tukrækir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mīmə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən mīn kin ik.”

²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu mīn.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekīn. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in ripəh Pol raməmīr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisisə r uə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem.

² Ikin a, jif pris mīnə mīne namehuə mīnə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas,

³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmīr ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni.

⁴ Mərig Festas rimə, “Pol raməmīr ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrərig mivən apaikin.

⁵ Harəh kapəmīə namehuə mīnə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mīpəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə.

⁷ Nəmə Isrel yamə mīne kimnhatərhav Jerusalem kasəmīr mīn, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhanī iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mīpəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mīmə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrækir yo. Ik nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel.

¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nimri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksin kape kot. Kwasig ikin, rini-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərer ye nimri Sisa, nəmhen. ! Nakīrkun nivənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipig tiksin ruə mivən, King Agripa mīne kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in.

14 Misarə nipig tiksın, kını Festas raməvsao kimi king kın nəgkiarinen yame kimnhani ye Pol. Mamni mımə, “Kwən kirik e ramarə eikın e, yame yamehuə a Filiks rımnəpəh in raməmır ye kalabus.

15 Kını nipig yakvən apa Jerusalem, jif pris mınə, mıne namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan.

16 Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mımə, ‘Pəh nien mə norien en kapəməwə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kın yermamə ye kwermi tikmir kafan mınə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mını atuətuk nəgkiarinen yame kamhani iran.’

17 Kwasig ikın, iriə khauə mhatərhav-pə eikın e, yakpəh niwhinien, mətərig kın nəgkiarinen yame kamhani iran. Kəni rikwamır əmə kın, yimnəhitə ye kot, mını mımə tukhakır Pol mhauə.

18 Məkneikın, tikmir kafan mınə kishəkımter, kını rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nıkam. Khapəh nhanien.

19 Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mıne yermamə kirik yame ruahmə fa, nhagin e Yesu. Pol rımə yermamə ai in rımamragh mın.

20 Yakeinein mə jakhawor məkir narımnar mınə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mımə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kın əriə kisəvsao kın norien kafam apaikın, kını yakəkır əmhen uə?’

21 Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kın in rıvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkır. Ror pən yimipəh Pol raməmır ye kalabus meriaji yakvəh nipig tuk nher-pənien kın kimi Sisa.”

22 Kını King Agripa rini-pən tuk Festas mımə, “Yo mın yakorkeikei mə jakərig nəgkiarinen kape kwən a.”

Kını Festas rımə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kın in.”

Pol rımnərəre ye nımri King Agripa

23 Kəni rikwamer kın, Agripa mıne Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikın. Kını namehuə yamə mıne kasarmaru ye mobael mınə, mıne namehuə mınə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kın, masor norien ehua mınə kape nisaiyen Agripa mıne Benis. Kını Festas rımə tukhakır Pol mhauə imə.

24 Kını mımə, “King Agripa, mıne kimia fam yamə mıne naksəkwtə eikın e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikın e mıne nəmə Isrel apa Jerusalem mın kamhani-hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’

25 Mərig yakpəh nəmien nar kirik yame in rımnor mə in tukraməkeikei mımhə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrıvən apa Rom mərer ye nımri Sisa, kını yımneighan kın mə jakher-pən kın apa Rom.

26 Mərig nəgkiarinen iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nımrim, mıne ye nımri narmamə mınə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarinen kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa.

27 Yakamərig mə tukmə kırıptərəkın yermamə kirik, mərig kıpəh nını-atuatukien nəgkiarinen iran, rıpəh natuatukien mə tuksher-pən kın in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nımri yermaru a King Agripa

1 Kını Agripa rini-pən tuk Pol mımə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nıkar nəgkiarinen yame kamni iram.”

Kını Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nıkar nəgkiarinen mımə,

² “King Agripa. Rikik ragien pik mə yakamərer ye nımrim ai taktəkun, mə jakni atuaturək nəkğiarıen yame kamhani irak,

³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narımmar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəkğiarıen kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nıpig yımınarkəskəh hana, mamarə kimawə narımmə imak ikın, muə meriaji-pə nıpig yımmamarə Jerusalem.

⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavıen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın.

⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nımri mirh meinai yo yakaməərəhu nərigien kafak ye nəkğiarıen yame Kughen rımmor kupən kimi kaha minə kapəməwə.

⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen mısəito kin nəğğiarıen a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakaməərəhu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo.

⁸ !Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk nıniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rımamhə rımragh mın?

⁹ Apa kupən, yo mın yımməm mə ratuaturək tuk norien narımmar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu.

¹⁰ In e norien kafak yame yımmor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nıpig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo mın yakamni mə tukuh əriə.

¹¹ Nıpig rehuə yımınarkurao ye nıməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yımmaməməkin pik əriə, mivən mın apa yerkwanu isok minə mə jakuh mın əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rımauə mırkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rımə, “Mərig nıpig kirik, yımavən mın apa Damaskes mə jakor mın norien a. Jif pris minə kwənhavəhs-ıpə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə mın tuk yo mə jakaməkeiki mivən mor məkna.

¹³ King Agripa, ye nıpig a, yerkwaiha, yımmaməriwək ye swatuk, məm nıkhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nıkhakien a raməsia pik rapita mirh.

¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamır ye swatuk. Kini yakərig nəkğiarıen kirik ye nəkğiarıen kape nəmə Isrel ramni mımə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rırerig-pən, mhai atuk əmə mın in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mımə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rımə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo.

¹⁶ Mərig takhekınter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeiki mivən mını-ərhav nar e nımməm ai taktəkun kimi narmamə, mine narımmar yame jakhajoun ik kin.

¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mını-ərhav-pən Yo tuk əriə.

18 Takamakeikei mähita ye nirkunien kapëria, päh kisarar ye närgien kapëria, misëta ye näpignapien, mhauä ye nikhakien. Kini misëta ye kwermi Setan, mhauä tuk Kughen, päh tukhani näfrakisien irak, päh Kughen tukriväh-si ta narpinien kape tävhagä hah kapëria, kasarä iriä narmamä yamä mine Kughen rimirpen-ta äria.’ ”

19 Kini Pol rirpin mimä, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamä mine Kughen ramor kimi yo ye nämrärhavyen a.

20 Yimavän makupän tuk nämä Damaskes, kwasig ikin yimavän tuk nämä Jerusalem, mine nämä Judia, mine nämä tanä pisin pisin minä, mamävhang kimi äria mä tukasäkeikei misarar ye närgien kapëria tuk tävhagä hah, mhauä tuk Kughen. Mä narmamä tuksäm norien kapëria, kharkun mä kwäsarar äfrakis ye närgien kapëria tuk tävhagä hah.

21 Ror pän, nipig yimnamämär ye Nimä Ehuä kape Kughen, nämä Isrel kisarar mhauä mharaptäräkin yo, misarkut mä tukshopni yo.

22 Märg Kughen ramasitu irak ye nipig fam meriäji-pä ai taktäkun, ror pän, yakamni-ärhav Yesu ye nimri narmamä kimi namehuä minä mine narmamä äpnäpig minä. Nägkiarien yame yakamni in ämä min e profet minä mine Moses kimnhani-ärhav apa kupän mhamä tukruä. Kimnhani mhamä,

23 ‘Kristo a tukramakeikei mamärg rahas ye nirpan, mivän, mähmä. Kini meinai in tukräkupän mamragh min ye nimbhøyen, in tukrhajoun nikhakien kimi nämä Isrel mine nämä tanä pisin pisin minä min.’ ” (Aesea 42:6; 49:6)

24 Pol ramägiar hanä, kini Festas riraptäräkin nägkiarien kafan, marar mokrän apomh mimä, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nimmor pik skul en mor kapäm kapä rameno-eno.”

25 Märg Pol rini-pän tukun mimä, “Yamehuä kafak. Yakpäh neno-enoyen. Nägkiarien yame mine yakamni kisatuatuk ämä, kini misäfrakis.

26 Yakamätgah tuk nägkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mä in ruarkun-ta narimnar minä a. In rimiväh fam nägkiarien minä a. Päh nien mä nar kirik yame kimmor kerkwäig kin.

27 King, ? ik nakamni näfrakisien ye nägkiarien kape profet minä uä? Yakirkun mä ik nakamni näfrakisien iräria.”

28 Märg King Agripa rarar mini-pän tuk Pol mimä, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nipig kwakwä e mä takvi yo yakuä Kristin uä?”

29 Märg Pol rini-pän tukun mimä, “Nar äpnäpig mä nipig kwakwä uä nipig apomh, märg yo yakamähuak kimi Kughen mä päh nien mä ik pisin ämä, märg kimia m-fam yamä mine nakasätärg kin nägkiarien kafak ai taktäkun, taksor rämhen kin yo ye narimnar fam. Märg jen ämä, yakpäh norkeikeiyen mä tikarkwäji ämia kin jen rämhen kin yame kimmor irak.”

30 Pol rägkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamä yamä mine kasäkwätä iriä miriä, kisarar,

31 mhatärhav mhani tuk äria minä mhamä, “Kwän a ripäh norien nar has kirik mä to rimhä tukun, uä tukvähsi-pän in ye kalabus tukun.”

32 Kini King Agripa rini-pän tuk Festas mimä, “Ripi mä kwän a ripipäh nipini-yen mä tukrärer ye nimri Sisa, kipiharisin in ai taktäkun.”

27

Pol ritärhav Sisaria, mivän Rom

1 Kini kimini ta mä jakhavän apa Rom, * kimikir Pol mine narmamä tiksän min yamä mine kwäraptäräkin-ta äria, kivähsi-pän äria ye kwermi yamehuä

26:18: Aes 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13

26:23: Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

* 27:1: Rom in yerkwanu

ehuä kirik apa tanä a Itali.

kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.”

² Rao kirik rimatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivəñ mivhiak apa yerkwano minə Tarki ipakə tuk nikar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini Julias a, rimnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksın apakin, mə iriə tuksasitu iran.

⁴ Kini ai yimisasar, mhatərhav min mhavirə. Yimnharəhpikin nimətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərinu.

⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwano a Maera ye provins a Lisia.

⁶ Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimnəm rao kirik yame rimatərhav apa yerkwano a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rivəhsi-pən əmawə ye rao a.

⁷ Kini yakhavirə min, mərig nipig fam rao a ramaiyu mar, nipig rehuə ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwano a Nidas. Aikin a, nimətag rehuə pik, mamətəpik kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nikarin pən.

⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik; yimisarkut pik, mərig yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərinu ikin,” yame ipakə tuk yerkwano a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nipig ripsaah, kini nipig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.‡ Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə minə mimə,

¹⁰ “Yo minə tiksın. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nimətag ehuaə ravən, rao tukrəmətəih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnim.”

¹¹ Mərig yamehuə kape mobael minə ripəh nətərig-pikien kin Pol, mamətərig əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao.

¹² Kini nikar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nipig kape nimətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kirik aikin rəmərinu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpəg nimri tanə a ramor nəkwən kiraru ye tahik rimivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nikarin pihiu ikin; kirik rivaag-pən ye nikarin prah ikin.

Nimətag ehuaə ruh əriə

¹³ Kini nimətag kirik risi-pihiu mamavən, ripəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nərgien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik apa Krit.

¹⁴ Kini ripəh norien tu, nimətag ehuaə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a risi-fiak

¹⁵ mirəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mirəhpikin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rirəh əmawə mivən.

¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nikarin pihiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərakienin kwaji bot kape rao ehuaə a,

27:2: Wok 19:29 † **27:6:** Nəgkiarinen kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwano kirik ye provins Itali. ‡ **27:9:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nipig kape naviginien ehuaə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’ ” (Nipran rima, “Nipig kape niviyen nita, pah Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhago hah.”) Kiraptərakin nəviginien ehuaə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nipig kape nimətag.

17 Mærig narmamæ kape rao minæ kisarkut pik, mharəh-si haktæ kwaji bot a ye nækwai rao ehua, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nækwai rao ehua a apa ye tanæ, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruæ ye tanæ a Sirtis, tahik ripəh nəmnimien. Khamæ ta-mæ rao tukriəhpikin nipakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mharəh nimətag ramrəh əmæ rao mamvən.

18 Kəni rikwamer kin, nimətag rimoh pik əmawæ, yimisarakikin-pən narimnar yamæ mine rao rampik ye nækwai tahik.

19 Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minæ ye nækwai tahik.

20 Kini nimətag a rimnamavən nipig ripsaah, mipəh norien infamien. Yimnapəh nisəmien mirh. Mine yenaiyu minæ, yimnapəh nisəmien kəmhou minæ. Kini kimawæ yaksərig yakhamæ to yakhapəh nhamraghien.

21 Ye nipig a, kimawæ fam yimnapəh nisəviginien nipig ripsaah, kini Pol rimnərer ye nimrimawæ mimæ, “Yo minæ tiksın. To nakpisərig nəgkiarrien kafak misəkupən, kini mipihapəh nisəpəhyen tanæ a Krit, to kipihapəh nisərəyen ye nahasien e. Narimnar ye nækwai rao to ripiamswin huvæ əmæ.

22 Mærig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiæ mimæ rikimiæ tukrihuvæ əmæ. To kitawæ kirik ripəh nimhəyen. Rao əmæ e tukrahas.

23 Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kimin, rimnher-pə kin agelo kirik kafan rimauæ məm yo

24 mamni-pə tuk yo mimæ, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərəer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mæ tukriyəh miragh narmamæ fam yamæ minæ kasarə kimiæ miriæ ye nækwai rao, meinai In rhuvæ pik.’”

25 Kini Pol rimæ, “Yo minæ tiksın, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mimæ, narimnar yamæ mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin.

26 Mærig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawæ mivhiak ye tanæ kirik, məwhan-pən ye nikar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanæ kirik

27 Yimisarə ye nahasien a miseriaji nipig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimæ “Mediterenian.”[§] Kini yenpig əru, narmamæ kape rao minæ khamæ ta-mæ rao ravhiak ipakæ tuk nikar-kar tahik.

28 Kimnharuk-pən nar kirik yame ripam ye nərəus misarkwəhu kin ye nækwai tahik mæ tuksəm-ru mæ rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mæ rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mæ rəmnim rəmhen kin twenti eit meta.

29 Kini kimnhagin pik, mhamæ rao a tukriəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriæ kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriæ kughen minæ mæ tukriəraan aihuaa əmæ.

30 Kini narmamæ kape rao minæ kisarkut mæ tuksap ta kin rao ehua a. Kimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamæ tukhavən əmæ misarkwəhu kin angka tiksın apa kupən ye rao ehua.

31 Mærig Pol rini-pən tuk yamehuæ kape mobael minæ mine mobael kafan minæ mimæ, “Tukmæ narmamæ minæ a khapəh nisəmieren ye nækwai rao ehua e, Kughen tukriyəh nivəh-miraghien ətawə.”

32 Ror pən, mobael minæ kimnhavən misərəru nərəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³ Ipaḱə əmə rīraan, kīni Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mīmə, “Nīpīg fotin ruauə ta muavən, kīmiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginien.

³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meīnai in a nīmraghien kapəmiə. !Səvigin! To kīmiə kīrik rīpəh nīmḱəyen.”

³⁵ Pol rīmnəgkiar ta, kīni mīrəh nīpar bred ye nīmririə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapir, mən.

³⁶ Kīni nərigien kapəriə rhuvə mīn, khavən misəvigin.

³⁷ Kīmawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a.

³⁸ Kīmiasəvigin rəmhen, kīni mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə mīnə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

Rao rīnahas

³⁹ Kīni ruəraan, narmamə kape rao mīnə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kīrik. Mərig kīseinein mə hlə. Kīni kisəm nīkar-kar tahik kīrik, nīpakir in əmə in əmə. Kīni kīsərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin.

⁴⁰ Kīni khavən misəru nərəus ye angka mīnə a kīsəmmim. Kīni mharisin ta nərəus yamə mīnə kīmnərkis ətərkīn nīveiyə ehuə kin. Kīni mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukrīrəh rao mīvən mīvhiak.

⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nəmmimien ikin, kīni kupən ye rao rīmīrəpikin nīpakir, meīnein nīkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kīni mobael mīnə kharəh nīsorkeikeiyen mə narmamə yamə mīnə kīmīpik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kīni masrer mətuk mə tukshopni-hopni əriə.

⁴³ Mərig yamehuə kape mobael mīnə rorkeikei mə tukrīvəh mīragh Pol, kīni mīni-əhu nərigien kape mobael mīnə. Kīni mīni-pən tuk narmamə yamə mīnə kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə mīseiai mhavhiak.

⁴⁴ Kīni mīni-pən tuk narmamə tīksin aikin mīmə tukharəh nīpar-par nai yamə mīnə tahik rīmnakapir-ta ye rao, mīseiai kīn. Ror pən kīmawə fam yīmnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmīr apa Molta

¹ Yīmnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kīmə Molta.

² Kīni narmamə aikin a kīmīsor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kīmīsher nap kīrik mə jaksərkəp kin, mīsarha huvə tuk əmawə.

³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misə māmərakə-pən kin ye nap, mərig snek kīrik yamə tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misə mīnə a. Nap rərag, snek ai rītərhav məs kwermi Pol.

⁴ Nəmə aikin kīmīsəm snek a raməkər-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rīnapita pawk tahik əsasao, mərig kughen mīnə kharəh nīsətayen iran mə tukramragh.”

⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kīni snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol.

* **27:38:** Nəgkiarīen kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mīnə wit. **28:2:** 2 Kor 11:27
28:5: Mak 16:18

6 Kini nāmā aikin khamā ta mā kwermi Pol tikrāsīs, uā Pol tukreiwaiyu mēwghan mīmha. Khawhin ror tu, mērig kisām mā nar kirik rīpāh norien Pol, kini kisarar ye nērigien kapēriā mhamā, “In kughen kirik.”

7 Yimisāmīr ipakē tuk imei yamehuā kape tanā a, nhagin e Publias. Kini yamehuā a ror rhuvā-pā kimi amawā. Mikir amawā mivēn ye nākawai nimā kafan. In mām vi vi amawā nīpig kisisār.

8 Mērig ye nīpig a, rīm yamehuā a ramhā, mamapir amā ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitā. Kini Pol rauru-pān ye kwānmhan kape kwān ai, mārāhu-pān kwermi iran mēhuak-pān iran, mor huvā in.

9 Kwasig ikin, narmamā tiksīn kamhamhā ye tanā a khaū tukun, kini Pol rēhuak-pān irēriā, kisāsānīn.

10 Kini iriā khavāhsi-pā narīmīnar rīpsaah kimi amawā. Nīpig yimisār apnāpēnā tuk nitāravyen aikin, iriā kimnhavāhsi-pā narīmīnar fam yame yaksorkeikei tuk nārīwākien kapāmawā.

Pol ritārhav Molta mivēn Rom

11 Kimawā yimisārā makuā kisisār ye tanā a. Kini rao kirik ramāmīr aikin. Kupan, rīmatārhav apa Aleksandria, muā, mamerkwaig aikin ye nīpig kape nīmātag. Rao a, kamni kimā “Kwajikovā kiraru mir mir mir^{*} kape kughen a Sus.” Kini yakhavān iran mhavirā.

12 Yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimā Saerakus. Misārā apaikin nīpig kisisār.

13 Mhatārhav, misaiyu, mhavān, mhavhiak ye yerkwānu a kamni kimā Rejjam. Kāni rikwamer kin, nīmātag kirik rīsī-pihū, mirāh rao yakhavhirā. Kāni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimā Puteoli.

14 Aikin a, yaksām nāmēhuak tiksīn. Kini iriā kisaiyoh-pā amawā mā jaksarā kimawā miriā kape nēhuakien kirikianā. Kwasig ikin, yaksēriwak, mhavān Rom.

15 Kini nāmēhuak minā apa Rom kisērig nāvsaoyen kin amawā, kini khatārhav mhauā mā tuksām amawā. Khaū misēriaji yerkwānu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rām ēriā aikin, mīni vi vi Kughen tukun. Kini rīkin ramārinu mīn.

16 Yakhavān, mhatārhav-pān Rom, gavman reighan kin Pol mā tukramarā pisin amā ye nimā kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol ramāvghag kimi narmamā apa Rom

17 Nīpig kisisār ruā mivēn, Pol rokrān kin namehuā kape nāmā Isrel, mā tukhauā misākwtā. Khaū misofugin, in rīni-pān tuk ēriā mīmā, “Yo minā tiksīn. Yākpāh noriahien ātawā kirik, mīpāh noriahien narāyen kapātawā yame kaha minā kapātawā kimisārāhu kupān. Mērig kiraptārēkin yo apa Jerusalem, kivāhsi-pān yo ye kwermi nāmā Rom.

18 Iriā kisām apu norien kafak, mhāpāh nisāmien mā yīmīnor nar kirik yame ratuatuk mā jakmhā tukun. Mhamā natukharisin yo,

19 mērig nāmā Isrel khāpāh nisorkeikeiyen. Ror māknakin, rikik ramuh mā jakamākeikei muā mārēr ye nīmri Sisa, pāh in rākir yo. Mērig yo jākpāh nīnihayen ātawā kirik.

20 Ror pān, yīmīnokrān kin amīā mā takhauā misām yo, mā jākēgkiar kēskāh kimi amīā. Kimīrkwāji yo kin jen meinai yakamārāhu kafak nērigien ye Kristo e yame kitawā nāmā Isrel khamā tukrivāh mirāgh ātawā.”

28:6: Wok 14:11 * 28:11: Kwajikovā mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks. 28:18: Wok 26:31 28:19: Wok 25:11 28:20: Wok 26:6-7

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kımawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rımasi-pən Judia. Mine kımawə kirik rirkək yame rimətərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik.

²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nıpig kirik. Ye nıpig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-ənpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

²⁴ Iriə tiksın kisərig nəgkiarieren kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh.

²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarieren infamien tuk əriə mımə, “Nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen rımivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniiərhav kimi rıptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rımını-pən tukun mımə,

²⁶ “Yuvən mını-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mımə, “To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nıpran.

Kimio to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik, Kamhasisigin nımətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararieren ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamrırpın mımə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarieren kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rımivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. ! Iriə a tuksətərig kin!”

²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nımə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in.

³¹ In rətgha tuk nını-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mıpəh nıpəhyen.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehua e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuutuk kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan.

² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen.

³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuutuk nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə.

⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwan.

⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə.

⁹ Yakamor pik wok yerkiik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə.

10 Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə.

11 Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Narmn̄in kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim.

12 Niprai nəgkarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyen rirkun nasitu-min-ien iramiə.

13 Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipig m-fam narimnar tiks̄in kasətəpig kin yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiks̄in.

14 Nipig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao.

15 Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

16 Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mipiuə tuk nəmə kantri minə tiks̄in.

17 Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

18 Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətəpig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə.

19 Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam.

20 To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimriəriə. Mərig rimirikakun ye nipig In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimriəriə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun naniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

21 Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəm̄ir əmə ye nəpignapien.

22 Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao,

23 kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpirig; kini to ripəh nımhəyen; mınharikakun mınasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovın əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nıpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovın mın man mınə mine nar mıragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

24 Tuk nar ai, Kughen rımnəpəh əriə meighaan kın əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə. Rımnəpəh əriə kini iriə kımisor norien has ye nıprairiə yame ror naurisien.

25 Kımisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkın neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narımnar yame In rımnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nıpig m-fam kape rerin. Amen.

26 Narmamə kımisəpəh Kughen, In rımnəpəh əriə, meighaan kın əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nıpiraovın mınə, mərig iriə kımisəpəh nəri-pənien kapəriə narman mınə, masapır atuk pən tuk əriə mınə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rımnərəhu.

27 Kini ye norien kirikianə əmə mın, narman mınə kımisəpəh nıpiraovın kapəriə mınə, misorkeikei pik narman pisin mınə. Masapır-pən atuk tuk əriə mınə yame ror naurisien. Kini Kughen rımivəhsi-pən narpınien kimi əriə tuk norien has mınə kapəriə.

28 Kini nar kirik mın. Iriə kımnhapəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rımnəpəh əriə meighaan kın əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kın əriə mə tuksor nar yame ripəh nəmhenien.

29 Rikiriə rukwar kın norien has pisin pisin mınə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kın nar, masarha-kın swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kın norien has mine: iriə kəsor jalus, iriə yhopni yermamə mınə; iriə kəsor narımnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə mınə; iriə kəsor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nıkar narmamə;

30 mamhani hah narmamə; masəməkın Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgiar ausit; masarha-kın swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə.

31 Iriə, nırkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə ripəh nehuəyen tuk narmamə.

32 Iriə kharkun pawk nəgkiarrien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kəsor norien has mınə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has mınə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə mınə tiksın yamə mine kəsor mın norien has mınə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrərəhu narpınien tuk təvhagə hah

1 Kımia nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine kəsor norien hah. Kini mərig kımia mın, nakəsor norien hah; ror pən, narpınien yame kımia nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-prə mın kimi əmia, kini ripəh nəmhenien mə kımia taksəkir norien kape narmamə.

² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatuk əmə.

³ Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə.

⁴ Rikimiə riphəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, miphəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nıkam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmiə kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehuə kimi əmiə ye nipig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatuk kape nəkirien kafan.

⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor.

⁷ Mivəh-si-pən nımraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatuk. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisiayen mine nımraghien rerin kimi əriə.

⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nımeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə.

⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə.

¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisiayen mine nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə.

¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Mosəs. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nımri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nımrin.

¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Mosəs. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatuk, mine nar yame riphəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Mosəs.

¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmır yerkiria, meinai nipig kasor norien huvə, rikiriə raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiriə raməsik mimə, “Norien e raha.”

¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukrəpiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə

mifam tuk norien kapəriä yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriä yame ramerkwaig.

Nəmә Isrel mine loa kape Moses

17 Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiä nəmә Isrel. Nakamhani mhamə kimiä kwənərəus kape Isrel, kini masətigta ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiä, kini masəgkiar ausit mhamə kimiä əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiä.

18 Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiä nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiä kin.

19 Kimiä nakamhani pək mhamə nakamhakir nimmrin pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin.

20 Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimiä e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran.

21 Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa rīpəh nhajounien əmiä? Kimiä nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh?

22 Kimiä nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?

23 Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masorlah nhag Kughen?

24 In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, "!'Nəmә Isrel! Nəmә kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiä."
(Aes 52:5)

25 Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiä narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nīpran rikək.

26 Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in.

27 Nəmә kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriä, mərig iriä tuksəkir əmiä nəmә Isrel atuatuk meinai nar apnapig kimiä nimmhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiä, mərig naksakapir loa.

28 Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, rīpəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nivəhyen nao.

29 Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriä, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriä.

3

Nīpig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

¹ Tukmā ror yermamā kīrik tukrīni mīmā, “? Tukmā nivāhyen nao kimi yermamā pāh nien mā nīprai sakomsaes āfrah, kīni rhawor e nāmā Isrel kamhani mhamā nivāhyen nao kimi yermamā in nar huvā kīrik? ?Nāmā Isrel kamhavāh nehuāyen kīrik rapita narmamā minā tiksīn uā nīkam?”

² Kīni yo jakhorpin nāgkiariēn mīmā tukmā ik yemā Isrel kīrik, Kughen tukror rhuva pre kīmik ye swatuk pīsīn pīsīn. Nar yame ramākupan, Kughen rīmnārāhu-pān nāgkiariēn atuatur kafan ye kwermīmīā.

³ In nāfrakīsīēn mā nāmā Isrel minā tiksīn khapāh nīsorīēn nāgkiariēn yame iriā kamhani mhamā tuksor. Māriēn norīēn kapāriā rīpāh norīēn mā Kughen tukrakapir kafan nāgkiariēn.

⁴ !Nīkam! Nar apnāpīg narmamā m-fam ye tokrei tanā kaseikuā, māriēn Kughen rīpāh neikuāyen. Rāmhen āmā kīn yame Nākūwākūwā kape Kughen ramni mīmā,

“Kughen, nīpīg Ik nakāgkiar, nāgkiariēn kafam ramhājoun mā Ik nakatuatur.

Nīpīg narmamā tukśakir kafam norīēn minā, tukhani mhamā Ik nīmnor norīēn has minā, māriēn Ik takapita āriā.”

(Sam 51:4)

Pol rārāhu atuatur nāgkiariēn ātāwao tiksīn

⁵ Māriēn tukmā ror yermamā kīrik tukrīni ye nātāriēn āmā kape yermamā mīmā, “Kītawā m-fam kasor norīēn yame rīpāh natuaturkīēn. Māriēn norīēn has kapātawā ramhājoun-pān mā Kughen pīsīn āmā ramor ratuatur nīpīg m-fam. Kīni tukmā norīēn has kapātawā ramor swatuk mā narmamā tukhavāh-sī haktā Kughen meinai In pīsīn āmā In ratuatur, rīpāh natuaturkīēn mā In tukrīvāh-sī-pā narpīniēn kīmi ātawā tuk norīēn has yame kasor.”

⁶ Māriēn nīkam. Nāgkiariēn e rātāwao. To rīpīpāh natuaturkīēn mā Kughen tukrīvāh-sī-pā narpīniēn kīmi ātawā tuk tāvhagā has, to Kughen rīpīpāh nivāhyen swatuk tuk nivāh-sī-pāniēn narpīniēn kīmi narmamā m-fam ye tānīntānā.

⁷ Kīni tukmā ror yermamā kīrik tukrīni mīmā, “Tukmā yakeikuā, kīni kafak norīēn kape neikuāyen ramor āpu mā Kughen pīsīn āmā ramāfrakīs, kīni narmamā tukhani vi vi In, meinai kharkun mā In pīsīn āmā ratuatur, kīni tukmā kafak norīēn kape neikuāyen ramor swatuk mā narmamā tukhavāh-sī haktā Kughen, rīpāh natuaturkīēn mā Kughen tukrīvāh-sī-pā narpīniēn kīmi yo.”

⁸ Māriēn yo yakamni mā tukmā narmamā kīsāri-pān nāgkiariēn ātāwao māknēikīn, tukhani min mhamā, “Rhuva āmā - pāh kīsor norīēn has minā mamharpīn mā narmamā tukśēm mā kītawā m-fam kasor tāvhagā has, khavāh-sī haktā Kughen meinai In pīsīn āmā in ratuatur.” Māriēn nāgkiariēn e in rahās. Narmamā tiksīn kamhani hah nhagīk maseikuā mhamā yo yakamāri-pān nāgkiariēn ātāwao minā māknakīn. Kughen tukrākīr āriā mināvāh-sī-pān narpīniēn kīmi āriā tukun.

Yermamā kīrik rīkāk yame ratuatur

⁹ ? Kīni rhawor? ? Kītawā tukhani naha e taktakun? ? Nakhamā ta mā Kughen tukror nihuvāyen kīmi nāmā Isrel rapita nāmā ye kantri pīsīn pīsīn minā uā? Nīkam. Yakwāni ta mā nāsāniēn kape tāvhagā hah ramārmāru ye narmamā m-fam - ye nāmā Isrel minē ye nāmā kantri pīsīn minā fam.

¹⁰ In e rāmhen kīn yame Nākūwākūwā kape Kughen ramni mīmā,

“Yermamā kīrik rīkāk yame ratuatur, kīrikianā āgkap rīkāk.

¹¹ Yermamā kīrik rīkāk yame ravāh nīrkunīēn;

kīni yermamā kīrik rīkāk yame ramarha-kīn Kughen.

¹² Narmamā m-fam āgkap kamhaukreikīn-pān nīmeitāriā kīmi Kughen,

iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen,
yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.”
(*Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20*)

13 “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kin napienien kape nəkwai nimir kape
yermamə mhə yame raməkweg,

Neramı narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (*Sam 5:9*)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (*Sam 140:3*)

14 “Nheramriə rukwar kin nher-pəniən kin nar hah kimi narmamə;
kini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” (*Sam 10:7*)

15 “Kasaiyu aihuua əmə tuk nhopniyen yermamə;

16 aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor
narmamə kasəriğ rahas,

17 kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (*Aes 59:7*)

18 “Mhapəh nhasiayen Kughen nipiğ kirik.” (*Sam 36:1*)

19 Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə
yame Kughen rimivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakin mimə yermamə
kirik rikək yame rirkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini
narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərəer ye nimir Kughen mimə
In tukrakir əriə.

20 Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye
nimrin meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə
kitawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuatum ye nimir Kughen

21 Məriğ taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə
tukhauə misatuatuk ye nimirin. Swatuk e pəh nien mə nəri-pəniən loa kape
Moses. Nəgkiarien minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan
kamhani-ərhav swatuk pisin kirik.

22 In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipiğ kishatətə ye
Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine
kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə,

23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk
kape natuatumien kape Kughen yame rhuvə makhak.

24 Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine
kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimirin, mhauə narmamə kafan,
rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə
misatuatuk, məriğ Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə
tuk təvhagə hah minə kapəriə.

25 Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh
narpiniən mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen
raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipiğ kamhani nəfrakisien mə
Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan
norien in ratuatum huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in rirəh
norien narpiniən tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan.

26 Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan
in ratuatum. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə
ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatum ta ye nimirin.

27 Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk
nar kirik yame rimnor muə in matuatum ye nimir Kughen. ?Kini rhawor
e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə

misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rikun nəri-pənien loa muə matuatuk ye nimir Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimir.

²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptəəkən tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarən kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə,

³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimir in swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə.

³¹ ? Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ? Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimmor in ratuatuk ye nimir

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimməri-pən ror pən ruə matuatuk ye nimir Kughen.

² Kughen rimmor Ebrahim ratuatuk ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rikun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik

³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Ebrahim rimmhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimir.” *(Jen 15:6)*

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pənien tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei nivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan.

⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimir. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimir.

⁶ King Deved in rimməgkiar kin nar e nipig in rimmamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptəəkənien təvhagə has kapəriə yerkin.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ ? Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmir ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmir ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmir min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimmhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimir.

¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin.

¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nımtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nımri Kughen meinai rımnəmhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nımriin tuk nhatətəyen kapəriə.

¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rımnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rımripen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa rıpəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen.

¹⁴ Ror məknakin meinai rıpi mə promes rıpiuə mıpor nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə rıpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rıpor nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nıpran rıpirkək.

¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rıpi mə loa rikək, to kipəh niniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nımraghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye niuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam.

¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (Jen 17:5) Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rımnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rımnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rımivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mımə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.” (Jen

15:5)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rıp kantri minə khapsaah.

¹⁹ Nhatətəyen kafan rıpəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rınhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan handred, kini muirkun mə Sera rımnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei.

²⁰ Ebrahim rımipəh nətə-ətəyen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen.

21 In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin.

22 Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatum ye nimirin.”

(Jen 15:6)

23 Nəgkiarinen e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatum ye nimirin,” kipəh niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə,

24 mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatum ye nimirin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan.

25 Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhəyen mə In tukror swatum mə kitawə tuksatuatum ye nimirin.

5

Nəmarinuyen mine nagienien

1 Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatum ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatum kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen.

2 Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimirin Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen.

3 Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig ətən minə, meinai kharkun mə nipig ətən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien.

4 Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərhə-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen.

5 Kini narimnar yame kasərhə-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

6 Kini nipig yame kitawə kharəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatum yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine kharəh nhasiayen Kughen.

7 Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatum kirik, kini [rirəh pikin nipig ətən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksən əmə tə kharkun niseighanien kin nimiraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə.

8 Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

9 Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatum ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhəv-pə ye Nipig Kwasig.

¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun.

¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah.

¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə.

¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam.

¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehua kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə.

¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehua kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwal təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin.

¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehua rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhəvəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhəvəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Natuatkien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhəvəhyen nimraghien rerin.

¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimməsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimirri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimmor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun ninuyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehua mapita,

²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimirin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh naruk-ətəəkini-ien ətawə

¹ ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuəvə mə tukasəkeiki masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.”

² Nīkam, ripəh natuatukien. Nipig nipraitawə raməkeiki kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwən, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

³ Nakharkun uə nīkam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo.

⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehua kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan.

⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeiki mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə,

⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məknekin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripia.

⁹ Kshatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to ripəh nimhə-min-ien. Nimhəyen ripəh narmaruyen iran.

¹⁰ In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

11 Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to rīpəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rīkək yame to rīvi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rīkək tuk nīvi-pəniən əmiə. Mərig ye nīmraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksufugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nīvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

12 Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nīpraimiə yame tukrimhə tuk nīpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei.

13 Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rīmivəh-si ta əmiə ye nīmhəyen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri.

14 Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətgīnien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgīn nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuatuk

15 ? Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukri ni mīmə, “Rhuva. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nikam, rīpəh natuatukien.

16 Nakharkun uə nikam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwan, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwan. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen.

17 Kitawə kaghani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame kīmnhajoun əmiə kin ye rīkimə m-fam.

18 Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rīkək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə minə kisatuatuk ye nīmri Kughen.

19 Yakamni nuhpikīnien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, minə slef kape nahasien yame ramhaktə namehua. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rīmnərəhu karin əmiə mə kafan.

20 Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə.

21 In apa kupan nīmisor norien has yamə minə naksauris kin ai taktakun minə. Kini norien has minə a rīpəh nīvəhsi-preyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmhəyen.

22 Mərig taktakun ai, Kughen rīmirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai

nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nimir Kughen, mamhavəh nimirghien rerin.

²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nimbəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nimirghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa riphəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə niphig iriə kamhamragh əmə.

² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarurək, loa ramni mə kafan a yerman ye niphig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien.

³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar məməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien riphəh niraptərəkin-minien piraovin a, kini nar apnapig məməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nimisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini niphig nakwənhamhə, loa kape Moses riphəh niraptərəkin-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in riphəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pəniyen yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimbəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nimirghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun.

⁵ Niphig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tukxor norien has minə ye niraipitawə. Kini niphig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nimbəyen əmə.

⁶ Mərig taktakun ai, kitawə kharəh nisərə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa riphəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig kharəh nisəri-pəniyen swatuk akwas tuk nəri-pəniyen loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakarəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - riphəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to riphəh nini-əhuyen yo mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakripəh nirkunien norien kape nanipinien mə rhawor pən iran mine.

⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini niphig yakərig loa e, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa riphəh

nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerkik yame rahas to ripipəh nəviyen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.*

⁹ Apa kupan, nipig yimneinein hanə loa, rikik ripəh nəsikien təvhagə hah, yinnamarə huvə əmə. Mərig nipig yimauə mirkən loa, nəsaninien kape təvhagə hah rimauə mamragh min miskai, kini yimirkən mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak.

¹⁰ Kini yimməm mə nəgkiarinen e kape loa yame rimauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyen

¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipig yakərig nəgkiarinen kape loa, nətərigien yerkik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerkik yame rahas rimneikuə irak mimə tukmə yimməri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarinen kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimməsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarinen kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmīrhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə.

¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rimnəvhəikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen.” Mərig nīkam, nəgkiarinen e ripəh natuatukien. Nipig yimauə mirkən nəgkiarinen kape loa, nar arnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimmor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has.

¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerkik ye nipig mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor.

¹⁶ Nipig jakərig rahah yerkik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis.

¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə.

¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien.

¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor.

²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmīr ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah.

* **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa ripirkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rimamhə mirkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 **7:11:** Jen 3:13 **7:12:** 1 Tim 1:8 **7:15:** Gal 5:17 **7:20:** Rom 7:17

²² Yerkiƚ m-fam yakorkeikei loa kape Kughen,

²³ mæriƚ yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye niprak.

²⁴ !Kəsi! Yakaməriƚ rahah pik əƚkap. ?Keinein mə pa tukri-rəhsi-ta yo ye niprak e yame ramvən tuk nahasion?

²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mæriƚ ye niprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nəƚkiarien minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye minrin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to ri-pəh nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo

² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhəyen.

³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen, meinai nətəriƚien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Məriƚ nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimnher-pə kin Tini atuatuk rimaue yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kashor nipig Tini rimaue nitawin rimnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə.

⁴ Kughen rimnor məknakin mimə nəƚkiarien atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pənien swatuk kape nətəriƚien has kape yermamə, məriƚ kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətəriƚien hah kape yermamə, nətəriƚien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətəriƚien hah rorkeikei. Məriƚ narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətəriƚien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei.

⁶ Tukmə nətəriƚien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyen. Məriƚ tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətəriƚien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinuyen.

⁷ Ror məkneikin meinai nətəriƚien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ri-pəh nəri-pənien loa minə kape Kughen, kini reinein əƚkap nəri-pənien.

⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətəriƚien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Məriƚ kimiə nakhapəh nisəri-pənien nətəriƚien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmri əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ri-pəh nəmərien iran, pəh nien nə yermamə kape Kristo.

10 Mərig Kristo raməmür irəmüə. Kini nar apnapig nıpraimüə tukraməkeikei mımhə tuk təvhagə hah, mərig nanmın kapəmüə tukramragh meinai rıkimüə ratuatuk mihuvə ye nımri Kughen.

11 Nanmın kape Kughen ramarə irəmüə. In e Nanmın kape Kughen e yame rımmor Yesu Kristo rımımrigh mın ye nımhəyen kafan. Nəfrakısien, nıpraimüə tukrıpmhə tuk nıpig kırık. Mərig ye Nanmın kafan, Kughen tukrıvəhsi-pən mın nımraghien kımı nıpraimüə.

12 Piak mınə mine nowınık mınə. Meini kitawə kharkun mə narımmar mınə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə;

13 meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsanınien kape Nanmın Kape Kughen takəwüə ta* kın norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kını takasəkeikei mhamragh,

14 meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmın kape Kughen ramkır əriə, iriə ji Kughen mınə.

15 Kimüə nakharkun mımə in e nəfrakısien meinai Kughen rımıvəhsi-pre Nanmın Kafan kımı əmiə, kını Nanmın to rıpəh norien əmiə nakhagin kın Kughen rəmhen kın yame slef ramgın kın kafan yamehuə. Nıkam. Nanmın Kafan ramor mə Kughen rımırhi əmiə. Kini Nanmın rımmor mə kitawə kharkun nokrənien kın Kughen mhamə, "Tatə."

16 Kini Nanmın atuk kape Kughen ramni-ərhav mımə kitawə ji Kughen mınə.

17 Kini mərig in ai kitawə ji Kughen mınə, kitawə kwənhavəh ta narımmar huvə yamə mine Kughen rımmərəhu karın mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narımmar mınə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakısien meinai kitawə kasərig nımhəyen kitawə mın, kını mharkun mhamə Kughen tukrıvəhsi-pən nısiəiyen kımı ətawə rəmhen kın yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukru

18 Yakırkun mımə nəmhəyen yamə mine kitawə kisarə iran ai taktakun mine tukpısəm mımə iriə nar apnapig əmə tuk nıpig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nımraghien kapətawə.

19 Nəfrakısien, narımmar mınə fam yame Kughen rımmor; in e nımoptanə mine naimınai, mine nar mırəgh mınə, mine narımmar ye neai iriə fam kamhawhın masorkeikei pik mə tuksəm nıpig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nıpnətın mınə.

20 Kamhawhın məknakin meinai Kughen rımmor mə narımmar fam yame In rımmor; iriə tukasəmür-pən ye kwermı nahasien, miselinein norien wok huvə yamə mine kımınasor kupan. Pəh nien mə kımısorkeikei mə tukasəmür-pən ye nahasien, mərig Kughen rımmor məknakin əriə meinai In rımmorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən tımtım nətərigien kapəriə iran

21 mə narımmar fam yame In rımmor tukhamətıt pawk, mərig In tukrırisin əriə khahuvə mın, meinai In rırkun nıvəhsi-pənien nihuvəyen kırıkianə əmə kımı əriə yame ravəhsi-pən kımı tını mınə.

8:10: Gal 2:20 * 8:13: Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə."

8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7 8:16: 2 Kor 1:22 8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7

8:20: Jen 3:17-19

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini.

²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuaturuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi.

²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərhupən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərhupən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta.

²⁵ Mərig kitawə kasərhupən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasərou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarieren iran rikək.

²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan.

²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpərig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə.

³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuaturuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuaturuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyən kafan kimi ətawə.

Norkekiyeen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə.

³² In rimipəh niginiyen tuk Tini atuaturuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə.

³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to ririk-pə nəgkiarieren kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah.

† 8:22: Nəgkiarieren kape Gris ramni "narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir" mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tuksəsanin min. 8:23: 2 Kor 5:2-4 8:27: Sam 139:1

8:28: Efes 1:11

8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

8:31: Sam 118:6

8:33: Aes 50:8-9

³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə.

³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivrəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig ətutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kador kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein,

³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima, “Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagin.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.” *(Sam 44:22)*

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap.

³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam,

³⁹ uə narimnar apa yerpilig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien,

³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksın tukhauə kirikianə iriə min.

⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksın.

⁵ Kini ripriə atuatuk minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuatuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpilig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khpəh nishatətəyen ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pəniyen ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah.

⁷ Kini ye norien a, iriä yamä mine kimnhasi-pæn ye Ebrahim, päh nien mä iriä m-fam nipnät Ebrahim äfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimiräh tini kiraru], mærig Kughen rimini-pæn tukun mimä, “Kwänərəus atuutuk kafam tukrisi-pæn ämæ ye nitaw kafam e kwajikovä Aesak.” (Jen 21:12)

⁸ Niprai nægkiarien e ramni mä narmamä yamä mine kimisarha ye kwänərəus kape Ebrahim, päh nien mä iriä fam nipnät Kughen minä. Mærig nipnät Kughen äfrakis iriä e yamä mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriä e kwänərəus äfrakis kape Ebrahim.

⁹ Ror mäknëikin meinai Kughen rimini-pæn tuk Ebrahim mimä, “Ye nipig atuutuk, jakrerig-pre tuk ämiru, Sera tukriräh kwaji yerman kirik.” (Jen 18:10, 14)

¹⁰ Mærig nægkiarien a ripäh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka riräh mir mir. Kapëriu tatä kirikianä ämæ, in e kaha hah kape nämæ Isrel e Aesak.

¹¹ Mærig mir mir e kiräpäh niwarha-hanäyen, kini miräpäh niworien nar kirik yame rhuvä, uä raha, mærig Kughen rimini-pæn promes kirik kimi mamä kapëriu. Kini nægkiarien e ramhajoun huvä mä Kughen rimirpen narmamä ramäri-pæn ämæ nærigien kafan,

¹² mærig päh nien mä ramirpen äriu meinai kimiwor nar huvä kirik, uä nar hah kirik. Kughen rimini-pæn tuk Rebeka mä, “Nimrin nupan tukror atuä kin kape yame ramäker ye nimeitaan.” (Jen 25:23)

¹³ Kini in e ramäri-pæn ämæ nægkiarien yame Näkwäkwä kape Kughen ramni mimä, “Yakorkeikei Jakob, mærig yakämäkin Esao.” (Mal 1:2-3)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mä norien kape Kughen ripäh natuutukien? !Nikam! Kitawä kharkun mä In ramor atuutuk

¹⁵ meinai in rimini-pæn tuk Moses mimä, “Yo atuk yimini mä narmamä hawor e rikik tukreihua tuk äria, kini narmamä hawor minä ai rikik tukripäh neihuäyen tuk äria.

Kini Yo atuk yimini mä narmamä hawor e jakor huvä pæn kimi äria, kini narmamä hawor minä ai jakpäh nor-huvä-pänien kimi äria.” (Eks 33:19)

¹⁶ Kini ror mäknäkin mä kitawä to khapääh nhavähyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawä kasor, rämhen kin yame kasorkeikei pik In, uä kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawä kamhaväh ämæ promes kape Kughen meinai rikin rehuä tuk ätawä.

¹⁷ Ye Näkwäkwä kape Kughen rimini-pæn tuk king kape Ijip* mimä, “Yimiväh-si haktä ik tuk nar kirikianä ämæ, in e mä narmamä tuksäm kafak näsaninien ye nimraghien kafam, mä narmamä tukamhani-ärhav nhagik ye tanimtanä.” (Eks 9:16)

¹⁸ Kini niprai nægkiarien e ramni mä Kughen atuk ramni mä narmamä hawor mine rikin tukrehua tuk äria. Kini Kughen atuk rimnärip kävsäsivä ye narmamä yamä mine kasäpäh hanä-ämä In.

¹⁹ Tukmä ror kirik tukraiyo yä ye mimä, “Narmamä to khapääh nisätapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmä Kughen atuk ramni narmamä hawor mine tuksäpäh kafan nægkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mä kapäria atuk?”

²⁰ Mærig jakhorpin naiyohyen e mimä ik yermamä ämæ, ?rhawor e nakmä takhorpin äsanin nægkiarien kape Kughen? Nitip† to ripäh nini-pänien tuk yermamä yame rimikuh in mimä, “?Rhawor e nimikuh mäknëikin yo?”

9:8: Gal 4:23 * 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nägkiarien kape nämæ Gris ramni nuhpikienien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9

²¹ Yermamə yame ramkuh nītip, in rirkun nīrəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mīrkun nīkuhyen nītip kin kīraru - kīrik kape nīvai-pəniən nar əgkap iran; kīrik kape nīvai-pəniən nar apnapīg iran.

²² Ye norien kirikianə əmə mīn, Kughen rirkun nor-mīniən ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpīniən ehua kimi narmamə yamə mīne kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapīg In ramor məknakin, kafan nətərigiən raməpomh; kini In rīpəh nor-ahuaayen narpīniən kimi əriə yamə mīne kasor mīmə rikin tukraməmhə.

²³ Kafan nətərigiən rapomh, mor mīmə In tukror əpu nīhuvəyen ehua kafan kimi narmamə yamə mīne In ramni mə rikin tukrehua tuk əriə. In apa kupan, In rīmīrpen ta əriə mə tukasarə ye nīhuvəyen kafan apa ye rao ye neai.

²⁴ In e kitawə m-fam yamə mīne In rīmīrpen, kini pəh niən mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin mīnə mīn.

²⁵ Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmə, “Narmamə yamə mīne pəh niən mə kafak narmamə,

jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə mīnə.’

Kini narmamə yamə mīne yīmīpəh norkeikeiyen əriə kupan,

jakokrən kin əriə mīmə, ‘narmamə yamə mīne yakorkeikei.’” (Hos 2:23)

²⁶ “Kini ikin atuətuk, yame yīmīni-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh niən mə kafak narmamə,

narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nīpnət Kughen yame ramragh.’”

(Hos

1:10)

²⁷ Kini Profet Aesea rīmīni-ərhav ye nīkarin kape Isrel mīmə,

“Nar apnapīg kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik, mərig Kughen tukrivəh mīragh kwatiksīn əmə,

²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpīniən kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

²⁹ Kini rəmhen əmə kin nəgkiariən yame profet Aesea rīmīni kupan mīmə, “Rīpi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rīpiəpəh neighaniən kin kwənərəus tiksīn kapətawə mə tukhamragh, to kitawə kīpihauə mīsəmhen əmə kin nəmə Sodom mīne Gomora yame In rīmnorīah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kīmnhapəh nīshatəyən

³⁰ ? Nīprai nəgkiariən mīnə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mīne pəh niən mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapīg kīmnhapəh nīsarkut-pikiən mə tuksəm swatuk kape nhauəyən mīsatuətuk ye nīmri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kīsatuətuk ye nīmrin tuk nhatəyən kapəriə.

³¹ Mərig nəmə Isrel kīmīsarkut pik ye swatuk kape nəri-pəniən loa mə iriə tuksatuətuk ye nīmri Kughen. ?Mərig iriə khapəh nīsatuətukiən

³² tuk naha? Meinai iriə kīsarkut pik mə tuksatuətuk ye nīmri Kughen tuk norien huvə yamə mīne kasor, mhapəh nīsəri-pəniən swatuk kape nhatəyən. Iriə kamharəh-pikiən “Səpaag yame narmamə kamharəh pikiən.”[‡]

³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Səm-ru. Yīmənəkir səpaag ye nīmə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikiən, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

9:21: Jer 18:6   ‡ **9:32:** Nəgkiariən e raməmīr ye Aes 8:14, mərig Nəgkiariən kape nəmə Gris rīpəh nīniyən səpaag, ramni kapier kape nīvhīrəkiniən nīmə. Translesen komiti ramni səpaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru mīn nuhpikiəniən kape səpaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14.   **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

“Mærig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimri Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun.

² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mærig norien kapəriə ripəh nisi-pəniən ye nirkunien.

³ To khapəh nisəri-pəniən swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nimrin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniən loa kape Moses.

⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniən loa tuk nuəyen matu-atuk ye nimri Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pəniən loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimri Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (Lev 18:5)

⁶ Mærig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhəvən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə);

⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhəvən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan).

⁸ Rikmiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav

⁹ mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə.

¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru.

¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Mærig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimri Kughen.” (Aes 28:16)

¹² Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin.

¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əria,
In tukrivəh miragh əria.” (Joel 2:32)

14 ? Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyən ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əriə? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mīshatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavven tuk əriə, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin?

15 ?Kini tukmə Kughen rīpəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,
 “! Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rīvəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!”
 (Aes 52:7)

16 Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiyə. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mīmə,
 “!Yermaru! Narmamə kwatiksīn əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəmawə.”
 (Aes 53:1)

17 Kini ror məknakin, nhatətəyən ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

18 ? Mərig yakamayıyoh mīmə [nəmə Isrel] kimisərig uə nīkam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,
 “Nəgkiarien kape Kughen rīmavən ikin minə fam ye tokrei tanə,
 ruavən ikin minə fam əgkap.”
 (Sam 19:4)

19 ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mīmə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nīkam? Əwəh, kwənharkun. Meinaī Moses rīmnəkupan mīni mīmə,
 “Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimia taksor jalus tuk əriə;
 kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.”
 (Dut 32:21)

20 Kini kwasig ikin Aesea rīpəh niginiyen tuk niniyen mīmə,
 “Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;
 kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əriə.”
 (Aes 65:1)

21 Mərig ye nīkarin kape nəmə Isrel Aesea rīmini mīmə,
 “Ye nīpig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,
 iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwak, mamhaukreikin-pə nīmetairiə kimi Yo.”
 (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

1 Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nīkarin kape nəmə Isrel. ? In e nəfrakisien mə Kughen rīmukreikin-pə nīmeitaan kimi kafan narmamə uə nīkam? Nīkam. Taksam-ru yo. In rīmipəh nukreikin-pəyən nīmeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin.

2 In apa kupan, Kughen rīmirpen kwənərəus kape Isrel mīmə In tukrorkeiki əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rīmipəh nukreikin-pənien nīmeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nīkam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nīkarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rīmnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasion yame kimisor

³ mīmā, “Yermaru. Nəmā Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməmīr; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.”
(*Fas King 19:10*)

⁴ ?Mərig Kughen rīmīni-pən naha nhagin tukun? In rīmīni mīmā, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə minə khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.”
(*Fas King 19:18*)

⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun minə. Nəmā Isrel kwatiksīn aikin yame Kughen rūrpen əriə ye kafan nihuvəyen.

⁶ Kini tukmə Kughen rīmivəh mīragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rīmā rīmivəh mīragh əriə tuk nar huvə yamə minə kasor. Mərig to rīpivəh mīragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, rīpior pisin, kini pəh nien mə nar kīrik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukrīpior əmə rəmhen kin nərökien kīrik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nīmri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rīmīrpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rīmnrīp kəvsəsiyə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In.

⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmā,
“Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rīmnrō mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nīmriəriə rīpis,
kini mor mīmā nīmətīrgiriə tukrəru.”
(*Dut 9:24; Aes 29:10*)

⁹ Kini King Deved rīmīni mīmā,
“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kīrik, yame tukrhosigīn əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narīmnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narīmnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kīrik yame kisapitətər iran, ramor narpīnien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nīmriəriə tukrəpīgnap mə tukhapəh nisəmīen nar,
Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmīr ye nahasien kapəriə, infamien rīkək.”
(*Sam 69:22-23*)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-mīraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ? Kini yakamaiyoh min mīmā nəmā Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamīr, mə to khapəh nisərər-minien uə? Nikam, tuksərər min. Ye kapəriə nəviəkīəyen, Kughen rīmnrō swatuk tuk nivəh-mīraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmā tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmā Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh.

¹² Ror məknakin, tukmə nəmā ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmā Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-mīragh narmamə iran, kini nəmā Isrel fam yame Kughen rīmīrpen ta əriə, nīpig iriə tukshatəta ye Kristo, !nihuvəyen kape Kughen tukruə mēhu!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmā kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmā kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə.

¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmā tanə pisin pisin minə tukrōr nəmə imak e nəmā Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh mīragh tīksin.

* 11:3: Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen.

11:6: Gal 3:18

11:11: Wok 13:46

¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pæn nimeitaan kimi nāmә Isrel, kini In rimipik yemә tanә pisin pisin minә kamhauә kirikianә iriә min. Mәrig nipig In tukripik nāmә Isrel kamhauә min tukun, in rәmhen kin yame yermamә ramragh min ye nәmhәyen kafan.

¹⁶ Tukmә narmamә kamhavәh-si-pæn nipәр bred yame kipәh hanә nәnien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauә muahuvә tuk nәnien.[†] Ye norien kirikianә әmә min, tukmә kivәhsi-pæn nuknei nai kimi Kughen, kwerәgrәgin minә fam әgkap kamhauә mhahuvә min.[‡]

¹⁷ Mәrig nāmә Isrel kisәmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mәrig iriә tiksин kisәmhen kin kwermин yame Kughen rimnәrai ta marakikin. Kini kimiә nәmә tanә pisin pisin minә naksәmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktә atuk әmә. Kini Kughen rimirpin-pæn әmiә ye nuknei nai yame rimihu mә takhavәh tamhek kwermi nai yame rimnәrai ta. Kini taktakun ai nakwәnhavәh nihuvәyen yame Kughen rimirpin-pæn ta tuk Ebrahim mine nipnәtin minә.

¹⁸ Mәrig kimiә [nāmә tanә pisin pisin minә], takhapәh nisәgkiar-ausitien mhamә nakwәnhavәh tamhek nāmә Isrel yame Kughen rimnәrai-ta әriә. Takhapәh nisәru-kiniәn mimә nuknei nai ramәvigin әmiә, mәrig pәh nien mә kimiә kwermi nai nakasәvigin nuknei nai.

¹⁹ Tukmә ror yermamә kirik tukrini mimә, “Kughen rimnәrai ta kwermi nai minә tiksин mә tukirpin-pæn yo ye nuknen kini jakvәh tamhekriә.”

²⁰ In e nәfrakisien, mәrig rimnәrai ta әriә meinai khapәh nishatәtәyen iran. Kini kimiә nimisәpipir ye nuknei nai meinai nakshatәtә iran. Ror mәkneikin, takhapәh nisausitien tukun, mәrig kimiә takasәkeikei mhagin,

²¹ meinai Kughen rimnәrai ta kwermi nai atuatuk tiksин, kini tukmә nakhapәh nisәkeikeiyen tuk nhatәtә-timtim-ien iran, kini In tukrәrai ta min әmiә.

²² Rhuvә mә takharkun mә Kughen rikun nәgkiar-huvә-pәnien kimi narmamә, kini mirkun nәgkiar-skai-pәnien kimi әriә. In rimnәgkiar skai kimi narmamә yamә mine kimisәsik nәkwan, mәrig In ramor huvә pre kimi әmiә, tukmә nakasәkeikei tuk nhatәtәyen iran tuk kafan nihuvәyen. Mәrig tukmә naksәpәh nhatәtәyen iran, In tukrәrai ta әmiә.

²³ Kini tukmә nāmә Isrel kharerig-pә min mishatәtә ye Kristo, kini In tukirpin-pæn min әriә ye nuknei nai, meinai In ravәh nәsaninien tuk norien mәknәkin.

²⁴ Kini niprai nәgkiariәn e ramni mә kimiә nāmә tanә pisin pisin minә naksәmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktә atuk, yame Kughen rimnәrai ta mirpin-pæn ye nuknei nai ye nәsimien. Norien e kape nivәhyen nai pisin kirik mirpin-pән ye nai pisin kirik, pәh nien mә norien atuatuk kape nai. Mәrig kwәnәrәus minә kape Isrel kisәmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nәsimien. Kini taktakun ai, in rimar әmә tuk Kughen tuk nirpin-pәnien әriә ye nukneriә atuatuk.

Kughen rikin rehua tuk narmamә m-fam

²⁵ Mәrig piak minә mine nowinik minә, rahas mә takhavәh-si haktә pik әmiә [mhamә nakhahuvә misapita nāmә Isrel]. Ror pән, yakorkeikei mә takharkun nar mәniwәn e in e mә Kughen rimnor mә nāmә Isrel tiksин

[†] **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mә tukamәkeikei kivәhsi-pән nipәр bred yame kipәh hanә nәnien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauә muahuvә tuk nәnien. [‡] **11:16:** Nuhpikiniәn e, nipran ramni mә Ebrahim mine mikupni minә kupan iriә narmamә kape Kughen. Kini kwәnәrәus min kapәriә, iriә min kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:22:** Jon 15:2,4

kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarinen. Mərig norien a raməmīr əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran.

²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.” (*Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34*)

²⁸ Kwəərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimmhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyen kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob.

²⁹ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to rīpəh nuheikin-minien kafan nəgkiarinen.

³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwai, Kughen rīvəhsi ta nihuvəyen tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə.

³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimməsəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə.

³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramrəptərəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyen yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rīkək yame rirkun narimnar yame raməmīr ye nərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rīkək yame rirkun nivəhsi-pəniēn nəgkiarinen kirik tukrasitu ye Kughen.” (*Aes 40:13*)

³⁵ “Yermamə kirik rīkək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkap kape Kughen in əmə in əmə.” (*Job 41:11*)

³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimmor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramrəptərəkin əriə, kini narimnar fam In rimmor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmīr iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mīmə takhavəh-si-pən nipraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan,

kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuaturuk yame taksəhuak kimi Kughen iran.

² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuaturuk.

³ Kini ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuaturuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nipig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimiraghien minə, kini misəkir misəm mə ? kapəmiə nimiraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyən kapəmiə uə nikam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nipran kirikianə əmə. Mərig nipran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nipran e, kapəriə wok pisin pisin.

⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nipraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə.

⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyən kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rəpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyən kafan.

⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun;

⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyən nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə

(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkən tim tim norien huvə minə.

¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə.

¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimia m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen.

¹² Taksagien əmə meinai nimirəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipig nəmhyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipig m-fam.

¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

14 Saiyoh Kughen mimə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rīvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə.

15 Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək.

16 Sor kapəmiə nətərgien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukriyəh nəsikien mə kimiə tiksin yerpərig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukriyəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

17 Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisərpənien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam tuksəm mimə ratuatuk.

18 Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam.

19 Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisərpənien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukriyə-ərhəu narpinien mine niəmhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mimə, “Nərpənien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.” *(Dut 32:35)*

20 Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkərvə,
vəhsi-pən nəviginien kimin;
tukmə rəkwəkwə,
vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narimnar minə a
in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

21 Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

1 Pəh kitawə fam kisarə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə.

2 Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in riyəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien.

3 Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisərkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun.

4 Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimirəh nivəhsi-pən-apnərgien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has.

⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə.

⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misarə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmır hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni.

⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukriyəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkiarien kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev 19:18)*

¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to riyəh norien nahasiyen kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nıprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisiyen kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nipig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nipig yame tukriyəh miragh ətawə iran raməmır pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə.

¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukriyəkək; kini nıkhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisapəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkin əmə norien huvə minə kape nıkhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkin huvə kafan kirik nau kape narowaginiyen.

¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nıkakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwao minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə.

¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nıpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyən riyəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə

13:7: Mat 22:21   **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8   * **13:9:** Loa minə e kasamir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.   **13:10:** 1 Kor 13:4-7   **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7   **13:12:** 1 Jon 2:8   **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18   **13:14:** Efes 5:11

nĭkam. Mərig kimĭə rĭkimĭə tukramagien tuk nĭvəhyen nəməhuak mĭnə a yame kapəriə nhatətəyen rĭpəh nĭskaiyen; takhapəh nĭsotgohyen kimĭə əriə.

² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəvĭginien m-fam. Mərig yermamə pĭsin kirik mĭn, kafan nhatətəyen rĭpəh nĭskaiyen, kĭni rĭkin rəsĭk mə in rĭrkun nənien nəvĭginien ye nəsimien əmə, mĭpəh nənien nusai nar.

³ Rĭpəh nĭhuvəyen mə yermamə e yame rĭrkun nənien narĭmnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rĭpəh nənien nusai nar. Kĭni rĭpəh nəmhenien mə yermamə yame rĭpəh nənien nusai nar tukrĭni-pən tuk yermamə yame ramən fam nəvĭginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrĭpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rĭkin ragien əmə tuk yeməhuak a.

⁴ Rĭpəh nĭhuvəyen mə ik nakamni mĭmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkĭr mĭmə ramor nar huvə uə nar has. Kĭni in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rĭrkun nĭvəhsi-pənien nəsanĭnien kĭmin tuk norien nar huvə mĭnə.

⁵ Ye norien kĭrikianə əmə mĭn, yermamə kirik ramni mə nĭpĭg kĭrikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nĭpĭg mĭnə tiksin; mərig yermamə kirik mĭn ramni mĭmə nĭpĭg m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nĭkarĭn kape narĭmnar mĭnə e.

⁶ Yermamə yame ramni mə nĭpĭg kĭrikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nĭvəhsi-haktəyen Yermaru. Kĭni yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nĭvəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rĭkin ramagien tuk nan nəvĭginien. Kĭni yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in mĭn raməpəh nənien tuk nĭvəhsi-haktəyen Yermaru, kĭni in mĭn ramni-pən tuk Kughen mĭmə rĭkin ragien tuk nan nəvĭginien.

⁷ Kitawə kirik rĭrkək yame nĭmraghien kafan, kafan əmə, uə nĭmhəyen kafan, kafan əmə.

⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nĭvəhsi-haktəyen Yermaru; kĭni tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nĭvəhsi-haktəyen Yermaru. Kĭni ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kĭmnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru.

⁹ Krĭsto rĭmamhə marə mamragh mĭn, mə In Yermaru kape narmamə yamə mĭnə kamhamragh mĭnə yamə mĭnə kwənhamhə ta.

¹⁰ Kĭni rĭpəh nĭhuvəyen mə taksəkĭr norien kape piaumiə mĭnə mĭnə nowinmiə yamə mĭnə irĭə yəhuak mĭnə. Rĭpəh nĭhuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə mĭnə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkĭr narmamə ikĭn.

¹¹ Rəmhen kĭn nəgkiarĭen yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mĭmə, “Kughen Yermaru ramni mĭmə, ‘Yakavəh kwəsə ye nĭmraghien kafak mĭmə narmamə m-fam tuksənĭmkur ye nĭmrĭk mhani-ərhav kĭn nherĭə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ”

(Aes 45:23)

¹² Kĭni ror məknakin mə kitawə fam kĭrikianə kĭrikianə tuksərer ye nĭmrĭ Kughen tuk nĭni-ərhavyen narĭmnar fam yamə mĭnə kimĭsor.

¹³ Ror məknakin, pəh kĭsəpəh nəkĭrien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nĭsorien nar kĭrik yame tukror piaumiə kĭrik rətərig pĭk tukun mĭmĭr ye kafan nhatətəyen.

¹⁴ Yĭmauə mor kĭrikianə kĭmru Yesu Yermaru, kĭni tuk nar ai, yo yakĭrkun huvə mə nəvĭginien* kĭrik rĭkək yame ramor yermamə rəmkimĭk ye nĭmrĭ

14:1: Rom 15:7   14:2: Jen 9:3-4   14:3: Kol 2:16   14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12   14:5: Gal 4:10-11

14:8: Gal 2:20   14:10: 2 Kor 5:10   * 14:14: Suatuk pĭsin kĭrik tuk nukreikĭnien nəgkiarĭen

ye v. 14: Yakĭrkun huvə mə nar kĭrik rĭkək yame ramor yermamə rəmkimĭk ye nĭmrĭ Kughen.

Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik ye nimir Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a.

¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimirin, rikin tukrəpəu. Ramor məknainin mə kafam norien rəpəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rımamhə tukun.

¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimie nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmie mamni mimə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimir Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətwə məfam.

²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye nimir Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimirin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatəyən.

²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənien nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatəyən kapəriə.

²² Kini tukmə kimie nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptəəkin məniwən əmə kimie Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyən əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor.

²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukriyəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə rəpəh natuatukien - kafan norien rəpəh nərer-timtimien ye nhatəyən. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in rəpəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatəyən ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatəyən kapəriə rəpəh nuəyən miskai. Rəpəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei.

² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nhatəyən kapəriə ruə miskai.

³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimirəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,
 nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

4 Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun atawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipiğ əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

5 Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipiğ əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə

6 mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yerमारु kapətawə.

7 Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

8 Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin

9 mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehua tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,
maməni nipei mamni vi vi nhagim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

10 Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,
“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

11 Kini mamni min mimə,
“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yerमारु, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

12 Kini Aesaea ramni min mimə,
“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

13 Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinuyen nipiğ nhatətətəyən kapəmiə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

14 Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə.

15 Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerkiik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən

15:4: 2 Tim 3:16   15:7: Rom 14:1   * 15:8: Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.”   † 15:12: Jese in rim King Deved.

16 mā yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nāmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nāmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

17 Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor.

18 Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nāmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarrien mine ye kafak norien minə,

19 kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam.

20 Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə.

21 Mərig raməri-pən nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tüksəm In,
kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.”
(Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

22 Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənyen aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə.

23 Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə.

24 Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukuraopre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien.

25 Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin,

26 meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem.

27 Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nāmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nāmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane.

28 Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukuraopre məm əmiə.

29 Nipig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tukSORkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak.

³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak.

³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien.

³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kin in minə tiksin

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə minə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik.

² Yakamaiyoh əmiə mə nipig in tukrura, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tukSOR. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimmnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowiə kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimırhor wok kirikianə kape Yesu Kristo.

⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu.

⁵ Kini saowiə kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nima.

Saowiə kin yo kirik e Epaenetas e yame rimməkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowiə kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowiə kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupan irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowiə kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowiə kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowiə kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowiə kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə.

Saowiə kin narmamə ye nima kape Aristobolas.

¹¹ Saowiə kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowiə kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nima kape Nasisas.

¹² Saowiə kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowiə kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowiə kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimmor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisinik atuatur.

¹⁴ Saowiə kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piaturawə yamə mine kisarə iriə miriə.

15 Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpás mine namahuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

16 Saowia kin əmia minə rəmhen kin yamə kimia kirikianə ye Kristo. Nimahuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmia.

17 Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmia mə taksərig əmia tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmia, kini mishajoun narimnar yamə kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yamə nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əria

18 meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yamə nīprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yamə nirkunien kapəriə ripəh nərip-timien.

19 Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimia naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmia. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yamə ratuatuk, kini mhapəh nhavənien tuk norien has minə.

20 Kughen yamə In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətəkin Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmir irəmia minə.

21 Timoti e yamə kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmia. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmia.

22 Yo Tosias, yamə yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmia, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

23 Gaeas ramaowia kin əmia. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape nimahuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yamə ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmia.

24 Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmia mfam. Amen.*

25 Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimia naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmia meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmia. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə,

26 mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yamə ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yamə profet minə kupan kimmharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwan.

27 Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nīpig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yamə Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:16: 1 Kor 16:20; 1 Pita 5:14   16:17: Mat 7:15; Taet 3:10   16:18: Fil 3:19; 2 Pita 2:3   16:19: Rom 1:8; 1 Kor 14:20   16:20: Jen 3:15   16:21: Wok 16:1-2; 19:22; 20:4   16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14   * 16:24: Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksin kape Niu Testamen.   16:25: Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmır ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatuk norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmır ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuutuk mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mırpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piawatawə Sostenes.

² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam.

³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksufugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

⁵ Rimmautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarrien kafan.

⁶ Rinnor məkneikin meinai nımısəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yımnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien.

⁷ Ror məkneikin mə nıpiğ nakasərer mamhawhin nuayen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan.

⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim misəriaji-pən nıpiğ yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nıpiğ yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrirerig-pə min iran.

⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nıpiğ m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rinnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəmahuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimiə m-fam takasərig əmiə, mhəpəh nisorien mə nətəriğien kirik tukruə meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nəriğien mine ye rikin kirikianə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kimiə nakasotgoh pik.

¹² Nıprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimiə tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig kin Pol," mərig tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos," kini tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig kin Pita," kini tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo."*

¹³ ? Rikimiə raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ? Nakha mə ta mə yo e Pol yımnaeker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nıkam, pa rimə kimnor baptaes irəmiə ye nhagik.

¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yımipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yımnor baptaes əmə ye kwərə mır a Krispas mine Gaeas.

¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to rıpəh nıniyen mə kimnor baptaes iran ye nhagik.

¹⁶ ! Ah! Yımnaru-kin, yımnor baptaes min ye Stefanos mine kafan minə. Mərig yaknnaru-kin ta mə yımnor baptaes ye kimiə kirik min uə nıkam.

¹⁷ Nıprai nəgkiarien minə e ramni mimə Kristo rımipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rımher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikayen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kin nımhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rinnor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nımhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rımivəh mırəgh ətəwə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen

¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23   **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3   **1:10:** Fil 2:2   * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimiə tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig kin Pol," mərig tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig kin kwan a Apolos," kini tiksın kamhani mhama, "Kimawə yakamhakwasig kin Pita,". Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kin Kristo.   **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4   **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23   **1:16:** 1 Kor 16:15   **1:18:** Rom 1:16

“Yo jakoriah ægkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;
kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yame nirkunien kapəriə
rehua.” (Aes 29:14)

20 ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nægkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimmor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwəoyen.

21 Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimmor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimmor mə nægkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nægkiarien ətəwəo, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

22 Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nægkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien.

23 Kini nipiğ kitawə kamhani-ərhav nimhəyən kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nægkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nægkiarien ətəwəo.

24 Mərig narmamə yame Kughen rimmokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehua, meinai In rimmher-pə kin Kristo.

25 Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwəo əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehua pik rapita nəsaninien kape narmamə.

26 Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimia narmamə hawor minə nipiğ Kughen rimmokrən kin əmiə. Kimiə khap-saah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyən nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimia nippətəi nəmasur minə tiksın.

27 Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehua ye tokrei tanə.

28 In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narimnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin.

29 Rimmor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen.

30 Kimiə nimnhauə kirikianə kimia Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimmor, Kughen rimmor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə.

³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini mimə,
 “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame
 Kughen Yermaru rimmnor kimin.”
(Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarinen kape Kughen. * Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarinen ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə.

² Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimməsik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai kamarkwao kin.

³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmmimin.

⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarinen ye nəvsaoyen huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimmisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen.

⁵ Yimmnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nəərə-əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi atawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarinen kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towel mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnəpig əmə.

⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimmnaməmir məniwəən, meinaı narmamə kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimiini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi atawə.

⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiarkun, to kipiarpəh nisəsik-pəniyen Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam.

⁹ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə kharəh hanə nisəmien,

kini mhapəh hanə nisərigien,

Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimmnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə
 mine kasorkeikei In.”
(Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rimmor əpu nərigien a kafan kimi atawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə kharəh nharkunien.

¹¹ Ror məknakin meinaı narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun.

* **2:1:** Kopy akwas tiksın kape Niutestamen khama, “Yimini-ərhav nəgkiarinen kape Kughen yame in apa kupan rimmerkwaig.” **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1 **2:4:** 1 Tes 1:5

12 Pəh nien mə Kughen rımivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rımivəh-si-pə Nanmın yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rımivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə.

13 In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə rıpəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmın kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmın kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

14 Yermamə yame Nanmın kape Kughen rıkək iran, to rıpəh nivəhyen narımmar yame Nanmın kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narımmar a nirkunien rıkək tuk əriə. Kini to rıpəh nirkunien narımmar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmın kape Kughen əmə rirkun nasıtuyen ye narmamə tuk nirkunien narımmar kape Kughen.

15 Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmın kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə

16 meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Yermamə rıkək yame rırkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru
 mırkun nhajounien In kin nar kirik.” (Aes 40:13)
 Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rımə tukhapəh niseikusien kuwhen kape nıməhuak

1 Piak minə mine nowinik minə. Nıpig yımmamarə kitawə-m kimiə, yımıpəh nəgkiarien kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narımmar kape Kughen. Mərig yımnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nımmhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nımmraghien kapəmiə.

2 Nıpig yımmhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mıpəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nımmhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien,

3 meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə.

4 Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

5 Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yımıwasıtu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yımıwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rımivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor.

6 Rəmhen kin yame yo yımısuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə.

7 Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narımmar kamhamragh mamhakuə.

8 Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kırıkianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu.

⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiä naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyən yame Kughen rimməntə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihi nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin mın nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukəsəkeiki misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə,

¹¹ meinai to yermamə kirik rıpəh nivhirəkinien nihi nimə kirik mın yame ror pisin ye nihi nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo.

¹² Narmamə tiksın kamhəvhirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mhəvhirəkin kin narımmar yame tukraməmır rərın, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nımrın rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhəvhirəkin əmə narımmar yame raməmır kape nıpig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nımar nikien.

¹³ Kini tuk nıpig kirik narmamə tukpısəm wok kapəriə mıpiharkun, meinai nıpig Yesu tukrıpirerig-pə mın iran, kapəriə wok tukhauə ye nıkhakien. Kughen tukrıpiəkir əmhen wok mınə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha.

¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap rıpəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok.

¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rımməs kapəriə nimə, narımmar fam rımırkək. Kughen tukrıvəh mırəgh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

¹⁶ ?Nakharkun uə nikam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmın kape Kughen ramarə irəmıə?

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukro-riah mın in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

¹⁸ Yermamə yame rıkin raməsik mə in rirkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rımə tukrirkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nirkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nirkunien rıkək iran.

¹⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien kimi əriə.” *(Job 5:13)*

²⁰ Kini mamni mın mımə,

“Kughen Yermaru rirkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar apnapig əmə.” *(Sam 94:11)*

²¹ !Kini takhapəh nhəvəhsi-haktə-mın-ien nəmehuə mınə kape niməhuak! Meinai Kughen rımivəhsi-pre narımmar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmıə.

²² In rımivəhsi-pre nəmehuə mınə kapəmıə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmıə. Mivəhsi-pre fam narımmar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmıə. Nar apnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukrıpitərhav tuk nıpig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narımmar mə tukrasitu irəmıə.

²³ Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəmahuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

1 Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimməəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimmerkwaig kupan.

2 Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehua kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipiğ yamehua kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə.

3 Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok.

4 Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rıpəh nhajoun-pəniən mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok.

5 Ror məknakin, takhapəh nis-haimireniən nəkiriən narmamə, mamhawhin əmə nipiğ Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipiğ a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

6 Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh nıprai nəgkiarinen rıkək, takasəkeikei misor əmə nəgkiarinen yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksın mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksın.

7 ? Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimi vəhsi-pre kimi əmiə. ?Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

8 Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsı-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehua misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipihavəh ta nehuəyen e, rıpihuvə.

9 Mərig rıpəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniən məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nımraghien kapəmawə tukrhawor pən iran mine.

10 Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəmawə nəsaniniən rıkək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaniniən kapəmıə rarə. Narmamə khapəh nhasıaiyen əmawə, mərig kamhasıai əmiə.

11 In e nəfrakisien muə meriəji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəmawə nimə rıkək.

12 Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipiğ kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukri vəhsi-pən niहुəyen kimi əriə. Nipiğ narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə.

¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarieren minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarieren minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə.

¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini rəpimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatur kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimraghien rerin kimi əmiə nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə.

¹⁶ Ror pən, yakaməyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə.

¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rımasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə.

¹⁹ Mərig pəh nien mə tuku, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam.

²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarieren əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə.

²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pın tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rımnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame kharəh nisəhuakien. In e rımnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə.

² !Mərig kimiə naksausit mhamə niməhuak kapəmiə in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmiə.

³ Nar apnapig yakpəh nəmırien kitawə-m kimia, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rımnor.

⁴ Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmiə,

⁵ kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nıpran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrıvəh mıragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasig.

6-7 Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e rīpəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpiə. Ye nīpig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmīr iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə has tukrirkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nīmri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nīpig kape Pasova.

8 Pəh kasor lafet misagien iran ye nīpig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əriə apa Ijip apa kupan. Mərig ye nīpig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

9 Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmiə mīmə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nīpiraovin.

10 Pa rimə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nisor-kwisien nar kimiə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəriə rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nīpig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a.

11 Mərig nīprai nəkwəkwə yame yimīrai kimi əmiə mīmə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimiə yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapīs kin nīnimien ye nīpig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimiə miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimiə miriə.

12 Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e.

13 Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwen kapəmiə.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisəriip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

1 Tukmə nīpig yermamə kiraru ye kwen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu.

2! Nakharkun mə tuk Nīpig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nīmraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm

əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə?

³ !Nakharkun mə ye Nipig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien.

⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ? rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nətərigien kape nəməhuak minə.

⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam?

⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrah, rhuvə mə takərukin mərəh.

⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavəniyen apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narmamə yamə mine kamhakir atuk əriə minə,

¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniyen apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə.

¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimirn meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nimraghien kafak.

¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikien ye norien kape nikirien nipiraovin mhamə, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei

6:2: Rev 20:4   **6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15   **6:11:** Taet 3:3-7   * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhan mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen ripəh nəm-pəniyen nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə.

6:12: 1 Kor 10:23

nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nipig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen rəvəhsi-pə nıpraitawə mə tukamhakır apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rımivəhsi-pə nıpraitawə mə tukhasi In kın, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun.

¹⁴Ye kafan nəsaninien, Kughen rımivəh mıragh Yesu Yermaru ye nımhəyən kafan; kini In tukrivəh mıragh min ətawə.

¹⁵?Kini nakharkun uə nıkam mə nıpraitawə kape Kristo pısın əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh nıprak yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kın kimi pıraovın kape swatuk? !Nıkam! To yakpəh norien məkneikın tuk nıpig kirik.

¹⁶?Kini nakharkun uə nıkam mə yermamə yame ramvən iriu pıraovın kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nıpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24)

¹⁷Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rımauə kirikianə iriu min ye nanmın.

¹⁸Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapıgien tuk yermamə. Norien has pısın minə tıksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye pıraovın ramoriah nıpran.

¹⁹?Nakharkun uə nıkam mə nıpraimiə in nımə kirik kape Kughen yame Nanmın kape Kughen ramarə ikın; kini Kughen rımivəhsi-pre Nanmın kimi əmiə, mamarə iramiə? Kini pəh nien mə kimiə kapəmiə atuk e kimiə

²⁰meinai Kughen rivəh ta nımrımıə ye nərokien yame nımrın rhaktə. Ror məkneikın, hasıai Kughen ye norien minə kape nıpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹Taktakun ai, jakhorpin nəgkarien kapəmiə yame nımısher-pə kın kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rımə tukrəpəh əgkəp əmə nıkirien pıraovın, rhuvə əmə.

²Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovın kamhavən apnapıg tuk əriə minə; ror məkneikın mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei nivəh atuk kafan pıraovın, kini pıraovın tukrivəh atuk min kafan yerman.

³Yerman tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan pıraovın tukmə pıraovın rorkeikei, kini pıraovın tukraməkeikei mamapır-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei.

⁴Pəh nien mə pıraovın ramarmaru atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan pıraovın ramarmaru iran.

⁵Ripəh nəmhenien mə yerman uə pıraovın tukrıgın tuk nıpran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kın mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasig ikın, tukawəkeikei mırəuə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikın meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen.

⁶Nəgkarien e ripəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared.

⁷Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kın yo. Mərig Kughen rımivəhsi-pə swatuk pısın pısın kimi

ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kını yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kípəh nisorien mared mine nípıraovın yame kımhə tan kın əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kın yo.

⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nípırairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiririə tukriyəh nəsik-pikiyen pıraovın uə yerman.

¹⁰ Kımia yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmia. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermanu. Ramni mımə, “Pıraovın tukriyəh nəpəhyen kafan yerman.” *(Mat 5:32)*

¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukriyəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukriyəh-pən mın tuk kafan yerman. Kını pəh yerman tukriyəh nəpəhyen kafan pıraovın.

¹² Kımia yamə mine kapəmia narman uə nípıraovın khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermanu. Yakorkeikei mımə tukmə kımia kirik, kafan pıraovın rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukriyəh nəpəhyen.

¹³ Kını tukmə kımia kirik, kafan yerman rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, pıraovın tukriyəh nəpəhyen.

¹⁴ Tukror məknakin meinai nıpiğ pıraovın kirik raməhuak, kını Kughen ramərəhu karin mın kafan yerman mə kape Kughen. Kını nıpiğ yerman kirik raməhuak, kını Kughen ramərəhu karin mın kafan pıraovın mə kape Kughen. To rıpiyəh norien məkneikin, to kapəmia kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame rıpəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan pıraovın uə yerman yame raməhuak, seighan əmə kın mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə pıraovın, Kughen rıpəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kın ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen.

¹⁶ Pıraovın! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatur Kughen tukriyəh mırəgh kafam yerman. !Kını yerman! Tukmə ror nımraghien atuatur kafam tukror swatur Kughen tukriyəh mırəgh kafam pıraovın.

¹⁷ Mərig in əmə e nıpiğ Kughen rımnokrən kın əmia, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermanu rımnərəhu, kını rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nıməhuak minə fam.

¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kımnesig-pən ta in nıpiğ Kughen rımnokrən kın in, pəh in tukriyəh nerkwaiğien tukun. Kını tukmə yermamə kirik, kıpəh nəsigpənien in nıpiğ Kughen rımnokrən kın in, pəh tukriyəh nətayen mə kavəh nao kımın.

¹⁹ In nar apnəpiğ əmə tukmə kımivəh nao kimi yermamə kirik uə kıpəh nivəhyen nao kımın. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen.

²⁰ Mərig nıpiğ Kughen rımnokrən kın əmia, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermanu rımnərəhu, kını rhuvə mə takasarə əmə məknenkin.

²¹ ?Nıpiğ Kughen rımnokrən kın ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukriyəh nəsik-pikiyen; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatur yame kamrisin slef minə iran, əri-pən.

²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nı̄pı̄g Kughen Yermaru rı̄mnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rı̄mırısın ta in. Kini yermamə yame pəh nı̄en mə slef nı̄pı̄g Kughen Yermaru rı̄mnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo.

²³ Kughen rı̄vəh ta nı̄mrı̄mı̄ə ye nərokı̄en yame nı̄mrın rhaktə. Takhapəh mın nı̄sətayen mə takhauə slef kape yermamə mın kırık mın.

²⁴ Piak mınə mı̄ne nowınık mınə. Nı̄pı̄g Kughen rı̄mnokrən kin əmı̄ə, nı̄mnı̄sarə ye narəyen pısın pısın mınə, kını rhuvə mə nakasarə əmə məknenkın kımı̄ə Kughen.

²⁵ In e nəgkı̄arıen kırık kapəmı̄ə narmamə wi yamə mı̄ne khapəh hanə nı̄soriyen mared. Yakpəh nı̄vəh-atuatukı̄en natuakəmı̄en kırık tuk Yesu Yermaru, mərı̄g yakamni əmə ye nətərı̄gı̄en kafak. Mərı̄g kımı̄ə nakwənharkun mə yakaməkı̄r norı̄en mınə ye norı̄en yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rı̄kın rehüə tuk yo mamasıtu irak.

²⁶ Ye kafak nərı̄gı̄en yakorkeı̄keı̄ mə takasarə əmə məknenkın mamhavən, meinai nı̄pı̄g əütən mınə kwənhauə.

²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kı̄nı̄en swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norı̄en mared? Takpəh narkutı̄en tuk nı̄kırı̄en kafam kırık pıraovın.

²⁸ Mərı̄g tukmə nakvən markurək, pa rı̄mə nakaməsık natuakəmı̄en kırık. Kını tukmə pıraovın wi kırık ramvən markurək, pa rı̄mə raməsık natuakəmı̄en kırık. Mərı̄g narmamə yamə mı̄ne kwəkarkurək tukasarə ye nı̄pı̄g əütən rı̄psaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeı̄keı̄ mə jaknı̄-əhu əmı̄ə mə takhapəh nı̄sarkurəkı̄en tamə naksarə ye nı̄pı̄g əütən mınə a.

²⁹ Piak mınə mı̄ne nowınık mınə, in e nı̄prai nəgkı̄arıen kafak. Nı̄mraghı̄en kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneı̄kın mə yermamə yame rı̄narkurək ta tukraməkeı̄keı̄ maməmnhawk tuk norı̄en wok kape Yesu Yermaru rəmhen kın yame yermamə yame rı̄pəh hanə narkurəkı̄en rı̄rkun nəmnhawkı̄en tuk norı̄en wok kape Yesu Yermaru.

³⁰ Kını tukmə yermamə kırık rı̄kın rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kın yame rı̄kın rı̄pəh nəpouyen. Kını tukmə yermamə kırık rı̄kın ragı̄en, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kın yame rı̄kın tukrəkəh tukun. Kını tukmə yermamə kırık raməvrə, rı̄kın tukrı̄pəh nı̄vənı̄en tuk narı̄mnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen.

³¹ Kını tukmə yermamə yame ramor bı̄snes ye tokrei tanə, tukraməkeı̄keı̄ mı̄rkun mə kafan bı̄snes in nar apnəpı̄g əmə, meinai ye tokrei tanə e mı̄ne nı̄huvəyen kafan tı̄kırı̄pı̄rkək.

³² Yakorkeı̄keı̄ mə rı̄kımı̄ə tukrı̄pəh nəsık-pı̄kı̄en nar kırık kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kırık rı̄pəh narkurəkı̄en, rı̄kın raməsık pı̄k wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mı̄ne mor rı̄kı̄ Yermaru ragı̄en tuk wok yame in ramor.

³³ Mərı̄g yermamə yame rı̄mnarkurək, rı̄kın raməsık pı̄k əmə narı̄mnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mı̄ne mor pıraovın kafan rı̄kın ragı̄en,

³⁴ kını kafan nərı̄gı̄en ramvən tuk nar kırıru: kafan pıraovın mı̄ne wok kape Yesu Yermaru. Kını pıraovın yame rı̄pəh narkurəkı̄en, uə pıraovın wi, rı̄kın raməsık pı̄k wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mı̄ne kın nı̄pran mı̄ne nərı̄gı̄en kafan rı̄pəh nəmkəmı̄kı̄en ye nı̄mrı̄ Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərı̄g pıraovın yame rı̄mnarkurək ta, in ramətərı̄g pı̄k tuk narı̄mnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rı̄kın ragı̄en.

³⁵ Yakamni-pre nægkiarinen minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Məriɡ pa rimə yakamni-əhu əmiə. Məriɡ yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nımraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Məriɡ tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, məriɡ taktakun ai rikin raməsik mə tukriphə nıwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rima kawəsik natuakəmien kirik.

³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, məriɡ yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kipəh hanə nirpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nipran, kini rikin raməsik mə tukriphə nikirien pian a, in min a ramor norien atuaturək.

³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturək; kini məriɡ yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nikirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nipig mifam; məriɡ tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Məriɡ nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru.

⁴⁰ Məriɡ ye kafak nətəriɡien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin ripəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmır irak mivəhsi-pə nægkiarinen e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, məriɡ in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nımraghien kape narmamə.

² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, məriɡ in ripəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukripirkun.

³ Məriɡ yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; məriɡ Kughen kirikianə əmə.

⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Məriɡ nəfraksisien narmamə tiksın kasəhuak kimi əriə. Məriɡ nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə,

⁶ məriɡ tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Məriɡ pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nægkiarinen e. In apa kupan, kimie tiksın nimnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nipig m-fam.

Kini taktakun ai, nipig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə ripəh niskaiyen, kini nipig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has.

⁸ Mərig nəviginien to ripəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisəniən nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pəniən naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan ripəh niskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mimir ye nhatətəyen kafan.

¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan ripəh niskaiyen raməm, ? rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nətərigien ror kiraru tukun.

¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rimamhə tukun, yame rikin ripəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo.

¹² Nipig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rikin yame ripəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo.

¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimir ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukripəh min nimirien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kəmin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimiə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nikam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nikam? !Əwəh, yo en! ? Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nimirik uə nikam? !Əwəh, yimnəm! ? Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nikam? !Əwəh!

² Tukmə ror narmamə tiksın kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nimiraghiən kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpın nəgkiariən kape narmamə tiksın yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik.

⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə.

⁵ Aposol minə tiksın, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nipiraovın yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nipig kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ? Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nikam?

⁶ ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ? Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin rıpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nikam, rorkeikei mə tukərok in. ? Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsım, kini mıpəh nıvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvıgın nar mıragh, to rıpəh nənıen kirik uə?*

⁸?Rikimıə raməsık mə ta mə narımınar yamə mıne yakamni ramısi-pən əmə ye nərıgıen kape narmamə uə? !Nikam! Kını loa ramni mın əmə nar kirikıanə yame yakamni.

⁹Kımırıai ye loa kape Moses kımə,
“Nıpıg hos kirik ramor wok kirik kafam, kını tukmə rorkeikei mə tukrəvıgın,
takpəh nını-əhuyen.”† *(Dut 25:4).*

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsık əmə hos,

¹⁰ uə raməsık mın ətawə? Əwh, kımıvəhsi-pə loa e tuk kapətawə nıhuvəyen, meınai narmamə yamə mıne kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mıne yamə mıne khakwasıg mamhavəh, ırıə m-fam nərıgıen kapəriə kirikıanə əmə mə tıksən nəvıgınıen ye nəsimien a.

¹¹ Ye wok mınə kapəmru ırəmıə, rəmhen kın mə yakəwəsım kirik, mə kımıə taksəvıgın ıkın; in e mə kımıə takhavəh Nanmın kape Kughen. ?Kını rhawor? ?Rıskai tuk əmıə mə taksarpın nasıtuyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəvıgınıen nəmru uə?

¹² Narmamə pısın mınə kharkun nısaiyohyen əmıə kın nəvıgınıen; kını ratuatuk əmə, meınai ırıə kasor wok kape Kughen. ?Kını rhawor ırəmru Banabas? Nıaiyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapıg yakrarkun nıwəkeikeiyen kımı əmıə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərıg kımru yakrapəh nıwaiyohyen. Kımru rikımru ragien əmə mə jakrapəh nıvəhyen nərokien, nar apnapıg mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, mısətapıg kın nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav.

¹³ ? Nakharkun uə nıkam mə narmamə yamə mıne kasor wok ye Nımə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nərıə aikın nəvıgınıen rəmhen kın nərokien kapəriə? Kını narmamə yamə mıne kasor wok ye tebol, ıkın kamor sakrefaes ıkın, kamhavəh nərıə aikın nəvıgınıen rəmhen kın nərokien kapəriə.

¹⁴ Ye swatuk kirikıanə əmə mın, Yesu Yermaru rımni mə narmamə yamə mıne kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeikei kıvəhsi-pən nərokien kapəriə meınai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərıg yakrapəh nıwaiyohyen əmıə kın narımınar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kın. Mərıg pəh nıen mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kın nərokien. Rıkık ramagien əmə mımə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kını kıpəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mımə kımıə taksərok yo iran.

¹⁶ Mərıg pəh nıen mə yakamausıt mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meınai Kughen raməkeikei kımı yo mə jakni-ərhav. !Kını nəmhayen ehua tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsao-ərhavyen kın nəgkiarın huvə!

¹⁷ Mərıg tukmə yakamni-ərhav nəgkiarın kape Kughen meınai yakorkeikei mamor məkneikın, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərıg Kughen e in e rımırpen yo mə jakor wok e, kını ror məkneikın mə jakaməkeikei mamor.

* **9:7:** Nəgkiarın kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rıpəh nınımıen melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mıragh kirik kamni kımə ox ramor wok kirik kafam, takpəh nınıəhuyen in mə tukrıpəh nəvıgınıen. **3m-ru** mın 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3 **9:14:** Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9

18 ?Kini naha nhagin e kafak n̄rokien? In əmə e, mə n̄pig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, m̄pəh n̄ivəhyen n̄rokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyen kin nar k̄irik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

19 Yermamə k̄irik r̄ipəh narmaruyen irak, m̄arig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo.

20 N̄pig yimnam̄riwək kimawə n̄mə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin n̄mə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa r̄ipəh narmaruyen irak, n̄pig yimn̄əs̄ariwək kimawə miriə narmamə yamə mine kas̄ari-pən loa, yimauə məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo.

21 N̄pig yimnam̄riwək kimawə narmamə yamə mine loa r̄ipəh narmaruyen ir̄əriə, yimauə məmhen kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (M̄arig yakpəh narakikinien loa kape Kughen. N̄kam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.)

22 N̄pig yimnam̄riwək kimawə narmamə kap̄əriə nhatətəyen r̄ipəh niskai-pikien, yimauə məmhen kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.‡ Yimauə məmhen kin narmamə m̄ifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiks̄in khauə tuk Kristo.

23 Yakamor məknakin mə nəvsaoyen huvə tukr̄ivən ikin minə fam mə yo m̄in jakvəh n̄ihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani n̄əfrakisien iran.

24 ?Nakharkun uə n̄kam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, m̄arig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə m̄imə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut p̄ik mə taksor win.

25 Narmamə yamə mine kisork̄eik̄eiki mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh n̄rokien k̄irik yame to r̄ipəh n̄əm̄irien ror tu. M̄arig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar k̄irik yame tukram̄m̄ir kape rerin.

26 Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvk̄irien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwerm̄ik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwerm̄in mam̄əsik n̄imago-ago.

27 N̄kam. Yakawhai n̄prak m̄imə tukror wok atuə kin kafak, mə n̄pig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə k̄irik yame rimnakap̄ir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape n̄mə Isrel kupan

1 Piak minə mine nowinik minə, yakork̄eik̄eiki mə takharkun mə n̄pig r̄ipmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuv̄rig əp̄is əriə m-fam; kini iriə m-fam kimis̄əviəfugin ye tahik.

2 Kini Kughen rimnor bap̄taes ir̄əriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə.

3 Kini iriə m-fam kimis̄ən n̄əviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanm̄in kape Kughen.

9:20: Wok 21:20-26 ‡ 9:22: Narmamə mine e kap̄əriə nhatətəyen r̄ipəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk n̄nien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini n̄pig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh n̄nien nusai nar a. 9:22: 2 Kor 11:29 9:25: Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 9:27: Rom 8:13; 13:14 10:1: Eks 13:21-22, 14:22 10:3: Jon 6:31; Eks 16:4,35

⁴ Kini mhanim nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapiet kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo.

⁵ Nar arnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin riphə naglenien tuk əriə, kini kwənhəmhə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pəniən nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan.

⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə.

⁹ Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə.

¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhəuə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsıg ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasıg ruauə ipakə.

¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e.

¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pəniən yame ramuə ye nimraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiarien. Kini In riphə neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniən kirik tukruə ye nimraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pəniən ramuə ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukriphə nivə-pəniən əmiə ye nahasien.

Nanmi nar mine nəməhuak minə

(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə.

¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiarien kafak mə in rhuvə uə rahas.

¹⁶ Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhəuə ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənhəuə kirikianə kitawə Kristo.

¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

19 ?Nakharkun nīprai nāgkiariēn kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nīkam, rikak. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nīkam.

20 Mərig yakamni mə nīpig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kīrikianə kimiə yarmhə.

21 Takhapəh nhavənien misən bred minə waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin minə waen kape yarmhə minə.

22 Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

23 Narmamə tiksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimiraghien kapətawə.

24 Ripəh nihuvəyen mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksin.

25 Sən nusai naha nar miragh yame kavəh nimirin ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nīkam, kini rikimiə tukripəh nətərig-pikien tukun.

26 Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tokrei tanə e, minə narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (Sam 24:1)

27 Kini tukmə yermamə yame ripəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rikim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mīpəh naiyohyen tukun mə kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nīkam. Rikim tukripəh nətərig-pikien tukun.

28 Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mimə, “Kinnor sakrefaes ye nusai nar miragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has.

29 Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksin khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik?

30 ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nimir Kughen? ! Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!”

31 Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen.

32 Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye niməhuak kape Kughen.

33 Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor

mækneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharaptəəkən nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.

⁴ Tukmə yerman kirik raməvəhəo nipiğ in raməhuak uə nipiğ ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimiəvəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo.

⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə riphəh nəvəvəhaoyen ye nipiğ yame raməhuak uə nipiğ ravəhsi-əhrav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə riphəria.

⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame riphəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhəo məkna kin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhəo.

⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvəhaoyen ye nipiğ kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyən kape yerman ye piraovin.

⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimiəvəh piraovin mor yerman kin; mərig rimiəvəh yerman mor piraovin kin.

⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman.

¹⁰ Ror məkna kin mə piraovin tukraməkeikei məvəvəhəo ramor nimtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nimraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraovin to riphəh narə-pisinien; kini yerman to riphəh narə-pisinien,

¹² meinai in apa kupan Kughen rimiəvəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nipiəvəvəh kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhəo uə nikam?

¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nimar nikwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin].

¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nimar nikwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimiəvəhsi-pən nimar nikwəne piraovin rəmhen mə kafan kəvəvəhəo.

¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin minə norien pisin min kirik ye yama rikək; niməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginiēn Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiariēn yamə minə jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rīpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə.

¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yimmərig nəvsaoyen kirik mə nīpig naka-sofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimmərig in nəfrakisien.

¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa minə Kughen rikin tukragien tuk əriə.

²⁰ Nīpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginiēn Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginiēn kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginiēn kape Yesu Yermaru,

²¹ meinai nīpig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhəpəh nhəwhinien əmiə minə tiksīn. Tiksīn kisəmkərəv, tiksīn kisəpis kin waen.

²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanim, taksor əmə əpa iməmiə yerkwənu minə, kwasig ikin nakpihəvən ye nīməhuak. Mərig norien kapəmiə rīpəh nisaiyēn nīməhuak kape Kughen; mamor auris yəvən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhəgin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rīmivəh bred

²⁴ mīni vi vi Kughen tukun, kini mhəpu, kini mīmə, "In e nīprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo."

²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nīpig kwəsəvigin ta, In rīmivəh pənkin waen mīni mīmə, "Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nīpig takhanim rikimiə tukraməsik Yo."

²⁶ Tuk nar e, nīpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhəv nīməhəyēn kape Yesu Yermaru miseriəji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rīpəh natuaturkien, in ramor təvhəgə has mamoriah nīprai Yesu Yermaru minə nitawin.

²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhən ta kapəmiə nīmraghien.

²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rīpəh nəsik-huvəyēn nīprai Yesu Yermaru, nənien minə niniēn kafan ravi-pə atuk əmə narpiniēn kimin.

³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khapsaah nīpraimiə raməpou kini nakhamə, kini kimiə tiksīn nakwənhəmhə ta.

³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhən ta nīmraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginiēn Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpiniēn kimi ətawə.

³² Nīpig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nīpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpiniēn kimi əriə, kini kitawə tukhəpəh nhəvəhyēn narpiniēn kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə minə nowinik minə, nīpig takhəuə kirikianə mə taksən Nəviginiēn Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksīn.

³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuṽə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pişin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rivəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nişig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narimnar pişin minə tiksın yame nakasayıoh-pə kin.

12

Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pişin pişin (Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pişin pişin yamə mine Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun.

² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nişig nimnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkır-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien.

³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmın kape Kughen rivəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmın kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun nişiyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pişin pişin minə kimi ətawə; mərig Nanmın kirikianə əmə.

⁵ Kitawə kasor wok pişin pişin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan.

⁶ Kitawə kasor wok ye norien pişin pişin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pişin pişin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam.

⁸ Nanmın kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmın kirikianə əmə rivəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pişin kirik.

⁹ Kini Nanmın kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pişin kirik min. Kini Nanmın kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pişin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə.

¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pişin kirik min tuk norien nimitətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pişin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pişin kirik min tuk nəkirien nanmın pişin pişin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pişin kirik min tuk nişiyen nəgkiarien kape tanə pişin pişin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pişin kirik min tuk nhoprayen nişrai nəgkiarien minə a.

¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmın kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nişrai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nişrai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pişin pişin minə, kamharpın-pən ye nişran kirikianə əmə.

13 Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

14 Sətərig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rıpsaah.

15 Nar apnapıg nıhun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarın kafan rıpəh norien nıhun mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə.

16 Nar apnapıg nımətırgın ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımrın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarın kafan rıpəh norien nımətırgın mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə.

17 ?Tukmə nıprai jir, nımrın in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mınə mamərig nar? ?Kini tukmə nıprai jir nımətırgın in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mınə mamərig nəmıəv nar?

18 Mərig nıkam. Kughen rımnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswın aıkın.

19 ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nıpran raməker-pən pukaa?

20 Mərig nəfrakisien mə nor-norin rıpsaah, mərig nıpran kirikianə əmə.

21 Nımrı jir to rıpəh nıni-pənien tuk kwermı jir mımə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nıni-pənien tuk nıhun mir mımə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.”

22 To rıpəh norien məknakın. Nor-nori nıpraitawə yamə mınə rıkitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nısəpəhyen.

23 Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagın huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kımın.

24 Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nısarkaoh-pənien kımın. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kımı əriə yamə mınə kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kın yame In ravəhsi-pən nısiayen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nısiayen.

25 Kini ye norien a, nor-nor nıpraitawə to khapəh nıseikus-eikusien əriə mınə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə mınə.

26 Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori mınə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori mınə fam rıkirıə ramagien.

27 Nıprai nəgkiarın e rımə kımıə nıprai Kristo, kini kımıə m-fam kirikianə kirikianə, kımıə nor-norin mınə.

28 Kini ye nıməhuak, Kughen rımnəkupan mırpen narmamə tiksın mə iriə aposol mınə; kini kwasig ikın, mırpen tiksın mə iriə profet mınə, kini kwasig ikın, mırpen nəmhajoun mınə. Kini mırpen tiksın mə tuksor nımtətien mınə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nısasıtuyen ye nıniyen kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarın kape tanə pısın pısın.

29 ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol mınə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet mınə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun mınə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien mınə?

* 12:13: Gris ramni nuhpikınien mımə, “Kitawə kamhanım Nanmin kirikianə əmə.” 12:13: Kal 3:28 12:27: Rom 12:5 12:28: Efes 4:11-12

³⁰ ? Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ? Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə? ? Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarien pisin pisin minə a? Nikam, rıpəh norien məknakin.

Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)

³¹ Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, mərig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel.

² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rıpiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatatəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, yo nar apnapig əmə.

³ Tukmə yakpik-pən fam kafak narımnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerkiik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mıpəh norien jalus kimi narmamə, mıpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mıpəh nausitien,

⁵ mıpəh nor-pənien narmamə, mıpəh nərig-atukien in, kini niemha rıpəh nhai-pikien, kini rıpəh nırapərəkin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin.

⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rıpəh nəgienien tuk norien has minə, mərig rikin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien.

⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrıpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, məərəhu-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehuə kirik ruə, mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrıpəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rıpəh norien infamien. Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rıpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nıpig kirik tikrıpərkək. Mine nirkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien pisin pisin, tukamhavən, tuk nıpig kirik tukpıharkək. Kini nirkunien tikrıpərkək.

⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nıpərin.

¹⁰ Mərig nıpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatuk narımnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrıpərkək.

¹¹ Nıpig yimmərkəskəh, kini yimməgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mərig nıpig yimauə mehuə, yimməru-kin norien kape kwajikovə.

¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kīn yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kīn yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mīne.

¹³ Kīni taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmīr: norien kape nhatəyən, norien kape narəhu-pən-timtīm-ien nətərigien ye Kughen, mīne norien kape norkeikeiyen. Mərig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mīne nirkunien kape nīniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə

¹ Taksarkut pik mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmiə, kīni misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mīne Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pre, kīni misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə.

² Yakamni məkneikin meīnai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pən kimin.

³ Mərig narmamə m-fam yamə mīne kamhāni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhāni-pən tuk nīvəhsi-haktəyən nīmraghien kape narmamə, mīne tuk nīvəhsi-haktəyən nətərigien kapəriə, mīne tuk nasituyen irəriə.

⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə, ravəhsi-haktə əmə nīmraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, in ravəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nīməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə, meriaji in rhoprai nīprai nəgkiarien mə tukri-vəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Piak mīnə mīne nōwinik mīnə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiyeen nīprai nəgkiarien, kīni tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mīni-ərhav nar kirik yame Kughen rīmnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kīni jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mīvəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukripiuə.

⁷ In rəmhen əmə kīn tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narimnar mīnə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rīkiriə. Kīni tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmī nīpei yame tərhenao raməni.

⁸ Kīni tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyən tukun.

⁹ Mərig rəmhen əmə kīn əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarien yame nakamhāni? Kīmīə naksəgkiar əmə kimi nīmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran.

10 Nəfrakisien mə nəgkiarinen minə ripsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikiana kirkiana nıprai nəgkiarinen aikin kapəriə.

11 Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarinen yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo.

12 Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

13 Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarinen e pəh rhoprai-pən kimi nıməhuak.

14 Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarinen kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak məriğ nətəriğien kafak ramərer apnapıg əmə.

15 ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerkiç, məriğ jakəhuak min ye nətəriğien kafak. Kini jakəni nıpei yerkiç, məriğ jakəni min nıpei ye nətəriğien kafak.

16 ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarinen kape tanə pisin, yermamə yame renein nəgkiarinen a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To rıpəh neighanien kin, meinai in renein nəgkiarinen yame nakamni.

17 Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, məriğ nəgkiarinen kafam rıpəh nıvəhsi-haktəyen nımraghien kape yermamə yame renein nəgkiarinen e nakamni.

18 Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam.

19 Məriğ ye nəkwai nıməhuak, tukmə yakamhajoun narmamə ye nəgkiarinen kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuve pik rapita yame to yakni nəgkiarinen ripsaah pik ye nəgkiarinen yame iriə kaseinein.

20 Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nəriğien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirkiana əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Məriğ ye nəriğien kapəmiə rhuve mə rikimiə tukrimruə.

21 Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,
“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarinen kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksəriğ nəgkiarinen kape yepsipis minə,

məriğ nar apnapıg mə iriə tuksəriğ pawk nar vi kirik, məriğ iriə to khapəh nısətəriğien kin Yo.’ ”

(Aes 28:11)

22 Ror məkneikin mə nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, in nımtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nısəhuakien, pəh nien mə nımtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Məriğ nıpiğ yermamə ramni nar kwasıg ikin nar ai rıpiamuə, nəgkiarinen e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nısəhuakien.

23 ? Ror məknakin tukmə nıməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə məfam kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nıharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nısəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno.

24 Məriğ tukmə yermamə kirik yame rıpəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nıpiğ narmamə kamhani-ərhav nar kwasıg ikin rıpiamuə, kini nəgkiarinen kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarinen minə a tukrəkir kafan norien,

²⁵ kini kafan tævhagæ hah yame ramerkwaig tukruæ ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mænim-pæn nimirin ye nimoptanæ mamæhuak kimi Kughen, mamni-ærhav mimæ, "Nanmin kape Kughen ramæmir æfrakis iræmiæ."

Pol ramævhag kimi æriæ tuk nipig kape næhuakien

²⁶ Piak minæ mine nowinik minæ. Pæh yakni niprai kafak nægkiarien. Nipig kimiæ m-fam naksækwætæ kirikianæ ye nofuginien tuk næhuakien, kimiæ m-fam kirikianæ kirikianæ kapæmiæ aikin wok yame takasor. Tiksin kasæni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor æpu nægkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasægkiar ye nægkiarien kape tanæ pisin pisin minæ, kini tiksin kashoprai niprai nægkiarien mine. Takasækeikei misor narimnar minæ e tuk nærip-timtîmien nimæhuak.

²⁷ Tukmæ narmamæ tiksin kasægkiar ye nægkiarien kape tanæ pisin, kiraru uæ kisisær æmæ tukrhægkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamæ kirik tukramækeikei mhoprai niprai nægkiarien minæ a.

²⁸ Mærig tukmæ yermamæ rikæk tuk nhopraiyeen niprai nægkiarien yame kirhini, pæh kirhægkiar pisin æmæ kimi Kughen, mirhipæh nini-ærhavyen ye nimæhuak.

²⁹ Rhuvæ mæ profet kiraru uæ kisisær æmæ tukrhægkiar, kini narmamæ tiksin tuksekir huvæ kapærisir nægkiarien.

³⁰ Kini tukmæ yermamæ kirik rærer mamægkiar, mækneikin Kughen ror æpu nægkiarien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruæ tuk yermamæ kirik yame ramkwætæ, rhuvæ mæ yermamæ yame ramærer mamægkiar tukrækwætæ mapnapig, pæh yame Kughen rivæhsi-pæn nægkiarien kimin pæh in rærer mægkiar.

³¹ Ror mækna kin mæ kimiæ yamæ mine nakamhani-ærhav nægkiarien yame Kughen ravæhsi-pre, kirik tukrækupæn mægkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mæ takharkun nishajounien narmamæ m-fam, mhavæhsi-haktæ nætærigien kapæriæ.

³² Narmamæ yamæ mine kamhavæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar, kwasig ikin nar ai ripiuæ, kharkun nipig atuatur kape nægkiarien mine nipig atuatur kape nipimien,

³³ meinai pæh nien mæ Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, mærig in rorkeikei næmærinuyen. Ror pæn, ye nimæhuak minæ fam kape narmamæ kape Kughen,

³⁴ ye nipig kape næhuakien, nipiraovin tukhapæh nisægkiarien, meinai ripæh natuaturkien mæ tukægkiar. Mærig tukasækeikei masætærig kin næmasur kape nimæhuak, ræmhen kin yame loa ramni.

³⁵ Tukmæ kisorkeikei mæ tukharkun nar kirik, tukharerig-pæn apa yerkwænu, kini misaiyoh kapæriæ narman minæ kin. Meinai ror naurisien mæ piraovin tukrægkiar ye nækwai nimæhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiæ tiksin nakhamæ ta mæ Kughen rimivæhsi-pre nægkiarien mæ kapæmiæ pisin æmæ. Nakhamæ ta mæ kimiæ pisin æmæ nakharkun nækiriën norien minæ.

³⁷ Mærig tukmæ kimiæ kirik rikin ramæsik mæ Kughen ravæhsi-pæn nægkiarien kirik kimin, uæ Nanmin Kape Kughen rimivæhsi-pæn næsaninien kimin, kini in tukramækeikei mini næfrakisien ye nægkiarien yame yakamrai kimi æmiæ mimæ nækwai Yermaru næfrakis a.

³⁸ Tukmæ yermamæ kirik ramæpæh nægkiarien minæ e yakamni, pæh narmamæ tukspæh nægkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin.

⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nipiğ kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nipiğ kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmiə yame yakwəni-pre ta tuk əmiə, kini nimnhavəh yerkimia, kini misərer timentim iran.

² Tukmə nakharaptərakin timentim nəvsaoyen huvə yame yimini-pre tuk əmiə, Kughen tukrivəh miragh əmiə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mishatətə ye nəgkiarieren pisin, kini nhatətəyən kapəmiə in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnarig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rimamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarieren yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin rəpiuə.

⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nipiğ kisisə; ruimragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarieren yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupan kwasig ikin rəpiuə.

⁵ Kini rimnəkupan mitərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mipitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef.

⁶ Kwasig ikin, mipitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nipiğ kirikianə əmə. Kini tiksın kamhamragh hanə miseriaji-pə ai tak-takun, kini tiksın kwənhamhə ta.

⁷ Kini kwasig ikin mipitərhav-pən tuk Jemes, kini ai mipitərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rimnəkupan mitərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Ritərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rəpəh narhayen ye nipiğ atuatuk kafan.

⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimnor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen.

¹⁰ Mərig ye nihuvəyən yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towəi. Kini nihuvəyən a rəpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyən yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo.

¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarieren in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ? Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksın nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien?

¹³ Mærig rîpi mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta to khapæh nhamragh-minien, to Kristo rîpipæh nîmragh-minien ye nîmhæyen kafan.

¹⁴ Kîni to Kristo rîpipæh nîmragh-minien ye nîmhæyen kafan, wok kapæmiæ tuk nîni-ærhavyen nævsaoyen huvæ, mine nhatætæyen kapæmiæ tukror æmæ nar apnapîg kîn.

¹⁵ Nar kîrik mîn, to Kristo rîpipæh nîmragh-minien ye nîmhæyen kafan, kîmawæ yakpiseikuæ ye Kughen meinai yakamhani-ærhav mæ Kughen rîmivæh mîragh Kristo ye nîmhæyen. Mærig rîpi mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta kîpihapæh nhamragh-minien ye nîmhæyen kapæriæ, to Kughen rîpipæh nîvæh-mîragh-minien Kristo ye nîmhæyen kafan.

¹⁶ Meinai rîpi mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta kîpihapæh nhamragh-minien ye nîmhæyen, to Kristo rîpipæh mîn nîmraghien ye nîmhæyen kafan.

¹⁷ Kîni rîpi mæ Kristo rîpipæh nîmragh-minien ye nîmhæyen, to nhatætæyen kapæmiæ nîpran rîrkæk, kîni kîmiæ to naksaræ hanæ ye narpînien kape tævhagæ has.

¹⁸ Kîni to narmamæ yamæ mine kamhani næfrakisien ye Kristo yamæ mine kwænhamhæ ta, to kîpiserwei.

¹⁹ Rîpi mæ kîtawæ kîpisæruhu-pæn tim tim nætærigien kapætawæ ye Kristo tuk nîmraghien æmæ kape tokrei tanæ e, sore asul tuk ætawæ. Meinai kîtawæ kamharæh pîkîn nîpîg æutæn mînæ rapita narmamæ mînæ ye tanîmtanæ.

²⁰ Mærig næfrakisien mæ Kristo rîmîmragh mîn ye nîmhæyen. In rîmnækupan ye narmamæ m-fam yamæ mine kwænhamhæ, kîni mîmragh mîn ye nîmhæyen.

²¹ Yermamæ kîrikianæ æmæ rîmnor swatuk tuk nîmhæyen ruæ ye tokrei tanæ e; kîni ye norien kîrikianæ æmæ mîn, yermamæ mîn kîrik rîmnor swatuk mæ narmamæ tukhamragh mîn ye nîmhæyen kapæriæ.

²² Ror mæknakîn mæ narmamæ m-fam tukhamhæ meinai narmamæ kamhasi-pæn ye Adam. Kîni ye norien kîrikianæ æmæ mîn, narmamæ m-fam yamæ mine kamhauæ kîrikianæ iriæ Yesu Kristo tukhamragh mîn.

²³ Mærig iriæ e tukhaamragh mîn ye nîpîg atuatuk kapæriæ. Kristo in rîmnækupan mîmragh mîn, kîni nîpîg tukruæ mîn iran, kafan narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta tukhamragh mîn.

²⁴ Kîni Nîpîg Kwasîg tukruæ, In tukroriah narmaruyen mînæ fam, mine nehuæyen mînæ fam, mine næsanînien mînæ fam. Kwasîg ikîn, tukrætæ-pæn ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatæ Kughen.

²⁵ Ror mæknakîn meinai In tukramækeikei mamarmaru “meriaji tukrehuæ ye tikmîr mînæ kafan.” *(Sam 110:1)*

²⁶ Tukroriah tikmîr mînæ fam kafan mamvæn infamien tukroriah mîn nîmhæyen. Kîni nîmhæyen tukrîrkæk mîn

²⁷ meinai Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Rîmnei-æhu fam narîmnar mamehuæ iræriæ.” *(Sam 8:6)*

(Mærig nægkîarien yame ramni mæ “rîmnei-æhu fam narîmnar mamehuæ iræriæ,” pæh nîen mæ ravæhsi-æhu mîn Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukræruhu-pæn fam narîmnar ye kwermi Kristo.)

²⁸ Nîpîg Kughen tukror narîmnar mînæ a, kîni Tîni atuatuk tukruæ mamaræ ætgîn ye narmaruyen kape Kughen, mæ Kughen tukruæ mamarmaru ye narîmnar fam.

²⁹ Narmamæ tiksîn kamhani mhamæ to narmamæ khapæh nhamragh-minien ye nîmhæyen kapæriæ. Mærig norien kape norien baptaes atuæ kîn

kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mærig nanmiriə ramragh əmə.

³⁰ ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? ! Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəmawə nipig minə fam!

³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

³² Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, riphuvə mə to kisəri-pən nəgkiarinen e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasig ikin mipihamhə.”

(Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarinen e raməfrakis yame ramni mə, “Nipig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh min nətərigien kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mīmragh min

³⁵ Mærig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhama, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ? Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?”

³⁶ Naiyohyen mine rətawao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi.

³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame tukruə, mærig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik.

³⁸ Mærig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam.

³⁹ Niprairiə ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin. Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəməm minə niprairiə pisin pisin.

⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpirig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e.

⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Niprai narmamə yamə kimənim əriə tukrəmətīt, mærig nipig tukramragh min iran, to ripəh min nəmətītien.

⁴³ Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mærig nipig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan

nihuvøyen. Nipig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nipig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə.

⁴⁴ Nipig kamhanim nipraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nipig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nipran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin.

⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwa kape Kughen ramni mimə,
“Yermamə kupan, in e Adam, in rimaue mamragh.”

(Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, ripiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai.

⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin ripiuə.

⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokru, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai.

⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai.

⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənian ye narmaruwen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin.

⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nipraitawə fam tukriwi min.

⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien† - nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi.

⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətitiən tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin.

⁵⁴ Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətitiən mine nitawin, nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,
kini norien kape nimhəyen ruirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə.

⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərər tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo.

15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiarien Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13

16

Mane tuk nasituyen ye nəmahuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Tak-sor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia.

² Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masəəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrəəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrəəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipiğ jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane.

³ Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipiğ jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apakin.

⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin.

⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipiğ kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin.

⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin.

⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipiğ kape Pentekos,

⁹ meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo.

¹¹ Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In riphə norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipiğ yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasəriğ əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai.

¹⁴ Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə,

¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak.

¹⁷ Rikik rimnagien nipiğ Stefanas mine Fotunatas mine Akaekas kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimnharkək, mərig nipiğ yimnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimnəm əmiə.

¹⁸ Irisir kimirhirəhsi-haktə pik kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu.

²⁰ Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik riphəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

---

* **16:19:** Nəgkiarien Gris ramni nhag kantri e Tarki mə “Esia.”
Gal 1:8-9; Rev 22:20

16:19: Wok 18:2,18,26

16:22:

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarlen kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramət it uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kirik; kini rıpəh nəmhenin mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvəgin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piutawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea.

² Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərınuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tata yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə.

⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə.

⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə.

⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə

kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nımraghien kapətawə, kini nıpig nakasarə ye nıpig əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yımnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpın əmə ye nərer-tim-timien.

⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimia taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimia taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əməwə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nıpig əutən yamə minə yımnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehüə minə kımnhauə tuk əməwə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien.

⁹ Nəfrakisien, kimawə yımisərig mə kineighan-pən ta kin əməwə mə jakhambə. Mərig nıpig əutən minə a kımnhauə mə yakhapəh nisətgə-tukien irəməwə, mə jaksətgə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kımnhambə khamragh min.

¹⁰ İpakə əmə yakhambə, mərig Kughen rımivəh mıragh əməwə. In rirkun nıvəhsi-tayen nıpig əutən minə a tuk əməwə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəməwə iran mə tukrivəhsi-ta nıpig əutən minə a tuk əməwə.

¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nıpig naksəhuak tuk əməwə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narımmar huvə yamə mine In ramor kimi əməwə, meinai kimia nakhapsaah nakasəhuak tuk əməwə.

Narmamə kımnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnəpig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmır əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien.

¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yımnhapəh nharai-pənien nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nıpig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimia taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rımmarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimie ragien tuk əməwə, rikik rımmaməsik mə nıpig yakməvən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nıpig yakamtərhav Masedonia, rikik rımmaməsik mə jakrərig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikıruu. Kini ai, rikik rımmaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia.

¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yımmarar ye nərigien kafak ye nıkarın kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnəpig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nıkam. Nərigien kafak rıpəh nisipənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nıpig kirikianə.

¹⁸ Kughen raməfrakis nıpig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nıpig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpırh-pırh-ien nəgkiarien mir e “İwəh” mine “Nıkam” ye nıpig kirikianə.

¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimirhurə mirhini-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to ripəh niniyen “Əwəh” mine “Nikam” ye nipiğ kirikianə. Nikam. Nipiğ mifam, nəgkiarien kafan kirikianə əmə.

²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iriə kimmhauə misor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.”

²¹ Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tim tim ye Kristo kitawə-m kimia. In rimirpen ətawə,

²² kini miyəh-si pə Nanmin kafan yerkitawə mamor nımtətien ye nımraghien kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai, kitawə kwənharkun mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kin tuk nipiğ kirik ye nımraghien kapətawə.

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimməpəh nırerig-pre-min-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mipiəgkiar skai pre kimi əmiə, kini moriah əmiə.

²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəh-si-pre əmə nəgkiarien kimia əmiə mə taksəri-pən, mərig kimia nakwəsərer tımtim ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimia mə rikimia tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien məgkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimia rəmhə.

² Kini, tukmə yakor rikimia rəmhə, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kirəkək, meinai yimmor rikimia m-fam rəmhə.

³ Ror pən, yimirai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəh-si-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukraməkeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien.

⁴ Nipiğ yimirai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nımrik rəmnaiyu tuk əmiə. Mərig yimirəpəh nıraiyeen nəkwəkwə a mə jakor rikimia rəpou; mərig yimirai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rımmor nahasien,* pəh nien mə rımmor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mərig rımmor ətawə fam kisərig rahas tukun.

⁶ Narpinien yame kimia khapsaah nımmhavəh-si-pən ta kimin nəmhen.

⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərukın kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rikin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan.

⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuvə pən kimin mə in tukrirkun mə kimia naksorkeikei in.

* **1:19:** Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yeməhuak kirik irarə rımmor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimini-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5.

9 Yimirai nəkəkəkə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə ? taksor nəkəkəkə ye narimnar fam, uə nikam?†

10 Tukmə kimiə nakwəsərükün norien has kape yermamə kirik, yo min jakərükün kafan norien has. Kini tukmə kwən a rimnor rihahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mirhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə

11 mə Setan tukriyəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhəni ərhav nəvsaoyen huvə

12 Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnəm mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo.

13 Mərig nəmərinuyen rirkək irak meinai yimiyəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakın in.

14 Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əriə ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhəni-ərhav nəgkiarən kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam.

15-16 Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əriə. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik riyəh nəmhenien mə to ror infamien iran.

17 Kimawə yakharəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhəni ərhav nəgkiarən kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nikam. Kughen rimnher-pən kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhəni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarən kapəmawə ramsip-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

1 Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhəuə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəriə kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əriə. Mərig kimawə yakharəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai

2 kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəmawə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran.

3 Nimraghien kapəmiə ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kimi narmamə kasəvhəikin. Kimiə kwənkwei wok kapəmawə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkəkəkə; mərig rimirai yerki yermamə.

† 2:9: Pol rimə tukrirkun ru mə kwasari-pən nəgkiarən kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uə nikam. 2:11: Luk 22:31 2:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9 2:13: Wok 20:1 2:15-16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 3:1: Wok 18:27; 2 Kor 5:12 3:2: 1 Kor 9:2 3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27

⁴ Yaksətgħaa kin nəgkiarinen minə məknən meinai Kristo ramarə yerki-mawə kini yakshatətə timtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun.

⁶ In rimnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarinen vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarinen vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimri Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisərha-pəniən misəm nimrin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak,

⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita.

⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpiniən kimi əriə. Mərig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nimri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita!

¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən.

¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masətgħaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarinen.

¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig nimrin rhakak kape nipig kwəkwə əmə, in rimnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmiən nikhakien ye nimrin.

¹⁴ Mərig Kughen rimnor kapəriə kapə riskai. Kini ye nipig a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nħarkunien nipran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen ripəh nivəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo.

¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə.

¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru raməmir ikin, In ramrisin narmamə.

¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə məmeihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan.

² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhəpəh nhaukreikinien nīprai nəgkiarieren kape Kughen. ! Nīkam! Kīmawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nīmri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nīmri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuk.

³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nīpran ramerkwaig tuk narmamə tiksin; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua.

⁴ Narmamə yamə mine khəpəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rīmnatuoəpīs əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pən əriə. Nīkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmin kape Kughen.

⁵ Ror məkneikin meinai kīmawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rīmnher-pə kin əmawə mə kīmawə yor atuə kin minə kapəmīə.

⁶ Meinai Kughen e yame rīmīni kupən mīmə, “Pəh nīkhakien tukrivən məsia-pən ikin rəpignap ikin,” *(Jen 1:3)* in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine niहुवयən kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nītip yame ramətīt aihuua əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nītip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nītip raməmətīt aihuua əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rīpəh nīsi-pəyən tuk ətawə.

⁸ Nīpig əutən minə khapsaah kamharəh-pīkin əmawə, mərig khəpəh nisoriahyen əmawə. Nīpig tiksin, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen.

⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen rīpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kīpəh narckwhopniyen əmawə.

¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikīmawə raməsik mə kīmnhopni Yesu, kini kīmə tukhopni min əmawə tuk nīni-ərhavyen nhagin. Mərig kīmawə yakasəkeikei tuk nīni-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rīmamragh. Kughen rīmneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyən mə tukam kirkun mə Yesu e in e rīmamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nīpraimawə yame tuk nīpig kīrik tukramətīt.

¹² Ror pən, nīpig mīfam ipakə əmə yakamhamhə mə kīmīə takhavəh nīmraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” *(Sam 116:10)* Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatəyən, kīmawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav,

¹⁴ meinai kīmawə yakharkun mə Yermamə yame rīmnor Yesu ramragh min ye nīmhəyən kafan, In tukror min ətawə-m kīmīə tukamhamragh min ye nīmhəyən kitawə Yesu, tuksarə kitawə min.

¹⁵ Yīmnharəh pīkin nəmhəyən minə e mə kīmīə taksarə huvə iran. Kini nīpig m-fam niहुवयən kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīrig pīk.

4:2: 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5   4:4: Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3   4:6: Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18

* 4:7: Gris ramni “jag” yame kīmnor kin nīmoptanə skai.   4:7: 2 Kor 5:1   4:8: 2 Kor 1:8; 7:5

4:10-11: 1 Kor 15:31   4:10-11: Rom 8:36   4:14: 1 Kor 6:14

16 Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nīpig mīfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə mīn.

17 Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mərig kwənkwaīriə in nikhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam.

18 Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmīen. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwakwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmīen kasəmīr kape rerin.

5

Nīprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

1 Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətatəwə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikīn.

2 Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkēikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpīhavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi.

3 Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai.

4 Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukrīpimətīt, rikitawə rəpou, kisorkēikei mə tuksəpəh nəmħəyen. Mərig pəh nien mə kisorkēikei mə nīpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nīpraitawə. Nīkam. Mərig kisorkēikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai.

5 Kini Kughen rīmnor ətatəwə mə tukasarə ye nīmraghien vi, mīvəhsi-pə Nanmīn Kafan mə tukrhajoun huvə ətatəwə mə kafan narimnar mīnə e tukhauə mīsor nəfrakisien kin.

6 Ror pən, nərigien kapətatəwə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru.

7 Nhatətəyen kapətatəwə ramkir ətatəwə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk.

8 Yakamni mə nərigien kapətatəwə riskai, kini kisorkēikei mə tuksəpəh nīpraitawə mhavən ye nimə vī kapətatəwə kitawə Yesu.

9 Nar apnapig tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətatəwə.

10 Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkīr norien mīnə kapətatəwə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kīmīsor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətatəwə, mə tukhavi tikmīr mīnə kape Kughen khauə kirikianə iriə mīn

11 Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkīr narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye

Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mine wok kapəməwə; kini yaksorkeikei mə kimiə min takharkun huvə əmawə.

¹²Yaxhapəh nisorkeikeiyen mə jaxhavəh-si haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəməwə nərigien mə rikimiə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, naxharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhəpəh nisəkirien nimiraghien kapəriə.

¹³Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə.

¹⁴Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yaxharkun huvə mə yermamə kirikianə rımamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has.

¹⁵Kini yaxharkun mə Yesu rımamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rımamhə tuk əriə kini mimiragh min ye nimbəyən.

¹⁶Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yaxhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yimisəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yaxhapəh nisorien.

¹⁷Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran.

¹⁸Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmir kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rimməpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor ətawə kwənhauə In minə tiksın. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksın.

¹⁹Nəgkiarien e yakamni, nıpran ramni mə Kughen rımivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mivəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi əmawə kape nivipəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min.

²⁰Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nıpig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen.

²¹Kughen rımnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimir Kughen.

6

¹Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nıpig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə.

²Meinai Kughen ramni mımə,
“Yimmərig ik ye nıpig atuatuk,

mamasitu iram ye nıpig kape nivəh-miraghien.”

(Aes 49:8)

Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rınor nıpig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nıpig autən minə ye nimiraghien kafan

³Yaxhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun.

4 Mərig norien minə fam ye nımraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nıpig kape nəmhayen, mine ye nıpig əutan minə, mine ye nıpig yakasərig rahas.

5 Narmamə kamhauh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mharpəhu əməwə mə tukhauh əməwə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nıkumhə raməs əməwə.

6 Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis.

7 Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nımraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir.

8 Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhani hah əməwə; tiksın kamhani huvə əməwə. Kini nıpig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyen irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen.

9 Narmamə tiksın khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nıpig mifam nımhayen ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig khapəh nhopriyen əməwə.

10 Rikimawə rəpou, mərig nıpig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.

11 Nəmə Korin, yimnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam.

12 Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə.

13 Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əməwə yerkimia m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pəniyen tukyamə mine khapəh nisəhuakien

14 Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ? norien atuutuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ? Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nıkam.

15 Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nırəni-kwisien nəgkiarieren kirikianə. ? Yeməhuak mine yermamə yame rıpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? ! Nıkam!

16 Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mimə,

“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,

kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

6:5: 2 Kor 11:23-27   6:6: 1 Tim 4:12   6:9: 2 Kor 4:10   6:13: 1 Kor 4:14   * 6:14: Gris ramni nuhpikien ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriə rıpəh nəm nəmhenien.   6:14: Efes 5:11   † 6:15: Gris ramni “Beliat.” Nğag pisin kape Setan.

- ¹⁷ Kɪni Yermaru ramni mɪn mæ,
 "Ror mækneikin, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.
 Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nɪmrɪk,
 kɪni rikik tukragien mæ jakvəh əmiə." (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)
- ¹⁸ Kɪni Kughen Yermaru yame In Yerpɪrɪg Pɪk ramni mɪn mɪmæ,
 "Kɪni jakor Yo mæ Rimimɪə,
 kɪni kimɪə takhauə kwajikovə mɪnə kafak." (2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo mɪnə tiksin. Nəgkiarien mɪnə e yame Kughen rimɪrpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narɪmnar fam yamə mɪnə kasor nɪpraitawə mɪnə nərigien kapətawə kasəmkimik. Kɪni pəh kisərəhu karin ətawə mæ kitawə kape Kughen mɪnə əmæ, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mæ nəmæ Korin kwənhauə tuk Kughen

² Səhitə yerkimɪə tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyən yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mæ jakhavəh nar kirik kapəmɪə ye norien kirik yame rɪpəh natuatukien.

³ Pəh nien mæ kimɪə nɪmisor nar kirik rɪpəh nəmhenien, yakaməgkiar mækneikin kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mæ yaksorkeikei pɪk əmiə, nar apnapig nahasien uə niuhvəyən ramuə tuk ətawə-m kimɪə, mərɪg yakhajir əmiə misəkwan əmiə.

⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmɪə. Rikik ragien tuk əmiə. Kimɪə nakhavəh-si haktə pɪk kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyən rehuə pɪk, mərɪg rikik ragien pɪk tuk əmiə.

⁵ Meinai nɪpɪg yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapɪsien, mərɪg nɪpɪg m-fam, yakamharəh pɪkin nəmhəyən pisin pisin mɪnə. Ye nɪmrəghien kapəmawə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kɪni kimawə yakamhagin.

⁶ Mərɪg Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəmawə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə.

⁷ Kɪni pəh nien mæ nuəyən əmæ kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərɪg nɪpɪg nɪmnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien mɪn tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mæ naksorkeikei pɪk mæ takhauə misəm yo. Kɪni mamni mæ rikimɪə reihuə tuk yo, mamni mæ kimɪə naksorkeikei pɪk yo, masərəer matuk tuk nisərəer-əswasɪgien kɪn narmamə yamə mɪnə kamhani hah yo. In ramni məkna kin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mæ nəkwəkwə yame yimnher-pre kɪn məkupən rimnor rikimɪə rəpou, kɪni yimnərɪg rahas tukun. Mərɪg, nar apnapig mæ nəkwəkwə a rimnor rikimɪə rəpou, yakpəh nərig-rahəp-ik-ien tukun, meinai rikimɪə rəpou kape nɪpɪg kwəkwə əmæ.

⁹ Mərɪg taktəkun ai, rikik ragien, mərɪg pəh nien mæ rikik ragien meinai rikimɪə rimnəpou. Nikam. Rikik ragien mæ nɪpɪg rikimɪə rəpou, nɪmisarar ye nərigien kapəmɪə tuk təvhagə has kapəmɪə. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mæ rikitawə tukrəpəu tuk norien has mɪnə. Kɪni kimɪə nɪmisarar ye nərigien kapəmɪə tuk təvhagə has, kɪni nəgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk əmiə rɪpəh norien əmiə naksəpəh nhatətəyən kapəmɪə.

¹⁰ Tukmə rikimɪə rəpou tuk norien has mɪnə kapəmɪə, rəmhen kɪn yame Kughen rorkeikei mæ rikimɪə tukrəpəu tukun, kɪni misarar ye nərigien

kapəmiə, pəh Kughen tukrivəh mīragh əmiə. Nərig-rahasion a ripəh nikir-pəniən narmamə ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahasion a ramkir-pən əriə tuk nimhəyen.

¹¹ Tukmə naksərig rahas ye norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahas tukun, nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə: in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratu-atuk, kini misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəmakin norien has minə, kini misakur mhagin kin norien has minə. Nīmisorkeikei mə taksəm min yo, misərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk niwəhsi-pəniən narpiniən kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nīmishajoun mə nimnhapəh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minə e.

¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kirik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nikam. Yimīrai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo.

¹³ Narimnar m-fam a khavəh-si haktə nərigien kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nərigien kapəməwə, mərig rikimawə ragien pik min tuk kwən a Taetas, meinai rikin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nərigien kafan.

¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rikik ragien pik tuk əmiə. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kirikianə əmə min, nīpig yimīni-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nīpig in rimaure məm əmiə, norien kapəmiə rimnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimīni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nimnhapə nisorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimīni-pən tukun maməgnəgin əmiə.

¹⁵ Taetas, rikin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nīmisor nəkwən, mhagin kin in mhasiai in nīpig in rimaure məm əmiə. Kini nīpig rikin raməsik narimnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita.

¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen nəfrakisien irəmiə ye narimnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginiən rikək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əriə.

² Iriə kimsarə pawk ye nəmhəyen ehua kirik, kapəriə nautə rirkək, mərig nimraghien kapəriə rukwar huvə kin nagienien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehua kimi nəməhuak minə tiksīn.

³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehua, rapita yame rikiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nərigien kapəriə ramuh,

⁴ misaiyoh əməwə m-ripsaah mə kimawə jakseighan kin əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape niwəh-sipəniən mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.

⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakin, mərig iriə kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nımraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nımraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kını kupən, Taetas a in rınnamkır əmiə tuk narukien kın mane kape nıməhuak mınə; ror pən, yaksəkeikei kımın mə in tukraməkeikei maməmır kımıə mın meriaji taksaruk fam kın mane yame takhavəhsi-ərhav.

⁷ Ye narınnar mıfam e, kımıə nakasor rhuvə pik mapita, in e, nhatətəyən kapəmıə, mıne nəgkiarieren kapəmıə, mıne nırkunien kapəmıə, mıne nəerıtımıen kapəmıə, mıne norkeikeiyen kapəmıə tuk əmawə. Kını ye norien kırıkianə əmə mın, yakorkeikei mə taksarukın mane məknakin ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rımə yakaməkeikei kımı əmiə mə taksor. Mərig yınnhajoun əmiə mə nəmə tanə pısın pısın mınə rıkirıə ragien tuk nasıtuyen ye wok a. Kını taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmıə in nəfrakisien rəmhen kın əriə, uə nıkam.

⁹ Kımıə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramaütə-pre kın nıhuvəyən kafan kımı əmiə. Kafan nəsanınien rehuə pawk, mərig rımauə mə tukrasitu irəmıə, mor In mə kafan nəsanınien rırəkək. In rımauə mor In mə kafan nar kırık rırəkək ye tokrei tanə mə kımıə takhauə narmamə kape Kughen mınə, kapəmıə narınnar tukrıpsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kımı əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kımıə nımısokupən mısorkeikei mə taksarukın mane kape nıməhuak mınə, kını kımıə mın nımısokupən mısarukın mane.

¹¹ Taktəkun ai, taksarukın mane mə takserıəji nıprai mane yame nımısorkeikei mə takhavəhsi-ərhav.

¹² In nar arnapıg mə kapəmıə narınnar rıpsaah uə rırəkəkəh. Kughen, rıkin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkımıə mıfam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nıpig takhavəhsi-pən mane ehua kimi nıməhuak mınə, kwasig ikin, naksəkəkəkək kın mane. Mərig ratuatuk əmə

¹⁴ mə taksasitu ye nıməhuak yamə mıne kasəkəkəkək kın narınnar, meinai kapəmıə narınnar rıpsaah. Kını nıpig kırık, tukmə naksəkəkəkək kın nar kırık, iriə tukharkun nısasıtuyen irəmıə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen.

¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkəkəkək kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mıne kamhavəh pawk nəvıgıniyen rehuə, tukrəmhen kın əriə; to rıpəh napıtuyen.

Mıne narmamə yamə mıne kamhavəh pawk nəvıgıniyen rəkəkəkək, tukhapəh nısəkəkəkəkəyən kın nəvıgıniyen.” (Eks 16:18)

Taetas ramvən əpa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor rıki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmıə, rəmhen kın kafak nərigien.

¹⁷ Yınnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kını rıkin ragien tuk norien nəgkiarieren kapəmawə. Mərig in mın, rıkin ragien mın tuk nurəyən masıtu irəmıə. Ye nərigien əmə kafan rınnorkeikei mə tukrurə məm əmiə.

¹⁸ Kını kımawə yaksher-pre mın kın pıautawə kırık raurə irıu mın. Kwan a, nəməhuak mınə kamhasıai in tuk kafan wok tuk nını-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə.

¹⁹ Kını nıməhuak mınə kımnharpen in mə tukraməriwək kımawə mın nıpig yakhavəhsi-ərhav mane yame nımısarukın. Yakhavəhsi-pən mane kımı

niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen.

²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane.

²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə.

²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwən irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo.

²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə riven tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem.

² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruəmə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pəniyen mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min.

³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rənhən kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiariyen tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnəpig əmə.

⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita.

⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiariyen e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginiyen iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah.

⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam.

⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rənhən məkwəkw mə taksəwhai.

⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

"In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatur kafan to riphəh nirkəkien."

(Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yemasim, mivəhsi-pən min nəviginiən nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisāsitu yen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə.

¹¹ Ye narimnar fam ye nimirghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen niphig mifam. Kini niphig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginiən ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun.

¹³ Niphig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehua kimi əriə mine narmamə mifam.

¹⁴ Kini niphig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nivhuəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik iriə.

¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nikarik mhamə kafak norien kiraru. Mə niphig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig niphig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mimə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə,

² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə niphig jakurə, miphəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə,

³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginiən ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin.

⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginiən yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nikam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaniniən kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin.

⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhaniəhu nətərig-hasiən minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo.

⁶ Kini niphig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nivəhsi-pəniən narpiniən kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwan.

⁷ !Ah! Kimiä nakasəm nar kamor ərhav, məriḡ nakseinein niḡran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in.

⁸ Tukmə ror niḡig yakaməḡkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo, yakaməḡkiar ausit; məriḡ to yakpəh naurisien tuk nəḡkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nivəhsi-əhuuyen əmiə.

⁹ Yakpəh norkeikeiyeen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin.

¹⁰ Məriḡ narmamə tiksın kamhani nikarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misəsra, məriḡ niḡig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, məriḡ kafan nəḡkiarien in nar apnapig əmə.”

¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mħarkun mə niḡig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəḡkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorḡin nəḡkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

¹² Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpiriḡ əfrakis rapita yo, to yakpəh nəḡkiar-ausitien mə yo yerpiriḡ rəmhen kin əriə. Məriḡ, pəh nien mə iriə yerpiriḡ əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nəriḡien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao.

¹³ Məriḡ kimawə yakhapəh nisəḡkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəməwə, məriḡ yaksəḡkiar ausit ye wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimiə min apaikin.

¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen riḡəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Məriḡ yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.

¹⁵ Narmamə tiksın kasəḡkiar ausit tuk wok yame yermamə piḡin rimmor. Məriḡ kimawə yaksəḡkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nəriḡien kapəməwə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min,

¹⁶ mə jakharkun nhavəniən ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə piḡin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəḡkiar ausit tuk wok kape yermamə piḡin kirik.

¹⁷ Məriḡ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Tukmə yermamə kirik rəḡkiar ausit, pəh tukrəḡkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.” *(Jer 9:24)*

¹⁸ Yakaməḡkiar məkneikin meinai kiḡəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, məriḡ kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kın yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarinen ror məknakin rahas. Mərig kimiə nakwəseighan ta kın yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə.

² Yakamarha huvə tuk əmiə, miyəh neighanien kın yermamə kirik mə tukriyi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rımimiə, kini kimiə naksəmhen kın piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kın mə tukriyən məri-pən yerman a.

³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kın pian a Iv yame Setan rımneikuə iran ye nəgkiarinen heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukriyi-pən nərigien kapəmiə riyən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə.

⁴ Yakaməgkiar məknəikın meinai niyəg yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə niyəg kimiə nakhavəh nanmın kirik yame ror pisin ye Nanmın yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kın.

⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “aposol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo.

⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kın norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarinen, mərig yakirkun huvə niyəg Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kın nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, niyəg ripsaah.

⁷ Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarin kape nivəhyen mane? Niyəg yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kın nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə.

⁸ Niyəg yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kın yame yimnawə kın nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kın.

⁹ Kini niyəg kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piatawə yamə mine kimnhasipən Masedonia kimnhavəhsi-pə narımnar yame yimnəkkwəkwə kın. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kın nar kirik, miyəh narkutien kimi əmiə tuk narhahuvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye niyəg m-fam.

¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to rirəh niyəg mə yakameikuə. Nəgkiarinen yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kın nəgkiarinen yame Yesu Kristo ramni.

¹¹ ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kın nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kın nasituyen tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kın əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakharəh hanə nisaiyohyen kın nasituyen kirik mə iriə tukseinein niyəg mə iriə kisəmhen kın əmawə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə aposol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovin əmə wok kape aposol əfrakis minə kape Kristo.

11:2: Efes 5:26-27   *   **11:3:** Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.   **11:3:** Jen 3:4,13   **11:4:** Gal 1:8-9
11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11   **11:6:** 1 Kor 2:1,13   **11:7:** 1 Kor 9:18   **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16

14 Mærig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen.†

15 Kini kitawə to khapəh nisakurien nipig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mærig tuk Nipig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipig əutən yamə mine kimnhaue ye nimraghien kafan

16 Yakamsim atuk min. Mærig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mærig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo.

17 Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik.

18 Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh.

19 [Kini yakirkun mə rikimiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikimiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao.

20 ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar?

21 Mærig norien kafak ripəh nəutənien mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Mærig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nīkam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tucksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao.

22 ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min.

23 ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mærig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə.

24 Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə.

25 Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapier apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmmim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmmim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig.

26 Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin.

† 11:14: Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nikhakien. Nipran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen. 11:22: Fil 3:5 11:23: Wok 16:23 11:24: Dut 25:3 11:25: Wok 16:22; 14:19 11:26: Wok 9:23; 14:5

²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nıkumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiien rirkək.

²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam.

²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen rıpəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhəjoum mə kafak nəsaninien rirkək.

³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen.

³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimmher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus.

³³ Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nəəus iran, kivi rei-waiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rıpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksın minə nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo.

² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neait†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun.

³ Kini mamni minə mə yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə

⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen.

⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig tō yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhəjoum mə yo, kafak nəsaninien rəkəkəh.

⁶ Mərig tukmə yəkmə jakaməgkiar ausit, rıpəh norien mə yo yarmə, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak minə norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nīvəh-miraghien ətawə

⁷ Kughen rıpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimmor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuv misapita. Ror pən, In rimmher-pə kin nəmhəyen ye nimmraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nipig mifam. Nəmhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye niprak, ramor yo yakpəh nausitien.

11:33: Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol rıpəh niniyen mə in atuk rimməm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nipig kasəvhuəkin pəpia chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, "heven namba tri" rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nipran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6

⁸ Yimnækeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisær mæ tukriræhsi-ta næmhøyen a tuk yo.

⁹ Mærig In ramni-pæ tuk yo mimæ, “Nikam. Kafak nihuvøyen ehuæ rirkun nivæh-miraghien ik; meinai nipig e in a kafam næsaninien rimirkæk, in en swatuk kape næsaninien kafak rauræ iram nakamskai.” Ror pæn, rikik ramagien pik yakamægkiar ausit mamni mæ kafak næsaninien rikæk; mærig næsaninien kape Kristo ramaræ ye nimraghien kafak.

¹⁰ Tuk nar a, rikik ragien nipig kafak næsaninien rirkæk, kini rikik ramagien nipig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nipig æutæn minæ, kini rikik ragien nipig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nipig yakamærig næmhøyen. Rikik ragien tuk narimnar minæ a meinai yakamor nækwai Kristo. Kini tukmæ kafak næsaninien rirkæk, nipig a in a, kafak næsaninien rimauæ.

Pol ramægkiar skai kimi næmæhuak minæ apa Korin

¹¹ Yakamægkiar ausit tuk kafak norien, ramæri-pæn norien kape yarmær. Mærig kimiæ nimnhapæh nhavæh-si haktøyen yo aikin ratuatuk mæ tukvæh-si haktæ yo ikin. Ror pæn, jakamækeikei mamor. Mærig pæh nien mæ næmæ mine nakamhani mæ iriæ “aposal huvæ minæ tiksîn” kisapita yo, nar apnapig mæ yo yermamæ apnapig æmæ.

¹² Nipig yimnamaræ kitawæ-m kimiæ, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mæ yo aposol æfrakis kirik. Yimnor nimtætien minæ, mine nar ehuæ yamæ mine ramor nakurien kimi narmamæ, mine nar apsipis minæ ye nimrimia.

¹³ ?Rhawor? ?Kimiæ nakhamæ ta mæ norien yame yakamor ye nimæhuak minæ tiksîn rapita nar yame yimnor iræmia uæ? Nikam. Nar kirikianæ æmæ yakpæh norien iræmia - in e yakpæh naiyohyen nasituyen kin mane. ? Nakhamæ ta mæ nar e ratuatuk uæ rapæh natuatukien?

¹⁴ Taktækun ai, nipig yame ror kisisær kin, najakuræ mivaag-pre kin æmia. Kini jakpæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmia, meinai pæh nien mæ yakorkeikei kapæmia nautæ; mærig yakorkeikei æmæ æmia. Ræmhen kin yame pæh nien mæ wok kape kwajikovæ minæ tuk narha-huvøyen tuk tatæ mine mamæ, mærig wok kape tatæ mine mamæ kwarha huvæ tuk kwajikovæ.

¹⁵ Ror pæn, tukmæ yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen iræmia, rikik ragien æmæ. Kini nar apnapig tukmæ yakoriah kafak nimraghien tuk nasituyen iræmia, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk æmia in rehuæ, mærig kapæmia tuk yo rikæskæh æmæ. In e ripæh natuatukien!

¹⁶ Pæh khani mhamæ yimipæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmia. Mærig kimiæ tiksîn nakamhani mhamæ yaknør nar iko nivæh kapæmia tiksîn narimnar.

¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamæ ta mæ yimnher-pre kin narmamæ tiksîn kafak mæ tuksor nar iko tuk nivæhyen kapæmia narimnar uæ? Nikam.

¹⁸ Yimnækeikei kimi Taetas mæ tukruræ tuk æmia, mher-pre kin piatawæ kirik iriu min. ?Mærig Taetas rimnor nar iko nivæh kapæmia narimnar uæ? Nikam. Nakharkun mæ kapæmru nætærigien kirikianæ æmæ, kini yakawor norien kirikianæ æmæ.

¹⁹ Pæh nien mæ yakamni nægkiarieren minæ e tuk nætapigien kin nægkiarieren kape narmamæ yamæ mine kamhani hah æmawæ. Mærig ye nimri Kughen, yakamni æmæ nægkiarieren yame Kristo rorkeikei. Kini yo minæ tiksîn, norien m-fam yame yakasor, yakasor mæ kimiæ takhaskai.

²⁰ Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame rīpəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rīkimia rəpəu tukun. Kini kimia takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nikar narmamə, misausit, masor apnapig nar.

²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nīpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rīkik rəmhə, yakasək, meinai kimia tiksīn nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmia.

13

Pol ramor kwirig kimi əria

¹ In e nīpig yame ror kisīsər kin yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kīraru uə kisīsər kīrhini nəgkiarien kīrīkianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisīr raməfrakis.” (*Dut 19:15*)*

² Nīpig yimnaurə tuk əmiə, ye nīpig yame ror kīraru kin, yimīni-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisīgien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmīr isok mamni-pre min. Nīpig jakurə min, jakvəhsi-pən narpīnien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə.

³ Kimia nakhamə təksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nikam. Kini yo jakəgkiar rəmhən kin aposol kīrik kafan. Norien kafan rīpəh nīmarien tuk əmiə, mərig norien kafan rīskai tuk əmiə.

⁴ Nəfrakisien, nīpig kimīruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsanīnien rīrkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsanīnien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsanīnien kapəməwə rīrkək. Mərig kimawə yaksor wok kītwə-m kimia ye nəsanīnien kape Kughen.

⁵ Kimia atuk, təksəkir nīmraghien kapəmia mə nhatətəyen kapəmia in raməfrakis uə nikam. Kimia atuk, təksəm huvə kapəmia norien. ?Nakharkun uə nikam mə Yesu Kristo ramarə ye nīmraghien kapəmia? !Mərig tukmə kapəmia nīmraghien rīpəh nəri-pənien norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rīrkək ye nīmraghien kapəmia!

⁶ Kini yakīrkun mə kimia takpīsəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen.

⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rīpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rīpəh nəmhenien.

⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kīrik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen.

12:21: 2 Kor 13:2 * **13:1:** Nəgkiarien e ramamir ye Dut 19:15. Nīpnan e ramni mə nəkwəkwə kīraru uə kisīsər yamə mine Pol rīmīrai ramvən kimi nīməhuak apa Korin, kapəria nəgkiarien kīrīkianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28

⁹ Kĩni tukmā nakasor əmə narımnar yame ratuatuk, kĩni nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kĩmi əmiə, kĩni rikimawə tukramagien əmə. Kĩni yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə.

¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kın nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kĩmi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kĩmi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rımnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kın nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kĩni Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimə.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kın yame kımıə kirikianə ye Yesu Kristo.

¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın kafan nivhuəyen kımı əmiə m-fam. Kĩni pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kımı əmiə m-fam. Kĩni pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimə fam tukror kirikianə.

13:10: 2 Kor 10:8 † **13:12:** "Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwənu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukasəkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyən in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwənu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyən kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen.

³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tuk-wautə-pre kin nihuvəyən kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə.

⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyən kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə

⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tıksin kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhama in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao.

⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimni-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua.

⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tıksin rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tıksin rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimmokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuutuk kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə.

¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimmor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimmor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə.

¹⁴ Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tıksin yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimmoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmir hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuutuk kafan, kini In rimmokrən kin yo mə jakuə kafan atuutuk yermamə.

¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mipiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e.

¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnasok pihiu mivən ikin kirik kamni kimə Arabia, kini mamarə, mirerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes.

¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimivarə mirəvəh əmə nipig fiftin.

¹⁹ Kini ye nipig a, yimnam əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik.

²⁰ Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

1:7: Wok 15:1,24

1:8: 1 Kor 16:22

1:10: 1 Tes 2:4

1:11: Mat 16:17

1:13: Wok 8:3

1:14: Wok 22:3

1:15: Aes 49:1; Gal 2:7

*

1:18: Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas."

1:18:

21-22 Yimipəh narəyən rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwənu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimirik.

23 Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimiraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatəyəyən. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatəyəyən e.”

24 Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimiraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

1-2 Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mimerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarieren yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək.

3 Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyən. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyən mə tukaməkeikei kivəh nao kimin.

4 Nəgkiarieren ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəmawə nəgkiarieren minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatəyəyən kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.]

5 Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarieren tukrhaktə mapita kapəmawə. Kini kimawə yimnharaptərəkın tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

6 Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimir Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarieren vi kirik mə jakvən mini-ərhav.

7 Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.*

8 Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekın yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen

1:21-22: Wok 9:30   2:1-2: Wok 15:2   2:4: Gal 1:7; 5:1,13   * 2:7: Ye nəgkiarieren Gris ripəh niniyən “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.”   2:7: Wok 22:21

kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarinen kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarinen kimi nəmə Isrel.

⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel^f.

¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rinnagian əmə tuk wok a.

Pol rinnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.[‡] Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen rıpəh nasıtuyen irəriə.” Kini nəgkiarinen e kimnhani rinnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivənien məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarinen ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimnəm mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əusik-əusik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pənien natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

¹⁵ “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatak ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə.

¹⁶ Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatak ye nimrin tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatak ye nimri Kughen. Nətarigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mishatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatak ye nimri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatak meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatak ye nimri Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatak ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nikam. Rıpəh norien məkneikin.

¹⁸ Mərig, tukmə yakar kappar mamerig-pən tuk loa mamətigətə irən, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatakien ye nimri Kughen.

[†] 2:9: Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” 2:10: Wok 11:29-30

[‡] 2:11-14: In ikin e, Pita rinnəsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhaph nisəvigin-kwisien nəmə Gris. 2:11-14: Wok 11:3 2:16: Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

19-20 Ror məkneikin meinai nı̄pı̄g yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e rı̄pəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nı̄mri Kughen. Ror məkneikin, yımnpəh nəri-pənien loa tuk nu-ayen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yımamhə, kini taktakun ai loa rı̄pəh narmaruyen ye nı̄mraghien vi kafak. Yı̄mnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kımısəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nı̄mraghien akwas kafak rımamhə. Mərig yı̄mnaṛha-pə mın kımru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerki. Kini ye nı̄mraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mımhə mıvəh mıragh yo.

21 Nı̄huvəyen e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapı̄g əmə kin. Mərig yakaməm mə kımıə tıksın, nakasəri-pən loa mə tukror əmıə naksatuatuk ye nı̄mri Kughen. Mərig rı̄pımə nəri-pənien loa rı̄pı̄or narmamə kisatuatuk ye nı̄mri Kughen, to nı̄mhəyen kape Kristo rı̄pı̄or nar apnapı̄g əmə kin.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

1 Nəmə Galesia, kımıə nakseno-eno pik. ?Pa rı̄mnəko-pən məknenkin əmıə nakhavan ye swatuk iko iko? Yı̄mnhani huvə-pre pawk tuk əmıə mə Yesu rı̄mıvəh narpınien tuk əmıə ye nai kamarkwao kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rı̄mıvəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmıə kini mıvi-ta əmıə mor əmıə nakseno-eno uə?

2 Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rı̄mıvəh-si-pre Nanmın Kafan kimi əmıə meinai kımıə nakasəri-pən loa, uə nı̄kam? Nı̄kam. In rı̄mıvəh-si pre Nanmın kafan kimi əmıə meinai kımıə nakashatətə ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo.

3 ?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kımıə nı̄mısətıgətə əmə ye Nanmın kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəh mısətıgətə əmə ye nəsanınien kapəmıə.

4 Nı̄mısərig nəmhayen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsəoyen Huvə. ?Mərig nı̄mısərig apnapı̄g əmə nəmhayen e uə? Nı̄kam. Pəh nien mə kape nar apnapı̄g əmə.

5 Mərig pəh nien mə Nanmın kape Kughen ramor nı̄mtətien tıksın kimi əmıə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nı̄mtətien tıksın kimi əmıə meinai nı̄mısərig Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mıshatətə iran.

Nəri-pənien loa mıne nhatətəyen ye Yesu

6 Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rı̄mnəvsəo-ərhav ta kin rı̄mıni məkneikin mımə, “Ebrahim in rı̄mnhatətə tımtım ye Kughen, Kughen rı̄mıni mə in ratuatuk ye nı̄mrin.” (Gen 15:6) Ye swatuk kırıkianə əmə,

7 narmamə yamə mıne kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kışəmhen kin kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

8 Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupan mə Kughen tukrıvəh narmamə yamə mınə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mıne kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatuk ye nı̄mrin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rı̄mıni-ərhav nəgkiarien huvə kirik kin Ebrahim mımə,

“Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nı̄huvəyen kimi tanımtanə iran.” (Jen 12:3)

⁹ Ror pən Kughen rimmnautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi Ebrahim, meinai in rimmhatətə tim tim iran. Ye swatuk kirikianə əmə mın, Kughen rirkun nautə-pənien kin nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə minə a, yamə mine rikiriə raməsik mə iriə tukhavəh nimmraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisor-atuatukien narimnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəh narpinien kirik.”
(Dut 27:26)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimməri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatuk ye nimri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.”
(Hab 2:4)

¹² Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in rıpəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nivəhyen nimmraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.”
(Lev 18:5)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rımamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rımivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimmor narpinien kimin.”
(Dut 21:23)

¹⁴ Yesu Kristo rımamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyən yame Kughen rımivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mımə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e tak-takun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmın kape Kughen yame Kughen rımırpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimməkupan mini promes kafan, mərig loa rımikwasig mıpəh nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimmraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyən promes minə. Tukmə yermamə rımə tukrini promes kirik, to kıpəh nivəhsi-tayen, to kıpəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə mın, Kughen rımırpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, rıpəh nien mə rımırpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rımırpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo.

¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, nıpran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rımıni-ta mə tukharaptəəkın nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo handred toti ruauə muavən ta, kini loa rıpiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rımıni-pən tuk Ebrahim. Loa a to rıpəh noriahyen promes kupan kape Kughen.

18 Yakaməgkiar məkneikin meinai rīpi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, rīpihajoun mə promes yame Kughen rīmīni kupan in nar apnapig. Mərig rīpəh norien məknakin: Promes yame Kughen rīmīni-pən tuk Ēbrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

19 Yermamə kīrik tukrīpaiyoh mīmə, “?Tukmə ror məkneikin, rīmnhawor e Kughen rīmnrəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rīmīni-pən tuk Ēbrahim in rīmnrəkupan marə, mərig loa in rīmīkwasig. Rīmauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah mīnə. Mərig Kughen rīmnrəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ēbrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rīkimīə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rīmnrəkupan mīvəhsi-pən kimi agelo mīnə. Kwasig ikīn kīpihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nīvəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nīpig Kughen rīmīni promes tuk Ēbrahim, rīpəh norien məkneikin.

20 Kughen In rīmīpəh nīrpenien yermamə kīrik mə tukrəgkiar kimi Ēbrahim. Mərig In atuaturə əmə rīmnrəgkiar-pən atuaturə ye nīmri Ēbrahim mamrīpen-pən promes kafan kīmin.

21 Kīni pəh nien mə loa e rīmauə mə tukrīvəh-si ta promes kape Kughen. Nīkam. To loa rīpīrkun nīvəhsi-pəyen nīmraghien vī kimi ətawə, kitawə kīpiharkun nhauəyen mīsatuaturə ye nīmri Kughen. Mərig rīpəh norien məkneikin.

22 Loa kīrik ror məkneikin rīkək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rīmnrəkis fam ətawə. Kīni kitawə m-fam kasəkəpīr loa mīnə. Ror məkneikin mə swatuk kīrīkianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rīmīrpen-pə ta kīn kimi ətawə. Kīni swatuk e, mə tukshatəta ye Yesu Kristo.

Nīpig e taktakun, nīpig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

23 Kupan, loa yame Kughen rīmīvəhsi-pən kimi Moses, in rīmīraptərəkīn tīm tīm ətawə, rəmhen əmə kīn yame kitawə kīmīsarə ye kalabus, mīseriaji-pə nīpig e taktakun mīne, Kughen rīmnrəhitə ye nīmritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen.

24 Ror pən loa e in rəmhen əmə kīn yeməhuə kīrik yame ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nīpig Kristo rīmauə. Mə ye nīpig a, kitawə kwənhauə mīsatuaturə ye nīmri Kughen, meinai kīmīshatətə iran.

25 Mərig taktakun ai, loa tukrīpəh narmaru-mīnien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kīmīə fam kīrīkianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

26 Meinai kīmīə nīmīshatətə ye Yesu Kristo, kīmīə fam jī Kughen mīnə.

27 Kīnor ta baptaes irəmīə khapsaah, mə kīmīə nakwənhauə masor kīrīkianə kīmīə mīn. Ror məkneikin, kīmīə nīmnhavəh norien huvə mīnə kape Yesu rəmhen əmə kīn yame nīmīsarkoah kīn neipən vī kīrik.

28 Kīni kīmīə m-fam əgkap nīmīsofugin-pən ye Yesu Kristo, kīni kīmīə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nīsəwhai-mīnien narmamə, nar apnapig tukmə irīə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pīsīn pīsīn mīnə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovīn.

²⁹ Kimiä fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiä kwənəəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, niħuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiä takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktakun ai, jakəgkiar kwakwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpəkinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimbə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to rirəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to rirəh nehuəyen ye nautə kirik.

² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipiğ kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rinnərəhu-pən kimin.

³ Kini kitawə min tuktors məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə.

⁴ Mərig ruauə ye nipiğ atuaturuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimmher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuaturuk narimnar fam yame loa ramni.

⁵ Rinnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rinnərkis ətəəkən ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuaturuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nipnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tata."

⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nipnət Kughen əfrakis minə. In rimirəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nipnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiä nimiseinein Kughen. Kimiä masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətəəkən əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə.

⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ?Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətəəkən min əmiə?

¹⁰ ?Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nipiğ minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nipiğ rhakə minə, mine newk minə kapəriə?

¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiä nimnhapəh nisarəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisarə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiä min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptəəkən tim tim əmiə. Kimiä rikimie tukrəsik mə in apa kupan, nipiğ yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiä. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nipiğ a, mərig kimiä nimnhapəh nisorien yo yakərig rahas.

¹⁴ Nəmhəyən kafak rimmərək mītə əmiə, mərig rikimiə rimiṗəh nəsikəhəyən yo, kini nimmhəpəh nishəkien yo. Kimiə nimmhəvəh huvə yo mamhəvən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimmisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine?

¹⁶ Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmmhəwk pik mə tukhəwkreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhəkwəsəg kin əriə. Mərig iriə khəpəh nisorien məknəkin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhəvəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmmhəwk pik tuk nəkwəsəgien kin əriə.

¹⁸ Nəmmhəwkien in rhuvə, mərig taksəmmhəwk tuk nar yame rhuvə niṗig mifam, pəh nien mə ye niṗig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo.

²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənien loa, takshorṗin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhəgin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhəpəh hanə nisərigien?

²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuətuk kafan rimirəh.

²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimmnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuətuk kafan rimirəh, in rimmnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh.

²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkon nhəvusien ris kin piraovin mir a, mhəwkreikin-pə niṗran irətawə. Piraovin mir a kwəhajoun promes mir yame Kughen rimmnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhəpəh nhəvəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimmnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehua e Arabia - ikin aikin a Kughen rimiṗəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehua kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharəptəəkən tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə.

²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa riṗəh nehuəyən iran. Kini in mama kapətawə,

²⁷ meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə,
“Ik e nimmnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimiṗəh nərigien nəmhəyən kirik tuk neiməkien.
Okrən apomh, maməgien,
Meinai nar apnərig nimiṗəh niriṗəhyen kwajikovə kirik meriaji
minəṗiahuəru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə.” (Aes 54:1)

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə.

²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen.

³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə, “Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukri-pəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” (Jen 21:10)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukri-pəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərər tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor.

³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimnar fam yame loa ramni.

⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksat-uatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen.

⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərhə-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo.

⁶ Kasərhə-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehua e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rimnokran ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ri-pəh norien məkneikin irəmiə.

⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukri-pioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred.

10 Mærig yakirkun mæ næfrakisien, Yermaru tukror nætærigien kapæmiæ tukruæ min mor kirikianæ kitawæ-m kimia. Kini yo yakirkun huvæ mæ yermamæ e yame ramoriah kapæmiæ nætærigien mæknakin, nar apnapig mæ in yemehuæ kirik uæ in yemæ hawor pæn iran mine, mærig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

11 Piak minæ mine nowinik minæ. Narmamæ tiksïn kamhani mæ yo yakamni-ærhav mæ narmamæ yame kashatætæ ye Kughen, tukamækeikei kivæh nao kimi æria. Mærig nægkiarieren e ripæh norien næfrakisien kin. To yakpini-ærhav mæknakin, kini narmamæ mine e yame kasæriwæk kimia miria, rikiria ripiagien æmæ tuk yo. ! Mærig, sæmru! Næmæ Isrel tiksïn kasoriah yo mamharpæhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ærhav mæ nimhøyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in æmæ e, in tukrivæh miragh narmamæ.

12 Ye nætærigien kafak, narmamæ mine e yame kashajoun oror æmiæ, mhamæ tukamækeikei kivæh nao kimi narmamæ, rhuvæ mæ iriæ taksærai ta ægkap æmæ matuk kapæria.

13 Mærig piak minæ mine nowinik minæ, Kughen rimnokræn kin æmiæ, kini mirisin æmiæ mæ loa kape Moses tukripæh narmaruyen iræmiæ. ! Mærig takasærig huvæ æmiæ! Pæh rikimia tukripæh næsikien mimæ, "Rhuvæ, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame niprak rorkeikei." Kimia takhapæh nhaniyen mæknakin. Mærig norkeikeiyen kapæmiæ tukramækeikei mor æmiæ rikimia ragien æmæ mæ taksasitu iræmiæ minæ.

14 Meinai norkeikeiyen in ramæpkæfugin nægkiarieren fam yame loa ramni. In e ramni mæ, "Takamækeikei morkeikei piam ræmhen kin yame nakorkeikei atuk ik." (Lev. 19:18)

15 Takasærig huvæ æmiæ. Tukmæ kimia nakasor timæht kimi æmiæ minæ, naksæmhen æmæ kin kirævin* yamæ mine kasæs atuk æria minæ, kini mus mus kapæmiæ tukroriah æmiæ.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamæ

16 Ror pæn, yakamni-pre tuk æmiæ mæ kimia, Nanmin kape Kughen tukramækeikei mikir æmiæ kini nakhakwasig kin. Kini kimia takhapæh nisorien nar has yame nipraimæ æmæ rorkeikei.

17 Tævhagæ has minæ a, in e, nimisor narimnar has yame nipraimæ atuk rorkeikei. Mærig norien e, in ravæhsi-æhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in ripæh norkeikei-minien norien has yame nimnasor hanæ kupan. Norien mir e kawor timæht kimi æriu minæ, ror pæn nakaseinein nisorien norien huvæ yamæ mine rikimia ramasik mæ taksor.

18 Mærig tukmæ Nanmin kape Kughen ramkir æmiæ, to loa ripæh min nar-maruyen iræmiæ.

19 Kitawæ kwænharkun norien hah kupan kape narmamæ yame kimnasor hanæ kupan: Nipiraovin mine narman kamhakir apisapis æria minæ, kini iriæ kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapæria nætærigien ramvæn pik tuk norien has minæ a.

20 Masæhuak kimi nanmi nar minæ, masæmtah, masæmækin narmamæ, masor timæht, masæmhowk, masor niemhaa, mhavæhsi-haktæ atuk æria, masæwhai æria minæ, misaræ pisin pisin.

21 Masanipin ye narimnar kape narmamæ, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpæhu nætæwaoyen, masor narimnar ehua min yame ror mæknakin. Yakamor kwirig kimi æmiæ ræmhen æmæ kin yame yimnor kwirig

5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7   5:13: 1 Pita 2:16   * 5:15: Nægkiarieren Gris ripæh niniyen kirævin, ramni æmæ nuhpikinien ye timæht, ræmhen kin yame narmamæ kasæs æria minæ.   5:17: Rom 7:15-23

kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniən misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nımraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinyen ramarə yerkiria, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfraksien irəriə.

²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nıprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e.

²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nıpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin.

²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nımraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan.

²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavan misasitu iran misəriğ atuatuk in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikiən kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takəsəriğ əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir.

² Kimiə taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nıpig nakasarə ye nıpig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni.

³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə.

⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takəsəriğ əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimen kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən.

⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame

Nanm̄in kape Kughen ravəhsi-pən, Nanm̄in kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrirhi. Nħag kwənkwai nai en, in e n̄imraghien rerin.

⁹ Ror pən, takħapəħ nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukħarhi kwənkwan yame rhuvə ye n̄ipig atuatur kafan, tukmə khapəħ nisəpəhyen wok.

¹⁰ Kini n̄ipig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwən̄mħaan kirik, pəħ kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piaturawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mħamə kafak n̄iraiyen, rehuə pik.

¹² Nəmħajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəħ nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiks̄in tukħapəħ nisorien nahasien kimiə əriə.

¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəħ nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk n̄iviyen əmiə nakħarerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəħ nisəri-pən huvəyən narimnar yame loa ramni.

¹⁴ Mərig yo, pəħ jakpəħ nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətatəwə tuk naha nħagin yame rimnor ye n̄ipig In rimamħə ye nai kamarkwao kin. Rimamħə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəħ norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a.

¹⁵ N̄ipig Kughen ravəhsi-pən n̄imraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatur ye n̄imrin, nar apn̄apig tukmə kimivəħ nao kimin uə kimipəħ nivəhyen nao kimin.

¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmər̄inuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəħ riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəħ norkeikeiyen mə yermamə kirik tukriini hah yo, meinai tamhek n̄imap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətatəwə tukrautə-pre kin kafan n̄ihuvəyən kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rīvən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisiser. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarjen ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik riphə nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuaturuk, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptərəkin tim tim nhatəyəyen kapətawə ye Yesu Kristo.

² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasifu ye nanmitawə.

⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuaturuk ye nimrin, pəh kiphə nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig in ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh in rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame in rorkeikei.

⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi in tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a in rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame in rorkeikei pik.

⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swaturuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita!

⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimmerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nımraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə.

¹⁰ In e mə tuk nıpig kirik, ye nıpig atuatuk kafan, In tukrofugin narımnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmır ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nıpig yame rımnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narımnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan.

¹² Rımnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yımisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita.

¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nıpig kimiə nımisərig nəgkiarinen əfrakis, yame ramhəjoun swatuk yame Kughen tukrivəh mıragh narmamə iran. Nımnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nımtətien mə kimiə narmamə kafan minə.

¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narımnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tuhavəh narımnar minə a nıpig Kughen tukrivəh-si ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nıpig yamə yımnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə,

¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nıpig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mıpəh nəpəhyen.

¹⁷ Yakaməiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rımtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In.

¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpıhavəh narımnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik,

¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nımraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehua kafan

²⁰ yame rımnor Yesu rımnımrəgh min ye nımhəyen kafan, kini mor In rımvətən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai.

²¹ In yerpirig rapita agelo minə fam, mine yarmə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyen minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nıpig ai taktakun mine ye nıpig yame tukrıpıua.

²² Kini Kughen rımnərəhu-pən narımnar m-fam ye kwermın, mor In ruauə mınehua ye narımnar fam, mə tukrasitu ye nıməhuak.

²³ Kini niməhuak in nıprai Kristo; Kristo raməmir fam irəriə, maməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah,

² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen.

³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nıpig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei miyəhəsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə,

⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə.

⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai.

⁷ Kughen rimnor məkneikin mə nıpig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik.

⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran.

⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun.

¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimiyyəhəsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhaus kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nıpig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh niyəhyen nao kimi əmiə. (Mərig niyəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye nıprai yermamə).

¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nıpig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuatuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimiyyəhəsi-pən tuk əriə, pəh nien mə rimiyyəhəsi-pən tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə,

1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * **2:2:** Nəgkiarrien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nıpran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14

nar kirik rirkak yame to naksarəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min.

¹³ Mərig kimiə, nimmisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinyuen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a.

¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinyuen kimi ətawə.

¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək.

¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinyuen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinyuen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun.

¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatəta ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə.

²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə,

²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nima. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmin kafan raməmir ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun.

² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmiə.

³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo.

⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo.

⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə.

⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, məhavəh niहुवəyen kape Kughen. Kini iriə mhaue kirikianə, məhavəh kwis niहुवəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye niहुवəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.*

⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye niहुवəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel niहुवəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien.

⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə miterhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan.

¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah.

¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənie misərer ye nimri Kughen məhapəh nhaginien.

¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwayiyo tuk nipig ətən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə

¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə.

¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine niहुवəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimiə rəsanin, mə kimiə taksərer tim tim nipig mifam,

¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwayiyo mənnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen

¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rənnim pik, məpomh pik, mehuə pik məhaktə.

¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kipəh nirkun-famien meinai in yerpirig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin.

²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipig mifam məhavən məhavən, infamien rirkək. !Amen!

3:6: Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2 **3:18:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə takasarə məkneikın.

² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımnar fam, kını mhauə kimiə nəmə mar minə, kını nətərigien kapəmiə tukrapomh, kını nıpiğ yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrımıə, kını rıkımıə tukrıpəh nəmhə-aihuayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə.

³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikın mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərinuyen.

⁴ Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kını Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kını nıpiğ Kughen rımnokrən kın əmiə, nımisərəhu-pən tım tım kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə.

⁵ Kını Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə.

⁶ Kını kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kını mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kını mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnəwhai kafan nəsanınien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə.

⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Nıpiğ In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kını mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rımnarita əriə.

Kını mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarrien e yame ramni mə, “In rımnhaktə,” nıpran rımə Kristo rımnəkupan meıwaiyu-pə ye tokrei tanə.

¹⁰ Kwən yame rameıwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə mın yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam).

¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımivəhsi-pən nəsanınien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape ni-ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə.

¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kını narmamə kape nıməhuak tukror wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kın nıprai Kristo, iriə tukhaskai

¹³ mamhavən miseriəji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nirkunien Ji Kughen, kını misəhuə mhauə misəmhen kın Kristo yame In ratuatuk pık.

¹⁴ Kını mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nıpiğ mifam kamhaukreikın kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarrien kape yhajoun eikuə minə tukrıpəh nıkir-oror-ien ətawə rəmhen kın yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai.

¹⁵ Nıkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kını ye norien a, ye narımnar fam yame kasor, tukseiəhuə mhauə misəmhen kın Kristo yame In kapən kapə nıməhuak.

16 Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənəraus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nıprai yermamə. Nıpig nori-norin minə ye nıpran kasor wok atuatur kapəriə ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəmahuak minə

17 Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin.

18 Nirkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar.

19 Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tukсарmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkikei mə tukasor norien a.

20 !Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en!

21 Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu.

22 Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nıkarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakır oror əmiə, masoriah əmiə.

23 Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə.

24 Kughen ruikreikin ta nımraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımnor əmiə mə kimiə naksatuatur, misəmərhakə rəmhen kin In.

25 Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kimnharpin-pən irəriə minə.

26 Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mırh rivə.

27 Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan.

28 Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nıvəhyen narımnar məwhai kimi yavən has minə.

29 Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasıtu ye narmamə tukmə kısıarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyen kape Kughen kimi əriə.

30 Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rikin rəmħə tuk norien kapəmiə, meinai In rımnor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukrırsin əmiə.

31 Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə.

4:16: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Gris ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris" uə "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel." Nıpran ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape 'hithen man.'" 4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14 4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 4:23: Rom 12:2 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 4:29: Kol 4:6 4:30: Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 4:31: Kol 3:8

³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rimar tuk əmiə minə, kini misərukün norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukün norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nikhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigovinien norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə.

² Kini mharaptəək kin tımtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rınnorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nıvəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə məmvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakir əpsəpıs əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar.

⁴ Kini rıpəh nihuvəyen mə takhani nəgkiarieren yame ror naurisien, uə nəgkiarieren ətawə minə, uə narpakwəyen. Nəgkiarieren has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgın əmə Kughen.

⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nıpiraovın, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrıvi-pən əmiə ye nəgkiarieren eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan.

⁷ Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor.

⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rınnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nıkhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nıkhakien

⁹ meinai nıkhakien ye nımraghien kapəmiə tukrıkuə kin nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien.

¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun.

¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kıtawə kisauris kin niniyen norien əpisəpıs kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nıkhakien, pəh narmamə taksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narımmar fam yame tukhauə ye nıkhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin,

¹⁴ meinai tukmə nıkhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nıkhakien. Ror pən kamni kimə, "İEh! Kimiə yamə mine nakasəpır. !Sarha!

Hamragh min ye nimhøyen,
Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

15 Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yematəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə.

16 Kini nipiğ mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipiğ kape nahasien rehuə.

17 Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei.

18 Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen.

19 Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru,

20 kini ye nipiğ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta

21 Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

22 Kimiə nipiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru.

23 Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə.

24 Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

25 Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiraovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin

26 mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimrin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan,

27 mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nipran yame ripəh natuatukien.

28 Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk niprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in.

29 Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nipran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak.

30 Mərig niməhuak in rəmhen kin niprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran.

31 Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,

mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.

* 5:14: Aes 60:1 5:14: Tukmə ror nəgkiarien e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. 5:16: Kol 4:5 5:18: Luk 21:34 5:19: Kol 3:16 5:20: Kol 3:17 5:21: 1 Pita 5:5 5:22: Kol 3:18; 1 Pita 3:1 5:23: 1 Kor 11:3; Efes 1:22 5:25: Kol 3:19; 1 Pita 3:7 5:26: Taet 3:5 5:27: 2 Kor 11:2; Kol 1:22

Kini iriu tukwarə rəmhen kin nīprairiu kirikianə əmə.” *(Jen 2:24)*

³² Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame rīpam, kini nīpran ramerk-waig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə.

³³ Mərig nəgkiarien a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nīpiraovin rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nīpiraovin, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.

² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rimməəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mimə,

³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” *(Dut 5:16)*

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehua kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehua minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo.

⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nīpig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam.

⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə.

⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnəpig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehua minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini in ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimia.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua.

¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nīpig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame məbael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nīpig kape narowaginien.

¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kīpəh

nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irəṭawə.

¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipiḡ yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipiḡ kape narowaginin. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ !Sərer matuk!

Haraptəəkən nəḡkiarieren əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitəəkən kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kavəvhəo yame kimmor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipiḡ mifam; misarha huvə, masəhuak nipiḡ mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipiḡ m-fam, tukmə yakaməḡkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəḡkiarieren kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavien Nəvsaoyen Huvə yame niran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi əṭawə.

²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəḡkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo e kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakəṭigah tuk nini-ərhavien Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəḡkiarieren infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapəṭawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatəṭayen.

²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyən kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapəṭawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

**Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak
apa Filipae**

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnarip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimmhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nəhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsig pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə.

² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə.

⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien

⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun.

⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimia fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimirivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor.

⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin,

¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə min iran.

¹¹ Pəh nımraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nımraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksəriğ Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapıg kimisor naha nəmhayen kimi yo, məriğ rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah,

¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo.

¹⁴ Kini kafak nivəniyen ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksın kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətəriğien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərə-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Məriğ nəfrakisien mə tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo.

¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, məriğ kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiğ əutən yame yakamarə iran ye kalabus.

¹⁸ Məriğ in nar apnapıg əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kwənpər rikiria, məriğ nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min

¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh mıragh yo ye nipiğ əutən e.

²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərəhu-pən nəriğien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nımri Kughen, məriğ jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nımraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapıg mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom.

²¹ Ye nəriğien kafak, yakmə nımraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; məriğ tukmə yakmhə, rhuvə rapita.

²² Məriğ tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nımhayen uə nımragh-pi-pomien.

23 Taktəkun ai swatuk kīraru kawəmir kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e.

24 Mərig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə.

25 Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə.

26 Kini ye norien a, niṗig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

27 Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatuk kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nīraptərəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə.

28 Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nīmətətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh mīragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a.

29 Ror məknakin meinai In rīmneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin.

30 Kitawə kisarə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nīmīsəm ye kafak nīmraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

1 Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə.

2 Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik.

3 Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tksin mə kisapita əmiə.

4 Kini sasitu irəmiə minə ye nīmraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nīmraghien.

5 Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

6 Kristo, in Kughen,

Mərig rimiṗəh narkutien tuk nīraptərəkinien nehuəyen kape Kughen,

7 mərig rīmnpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik, kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

8 Kini niṗig in yermamə kirik, niṗran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kinnor auris In ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mimə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam ye neal, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, taksənimkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame ramasiə-pən ye tanimtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatur kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur mamhagin.

¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun

¹⁵ mə nimraghien kapəmiə tukratuatuk huvə, kini tukpəh nəm-pənen nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhau yame ramasiə-pə ye tokrei tanə

¹⁶ yame nakamharaptəək kin huvə nəgkiarien kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-əpnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar əpnapiğ əmə.

¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar əpnapiğ əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien.

¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən əpa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien.

²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə.

²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo.

²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in ruhvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu ir yə wok kape kin-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə.

2:8: Hib 5:8; 12:2   **2:9:** Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4   **2:10:** Rom 14:11   **2:11:** Rom 10:9

2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19   * **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kimsətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12.   **2:18:** Fil 3:1; 4:4

2:21: 2 Tim 4:10

²³ Ror pæn, tukmæ nipig yakuæ mæ jakirkun mæ kafak nımraghien tukrha-wor pæn iran minæ, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukruræ tuk æmiæ.

²⁴ Kini yakamhatætæ ye Yesu Yermaru mæ pæh nien mæ tuktu, jakuræ tuk æmiæ.

²⁵ Mærig rikik ramæsik mæ jakamækeikei mher-pre kin Epafrodaetas rırerig-pre mæm æmiæ. In piak yame yakrauæ kirikianæ mawor wok kirikianæ, mawarowagin kirikianæ. Kupæn nımisher-pæ kin in tukruæ mini-æsaah-pæ nãvsaoyen kin æmiæ, masitu min irak.

²⁶ Mærig taktækun ai, in rorkeikei pik mæ tukræm fam æmiæ, kini rikin ræpæu meinai rıirkun mæ kimiæ nımısærig mæ in ramhæ.

²⁷ Næfrakisien, in rımamhæ pik, ipakæ æmæ rımhæ. Mærig Kughen rikin rehuæ tukun. Mærig pæh nien mæ Kughen rikin rehuæ tuk in pisin æmæ, mærig yo min, rikin rehuæ tuk yo, mor æswasig kin narımnar yame tukror rikik rærhakis pik.

²⁸ Ror pæn, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mæ taksæm in, rikimiæ tukragien. Kini mæ jakpæh nivæh-pik-minien yerkiik.

²⁹ Nıpig taksæm in, sokræn huvæ iran ye nagienien, meinai kimiæ min naksor kirikianæ kimiæ Yesu Yermaru. Havæhsi-pæn nisaiyen kimi narmamæ yamæ mine kisæmhen kin in,

³⁰ meinai ipakæ æmæ rımhæ tuk norien wok kape Kristo, mipæh nigınien tuk kafan nımraghien ye nipig æutæn minæ, mimæ in tukrasitu irak ye nipig kimiæ nımıseinein nısasıtuyen irak.

3

Kristo æmæ ramor ætawæ kisatuatuk ye nımri Kughen

¹ Kafak narmamæ yamæ mine yakorkeikei pik æmiæ. In e nægkiarrien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min æmæ nægkiarrien yame yımırai ta kupan rauræ kimi æmiæ, mærig pæh nien mæ nar æutæn tuk yo, kini in tukrasitu iræmiæ mærer æswasig kin nægkiarrien eikuæ minæ tuk æmiæ.

² Taktækun, yakamni-pre tuk æmiæ mæ, !Taksærig æmiæ tuk narmamæ yamæ mine kasor norien has minæ! Iriæ kisæmhen kin kuri aparu yamæ mine kasor nahasion.* !Taksærig æmiæ tuk narmamæ yamæ mine kamhavæh nao kimi narman! [Iriæ kisæmhen kin yermamæ yame ravæh oror nao kimi narman, meinai iriæ khamæ ta mæ tukamækeikei kivæh nao kimi yerman mæ Kughen tukrivæh mıragh in.]

³ Mærig kitawæ e ji Kughen æfrakis, yamæ mine In rımnerai ta norien has minæ yerkitawæ. Kini Nanmin kape Kughen ramor ætawæ kharkun nahuakien kimi Kughen ye kapætawæ nımraghien. Kini kitawæ kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rımnor ye nımraghien kapætawæ, masætigtæ æmæ iran. Mærig pæh nien mæ nar kirik yame kitawæ atuk kasor ye nıpraitawæ mæ tukrivæh mıragh ætawæ.

⁴ Mærig kupan, yımnamætigtæ ye sakomsaes mine narımnar minæ tiksın ye loa mæ tukrivæh mıragh yo. Kini tukmæ kwæn kirik rikin ramuh mæ rırkun nætigtæ-æmæyen ye narımnar minæ a, mærig narımnar minæ a yımnor min ye nımraghien kafak rapita.

⁵ Yımnarha æmæ nivæh nipig eit, kivæh nao kimi yo†. Kini yo yemæ Isrel. Yımasi-pæn ye kwænæræus kape Benjamin. Rıpik minæ, iriæ min næmæ Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yımneri-pæn huvæ Loa.

2:25: Fil 4:18 * **3:2:** Pol ramni hah næmhajoun kape Isrel mimæ iriæ kuri minæ. Næmæ Isrel kamhani mhama narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænæræus kape Isrel iriæ kuri minæ. Im-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape næmæ Isrel ramni mæ tukæsıg-pæn nıpıkwarien ye nipig kamhavæh æmæ nipig eit. Takæm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22

⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə.[‡] Kimipəh nəm-pəyən nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel.

⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətiḡtə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor.

⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əḡkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əḡkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnəpəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin niriəsik, mə jakvəh əmə Kristo

⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo.

¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nīmhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhayen rəmhen kin nəmhayen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərər tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In

¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətəriḡien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatuməmhen kin in.

¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiın kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmir kupan irak.

¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətəriḡien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətəriḡien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətəriḡien yame ratuatuməm.

¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə.

¹⁸ Sari-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nariwəkin ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nīmhəyen kafan ye nai kamarkwao kin.

¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətəriḡien kapəriə ramvən pik tuk

[‡] **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnasik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. **3m-ru** Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16

narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua.

²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

²¹ Kini In tukrukreikin nīpraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nīpraitawə ruə ramhen kin nīprai Kristo nīpig rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniēn narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksin, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nīmraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Awəh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwōr kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru.

³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwōr wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miru, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksin min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimmərhəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhəvəh nīmraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nīpig m-fam. !Kini jakni min, sagien!

⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhəpəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min.

⁶ Takhəpəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nīpig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen.

⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame yerpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhəpəh nisərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksin, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptəək kin nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi.

⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nīmnhəvəh ye nīmraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nīpig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nīmnhəpəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nīmīsərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak.

¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakəvəh.

3:19: Rom 16:18   **3:20:** Efes 2:6,19   **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53   **4:1:** 1 Tes 2:19-20   * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.   **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12
4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9   **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2   **4:7:** Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15   **4:9:** Rom 16:20

¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehua; nar apnapig mə kafak nautə rehua uə rikəskah.

¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimisasitu irak ye nipig yimnarə ye nipig əutən.

¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nipig yame nimnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipig yimitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksın kimi yo.

¹⁶ Kini nipig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamaraə paikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə.

¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran.

¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiovin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun.

¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə.

²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksin kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine niniimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti

² Kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatəta timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimiə.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə,

⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə.

⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo.

⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rimor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə niniərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun.

⁷ In e kwən e Epafra ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmr, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə.

⁸ In məvsao-pə kimi əmrū kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nıpig kimawə yimisərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nıpig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə.

¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimia takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nımraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nımraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In.

¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nıpig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə,

¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rımnor əmiə naksatuaufuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimia mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə.

¹³ Kughen rımnor məknakin ye nıpig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei

¹⁴ yame rımnarpın nımraghien kapətawə, kini mırısın ətawə ye narpınien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rımnı yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nıpig nımoptanə mine neai mine narımnar fam kımnamharkək hanə, mərig Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmın nupan ye narımnar minə fam.

¹⁶ In yerpırig meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai, narımnar yame kaməm əriə mine yamə mine kıpəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.

In rımnor narımnar fam; kini narımnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narımnar m-fam ramswın, kini In rınarə rerin ta. Narımnar mifam ramswın meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye nıməhuak. In kapən kapə nıməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei nıməhuak. In e, In yermamə yame rımnəkupən mımragh min ye nımhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpırig ye narımnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nımraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswın min ye Kristo,

²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nıpig nitaw Kristo rımnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar mıragh minə, mine agelo minə, mine narımnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimia nımısərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimia Kughen.

²² Mərig taktəkun ai, Kughen rimmnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame niṣran rimməkər ye nai kamark-wao kin. Kughen rimmnor məkneikin mə tukriṣəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nimrin, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun.

²³ Narimmnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatəyən ye Yesu. Nimişərig nəvsaoyen huvə yame ramhəjoun narimmnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeiki marer timtim ye narimmnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimmnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərig nəmhəyən ye niṣrak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimmərig nəmhəyən ye niṣran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyən ye niṣrak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskaı.

²⁵ Kughen əmə riviṣsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimmərhə-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə

²⁶ nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimmhoprai niṣran kimi kafan narmamə minə.

²⁷ Kughen rimə tukrhəjoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukriṣsi-pən niṣhəyən ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramərə yerkimia, in e nakharkun niniyən nəfrakisien mə takhavəh nimraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əria, mamhasig ihaktə rikiria ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nimri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatəyən kapəria.

²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini niṣig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeiki mishaṭə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeiki mə takharkun mə yakamənhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əria.

² Yakor məkneikin wok tuk niṣsi-haktəyən nərigien kapəmiə m-fam, niṣig kimiə nakamharṣin huvə rikimia mə rikimia tukror kirikianə əmə, kini narimmnar minə e in ramuə niṣig naksorkeiki əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimia rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rimmnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo

³ yame Kughen rimməwhai kəji nirkunien m-fam kasəmır iran.

⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimmərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmır tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mifam.

⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran rəmhen əmə kin yame kınhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rımmor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuayen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmır piəpiə ye nıprai kwən e Yesu Kristo.

¹⁰ Kini Kughen In rivəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nımraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. *

¹¹ In rımməsıg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rımivəh nao kimi əmiə, mərig rımivəhsi-ta rikimiə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə.

¹² Kini ye nıpig yame kımnakatanım kin əmiə ye nu, ramor nımtatien mə nımraghien inawas kape təvhagə hah kapəmiə rımamhə, kini kımınım əmiə rəmhen kin in ai kımınım Yesu, kini Kughen rımmor əmiə nakhamragh min ye nımraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehua kape Kughen yame rımmor Yesu rımımrəgh min ye nımhəyen kafan.

¹³ Apa kupən, nıpig Kughen rıpəh hanə nivəhsi-tayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərig nıpig nımnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımivəh mırəgh atawə. Mırisin atawə tuk narpınien kape norien has minə fam kapətawə.

¹⁴ In rımmor loa kupən kafan ruə mə in nar apnəpig, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh atawə mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rımməsıg pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu.

¹⁵ Kıməsıg-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımri jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasial nəviginien kirik, uə nınimien kirik, uə nıpig rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat.

2:4: Rom 16:18   **2:5:** 1 Kor 5:3   **2:7:** Efes 3:17   **2:9:** Jon 1:14,16   **2:10:** Efes 1:21-22   * **2:10:** Emru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh niniyen nhagriə, mamni əmə "Kristo ramarmaru ye narımmar fam yamə mine kamhawəh neihuayen," mərig nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.   **2:11:** Rom 2:29   **2:12:** Rom 6:4   **2:13:** Efes 2:14-5   **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24   **2:15:** 2 Cor 2:14   **2:16:** Rom 14:1-13

¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kırık yame tukripiuə, mərig nıpran e Yesu Kristo.

¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmərəhav masəm nıprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rırkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərig nəfraksien mə kasausit pik. Kini mışhajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Mərig takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nımraghien kapəmiə.

¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptərəkin-tım-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə nıməhuak, kini nıməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpin ikin ye kwənərəus minə ramvən ye nıkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye nıməhuak kafan mə nıməhuak tukrıskaı, kini murə mamehuə ye nımraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kımnhavəh nımraghien vi meinai kımisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nıpig nımışatətə ye Yesu, rəmhen mə kımıə min nımnhamhə. Kini natuakəmien to rıpəh nıvənien tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narımmnar kape tokrei tanə əmə, nəsanınien kapəriə rırkək, to khapəh nisarmaruyen irəmıə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə. ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarrien yamə mine kamhani mhamə,

²¹ “Takhapəh ni-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.”

²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarrien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narımmnar kape tokrei tanə. Mərig narımmnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rıkimıə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rırkək mın.

²³ Yakırkun mə nıpig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarrien ehua e; mhamə ta mə taksor nəkwairıə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovın mın mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Mərig nəfraksien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nısasitu-əkgəp-ien irətawə mə nımraghien kapətawə tukratuatum.

3

Narəyen atuatum

¹ Mərig in ai Kughen rımivəh mıragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kımıə takasəkeikei mısor rıkimıə tukrıvən əmə tuk narımmnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk.

² Takasəkeikei mısor rıkimıə tukraməsik əmə narımmnar kape rao ye neai, pəh rıkimıə tukrıpəh nəsikien narımmnar kape tokrei tanə.

³ Meinai kımıə Kristo nakwənhamhə, kini nımraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen.

⁴ Nımraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nıpig Kristo tukrıperıg-pə mın, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei mısəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovın mine narman minə kamhakir apıs apıs əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurısien tuk nıniyen; uə kasorkeikei

pik əria minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəria; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəria kughen e nautə kapəria.

⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a.

⁷ In apa kupən, ye nimraghien kapəmia, nimseriwək əmə ye narimnar minə a.

⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmia, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermia tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə.

⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmia minə, mərig in ai kimia nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmia, misəpəh kafan norien minə,

¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmia, mor əmia mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmia nakharkun huvə In.

¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmia, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsəg-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nimnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimia narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmia, məərəhu karin əmia mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimia tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmia tukreiwaiyu yetanə; kimia nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmia tukrapomh.

¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimiria, kini rikimia tukripəh nəmhə-aihuəa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimia kirik, pəh in tukrivəh əmə rinhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəkin-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmia yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nharaptəkin-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə.

¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeien. Naksorkeikei əmia minə mamhavən, ror əmia nakamhauə kirikianə.

¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rimnokran kin əmia mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmia.

¹⁶ Shajoun əmia minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmia. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə "Ol Sam," mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əria mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmir mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mifam.

17 Narimnar yame nakasor, mine nægkiarrien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipiḡ mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tata, mine mama, mine kwajikovə minə, mine slef minə

18 Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.

19 Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

20 Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimiə mine nisinnimiə, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

21 Kimiə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

22 Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipiḡ minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipiḡ əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia.

23 Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə.

24 Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru.

25 Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

1 Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əria

2 Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In.

3 Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniēn kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nægkiarrien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun.

4 Taksəhuak mə jakamni-ərhav nægkiarrien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

5 Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipiḡ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nimraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu.

⁶ Kìmià takasəkeikei masəgkiar huvə kìmì əriə ye nəgkiarìen e yame rhuva mheikin, pəh iriə tukəsərig nəgkiarìen minə e mə khahuva. Kìni tukmə nar-mamə kasaiyoh əmiə kìn nhatətəyən kapəmìa, rhuva mə takharkun nhoprai-pənien kìmì əriə m-fam.

Pol rher-pən kìn yermamə mir kíraru kíravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kìn pioutawə keikei Tikikas. Nìpig mífam in ramərer matuk tuk nasifuyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kíraru əmə. Mə in tukrəvsao kìmì əmiə kìn norien yame yakasara iran ai taktəkun. Kìni mə tukror rikimìa ramragh.

⁹ In raurə iriu pioutawə keikei Onesimas. Nìpig mífam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kìmìa kírìk. Iriu tukwəvsao kìn narimnar fam ye narəyən eikin e.

Nəgkiarìen infamien

¹⁰ Kìvəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kìmru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kìni Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kìn nəgkiarìen huvə kafan kìmì əmiə. Kìni kìmìa nakwənhavəh ta nəgkiarìen tukun. Tukmə rura en kìmìa ikìn, nakhakir mhavən misarha huvə tukun.

¹¹ Kìni Josua Jastas, in min ramher-pre kìn nəgkiarìen huvə kafan kìmì əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kírhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kìni kwərə misir a, irisir kírhasitu pik irak ye nìpig əutən yame ramuə ye nìmraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kìmìa min kírìk. In rher-pre min kìn nəgkiarìen huvə kìmì əmiə. In yermamə kírìk yame nìpig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kìnì ye nìpig mífam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kìni in raiyoh Kughen mə kìmìa taksərer timtim kìnì mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

¹³ Yakirkun nini-pre-yen kìmì əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmìa, mine ye narmamə yamə mine kisara apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis.

¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kírìk, iriu min kawher-pre kìn nəgkiarìen huvə kìmì əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kìn kafak nəgkiarìen huvə kìmì pioutawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mífam yamə mine kasofugin aikìn.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kìn kìmì əmiə, misher-pən kìn kìmì nìməhuak apa Laodisia mə iriə min taksəvheikin. Kìni ye norien kírìkianə min, kìmìa takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kìni takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rìmivəhsi-pən kìmìn mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarìen e kìn kwermik, mamni-pre rhuva kìmì əmiə. Pəh rikimìa tukraməsik mə kìvəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kìn jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmìa kìnì mautə-pre kìn kafan nìhuvəyən raməmìr tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nīməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nīpig rīnamrai nəkwəkwə e? Nīməhuak apa Tesalonaeka, in nīməhuak vi kīrik. Pol rirkun ta nīməhuak apa Tesalonaeka ye newk kīraru uə kīsīsər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nīmraghien kapəriā. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriā tīksin, kasərig nəməhəyen. Kīni tīksin kharəh nharkun-huvəyen nīpig kape Yesu Kristo yame tukrīrerīg-pə mīn iran ye tokrei tanə. Tīksin rīkiriā raməsik mə Yesu tukrīrerīg-pə aihuaa əmə. Kīni mīseinein mə nar-mamə yamə mīne kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rīrerīg-pə mīn, tukhawor əriā. ?Tukasarer mīn uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrīvəhsi-haktə nətərigien kapəriā, kīni mor nhatətəyen kapəriā rəusik-əusik. Kīni morkeikei mə tukrīvəh-sipən nhajournien yame ratuatuk ye nīkarin kape nīrerīg-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mīne Saelas, mīne Timoti, yakarhīni rhuvə tuk əmiā ye nīməhuak apa Tesalonaeka. Kīmīā nīmnhauə kīrikianə tuk Rīmtawə Kughen mīne Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kīn kafan nīhuvəyen mīne nəmərinuyen kīmi əmiā.

² Nīpig m-fam, yakarhīni-pən tuk Kughen mīrhmə rīkimasir ramagien tuk əmiā m-fam, kīni marhəhuak tuk əmiā ye nəhuakien kapəmasir.

³ Nīpig yakarhəhuak kīmi Rīmtawə Kughen, rīkimasir ramagien meinai nīpig mīfam rīkimasir raməsik kapəmiā wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiā. Kīni rīkimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiā rehuə, naksasitu ye narmamə. Kīni rīkimasir raməsik mīn narer-tim-timien kapəmiā ye nīpig əutən yamə mīne kamhauə ye nīmraghien kapəmiā. Kīni naksor məknakin meinai nīmīsərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiā ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mīne nowinik yamə mīne Kughen rorkeikei əmiā: Rīkimasir ramagien mīn tuk əmiā meinai yakrhirkun mə Kughen rīmīrpen əmiā.

⁵ Kīni yakrhirkun mə Kughen rīmīrpen əmiā meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhīni tuk əmiā, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarrien əmə, mərig Nanmīn kape Kughen rīmnor nar əpsipis tīksin irəmīā, ramor nīmətien mə nəgkiarrien kafan ror nanmīn, kīni kitawə kharkun huvə mə in nəfraksien. Kīni nīpig kīmnisarə kitawə-m kīmīā, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmīā.

⁶ Kīni kīmīā nīmnhasigovin norien kapəmasir mīne Yermaru kapətawə. In e ye nīpig yame nīmnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nīmnhavəh

nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə.

⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nımışajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə.

⁸ Nımnhani-ərhav nəgkiarjen kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini rıpəh nəmhenien mə to yakarhını min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin.

⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nıpig yimırhuə mırhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhyen nəgkiarjen kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimiə nımnhaukreikin-pən nımetaimiə kimi nanmı kughen eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis.

¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rımivəh mıragh In ye nımhəyen kafan. Kini In tukrırəhsita ətawə tuk narpienien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rımnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nıpig kimasir yimırhuə mırhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rımnor nəkuə.

² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rımnasitu irəmasir, kimasir yakarhəghaa kin nırhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasir.

³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarjen tuk nıviyen nərigien kapəmiə rıpəh nısi-pənien ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame rıpəh natuatukien. Kini yimırhipəh nırharkutien tuk neikuəyen irəmiə.

⁴ Nikam. Yimırhipəh nırhorien məknakin. Mərig nıpig yimırhəgkiar, yimırhirkun mə Kughen rıvaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhini-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimırhəgkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimırhəgkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rıwaag-pə yerkimasir.

⁵ Nakharkun mə kimasir yimırhipəh nırhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarjen heikən minə. Pəh nien mə yimırhini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis.

⁶ Kimasir yimırhipəh nırhuəyen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrīvəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nırharkutien kimi əmiə mırhımə taksəkeikei mhasial əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhıpəh nırhorien. Nıpig yimırharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rımar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə.

⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhini-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhını-ərhav əmə, mərig yakarhor narımnar fam yame yakrhirkun nırhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yımnarhivəh-si-pre nımraghien

kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nimmhauə mə kapəmasir narmamə keikei miə.

⁹ Piak miə mine nowinik miə, ? Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nipig yimərharə kitawə-m kimiə mırhəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimərhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mırhəpəh nırhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nimisəm mharkun nhani-ərhavyen mə nipig yimərharə kitawə-m kimiə nəməhuak miə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran.

¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimərhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuvə-pən kimi tini miə.

¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimərharəpə timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nımraghien kapəmiə tukratuatuk ye nımri Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rımnokrən kin əmiə nımə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mıpik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhıni vi vi Kughen meinai nipig nımnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimiə rıpəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimiə rımnəsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nımraghien kapəmiə, kimiə en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran.

¹⁴ Piak miə mine nowinik miə, yakrhrıkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimisor rəmhen əmə kin nəməhuak miə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kımısarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikın kımnhauh məknakın əmiə.

¹⁵ Nəmə Isrel a kımishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen miə, mısher-yerhav min kin əməwə yakhaier. Iriə a tıkmır miə kape narmamə mıfam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien,

¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrıvəh mıragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərə əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mıfam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpınien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rımə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak miə mine nowinik miə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mırhəm əmiə. Nəfrakisien, nıpraitawə isok tuk ətawə miə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mırəm əmə.

¹⁸ Yimərhorkeikei pik mə jakrhurə mırhəm əmiə. Yo Pol, yımınarkut nipig rıpsaah, mərig Setan rımnərəer əswasig kin əmasir.

¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mırhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrharəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrırerig-pə min, jakrhagien pik mırhıni-pən tukun mə kimiə e kwənkwai wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakhrīpəh nīrhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rīmnrəkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimiə naksarə huvə uə nīkam. Kini kimasir yimīrhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens,

² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piatawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rīmaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksarer tīm tīm ye nhatətəyen kapəmiə,

³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukrīpəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə.

⁴ Nəfrakisien, nīpig yimīhrəmīr kitawə-m kimiə, yimīrhini mīrhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimiə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimīrhini ta.

⁵ Tuk nar a, nīpig rikikrīmnapou pik meinai yimneinein mə kimiə nīmīs-hawarə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nīkam. Yimīgin mə, Setan yame in yermamə kape nīvəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nīvəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapīg kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerīg-pə tuk əmru, kini mīvəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mīmə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini mīsorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə.

⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapīg mə yimīrharə ye nahasien kini mīrhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rīmivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə.

⁸ Yimīrhivəh nəvsaoyen mə naksarer tīm tīm tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nīmraghien.

⁹ Nīpig yakarhərer ye nīmri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə.

¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nīpig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mīrhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə mīskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rīmtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mīrhəm əmiə.

¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə.

¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nīpig Yesu Yermaru tukrirerīg-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksarer ye nīmri Kughen kapətawə e Rīmtawə, kini mīsatuatuk, kini nar kirik rīrkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nīmraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rīkin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tīksin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rīkin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun

ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə.

² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrəəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuə matuatuk: Takhapəh nisəri-pəniien swatuk kape nipiərovin minə narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə.

⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nipiərimə ye norien yame rhuə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun.

⁵ Rikimiə tukriyəh nivən-pikien tuk nikir-məniwəniien yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor.

⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piəumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor kwirig kin kimi əmiə.

⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə taksəmkimik ye nimirin, mərig mə tukasə ye nimiraghien yame in rimnəəhu karin mə kafan.

⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarrien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə.

¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piəutawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasəə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniien swatuk kape nimiraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginiən*, rəmhen əmə kin yame yimirhini-pre ta tuk əmiə

¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimiraghien tukriyə-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakriyəpəh nirhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran minə ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipiəg kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisəsək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəəhu-pəniien nərigien kapəriə kimi Kughen kisəsək pik rikiriə rərhakis.

¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimamhə mimiragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipiəg Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu.

¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarrien atuətuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriəji nireririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniien ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə.

4:3: 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16   4:5: 1 Kor 6:13   4:7: Hib 12:14   4:8: Luk 10:16; 2 Kor 1:22   4:9:

Jon 13:34   * 4:11: Nəgkiarrien kape Gris ramni mə "Taksor wok kin kwermimimə."   4:11: Efes 4:28

4:14: Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

¹⁶ Mərig Yesu Yeramaru atuutuk əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer.

¹⁷ Kwəsıg ikın, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yeramaru ye nımago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin.

¹⁸ Takhavəh nəgkiarinen e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhıpəh nırhını-atuutukien nıpig narımnar mine tukruə iran,

² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nıpig Yame Yeramaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig.

³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narımnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tıpin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpıgnapien mə to Nıpig Kwəsıg ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur.

⁵ Kimiə mifam ji nıkhakien mine nıraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nıpigien uə nəpıgnapien.

⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, məsəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə,

⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig.

⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape nıraanien. Pəh kharaptərkın norien kape nhatətəyen mine norkeikieyen, rəmhen kin yame möbael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətəpig kin nımagen, kini pəh kisərəhu-pən tım-tım kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin möbael kirik yame raukraı pən kəvəvhao skai yame ramətəpig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rımırpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rımırpen ətawə mə tukrivəh mırəgh ətawə ye Yesu Kristo Yeramaru kapətawə.

¹⁰ Rımamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min.

¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarinen infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok rıpsaah. In e yamə mine Yeramaru kapətawə rımırpen əriə mə tukhakir əmiə məsəvhag kimi əmiə.

¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə.

4:16: 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nıpig kape Yeramaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 **5:5:** Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəria nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam.

¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rəpəh nəmhenien ye nimirimə, kini kimə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mərig nipiɡ mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nipiɡ mifam rikimə tukramagien;

¹⁷ nipiɡ m-fam taksəhuak kimi Kughen;

¹⁸ nipiɡ m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen.

²⁰ In ravəhsi-pən nəgkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran;

²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptəəkən tim tim nar huvə minə,

²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuaturuk, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrəəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimə m-fam, mine nimiragien fam kapəmiə, mine nimirimə mifam tukratuaturuk mə nipiɡ Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran.

²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nipiɡ m-fam tukror kafan nəgkiarien, kini in tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə.

²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə[†], rəmhen kin yame kimə kirikianə ye Yesu Kristo.

²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkwəkwə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

5:14: 2 Tes 3:6,11   **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9   **5:16:** Fil 4:4   **5:18:** Efes 5:20   **5:19:** Efes 4:30   **5:22:** 1 Jon 4:1   **5:23:** 2 Tes 3:3   **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1   [†] **5:26:** "Nipiɡ naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nimitəien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig əutən. Kasarə ye nipig əutən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktı, Yesu tukrırerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrırerig-pə aihuua əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tursor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrəəhu atuatuk nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuatuk.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nıhuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mırhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuatuk əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə.

⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərəkın tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar arnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehua.

⁵ Narımnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuatuk əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarer tim tim ye nipig əutən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənien ye narmaruyen kafan.

⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuatuk, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə,

⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor

nəfrakisien kın ye nıpig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanın mınə, nap tukrarkurao iran;

⁸ kını In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kını mhapəh nisəri-pənien nəgkiarinen kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə.

⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kını In tukrərer əswasig kın əriə kape rerin ye nımri Yesu Yermaru mine nıkhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan.

¹⁰ Nəgkiarinen e tukror nəfrakisien kın ye nıpig yame Yesu tukrirerig-pə mın iran. In tukrivəh nını-vivi-yen tuk narımmar yame rımmor kimi nəməhuak mınə kafan, rıkirıə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəmawə nəgkiarinen yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narımmar mınə e, ye nıpig mıfam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvhəikın-pən əmiə mımə nımraghien kapəmıə in ratuatuk rəmhen kın yame In rımırpen əmiə tukun. Kını yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nəhatətəyen kapəmıə, tukror kwənkwan.

¹² Kıməsır yakarhəhuak məkneikın mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narımmar yame ramor ye nımraghien kapəmıə, kını In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narımmar mınə e tukruə ye nıhuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nıpig m-fam

¹ Piak mınə mine nowinik mınə. Pəh yakəgkiar ye nıpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə mın iran, kını Kughen tukrofugin ətawə mın Yesu Kristo.

² Narmamə kamhani mhamə kıməsır yımırhını profesi kirik uə yımırhirai nəkwəkwə kirik, mırhimə Nıpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kın nəgkiarinen a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyen en.

³⁻⁴ Takhapəh nıseighanien kın yermamə kirik mə tukreikuə irəmıə kın nəgkiarinen kirik, meinai nıpig a tukripəh nıtərhav-pəyen meriaji nıpig yame narmamə tukhauə mısor tikmir mınə kape Kughen misarowagin kimi əriə mınə, kını Kughen tukror əpu yermamə e kammi kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nıpig Mıfam.'† Ye nıpig a narmamə tüksəhuak kimi kughen pisin pisin mınə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen mınə a. Mivən məkwətə ye Nımə Ehuə kape Kughen, mamni mımə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarinen kupən.

⁵ ? Rhawor? ? Nımisərukın mə nıpig yımmamarə kitawə-m kimiə yımnhajoun əmiə kın narımmar mınə e uə?

⁶ Kını nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kın kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nıpig atuatuk kafan.

⁷ Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rınameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kın nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in.

* **2:1:** Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwərmin kirik. Kamokrən kın in kimə 'tikmir kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

⁸ Mækneikin Yesu Yeramaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,' mækneikin mægkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in.

⁹ Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam' tukruə mor wok ye nasaninien kape Setan, kini in tukror nar apsisip eikuə minə tiksın, mine nımtətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə,

¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh əriə iran.

¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen.

¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagian əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yeramaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknaikin ye wok kape Nanmin Kafan yame raməəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien.

¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianaə kitawə Yesu Kristo Yeramaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror mækneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərsakin tim tim nəgkiarieren yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarieren yame rimnamtərhav ye nhermasir; uə nəgkiarieren yame nınnəsəvheikin ye nəkwəkəwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə taksəəhu-pən tim tim natərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yeramaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriu atuk

¹⁷ tukrivəhsi-haktə rikimieə kini miwor əmiə naksəsənin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarieren huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə taksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarieren ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarieren kape Yesu Yeramaru tukrivəh aihuaə əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin.

² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yeramaru.

³ Mərig Yesu Yeramaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarieren, kini In tukror əmiə naksəsənin, kini marhə huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə.

⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yeramaru rimnhajoun əmasir mə kimieə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən.

⁵ Pəh Yeramaru kapətawə tukrikir rikimieə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimmhavəh tuk əmasir.

⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimmirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen,

⁸ kini marhivəh nimmri nəviginiien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapigien. Mərig yimirhor pik wok, yənpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginiien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə.

⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhaiyoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatumə mə taksəri-pən.

¹⁰ Kini nipig yimmirharə kitawə-m kimiə, yakarhəhəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginiien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhərig mə narmamə tiksən e kimiə miriə kəsarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien.

¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə takasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginiien nəriə.

¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatumə.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniien kapəmasir nəgkiariien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikiana kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen.

¹⁵ Mərig takhapəh nisəmiien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumlə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiariien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiariien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiariien kafak. In e in norien kape nirauiyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipiğ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipiğ rimirai? Pol rimnarig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar arnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginiən tiksın, mə tukasən əmə nəviginiən yame ratuatuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimni kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriü kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriü tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətəpig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-mın-ien nəgkiarien eikuə minə.

⁴ Nipiğ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətəpig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran.

⁵ Yakmə takətəpig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen.

⁶ Mərig iriə tıksin kimisəpəh norien atuatur e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarinen ətəwao.

⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein nıprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk nıprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə.

⁹ Kini kharkun mə Kughen rıpəh nəərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatur minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehua, mine tuk yamə mine khapəh nıshatəyən ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nıshəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nısinriə mine rımriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə,

¹⁰ mine tuk narman mine nıpiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nıpiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nıpig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarinen atuatur.

¹¹ Nəgkiarinen atuatur minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarinen Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in məərəhu-pən Nəgkiarinen Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyən kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rımivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rımnəm mə yo yakam-rəptərəkin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin.

¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nıpig yimnamor narımnar minə a, yımipəh hanə nıniyən nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narımnar a yimnor kisahah.

¹⁴ Mərig nihuvəyən kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyən mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mıshatətə nıpig m-fam ye nəgkiarinen əfrakis e yame ramni mə, "Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nıvəh-mıragh-ien narmamə has minə." Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tıksin.

¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tıksin, ror pən Kughen rıppen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tıksin kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nımraghien rerin.

¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rırkək. Kitawə khapəh nısemien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rırkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narık. Yakvəhsi-pre nəgkiarinen e kimik rəmhen kin nəgkiarinen yame profet minə kape nıməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarinen e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyən ye Kughen.

¹⁹ Raptərəkin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatuk ye nimir Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar minə, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas.

²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərhupən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukriyəh niranı-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mima takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwəkwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam:

² Tuk king minə mine nəmehua minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinyen kini misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk.

³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye nimir Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə.

⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfraksien ye Nəgkiarın əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kəsor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuatur, rimnorıah kafan nimirghien marpin nimirghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarın Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhəvəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrirəkə mine nətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen nimir narman, mhapəh nhəvəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhəvəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimirin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimirin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel.

¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwayıu.

¹² Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə.

¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin, ror Iv.

¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rımukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan rımukrao iran, ruə mor təvhagə has.

¹⁵ Mərig pəh nıpiraovın tıksor atuatur wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine nırapətərəkın-tım-tım-ien nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuatur. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrıvəh mırəgh əriə.

3

Norien atuatur kape namehuə mınə kape nıməhuak

¹ Nəgkiarın kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rımə tukrıvəh elda, rımnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarın e raməfrakis.

² Mərig elda, to kıpəh nəm-pənien nar has kirik iran. In, kafan pıraovın kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nımraghien kafan nıpig m-fam. Mamor narımmar ye nırkunien. Kamsıai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikın. Mamhajoun huvə.

³ In, pəh nien mə yermamə kape nıpısien kin nınımien mine nəmhookien, mərig in yermamə kape nərhuyen əmə nəmərınuyen. Mıpəh norkeikei-pıkien mane.

⁴ In ramarha huvə tuk kafan mınə, mırkun norien mə kafan kwajikovə mınə tıksor nəkwın mhasıai in.

⁵ ?Mərig, tukmə reıneın narha-huvəyen tuk kafan mınə, mərig in tukrırkun narha-huvəyen tuk nıməhuak kape Kughen uə? Nıkam.

⁶ Kini yermamə yame rımauə pə-pə əmə Kristin, to rıpəh nıvəhyen elda; tamə, ramausıt pık, Kughen tukror narpınien kımın rəmhen kin yame rımmor ta ye Setan.

⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rıpəh norien məkna, mırəhpıkın kwənməkuru kape Setan, kını nhagın tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape dikon mınə tukraməkeikei matuatur, pəh narmamə tukhasıai əriə. Nəgkiarın kapəriə tukrıpəh norien kıraru. Kini tukhapəh nısapısien kin nınımien. Mhapəh nıseptıgıen kin nautə, mhapəh nısarpəkaoyen tuk nıvəhyen mane.

⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rırkək irəriə; kını mharaptərəkın tımtım nəgkiarın əfrakis mınə kape Kughen yamə mine kıtawə kamhani nəfrakisien irəriə.

¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nımraghien kape dikon mınə kəkupən, kını tukmə kıpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kını en, kıvəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape pıraovın kape dikon mınə* tukraməkeikei matuatur. Tukhapəh nhaniyen nıkar jir. Iriə nıpiraovın yamə mine kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam. Masor narımmar ye nırkunien. Iriə nıpiraovın yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nıpig m-fam.

¹² Dikon, kafan pıraovın kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə mınə mine kafan mınə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrıhuvə tukun; kını mıshatətə ye Yesu Kristo mısətgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarın mınə e kım ik, mımə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik.

¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarinen əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkin nəgkiarinen kafan.

¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mīmə:
Kughen rimauə yermamə; kimnəm In,

Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarinen kape yarmhə minə.

² Nəgkiarinen minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarinen əfrakis hiə, kini nəgkiarinen eikuə hiə.

³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginiən minə tiksın. Mərig Kughen rimnor nəviginiən minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən.

⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen.

⁵ Meinai Nəgkiarinen kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginiən minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarinen əfrakis minə kape nhatətəyen mine nəgkiarinen atuatur mamragh iran, kini nimiraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarinen minə a.

⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimiraghien mə takamor nəkwai Kughen.

⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimiraghien kape tokrei tanə, mine kape nimiraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarinen əfrakis e yame ramni mə,

¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə

mīne kishatətə iran. Ror məknekīn mə kītawə kasarkut pik tuk nīwhai-atuk-ien kapətawə nīmraghien.

¹¹ Nārīmnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mīmə tukasəkeikei mīsəri-pən.

¹² Ik tamaruə əmə kīrik, məriḡ rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Məriḡ takəḡkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak mīnə tuksəm nīmraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kīn ik.

¹³ Rīkim tukrīskai mə takaməkeikei maməvheikīn Nəkwəkwə kape Kughen ye nīmri nəməhuak mīnə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəḡkiariēn kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik.

¹⁴ Timoti, nīpig elda mīnə kīmnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kīni mhani-ərhav nəḡkiariēn kīrik kape Kughen ye nīkarin kafam, Kughen rīmivəhsi-pre nīrkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmīr apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nīmraghien mīne kafam wok ramaiyu huvə.

¹⁶ Takamarha huvə tuk nīmraghien kafam, mīne nəḡkiariēn yame ik nakamhajoun narmamə kīn. Mamarkut skai mə takor narīmnar mīnə e, meinai tukmə nakor, kīni takvəh mīrəḡ əmiə narmamə yamə mīne kasətəriḡ kīn ik.

5

Nisaiyen nəməhuak mīnə

¹ Takpəh nəḡkiar-skaiyen kimi nəhuaru mīnə; məriḡ takəḡkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kīn yame nakaməḡkiar kimi rīmim atuatur. Maməḡkiar kimi nītamaruə mīnə rəmhen kīn yame nakaməḡkiar kimi piām mīnə atuatur.

² Maməḡkiar kimi nīpiahuaru mīnə rəmhen kīn yame nakaməḡkiar kimi nisīnim atuatur. Kafam nəḡkiariēn mīne norien mīnə kimi nīpiraovīn mīnə tiksīn tukraməkeikei matuatur əḡkəp, rəmhen kīn yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nīpiraovīn yamə mīne kamhə tan kīn əriə

³ Nīpiraovīn yamə mīne kamhə tan kīn əriə, tukmə kapəriə nasituyen rīrkək, tukamarha huvə tuk əriə.

⁴ Məriḡ piraovīn yame kamhə tan kīn, tukmə kafan aikīn tīni uə mīkīpni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak mīnə, in e tuksəkupən mīsarha huvə tuk kapəriə mīnə. Kughen, rīkin ragien mə tuksor tai nasituyen mīnə kimi nisiriə mīnə mīne rīmriə mīnə mīne rīpriə mīnə.

⁵ Məriḡ nīpiraovīn yamə mīne kamhə tan kīn əriə, tukmə kapəriə mīnə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mīne yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə.

⁶ Məriḡ piraovīn yame kamhə tan kīn, tukmə ramragh əmə tuk nəriḡ-huvəyen ye nīpran, Kughen rīvəhsi-pən ta narpīnien kīmīn.

⁷ Takni-ərhav nəḡkiariēn mīnə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kīrik irəriə.

⁸ Nəməhuak mīnə tukasəkeikei mīsarha huvə tuk kapəriə mīnə, kīni mīsəkupən mīsarha huvə tuk kapəriə atuatur mīnə. Məriḡ tukmə kīsəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nīmetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə mīsahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmæ nakrai-pæn nhag piraovîn yame kamhæ tan kin ye nækwækwæ kape nasituyen, mæ nimæhuak tukrasitu iran, kafan newk tukramækeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianæ æmæ apa kupæn.

¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvæ, mine nasituyen yamæ mine in ramor, ræmhen kin yame in ramarha huvæ tuk kafan kwajikovæ minæ; kini nîpig yepsipis minæ khauæ iman ikin, in ramor huvæ æriæ; kini mivæhsi-æhu atuk in masitu ye næmæhuak minæ*; kini masitu ye yavæn has minæ; kini kafan nærigien riskai mæ tukror wok yamæ mine khahuvæ.

¹¹ Mærig takpæh nîrai-pæn-ien nhag nîpiraovîn kamhæ tan kin yamæ mine khapæh nisæpihuaru-yen ye nækwækwæ a. Tamæ, kapæriæ nærigien ramskai tuk narman rapita nærigien kapæriæ tuk Yesu Kristo. Kini mhamæ tuksarkuræk min.

¹² Masækapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivæhsi-pæn narpinien kimi æriæ.†

¹³ Kini takpæh nîrai-pæn-ien nhagriæ meinai, nîpig kirik, kisarpah, mhavæn, misarkurao yerkwænu minæ, mamhani æmæ nægkiarien has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapæriæ nar kirik rirkæk iran.

¹⁴ Mærig yakmæ rhuvæ mæ nîpiraovîn kamhæ tan kin yamæ mine khapæh nisæpihuaru-yen tuksarkuræk min. Mhapik kwajikovæ minæ. Misarha huvæ tuk kapæriæ minæ. Kasor mæknekin, mhapæh nhavæhsi-pænien kwænghan kimi tikmir minæ tuk nhani-hasien ætawæ.

¹⁵ Mærig nîpiraovîn tiksîn yamæ mine kinamhæ tan kin æriæ kwæspæh-ta Yesu Kristo mhakwasig æmæ kin Setan.

¹⁶ Nîpianæhuak minæ tukasækeikei misarha huvæ kaha kapæriæ yamæ mine kamhæ tan kin æriæ, mhapæh nisæpæhu-pænien æriæ mæ nimæhuak tukrarha tuk æriæ. Mærig tukmæ piraovîn yame kamhæ tan kin, tukmæ kafan nasituyen rirkæk, nimæhuak tukrarha huvæ tukun.

Nisiaiyen elda minæ

¹⁷ Nærokien mine nisaiyen yame kiwæhsi-pæn kimi elda yamæ mine kasarha huvæ tuk wok kape nimæhuak, tukreihuæ. Kini tukreihuæ pik tuk yamæ mine kashajoun mamhani-ærhav Nægkiarien kape Kughen.

¹⁸ Nærok kapæriæ tukreihuæ ræri-pæn Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ, “Nîpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmæ rorkeikei mæ tukrævigîn, takpæh nîni-æhuyen.”‡ (*Dut 25:4*) Kini ramni min mæ, “Nîpig yermamæ kirik ramor wok, tukamækeikei kærök in iran.”§

¹⁹ Tukmæ yermamæ kirikianæ æmæ ramni mæ elda kirik rimnor nar kirik rapæh næmhenien, takpæh nætærigien kin. Mærig tukmæ yermamæ kiraru uæ kisisar kirhini, takætarig kin.*

²⁰ Kini tukmæ elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takægkiar skai kimin ye nîmri næmæhuak minæ, mæ narmamæ tuksæn, khagin kin norien nar has minæ.

²¹ Timoti, ye nîmri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamæ mine Kughen rimirpen-ta æriæ, yakamor kwirig kimik mæ takamækeikei mæri-pæn

* **5:10:** Nægkiarien Gris ramni mæ, “Kini ramækwi-ta næmkimik ye nihu næmæhuak minæ.” Ye norien e ramhajoun mæ in piraovîn kirik yame rawæhsi-æhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamæ. † **5:12:** Nîpig kirai-pæn nhag piraovîn kamhæ tan kin ye nækwækwæ e, in ramor promes kirik kimi Kughen mæ tukripah min narkurækien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 ‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mæ tukmæ nar miragh kirik kamni kims ox ramor wok kirik kafam, takpæh nîniæhuyen in mæ tukripah næviginien. § **5:18:** Nægkiarien e ramæmir ye Luk 10:7. * **5:19:** Æmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11

nægkiarjen minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nəgəhu-pəniən kwermim ye kapən kapə narmamə tuk niwəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nımraghien kafam ratuatuk ye nıpig m-fam.

²³ Mərig in ai nıpig tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nıpig kirik, tukpisəm kharkun.

²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nıpig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nægkiarjen ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.

² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkirie m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nægkiarjen eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə.

³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarjen pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarjen atuatuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei.

⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarjen yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarjen yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə.

⁵ Kini nıpig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarjen əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə,

⁷ meinai nıpig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhaue. Kini nıpig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig.

⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien.

⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotəəkən əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwəoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehue minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmnim.

¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipiğ m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinyuən kirik.

¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, miyəh nımraghien rerin iran. Kughen rımnooran kin ik mə takvəh nımraghien rerin nipiğ nımini-ərhav nhatətəyen kafam ye nımri narmamə.

¹³ Ye nımri Kughen, yame ravəhsi-pə nımraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nımri Yesu Kristo yame rımini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nımri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə:

¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, miyəh nıpyəyən kirik, miyəh meriaji nipiğ Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipiəh nəm-pəniən nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipiğ yame Kughen rımırpen.

Kughen pişin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pişin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein niyən-pakə-yen tukun.

Kipiəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukramaru ye nipiğ m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mımə tukhapəh nisəusit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərehu-pəniən nəriğien kapəriə ye nautə, meinai nipiğ kirik nautə ramriəkək. Mərig pəh kisərehu-pən əmə nəriğien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien.

¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyən kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin.

¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpənə huvə tuk nımraghien yame tukripiuə. Kipiəvəh nımraghien yame in nımraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rımnrəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıpran rikəkək, mine yamə mine khapəh nhasiayən Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyən ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə.

²¹ Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mənə nəməhuak minə apa Efesas tüksəvhekin min.

?Narəyən rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptəəkən Pol apa Rom, kipeh nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivəniən mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhojni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəməhuə pisin minə tiksın rəmhen kin Timoti. Nipig əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptəəkən Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timentim ye nhatətəyən kafan, kini nipəh niginiən kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigiən nəmhəyən ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yako-keikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyən, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak.

⁴ Rikik raməsik nehe nimirim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien.

⁵ Rikik raməsik nhatətəyən əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisanim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyən a.

⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a.

⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatuk.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhayen tuk Nəgkiarinen Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatum, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor takun nimhayen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarinen Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarinen Huvə a.

¹² Ror pən, yakamərig pik nəmhayen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatum kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraprəkən nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo.

¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Polramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus.

¹⁷ Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakin yo, marhakin muə meriaji-pə məm yo.

¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

² Nəknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, məərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin.

1:7: Rom 8:15   **1:9:** Efes 2:8-9; Taet 3:5   **1:10:** Hib 2:14   **1:11:** 1 Tim 2:7   * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivən meriaji Nipig Kwasig."   **1:14:** 1 Tim 6:20

³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərəer tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo.

⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, məriḡ in ramor əmə nəkwai kapten kafan.

⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə rīpəh nivəhyen nərok iran.

⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan.

⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien nīprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav.

⁹ Məriḡ kamor yo yakaməriḡ nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Məriḡ keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarien kape Kughen.

¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərəer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nīmetaitawə kimin,
kini In tukrukrekim-pən nīmeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,
məriḡ In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan
nəgkiarien.

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimir Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, rīpəh nasituyen ye yermamə kirik; məriḡ ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətəriḡ kin.

¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarien kape nəfrakisien.

¹⁶ Apəh kini mərəer isok tuk nəgkiarien yamə mine nīprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgiar məkna, kamhavan isok pik tuk Kughen.

¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nīmap pien kirik yame raməmhīr, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas.

¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, mərani mirəmə, “Kughen rimnor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to rīpəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə təksin.

¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimmərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarinen kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” *(Nam 16:5)* mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapiet. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nirsig iran.

²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nirsig yerkiəriə, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatum, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen. Əri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkiəriə yame rhuvə.

²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarinen ətəwao yamə mine nıprairiə rirkək. Nəgkiarinen minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen.

²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh.

²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien.

²⁶ Pəh iriə tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramrapətərkən əriə, kasor nəkwən.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə.

² Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisınriə minə mine rımriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen.

³ Norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nımraghien kapəriə. Rikiriə tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə.

⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwəoyen. Mhavəhsihaktə atuk əriə. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nıprairiə, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen.

⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiəriə.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna

⁶ meinai kamhavən yerkwənu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nıpiraovin yamə mine kapəriə nərigien rapəh nıskaiyen. Təvhagə hah kape nıpiraovin minə a rəmhen kin kajpə pam. Rikiriə rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əriə.

⁷ Iriä kasätärig kin nhajounien pisin pisin, märig tukhapäh nhaniyen näfrakisien ye Nägkiarien Æfrakis kape Kughen tuk nipig kirik.

⁸ Apa kupän, kwärä mir a Janes mine Jambres* kimawäsik nägkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianä ämä min, narmamä minä tiksän kisäsik nägkiarien äfrakis kape Kughen. Narmamä minä a, närigien kapäriä rinahas. Nhatätäyen kapäriä rapäh nämhenien.

⁹ Märig nhajounien eikuä kapäriä to rapäh närerien ror tu, meinai tukpiäm äpu nätäwaoyen kapäriä, rämhen kin kwärä mir a Janes mine Jambres.

Mä Timoti tukrari-pän norien kape Pol

¹⁰ Märig ik, Timoti, nakamäri-pän kafak nhajounien, mine norien kape nimraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmä jakor, mine kafak nhatätäyen, mine nätärigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine närer-tim-timien kafak.

¹¹ Ik nakwirkun-ta nipig äutän yamä mine kimnhauä ye nimraghien kafak, mine norien has yamä mine kimnor irak. Nakirkun norien äutän yamä mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Listra. Märig Yesu Yermaru rimirähsi-ta yo ye narimnar m-fam a.

¹² Märig, näfrakisien: Tukur narmamä m-fam yamä mine khamä tuksor kirikianä iriä Yesu Kristo, masor näkwai Kughen.

¹³ Kini märig nämä has minä, mine narmamä kape neikuäyen, iriä tuksor norien has, mhävän, masor yame rahas ägkärp. Tukameikuä iräriä, kamhävän maseikuä ye narmamä.

¹⁴ Märig ik, Timoti, ik nakwirkun huvä ta ämawä yamä mine yakshajoun ik. Ror pän takamäkeiki märi-pän ämä narimnar yamä mine yakshajoun ik kin, yamä mine nakamni näfrakisien iräriä.

¹⁵ Ye näkäskähyen kafam muä meriaji-pä taktäkun, nakwirkun-ta Näkwäkwä kape Kughen e yame rirkun nivähsi-preyen nirkunien kimik mä takhatätä ye Yesu Kristo mä Kughen tukriväh miragh ik.

¹⁶ Nägkiarien m-fam ye Näkwäkwä kape Kughen kamhasi-pän ye näkwai Kughen ämä, kini misasitu irätawä. Mishajoun ätawä, mamhani-ärhav norien has minä kapätawä, masärähu atuatur ätawä, kini mishajoun ätawä kin norien yamä mine kisatuatur.

¹⁷ Kisasitu irätawä mäknäikin: Kitawä narmamä kape Kughen minä, tukhaväh nasituyen minä fam a, kini mhauä narmamä yamä mine kharkun nisorien wok huvä minä m-fam.

4

¹ Timoti, jakvähsi-pre nägkiarien keiki kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruä mäkir narmamä m-fam, iriä yamä mine kamhamragh, mine yamä mine kwänhamhä-ta. Yesu e natukruä mamarmaru; ror pän, yakavähsi-pre nägkiarien keiki e mimä:

² Ni-ärhav nägkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ärhavyen, nar apnapig mä rimar ämä uä räutän. Ærhu atuatur norien kape narmamä, kini ni-ärhav norien has minä, kini mivähsi-haktä nätärigien kape narmamä. Takamor wok minä e, kafam nätärigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatur mihuvä.

³ Takamäkeiki mor mäknäikin meinai, nipig yame ramuä, narmamä tuksöpäh nägkiarien atuatur, misäri-pän ämä närigien kapäriä, mamhaväh

* **3:8:** Eks 7:11, 22, 9:11. **3:11:** Wok 13:50; 14:5; 14:19 **3:11:** Sam 34:19 **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22 **3:16:** Rom 15:4

namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarjen yame narmamə rikiriə ragien tukun.

⁴Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nəgkiarjen əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarjen Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen.

⁷Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapətəkin nhatətəyen kafak.

⁸Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuatuk. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo,

¹⁰meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak.

¹²Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas.

¹³Tukmə nipig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnəəhu raməmir apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nani, mipik, muə.

¹⁴Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan.

¹⁵Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarjen kapətawə.

¹⁶Kini nipig kimsəkupən misərip yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarjen. Mərig kafak narmamə minə kimsap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə).

¹⁷Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmir kimru min, mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarjen Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.†

¹⁸Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapətəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarjen infamien

4:3: 1 Tim 4:1   4:6: Fil 2:17   4:7: 1 Tim 6:12   * 4:10: Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen.
 4:11: Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14   4:13: Wok 20:6   4:14: Aes 59:18; Rom 2:6   † 4:17: Pol rimə, "Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon."

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovın kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə.

²⁰ Kwən a rimnaməmır apa Korin. Nipig yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nipig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimirai-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimmor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmər mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyen mine nəriwək-atuutuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhaue misor nəkwai Kughen.

² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimirəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen.

³ Kini ye nipig atuutuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimirəh miragh ətawə rimmərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmarinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimmor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmər, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwau minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik.

6 Mærig elda, to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran. In, kafan pi-raovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimmriə mine nisinnriə, tamə kini hah əriə tukun.

7 Elda* to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimmrəhu-pən wok ehuə ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmnhokien mine neikuəyen tuk nivəhyen mane.

8 Mærig kafan nimmraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nimmraghien.

9 Tukraməkeikei mamraptərəkin tim tim Nægkiarieren Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nægkiarieren atuatur, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

10 Vəh-si haktə elda tiksīn meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nægkiarieren Huvə kape Kughen. Masægkiar pik, nipran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.†

11 Tukaməkeikei kətapig kin nægkiarieren kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksīn kamhamir iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk nivəhyen mane.

12 Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriə, rīmīni mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nipig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparū minə. Kini iriə kasarpah, nipig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.”

13 Mærig nægkiarieren kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai.

14 Ətapig kin əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh minə nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nægkiarieren əfrakis.

15 Meinai, narmamə yamə mine kisatuatur ye nimri Kughen, nar rirkək yame tukror əriə kasəmkimik. Mærig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriə kisatuatur. Ror məkneikin mə nərigien kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkīrien norien minə.

16 Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mærig norien kapəriə ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nimetairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

1 Mærig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nægkiarieren atuatur.

2 Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nimmraghien kapəriə nipig m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nimmraghien kapəriə tukraməkeikei

* 1:7: Uə pasta. 1:9: 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † 1:10: Uə, iriə khapsaah kape kwen e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsig pən Kristin mina. 1:10: 1 Tim 4:7 1:13: 2 Tim 4:2 1:14: 1 Tim 4:7 1:16: 1 Jon 1:6; 2:4

matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nipiğ mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nipiəwharu minə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin ninimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nimiraghien atuatuk.

⁴ Tuksarə huvə məknenkin, mharkun nhajounien nipiəovin min tiksın kin swatuk yame iriə tuksorkeikei kapəriə narman mine kwajikovə kapəriə minə.

⁵ Nipiəhuaru tukshajoun min nipiəovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nimiraghien kapəriə, kini kapəriə nimakua kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kini hah nəgkiarien kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nitamarua mə tuksarha huvə tuk nimiraghien kapəriə.

⁷ Pəh tuksəm nimiraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. Nipiğ nakambahoun, nimiraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarien kafam rıpan.

⁸ Ik takaməkeikei mini əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nimeitam tuk nəgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapəriə namehua minə, ye narimnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehua minə kapəriə,

¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əriə. Mərig nipiğ mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimri namasur kapəriə, mə tukhani nəfrakisien ye kapəriə wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əriə iran.

¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipiğ kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misəpəh nəri-pənien norien has minə mine narimnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimiraghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimiraghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk.

¹³ Nimiraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekin, kitawə tukaseito kin nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə.

¹⁴ Moriah kafan nimiraghien marpin nimiraghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nipiḡ mifam tuk norien nar huvə minə.

² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misərahə nəmərinuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rimmarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rimməkrəh kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkīn ətawə, kini kitawə kisəməkīn ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rīmivəh mīragh ətawə, nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rīmivəh mīragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam! In rīmivəh mīragh ətawə ye norkeikeiyen kafan. Rimmənikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimmənow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rīmivəh mīragh ətawə, In e swatur kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nīmmin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə, kini mharkun huvə mə tukpīhavəh nīmraghien rerin.

⁸ Tuk nipiḡ m-fam, tukasəkeikei mīshatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhāni nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tīm tīm əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisāsitu yen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək.

¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mīkiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun.

¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nipiḡ tukruə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatur kirik takuə məm yo apa yerkwānu a Nikopolis, meinai nipiḡ kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamara.

¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loa e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkkwəkə kin.

¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen.

² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nima.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen

⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə.

⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam

⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nıkarın kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nıniyen nhag Yesu Kristo,

¹⁰ yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rımauə rəmhen kın narık nıpig yımmamarə ye kalabus.

¹¹ Apa kupən, in rımıpəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rımauə mırkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kını taktəkun ai, yakamher-pre kın kwən e, yame yakorkeikei pık in.

¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru mın, pəh tukrıvəh tamhekım, mam-asitu irak ye nıpig yakamarə ye kalabus tuk nıniyen Nəgkiarın Huvə kape Kughen.

¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kın.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rımnap ta iram tuk nıpig kwəkwə e mə takvəh mın in rırerıg-pre mın nakawarə apomh.

¹⁶ Mərig pəh nıen mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuvə pık rapita slef kirik, in ruauə piauraο yame kworkeikei pık in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pık in rapita, meinai in kafam slef, kını ye nhag Yesu Yermaru, pıam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kırıu kırıuə kırıkianə, kını ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kımın rəmhen kın yame nakamor huvə-pə kımı yo.

¹⁸ Mərig tukmə rımnor nar kirik rahah iram, uə rımivəh kafam kirik nar kirik mıpəh nərokien, takəəhu-pən raməmır ye kaon kafak.

¹⁹ Kını ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kın kwermık, pəh yo jakrıərok ik. ? Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kınien mə yo yımnasitu iram kını nımivəh kafam nımraghien rerın. Rapəh nəmhenien mə takuh rıkık mə jakərok ik tuk nar kirik.

²⁰ Pıak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kın ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rıkık tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo.

²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kını takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kın.

²² Kını nar kirik mın, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakaməəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kımı yo jakrıerıg-pre mın tuk əmiə rəmhen kın yame kımıə nımısəhuak tukun.

Nəgkiarın infamien

²³ Kwən e Epafra, kimivəhsi-pən əmrı ye kalabus tuk nını-ərhavıen nhag Yesu Kristo, kını in ramni-pre rhuvə tuk ik.

²⁴ Kını Mak, mıne Aristakas, mıne Demas, mıne Luk, yamə mıne kımawə yaksor wok kırıkianə, irıə mın kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nıhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

* **1:10:** Nhag e Onesimas, nıpran rıma, "Yermamə yame rırkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in rıpəh nıniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uә Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirkarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehua ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriә raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə rıpəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rımnərhupən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nıpa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatə ye Yesu Kristo, mərig iriә tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriә khapəh nharkun-huvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nımraghien rımnhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nıpig a, nəmә Isrel tiksın kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatə ye Yesu Kristo, misor rikiriә rəpou. Rhuvə mə iriә tukharkun mə nhatətəyen kapəriә in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rımə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nıpig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriә rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpırig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narımnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rımnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napısien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nıtə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rımnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar fam, rapita profet mınə, mine agelo mınə, mine Moses, mine Eron, mine pris mınə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəri-pənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narımnar fam ye Ol Testamen rımauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nımhəyen kafan in rəmhen tuk nırisinien norien has kape narmamə.

Kristo rımnor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rımiəvəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet mınə ye nıpig pısın pısın mınə, mine swatuk pısın pısın mınə, kimnhani-pən tuk rıptawə mınə.

² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nıpig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuatuk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rımirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mırpen In mə tukmə ror infamien, narımnar fam, rəmır tukun.

³ Tini e In nıkhakien kape nıhuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuatuk rımnı ye narımnar fam. In mampık ətərkın narımnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nıpig In rımamhə tuk nəspir-tayen norien

has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nıkar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpırig rapita agelo minə

⁴ Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpırig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpırig rapita nhag agelo minə fam.

⁵ Kughen rıpəh nini-pənien tuk agelo kırık kafan mımə,
“Ik narık.

Taktakun ai yakwauə rımım atuatuk.” (Sam 2:7)

Mərig in rımınəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen rıpəh nini-pənien tuk agelo kırık mımə,

“Yo rımım atuatuk,
kini ik nakuauə narık.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu.

⁶ Meinai nıpig Kughen rımınher-pən kin Nımırın Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mımə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ Nıpig Kughen raməgkiar ye nıkarın kape agelo minə mamni mımə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nımətag yame ramavən ikin mımə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mımə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmır rerin, infamien rıkək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatum.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuatumien maməməkın norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatum Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpırig rapita ik minə tıksin.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən mın tukun mımə,

“Yermaru. Ye nırikakunien, Ik nımnor tanımtanə,

Kini Ik nımnor narımnar fam yamə mine kasəmır-pən ye neai kin kwermım.

¹¹ Narımnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətıt,

mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narımnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətıt.

Takukreikin narımnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkınien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rımını-pən nəgkiarien tukun e mımə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermık matuk,

Meriaji nıpig jakor ik takehuə ye tıkmır kafam minə.” (Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmın yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mıragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhağə has

¹ Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarrien minə a mhavən isok.

² Nəgkiarrien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni.

³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarrien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimnəkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksın kimisərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien.

⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarrien a mamor nimtətien minə, mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarrien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,*

⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nəruginien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nimirəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpirig rapita, mərig kape nipig kwəkwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”
(*Sam 8:4-6*)

Nəgkiarrien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam,

⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpirig rapita, kape nipig kwəkwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhoteli swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame raməəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In raməəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə.

2:1: Rom 11:22   **2:2:** Wok 7:53   **2:3:** Hib 10:28-29; 12:25   **2:4:** Mak 16:20   * **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanimtans. Emru Dut 32:8.   † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.”   **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5   **2:9:** Fil 2:8-9
2:10: Rom 11:36   **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9   **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7   **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26   **2:11:** Mat 28:10

¹² Mamni-pən tuk Kughen mīmə,
 “Yo jakni-ərhav-pən nhagin tuk piak minə mine nowinik minə.
 Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimir mirh.” (Sam 22:22)

¹³ Mamni min mīmə,
 “Jakni nəfrakisien iram.” (Aes 8:17)

Kini mamni min mīmə,
 “Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” (Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nīprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nīpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nīmḥəyen. Kini nīmḥəyen kafan rimmoriah Setan yame in ramehuə ye kwənḥan kape nīmḥəyen.

¹⁵ Narmamə kamhagin kin nīmḥəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nīpig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə.

¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nīpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mīmḥə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətgəyən iran.

¹⁸ Meinai In min, In rimirəpikin nīpig əutən ye nīpig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nīpig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimmokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatəyən kapətawə.

² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimmor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimmor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,
 “In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”

(Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nima rapita nimə yame ravhirəkin.

⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimmərəhu-pə narimnar m-fam.

⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig.

⁶ Kristo, In min rimnór nəkwaí Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmiə minə ye nhatətəyen kapəmiə

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

⁸ mhəpəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik,

rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwaí Kughen nīpig kimnharap əsigəvin Kughen ye tīpəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, ripmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaniñien,

nar apnapig iriə kimisəm nīmətəien yamə mine yimnór

¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mīmə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nīpig m-fam,

misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivəh kwəsü mīmə,

“Iriə e to khəpəh nhəvəñien a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misəpis ikin.” ’ ’* (Sam 95:7-11)

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukriəpəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh.

¹³ Mərig nīpig m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun, takasəkeikei mhəvəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhəgə has tukriəpəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor min nakhəpəh nisərigien nəgkiarieren kape Kughen.

¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriəji-pən infamien, mishatəta ye Kughen rəmhen əmə kin yame nīpig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo.

¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

mhəpəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik

rəmhen kin ripmiə minə kimisor, mhəvəhsi-pən nīmətəiriə kimi Yo.”† (Sam 95:7-8)

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarieren kape Kughen mhəpəh nisorien? Iriə e Moses rimikir ərhəv əriə apa Ijip.

¹⁷ ?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini mhamir mhamhə apay ye tīpəvsik.

3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22   **3:6:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5   * **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimisarə ye tīpəvsik, mhamə ta mə Kughen rimnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mīmə iriə to khəpəh nhəvəñien misarə apa tanə huva yame In rimirpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13.   † **3:15:** Raməvsao min kin kaha tu yamə mine Moses rimikir-yerhav əriə apa Ijip.   **3:16:** Nam 14:1-35   **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13

18 ? Kini ni-pa minə e Kughen rimməgkiar irəriə, mivəh kwəsu mə iriə to khapəh nhavəniən ikin Kughen ravəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin? In rimməgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən.

19 Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivəniən ikin kamapis ikin meinai kimmhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin

1 Mərig kitawə e, Kughen rimirpen mə kitawə tukharkun nhavəniən ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik rīpəh nivəhyen nimraghien a.

2 Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsəoyen Huvə mə Kughen rimmor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nimraghien kapətawə, rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarien a rīpəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran.

3 Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniən imə, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Kughen ramni mīmə,

“Niemha rimmhai Yo, yimivəh kwəsu mīmə,
‘Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin jakvəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin.’”

(Sam 95:7-11)

Kughen rimmor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rīmīni-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniən aikin.

4 Kitawə kharkun mə rimmor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napsien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə,

“Kughen rimmor ta narimmor ai, kini ye nīpig yame ror seven kin, In rapis mīpəh norien narimmor.”

(Jen 2:2)

5 Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīn nəgkiarien pisin kirik mīmə,
“Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.”

(Sam 95:11)

6 Ror pən, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsəoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen.

7 Kini ror to kwənmorin, Kughen rimmorəhu-pən nīpig kirik mīn tuk nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nīpig ai, in e taktəkun. Kughen rīmīni ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mīmə,
“Taktəkun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

mhapəh nisorien kapamīa kapə rīskai pik.”

(Sam 95:7-8)

8 Rikimīə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua rīpivəhsi-pən napsien kimī əriə ye nīpig in rīmīkir əriə mhavən Kenan, Kughen to rīpīpəh nīni-pən-nīniən mə tukrəəhu nīpig kirik kape nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin.†

9 Kini ror məkneikin, In rīmīni nīpig pisin kirik mīn, nīpig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimraghien. Ye norien kirikianə əmə mīn, Kughen rimmor ye kafan wok minə kupan, ye Sabat.

* 4:2: In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəusik. † 4:8: Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4.

¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimiraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimiraghien e. Ripəh nihuvəyen mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir.

¹² Meinai nəgkiarinen kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikakri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkiriən nətərigien minə mine riki yermamə minə.

¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptəra kin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai.

¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimiraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimiraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has.

¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivəniən ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini nivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig ətəten minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə nivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniən tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə.

² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien,

³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik.

⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, "Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur."

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,

"Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin."

(Sam 110:4)

⁷Ye nımraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rımmaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nımrin rımmayıu kini mamayıoh kin nasıtuyen kimi Kughen yame rirkun nıvəh-mıraghien In ye nımhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwān. Tuk nar ai, Kughen rımmərig In.

⁸Nar apnapıg mə Kristo in Ji Kughen, mərig rımmərig nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rımmərig rımməhajoun in kin norien nəkwai Kughen,

⁹kini rımauə yemə atuatur, kini mor swatur kape nıvəh-mıraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwān. Mampık huvə əriə kape rerin.

¹⁰Kini Kughen rımvəhsi-pən nhag e kımın mımə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamırien

¹¹Kımawə yakhavəh nəgkiarrien rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhoprayien nəgkiarrien m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nırgien nar kirik mħarkun.

¹²Kimiə nımıshatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun mınə kape nəgkiarrien kape Kughen. Mərig nıkam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kaməhajoun mın əmiə, ririkakun mın ye nuknei nəgkiarrien mınə kape Kughen. Nəfrakısien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəvıgınen skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen.

¹³Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajıkovə əmtəmtə mınə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swatur yame ratuatur.

¹⁴Mərig nəvıgınen skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukħarkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei mısarkut pəh rıkitawə rımrue; pəh khapəh nħarerıg-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarrien Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavırəkin-əməyen nuknei nımə nıpig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei mısəpəh swatur yame ramkır-pən əriə ye nımhəyen, mamhani nəfrakısien ye Kughen.

²Kini pəh khapəh nıshajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermı jir ye kapən kapə yerımamə məhuak tukun, uə nıpig yame narmamə tukhamragh mın ye nımhəyen kapəriə, uə nıpig yame Kughen tukrıvəhsi-pən narpınien rerin kimi narmamə.

³Nıkam. Pəh Kughen tukrasıtu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶Mərig narmamə tıksın kwənəhuə ta ye nıkhakien, mwəsən əsıgəvin ta nəvıgınen yame ramsi-pən ye rao ye neai, mınhavəh ta Nanmınə kape Kughen yerkıriə mine nıhuvəyen ye Nəgkiarrien kape Kughen, mwəsəm ta nəsanınien kape narmaruyen kape Kughen yame tukrıpiuə, məkneikin, mhamıri mısəpəh. Kini swatur rirkək tuk əriə tuk nararrien ye nərigien kapəriə tuk nırerıg-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatur kirikianə kape narmamə yamə mine kımısəsık-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, mısarh iakei iran ye nımri mırh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran.

⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iaipir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasig, tukriyaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə.

¹⁰ Kughen tukripəh nəruginien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kaape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə.

¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavan infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran.

¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kaape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yepirig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17)

¹⁵ Meinai Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimivəhwhin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun.

¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik.

¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu əgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərkən tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigta ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai, “Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”

(Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta

atawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmir hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin.

²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpərig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən mam Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim.

² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nīpran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nīpran e ramni mimə, “King kape nəmərinyen.”

³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nīpig yame rimnarha iran, mine nīpig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehua kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehua, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet.

⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapariə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə.

⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen.

⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpərig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpərig, kini Ebrahim in ye tanə.

⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin.

⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nīpig ripriə Ebrahim rimivəh-si-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəh-si-pən taet a iriə min,

¹⁰ meinai ye nīpig Ebrahim rimivəh-si-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə

6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7   6:20: Hib 4:14   6:20: Hib 2:17   6:20: Hib 5:16   * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmir ye Jen 14:17-20.   7:3: Sam 110:4   7:4: Jen 14:20   7:6: Jen 14:19,20   7:8: Hib 5:6

kisatuatuk ye nimirri Kughen. Ror pæn, pris min kirik tukramækeikei muæ, yame pæh nien mæ in kwænæræus kape Eron mine Livæe, mærig in pris ræmhen kin pris a Melkisedek.

¹² Tukmæ nipig kimæ tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukamækeikei kukreikin min loa.

¹³ Tukamækeikei kor mæknaikin meinai kitawæ kasægkiar ye Yermaru kapætawæ yame risi-pæn ye kwænæræus yame ripæh norien wok kape pris yamæ mine khavaan æru nar miragh minæ ye tebol ye nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen.

¹⁴ Kitawæ kwænarkun ta mæ Yesu Yermaru kapætawæ in rimasi-pæn ye kwænæræus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses ramægkiar kin wok kape pris minæ, pa rimæ ramægkiar ye kwænæræus kape Juda.

¹⁵ Mærig rhuvæ æmæ, meinai kitawæ kharkun mæ pris kirik ruauæ ta, yame in ræmhen kin pris a Melkisedek.

¹⁶ In rimauæ pris, mærig pæh nien mæ Loa ramni mæ kwænæræus kafan iriæ pris minæ. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame ræsanin rapita Loa, in e, næsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikæk.

¹⁷ Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik ræmhen kin Melkisedek kupan.”

(Sam 110:4)

¹⁸ Kimnæpæh loa kupan, meinai kafan næsaninien rikæk, in ripæh nasituyen ye nar kirik.

¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamæ kirik mæ in ratuutuk ye nimirri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvæ rapita, in ravæh tamhekkin, mæ kitawæ taksææhu-pæn kapætawæ nætærigien iran. Kini in swatuk kapætawæ tuk nivænien ipakæ tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mæ Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini miavæh kwæsu mæ kafan nægkiarien tukripam. Mærig nipig rimirpen pris minæ tiksinn, in ripæh nivæhyen kwæsu.

²¹ Mærig Kughen rimivæh æmæ kwæsu nipig In rimirpen Yesu mæ In pris. Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Yermaru ravæh kwæsu kirik,

kini to kipæh nukreikinien nærigien kafan. Kini mimæ,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’ ”

(Sam 110:4)

²² Nægkiarien e ramhajoun pæn mæ promes yame Kughen rimnor irætawæ, yame Yesu rimnor ruæ mor næfrakisien kin, in rhuvæ pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minæ iriæ khapsaah. Mærig kirikianæ tukramor wok mor wok mipimhæ. Kirik ravæh tamhekkin, mor wok mamvæn, mimhæ. Iriæ khapæh nisorien wok kape rerin.

²⁴ Mærig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramaræ rerin.

²⁵ Ror pæn, In rirkun nivæh-miraghien ætawæ yamæ mine kamharpin kitawæ min mhamæ tukhavæn tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, mamægkiar atuæ kin kapætawæ kimi Kughen.

²⁶ Ror pæn, In ruauæ hae pris yame In ræmhen tuk nasituyen irætawæ. In ramærhakæ, matuutuk huvæ. In ripæh norien norien has. In ror pisin ægkap ye narmamæ, meinai iriæ kasor norien hah. Kini In rapita æriæ yamæ mine kisaræ apa ye rao ye neai.

²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksin. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksin. Mərig nipig Yesu rimneighan kin mə tukur sakrefaes ye kafan nimraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw.

²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsü kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai.

² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen.

⁴ Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris.

⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukriwi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə, "Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas." (Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə rapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nam-pənien nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekən.

⁸ Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

"Nipig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptəəkinien promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiuə, Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

7:27: Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

11 Kini to khapəh nishajounien əria minə,
mamhani-pən tuk əria minə mhamə, 'Kughen ror məknei,'

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə
mine kamhavəh nhag ehuə minə.

12 Meinai rikik rehuə tuk əria tuk kapəria norien yamə mine ripəh natu-
atukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,

Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəria." (Jer 31:31-34)

13 Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes
kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien,
pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

1 Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə
tukasəkeikei misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen,
in kape tokrei tanə e.

2 Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə
atuatur, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin
Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisarəhu-pən nar kamhaukrai haktə
laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.

3 Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini
kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin.

4 Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-
pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a,
kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel
kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e "manə"
iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min. Kini
kapiir mir kiraru aikin, yamə mir kwətətətə, yame kimirai-pən natuakəmien
ten irəriu.

5 Kini yerpipig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə
mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin
kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has
yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiyeen niprai narimnar
minə a.

6 Nipig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənieen
imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien;

7 mərig hae pris, in əmə rirkun nivənieen ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye
newk kirikianə, in rirkun nivənieen ye nipig kirikianə əmə. Kini nipig tukmə
ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə
has yame narmamə minə tiksin kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor
təvhagə hah.

9:2: Eks 25:8,9   9:2: Eks 26:33,34   9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20   9:2: Eks 25:23-29; Jon
6:35,48   9:3: Eks 26:31-33   9:4: Nam 17:1-10   9:4: Eks 31:18   * 9:5: Jerubim in agelo kirik
kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.   9:5: Eks
25:17-22; Hib 4:16   9:6: Nam 28:2-4   9:7: Lev 16:2   9:7: Lev 16:34   9:7: Lev 16:3,11,14; Hib
5:3   9:7: Lev 16:15

⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənién Aikin Ramərhakə Ikin.

⁹ In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhəvəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khəpəh nisəmhenien tuk nərhəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien.

¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarın kape nəviginién, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərhəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor.

¹² Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivan imə mə tukrivəhsita narpinién kape təvhəgə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nımraghien rerin kapətawə.

¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivəan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nımraghien kafan ruauə mınhawən, nəmkimikien rikək iran.

¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninién ehə rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninién kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nəhasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninién rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nımhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgəh əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mırpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khəpəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nımhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhəgə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nımhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihəpəh nhəvəhyen narimnar huvə yamə mine In rimırpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rırpen mə tukmə rımhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkikei mımhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin.

9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20   **9:9:** Hib 10:1-2   **9:9:** Hib 5:1; 8:3   **9:10:** Lev 11:2-23
9:10: Nam 6:3; Kol 2:16   **9:10:** Lev 11:25,28,40   **9:11:** Hib 10:1   **9:11:** Hib 8:2; 9:24   **9:12:** Rom 3:25
9:14: 1 Pita 1:2,18-19   **9:14:** Hib 10:4   † **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarién e "Rhakə" rikək iran.   ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman, ramni "kimia."
9:14: Taet 2:14   **9:15:** Luk 22:20   **9:15:** Hib 10:34

17 Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to rīpəh nīvəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nīpig yame tukrimhə iran.

18 Tuk narimnar minə e, ye nīkarin kape promes kupan yame Kughen rīmini, nitaw nar miragh kīrik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kīrik rīmamhə, ror nīmtətien mə promes ramarə.

19 Ror məkneikin mə, nīpig Moses in rīmini-ərhav ta nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rīmivəh tiki sipsip kīmnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə.

20 Kini mini-pən tuk əriə mīmə,

“In e nitaw nar miragh kīrik yame rīmamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimīə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwan.”

21 Ye norien kīrikianə əmə min, Moses rīmnətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen minə narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien.

22 Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khap-saah, ipakə narimnar fam, ror nīmtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə rīpəh naiyuyen iran, Kughen to rīpəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

23 Ror pən, nīpig kīmnor sakrefaes, nitə rīmnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen minə narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nīmtətien ye narimnar yame raməmīr ye rao ye neai. Mərig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kīrik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən.

24 Yesu rīpəh nīvənien ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kīmisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rīmavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nīmrin.

25 Kini nīpig Yesu rīmnor atuk sakrefaes ye kafan nīmraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rīmavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mīkīrikianə əmə, rəmhen.

26 To Kristo rīpior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kīmisor, to rīpiərig nəmhəyen nīpig rīpsaah rīrikakun ye nīpig Kughen rīmnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nīpig Kwasig, Yesu rīmatərhav-pə mīkīrikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nīmraghien tuk nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

27 Kitawə narmamə, Kughen rīmnərəhu nīpig yame narmamə kīrikianə kīrikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mīkīrikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien minə.

28 Ye norien kīrikianə əmə min, Kristo rīmnor atuk sakrefaes kin mīkīrikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nīpig tukrīrīg-pə min iran, In to rīpəh min narpinien

təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nimraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e riphəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə nīprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimirin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə.

² To sakrefaes riphəmhen riphor nəməhuak minə kipisatuatuk, mipihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes riphəspir-ta rikiriə, to kipihapəh nisərig-rahəsien tuk təvhagə has. Mərig, nīkam. Kəsərig rahəs hanə.

³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə,

⁴ meinai nitaw nani mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.

⁵ Ror pən, nīpig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mīmə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor nīprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik, kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mīmə,

“Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mīmə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ”

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen riphəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

⁹ Kini nīpig Kristo ramni min mīmə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsi-tayen.

¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nīpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mīfam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik.

¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.”

13 Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”*

14 Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

15 Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

16 “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nipig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’”

(Jer 31:33)

17 Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə,

kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir loa.”

(Jer 31:34)

18 Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatəyən kapətawə

19 Yo minə tiksın. Ror məknəkin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhavəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien.

20 Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməkər əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig niəran rimnərkwoəpir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk niəniən tuk Kughen.

21 Kini hae pris kapətawə, in yeməhuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə.

22 Ror məknəkin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatəyən əfrakis. Meinai Kristo rimnətag-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta niəpraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə.

23 Kitawə khamə kwəsərahə-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknəkin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyən, meinai kitawə kharkun nisətigəyən ye kafan nəgkiariən yame rimirpen-pə ta kimi ətawə.

24 Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə.

25 Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig riyəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, məsəriyə tim tim ətawə minə ye niyəg mifam. Kini niyəg kasəm mə Nipig Kwasig riənamə pakə, rhuvə mə kitawə tukəsəkeikei misəriyə tim tim ətawə minə mamharpin.

26 Rhuvə mə tuksəriyə tim tim ətawə minə məknəkin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə.

27 Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to riəvəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukəsəkeikei mhagin, misətəmmimn, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kəmhawhin narpinien skai, mine nap ehə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə.

* **10:13:** Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13. **10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29

²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisisər kirhini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuayen tukun.

²⁹ ?Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran.

³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkın ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nipig kupan, nipig nikhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nipig a, kimiə nimisarə ye nipig əutən kirik, yame rəsəsao pik, nimisarig nəmhəyen ehua, mərig nimisərer tim tim.

³³ Nipig tiksin, narmamə kamhani hah əmiə ye nimri mirh, masor min narimnar has minə tiksin irəmiə. Nipig tiksin, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə.

³⁴ Misasitu irəriə nipig kimməhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nipig əutən kapəriə. Kini nipig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmır yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun.

³⁵ Ror pən, nipig naksarə ye nipig əutən minə, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrivəhsi-pre nərok kimi əmiə.

³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpıhavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə.

³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuktu

“Kwən kirik tukruə,
in tukritərhav-pə, mipəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rərig rərig,
to rikik ripəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rərig-rərigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərhə-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə

narimnar minə e, iriə nəfrakisien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh.

² Riptawə minə kimnishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir. In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatuk kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun.

⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagianien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsaḥ pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə.

⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nika nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimivarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir.

¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimiwihin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnapihuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin.

¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khap-saah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig

kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhou minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

13 Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhambahə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmīr isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisərə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin.

14 Nipig narmamə kasəgkiar məknaī, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatak ikin.

15 Kapəriə nətərigien rīpəh nīrerig-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to rīpiuh məkna, kīpiharkun nīrerigien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisorien məknaīkin.

16 Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rīpəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

17-18 Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhagim.” *(Jen 21:12)*

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopnien tini kwənkwan rikirianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen.

19 Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

20 Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

21 Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

22 Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

23 Mine tata mine mamə kape Moses kimivhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriū kimivəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriū kirəpəh nīraginien kin nəsikien nəkwai king.†

24 Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə rīpəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə.

11:12: Jen 22:17   11:13: Hib 11:39   11:13: Mat 13:17   11:13: Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11   11:15: Jen 24:6-8   11:16: 2 Tim 4:18   11:16: Mak 8:38   11:16: Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15   11:16: Hib 11:10; 13:14   11:17-18: Jen 22:1-10; Jem 2:21   11:19: Rom 4:21; Jon 5:21   11:20: Jen 27:27-29,39,40   11:21: Jen 48:1,8-22   * 11:22: Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.”   11:22: Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32   11:23: Eks 2:2   † 11:23: King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru.   11:23: Eks 1:16, 22   ‡ 11:24: Nəgkiarrien Gris ramni mə, “in ji piakaskəh kape Fero.”   11:24: Eks 2:10

25 Mīmə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərəer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə.

26 Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to riḗpəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to riḗpiamarə ye nimirghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

27 Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, miḗpəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Miḗpəh narhakwasigien, maməkeikei mamvən, ramhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir.

28 Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwaruə ye nimə minə kapəriə. Tuskor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minə, tukriḗpəh nhopniyen nimrin nupan yerman minə kapəriə.

29 Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəvioufuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmmim.

30 Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpər məsaah.

31 Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nipig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhanien nəfrakisien ye Kughen, kimnharəh nishopniyen Rehab.

32 Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksin.

33 Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar riḗpsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuatak minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətəraḗkin nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisəniyen əriə.

34 Misher-əpis nap ehua yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə.

35 Nipiraovin tiksin aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksin aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to

11:26: Hib 13:13 11:26: Luk 14:33 11:26: Hib 10:35 11:27: Eks 12:50, 51 11:28: 1 Kor 10:10 11:28: Eks 12:21-23 11:29: Eks 14:21-31 11:30: Josua 6:12-20 11:31: Jos 2:1-16 11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; James 2:25 11:32: Jaj 6-8 11:32: Jaj 4-5 11:32: Jaj 13-16 11:32: Jaj 11-12 11:32: 1 Saml 16:1,13 11:32: 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 11:33: 2 Saml 8:1-3 11:33: Dan 6:22 11:34: Dan 3:19-27 11:34: Eks 18:4 11:34: 2 King 20:7; Jaj 16:28 11:34: Jaj 15:8 11:35: 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37

kisəpəh nhatətəyən kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nımraghien kirik yame rhuvə rapita.

³⁶ İriə tiksın, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətəəkın əriə kın jen, mhapik-pən əriə ye kalabus.

³⁷ İriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kın kapier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kın so. Tiksın, kimnhapni əriə kın nəo nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kın tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə.

³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rīvəhsi-pən nħag huvə kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpən ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə,

⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukrirpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nımraghien in ravəh-si haktə nhatətəyən kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptəəkın ətawə mine təvhagə has yame ramapit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəyuen kın naiyuyen yame Kughen rımnəəhu-pə kupan irətawə.

² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyən kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyən kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rımamhə ye nai kamarkwao kın, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyən yame rımivəh. Meighan-pən kın naurisien kape nımhəyən ye nai kamarkwao kın, meinai In rımnor kafan nərigien skai tuk nagenien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-tımtımien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarinen has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyən kapəmia.

Kughen ramərip atuatuk kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kın təvhagə has ye nımraghien kapəmia, mərig kimiə kirik rikək yame nitawın rımnaiyu tuk narowaginien e.

⁵ Kimiə nakwəsəru-kın ta nəgkiarinen yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmia. Ye nəgkiarinen e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tını atuatuk minə, mamni mimə,

“Narik, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatuk ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatuk narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.” (Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərər tim tim ye nipiğ əutən minə. Kughen ravahsi-pre nipiğ əutən minə e tuk nəko-atuatukien əmia. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərıp atuatuk məkneikin əmia. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə rıpəh nərip-atuatukien in uə? Nīkam, rikək.

⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərıp atuatuk tini minə. To Kughen rıpıpəh norien məknakin irəmia, rıpihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatuk minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk minə.

⁹ Rımtawə minə ye tokrei tanə e, kasərıp atuatuk ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rımtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nımraghien.

¹⁰ Rımtawə minə min kasərıp atuatuk ətawə kape nipiğ kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərıp atuatuk ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisuatutuk rəmhen kin In.

¹¹ Tukmə kərıp atuatuk ətawə, nar a rıpəh nımarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatuk yame ratuatuk, in tukrikuə kin kwənkwan e natuatukien mine nəmərinyuen.

Takasərig əmia

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nipiğ əutən, mərig harəh-si haktə kwermimə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rimhə,
Sor swatuk kapəmiə ratuatuk huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,
Mərig pəh nihun tukrhuvə min.” (Prov 4:26)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinyuen. Kini misarkut mə taksor mə nımraghien kapəmiə in ratuatuk, meinai yermamə yame rıpəh natuatukien, to rıpəh nıvəniən məm Kughen tuk nipiğ kirik.

¹⁵ Takasərig əmia tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhəpəh nhavəhyen niहुवəyən kape Kughen. Takasərig əmia tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimə, mikuə, mor kwənkwan ripsaah ye nımraghien kapəmiə, kini nehen roriah narmamə khapsaah.

¹⁶ Takasərig əmia mə takhəpəh nhakir-apnapigien narman uə nıpiraovın. Takhəpəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien rıpəh natuatukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımmor salem kin nehuəyən kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nipiğ kirikianə əmə.

¹⁷ Kini kimiə nakharkun mə kwasig ikin, rikin rıpiyən min ye nehuəyən kape nımri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mivəh-si-pən min niहुवəyən kimin. Rımməsək pik pawk tukun, mərig rımpəh nararien ye nərigien kape rimni, kini rimni rıpəh nəhuakien tuk nıvəhsi-pəniən niहुवəyən kimin.

Rhawor e loa ror pişin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus minə kape Isrel kimnhavən ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napıgnapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimisərig nımətag ehua, mine naiyuk

12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24   12:8: 1 Pita 5:9   12:9: Nam 16:22; 27:16   12:9: Aes 38:16   12:10: 2 Pita 1:4   12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18   12:12: Aes 35:3   12:14: Rom 14:19
12:14: Rom 6:22   12:14: Mat 5:8   12:15: Hib 3:12; 4:1   12:15: Dut 29:18; Hib 3:12   12:16: 1 Kor 6:18   12:16: Jen 25:29-34   12:17: Jen 27:30-40

ramasæk apomh. Masærig riki yermamæ kirik ramægkiar kimi æriæ. Masætærig kin kafan nægkiarien, kini misaiyoh-skai-pæn mæ tukhapæh nisærig-mînien riki yermamæ a. Misakur mhagin tuk nægkiarien a, kini In rimæ,

“Naha nhagin yame ramuæ tuk tukwas e, nar apnarið mæ in nar miragh kirik, kimia takasækeikei misarkwhopni kin kapier apig.” (Eks 19:12-13)

²¹ Nipig Moses rimnæm narimnar mînæ a, in mîn rimnarig rahas mimæ, “!Yo yakwagin pik, makur!” (Dut 9:19)

Mærig pæh nien mæ kimia nakwænhauæ ye tukwas e.

²² Kimia nakwænhauæ ye tukwas e Sæon, mine taon ehuæ e, ime Kughen Miragh. In e Jerusaleum vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minæ khapsaah khapsaah kasofugin æriæ ikin tuk nagienien ehuæ.

²³ Kini kimia nakwænhauæ ye nofuginien ehuæ kape narmamæ kape Kughen, yame kisæmhen kin nimri nupan minæ kafan. Kimirai-pæn nhagmæ ye rao ye neai. Kini nakwænhauæ tuk Kughen yame tukripiækir narmamæ m-fam. Nakwænhauæ masor kirikianæ kimia nanmi narmamæ atuutuk yamæ mine kwænhauæ ta. Kini Kughen rimnor æriæ kwæsæriaji mak.

²⁴ Nakwænhauæ tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ætawæ. Kini nakwænhauæ tuk nitaw Yesu, yame in rimnætæg-pæ iræmiæ ror æmiæ naksatuatuk. Nitæ a in ramni-ærhav narimnar yamæ mine khahuvæ misapita narimnar yamæ mine nitaw Ebel rimini-ærhav.*

Yermamæ yame ripæh nhatæyæn ye Kughen, in tukriæh narpinien

²⁵ Ror pæn, takasærig æmiæ tamæ nakhaukreikin-pæn nimeitaimiæ kimi Kughen yame ramægkiar kimi æmiæ. Meinai Moses, in yermamæ æmæ. Kini kitawæ kharkun mæ næmæ kupan kimnhapæh nisærigien in nipig In rimnor kwirig kimi æriæ. Kini iriæ kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapæriæ. Kini tukmæ ror mækneikin, ?Rhawor irætawæ tukmæ khapæh nisætærigien kin nægkiarien kape Kughen yame ramsi-pæn ye rao ye neai mamor kwirig kimi ætawæ? ?Tukshawor misapta kin narpinien?

²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanæ. Mærig taktakun ai in rimirpen-pæ kimi ætawæ mimæ,

“Nipig mîn kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanæ. Ye nipig a, pæh nien mæ ye tokrei tanæ æmæ jakikiu-kiu iran, mærig nimago-ago mîn tukrikiu-kiu mæsaah.” (Hag 2:6)

²⁷ Nipig Kughen ramni mimæ, “Nipig kirik mîn aikin,” nipran e ramni mæ tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanæ æmæ yame In rimnor, mæ tukriæh-si ta æriæ. Tukriæh-si ta narimnar, mæ narimnar yame tukriæh nikiu-kiuyen iræriæ, iriæ tukasæmir - in e narimnar yame tukramaræ rerin.

²⁸ Kini ai, rhuvæ mæ tukhani vi vi Kughen, meinai kitawæ kwænhavæh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripæh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvæ mæ kitawæ tuksæhuak kimin, yerkin agien. Pæh kitawæ tukamhasiai In, mamhagin kin

²⁹ meinai

12:18-20: Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25;

Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebel ramni mæ nitawin ramokræn kin Kughen maiyoh kin tain. Mærig kimnhopni Yesu, in ripæh naiyohen kin tai nimirghien. Ror pæn, Nækwakwæ e Hibru ramni mæ nitaw Yesu in rhuvæ rapita nitaw Ebel. Æmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehua kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (Dut 4:24)

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə.

² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhəpəh nharkunien mə iriə agelo minə.

³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisərə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nıpraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nıpig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nımhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piəkəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nıpiraovın yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovın yame pəh nien mə kafan, mine piraovın yame pəh nien mə kafan atuatur yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rımını mımə, “!To yakpəh nəpəhyen ik, mıpəh nətəyen iram tuk nıpig kirik!” (Dut 31:6)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhəmə, “Kughen Yerमार In yasitu kapətawə, to tukhapəh nhaginin.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.”

(Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mışajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətərig-ru kin narimnar huvə yamə mine rımatərhav ye nımraghien kapəriə, kini mışatətə ye Yerमार rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to rıpəh nukreikinien. Norien kafan raməmır əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rıpəh norien infamien.

⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatur. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Rıpəh nihuvəyen mə kitawə tüksəri-pən natuakəmien kape nəviginin, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfraksien mə natuakəmien minə a to khəpəh nisəsıtuyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rıkək ye nihuvəyen yame Yesu rımivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan.

¹¹ Meinai pris ramhopni nar mırəgh kini mivəh nitawın mivaan apa imə İkin Ramərhakə İkin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhəgə

has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar mīragh a apa iruə ye nima tapolen kapəriə, mhavaan əru.

¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rīmnərig nəmhayen ye nīpran kimi mīmħə mə nītawin rīrkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk.

¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnəpig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran.

¹⁴ Imətawə atuatuk rīkək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmīr rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukrīpuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nīpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nīpig m-fam, mhani-ərhav nhagin.

¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiye narīmnar kapəmīə mīvəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rīkək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen rapien tukun.

¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye nīməhuak, mīseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nīmraghien kapəmīə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nīpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rīkirīə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rīkirīə rīpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmīə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəmawə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nīpig mī-fam kimawə jaksor əmə norien huvə.

¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaə əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmīə. Kughen e in e nukne nəmərīnuyen. Kini In rīmnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnərig nəmhayen, mə nītawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen

²¹ tukrīvəhsi-pre narīmnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nīmraghien kapəmīə kirikianə kirikiana. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmīə norien rhuvə, kini rīkin tukragien pik tukun. Kini pəh kīvəhsi-haktə nhag Kristo nīpig mīfam, mamvən, in-famien rīkək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rīpəh napomh-pikien. Mərig yakaməiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmīə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkharien yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmīə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimīrisin piatawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaə, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehua minə kapəmīə mine nəməhuak minə iməmīə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmīə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nīhuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

13:11: Lev 16:15   **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27   **13:12:** Jon 19:17   **13:12:** Rom 3:25   **13:12:** Efes 5:26   **13:13:** Luk 9:23   **13:13:** Hib 11:26   **13:14:** Hib 12:27   **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22   **13:15:** 1 Pita 2:5   **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19   **13:16:** Rom 12:13   **13:16:** Fil 4:18   **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2   **13:17:** Hib 13:7,24   **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28   **13:18:** 1 Tes 5:25   **13:18:** Wok 23:1   **13:20:** Rom 15:33   **13:20:** Wok 2:24   **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28   **13:20:** Hib 9:20   **13:20:** Jon 10:11   **13:21:** Fil 2:13   **13:21:** Rom 11:36

Jemes Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatəta ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien

³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə.

⁴ Kini takasəkeikei masərə timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikak irəmiə.

⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien rīpəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoħ Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mīpəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoħ kin.

⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoħ kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukrīpəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig.

⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to rīpəh nivəhsi-pənien,

⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To rīpəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan rīpsaah

⁹ Tukmā yavən has kīrik irəmiā, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in.

¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kīrik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in. * Yakamni məkneikīn meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jīhi nai yamə mīne kisaukei misəsaah.

¹¹ Nīpig mīrh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jīhi nai mīnə tukasəkeikei misaukei tuk nīpig kīrik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nīpig kīrik.

Kughen to rīpəh norien yermamə kīrik rīmīr ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nīpig əutan ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nīpig rīmīkuraō ye nīpig əutan mīnə a, kīni Kughen tukrivəh-sipən kafan nərək, in e nīmraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nīmraghien rerin e, in kape narmamə yamə mīne kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmā təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kīrik, pəh tukrīpəh nīniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kīmi yo.” Pəh tukrīpəh nīniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kīrik rīpəh nīviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kīni Kughen to rīpəh nīvəhsi-pən-vəhsi-pənien kīmi narmamə.

¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kīmin, kīni mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has.

¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kīni nīpig təvhagə has rura mehuə, kīni ramuə kin nīmhayen.

¹⁶ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, takhapəh nīseighanien kin yermamə kīrik mə tukreikuə irəmiā ye nīkarin kape narīmnar mīnə e.

¹⁷ Narīmnar huvə mīnə fam mīne narīmnar m-fam yamə mīne kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpīrig, yame In rīmnor mīrh mīne makuə mīne kəmhaū mīnə. Norien kafan to rīpəh nukreikīnien rəmhen kin yame mīrh rhaktə mhen narīmnar kīni nanmīriə rauhkreikīn-kreikīn. Mərig In raməmīr rerin, kīni to rīpəh nukreikīnien.

¹⁸ Kīni ye kafan əmə nərigien, Kughen rīmnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis mīnə kafan ye nīpig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kīni kīmishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nīmrin mīpik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə yamə mīne yakorkeikei pik əmiā. Rikimīə tukraməsik nəgkiarien e: kīmīə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nīshai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukrīpəh nhai-aihuayen əmiə,

²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to rīpəh nīkuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei.

²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik mīnə, mīne norien has pīsin pīsin yamə mīne khapsaah ye tokrei tanə. Mīseiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimīə, meinai nəgkiarien e rīrkun nīvəh-mīraghien əmiə.

* **1:10:** Swatuk pīsin kape nukreikīnien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiā yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien mīn, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8 **1:18:** Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1

²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarinen a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhəpəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə,

²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarinen kape Kughen mīpəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nīmrin ye glas,

²⁴ tukmə rəm ta nīmrin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nīmrin rhawor pən iran mine.

²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nīpig mifam, mīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narhəhuvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə.

²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rımtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nīpıraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisərə ye nīpig əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhəpəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatəta ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhəpəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpīrig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen.

² Kini tukmə nakasəfugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nima kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus,

³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ǝrer-pən isok,” uə, “Ǝkwətə-əhu ye nimoptanə.”

⁴ Nīpig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimia tiksın nakhəhuvə misapita kimia tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəmiə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhəuə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In.

⁶ Mərig kimia nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ? Mərig ni-pa mine kasor nəmhəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mīrh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin.

⁷ Kini iriə kamhəni hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimia.

⁸ Ye natuakamien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen əmə, “Takaməkeikei morkeikei piəm rəmhen kin yame nakorkeikei

atuk ik.” (Lev 19:18) Tukmæ nakasæri-pæn æfrakis nægkiarinen minæ a, kimia nakasor norien huvæ minæ en.

⁹ Mærig tukmæ kimia nakamhasiai narmamæ tiksîn, mhaphê nhasiayen tiksîn, in e kimia nakasor tævhagê has. Kini natuakæmien a tukror æpu æmia, mini mimæ kimia narmamæ kape nakapîrien Loa.

¹⁰ Ror mækneikin meinai yermamæ kirik yame ramakapîr nægkiarinen kirikianæ æmæ ye Loa, ye næmien kape Kughen, in yor tævhagê has ræmhen æmæ kin yame in ramakapîr nægkiarinen minæ fam ye Loa.

¹¹ Ror mækneikin meinai Kughen e yame ramni mæ, “Takhapêh nisækræhyen kin piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kirikianæ æmæ min yame ramni mæ, “Takhapêh nishopniyen yermamæ.” (Eks 20:13) Kini tukmæ nimnæpêh nækræh-pawk-æyen kin piraovin, mærig nimnhopni yermamæ, ik yermamæ kape nakæpîr-æmæyen Loa.

¹² Mærig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamæ*, kini In tukrækir æmhen narmamæ næmru mæ kimisæri-pæn loa e uæ nikam. Ror mækneikin, ye nægkiarinen minæ mine norien minæ fam kapæmia, taksæri-pæn loa e.

¹³ Meinai tukmæ yermamæ kirik, rikin rapêh nehuøyen tuk narmamæ, Kughen, rikin tukripêh neihuøyen tukun, mivæhsi-pæn narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamæ in rhuvæ rapita nivæhsi-pæniyen tai tævhagê has kape narmamæ.

Nhatætøyen in nuknen, kini norien huvæ kwænkwan

¹⁴ Piak minæ mine nowinik minæ. ?Rhawor? ?Tukmæ yermamæ kirik ramni mæ in ramhatætæ ye Yesu Kristo, mærig ripêh norien norien huvæ minæ, to nhatætøyen mækna kin riwêh miragh in uæ nikam? Nikam, in ror nar apnapig æmæ kin.

¹⁵ Kini tukmæ piawatæwæ kirik uæ nowintawæ kirik, kafan neipæn ræmætît, uæ næviginien nan ripêh næmhenien,

¹⁶ kini tukmæ kimia kirik ripêh nivæhsi-pæniyen neipæn uæ næviginien kimin, marar mini-pæn æmæ tukun mimæ, “Amvæn. Pêh næmærinuyen tukramæmir tuk ik. Arkaoh, mamvæn nævigin huvæ.” ?Mærig rikimia ramæsik mæ in rimnasitu iran uæ? Nikam, nægkiarinen kafan ror nar apnapig æmæ kin.

¹⁷ Ye norien kirikianæ æmæ min, tukmæ nhatætøyen kape yermamæ ramæmir pisin æmæ tuk in, norien huvæ minæ kharkæk iran, ramhajoun mæ nhatætøyen kafan nagheen rirkæk, ræmhen kin yame rimamhæ.

¹⁸ Mærig narmamæ tiksîn tukhani mhæmæ, “Nikam. Narmamæ tiksîn kambahwêh nhatætøyen, kini tiksîn kasor wok huvæ minæ.” Mærig yakamni-pre tuk ik mæ, “Tukmæ yakpêh næmien norien huvæ minæ kafam, yakeinein mæ nhatætøyen kafam in næfrakisien uæ nikam. Mærig nipig tukmæ nakamæm norien huvæ minæ kafak, ramhajoun pæn mæ nhatætøyen kafak in næfrakisien.”

¹⁹ Ik nakamni mimæ, “Yakamni næfrakisien ye Kughen yame kirikianæ æmæ.” !Rhuvæ æmæ tuk ik! Mærig yarmhæ minæ min kamhani pakw mæ Kughen kirikianæ æmæ, mærig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakætawao. ?Rhawor? ?Nakirkun uæ nikam mæ yermamæ yame ramhatætæ, mærig ripêh norien norien huvæ minæ, kafan nhatætøyen, nipran rirkæk? Tukmæ nakæinein, yakhajoun ik.

2:8: Mat 19:19; Gal 5:14   **2:11:** Eks 20:13-14; Rom 13:9   * **2:12:** 3m-ru nægkiarinen ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamæ” ye Jem 1:25.   **2:12:** 1 Pita 2:16   **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35   **2:15:** 1 Jon 3:17   **2:18:** Gal 5:6

²¹ Rikim tukraməsik rıprau e Ebrahim. Kughen rımını mə in ratuatuk ye nımırin tuk norien yame rımnor, meınai rımikır tını a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapiere yame rımırig rhaktə.

²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rımikuə kin kwənkwan, in e norien yame rımnor.

²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rımauə mor nəfraksien kin, yame rımını mə, “Ebrahim rımnhatətə ye Kughen, Kughen rımını mə Ebrahim in ratuatuk ye nımırin.” (Jen 15:6) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim.

²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nımırin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nımırin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rımını mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rımnor. Kini wok e in e yame rımnor: nıpig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-asaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rımnəhitə ye kafan nımə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mırarerig.†

²⁶ Nıprai yermamə, tukmə nanmın rətə iran, rımamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame rıpəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rımamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Rıpəh nihuvəyen mə kimia khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape nıməhuak, meınai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nımraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkır nımraghien mine nəgkiarien kape narmamə əpnarıg,

² meınai kitawə mifam tukhamir ye nımraghien kapətawə nıpig rıpsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramın, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nıpran minə fam əgkəp.

³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nıpran minə fam.

⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nımətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nıpig kapten ramarar-arar iran, kini nıprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nıvi-pəniən nar ehua minə. Rikimia tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pəniən məs nai rıpsaah.

⁶ Kini nəfraksien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nımraghien fam kape narmamə.

⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparı pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar mıragh minə, mine man minə, mine nar mıragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwaji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparı. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nımhəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nɪpɪg kɪrɪk kɪtawə kamhani vi vi Kughen Rɪmtawə kɪn, mɪsarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rɪmnor ərɪə kamhavəh nanmɪn.

¹⁰ Nherɪ yermamə kɪrɪkianə əmə ramni kwɪs nɪni-vɪvɪ-yen mɪne nahasien. Piak mɪnə mɪne nowɪnɪk mɪnə, nar e rɪpəh nəmhenien.

¹¹ ?Nakɪrkun mə nu heikən mɪne nu oukəh to krəsi-pən ye nɪmri nu kɪrɪkianə uə? Nɪkam.

¹² Piak mɪnə mɪne nowɪnɪk mɪnə. ?Nai e figtri to rɪkuə kɪn kwənwai nai e olɪf uə? Nɪkam. ?Kɪni gɾep to rɪkuə kɪn kwənkwai nai e fig uə? Nɪkam. Kɪni nɪmri nu oukəh rɪpəh nɪkwar-kwarien kɪn nu heikən.

Nɪrkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kɪrɪk ye kwerkwən ɪrəmɪə yame rɪkɪn raməsɪk mə rɪrkun pɪk nar uə? Rhuvə. Pəh nɪmraghien huvə kafan tukramhajoun mə rɪrkun əfrakɪs nar. Pəh ɪn tukror narɪmnar ye nɪrkunien, kɪni pəh nərɪgɪen kafan tukreiwaiyu.

¹⁴ Mərig tukmə rɪkɪmɪə ramor pɪk jalus, uə naksərig atuk əmə əmɪə, to nakhapəh nɪsausitien mhamə nakharkun pɪk nar, tamə nakaseikuə atuk əmə ɪrəmɪə.

¹⁵ Nərɪgɪen has mɪnə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mɪne nərɪgɪen kape yermamə, mɪne kape Setan.

¹⁶ Meinai nɪpɪg narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhɪsi-haktə atuk ərɪə, məkneikɪn masəri-pən əmə kapəriə atuk nərɪgɪen, masor nahasien, kɪni norien has mɪnə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nɪrkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikɪn: Nar yame raməkupən, kafan nɪmraghien tukratuatuk. Kɪni morkeikei pɪk nəmərɪnuyen. ɪn yemə mar kɪrɪk. ɪn ramsɪai narmamə. Kɪni ɪn norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kɪni nɪmraghien kafan tukrikuə kɪn kwənkwan rɪpsaah. ɪn tukrəm narmamə mə kɪsəm nəmhen əmə. Tukri-pəh nɪniyen nar kɪrɪk mɪpəh mamor nar pɪsɪn.

¹⁸ Narmamə kape nərəhuyen nəmərɪnuyen kɪsəmhen kɪn narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kɪni rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kɪsɪtu ye narmamə mɪsərəhu nəmərɪnuyen, norien kapəriə tukrikuə kɪn nɪmraghien yame ɪn ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pɪk norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tɪgoh mɪne nəmhokien ye nɪmraghien kapəmɪə? Narɪmnar mɪnə e kamhauə meinai kɪmɪə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nɪpraimɪə. Kɪni nətərigɪen mɪnə a kape nərɪgɪen huvə ye nɪpraimɪə, ɪrɪə kasorɪah rɪkɪmɪə kɪrɪkianə kɪrɪkianə.

² Rɪkɪmɪə ramvən tuk narɪmnar kape nəmə pɪsɪn mɪnə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kɪni masotgoh mamhauh əmɪə mɪnə tuk nhavəhyen narɪmnar. Naksorkeikei narɪmnar tɪksɪn, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narɪmnar meinai nakhapəh nɪsaiyohyen Kughen tukun.

³ Kɪni nɪpɪg tukmə naksaiyoh kɪn, mhapəh nhavəhyen, meinai nɪmɪsaiyoh kɪn ye nərɪgɪen yame rahas, mhamə takhavəh əmə narɪmnar kape nərig-huvəyən ye nɪpraimɪə.

⁴ !Aweh! Nɪmɪsəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kɪn yame pɪraovɪn rɪpəh nɪsaiyən kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pɪsɪn. ?Nakharkun uə nɪkam, mə, yermamə yame

rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in raməmakin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen.

⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarjen kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə.

⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə.

⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəriə ramor kiraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk.

⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini mərou, misasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu.

¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarjen has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† məmni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa.

¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimnərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e naktə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigə ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhama, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.”

¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nəkseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimiraghien kapəriə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min.

¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhama, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.”

¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik.

¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarjen ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarjen e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə.

4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15   * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatuk ye naha japta uə ves.   **4:6:** 1 Pita 5:5   **4:7:** Efes 6:12   **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7
4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6   † **4:11:** Emru loa e ye Jem 1:15.   **4:12:** Rom 2:1; 14:4   **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1   **4:17:** Luk 12:47

² Kapəmiə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-əkwəteih kapəmiə neipən.

³ Nəmtəyen rimməs narimnar kapəmiə yame kimmor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nīpramiə rəmhen kin yame nap raməkəwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nīpig Kwasiḡ ruauə ipakə, məriḡ kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə.

⁴ !Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə məriḡ nimnhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək ətḡin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pīk rimməriḡ nasəkien kapəriə.

⁵ Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinaī kimiə nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, məriḡ pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

⁶ Nimisərip-ərhav narmamə atuatur minə ye nimri mirh, mharuk-pən nəḡkiarien əutən irəriə, mīshopni əriə, nar apnapig mə iriə kimmhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nəriḡien kapətawə tukrapomh ye nīpig kape nəmhəyen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nəriḡien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nīpig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətəriḡien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nīpig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rīvəh nan nəviginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimmhəni-ərhav nəḡkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimraghien ramhajoun ətawə mə nətəriḡien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nīpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə.

¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nīpig nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nimesəriḡ nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimmərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimmamarha huvə tuk Job. Narimnar ahas minə ripsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimmor huvə pīk pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pīk tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nīpig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pīk mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhəyen kwəsū ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nīpig mifam takhani əmə nəfrakisien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəḡkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nīkam,” kini pəh kapəmiə nəḡkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmæ kimia kirik ramaræ ye nîpig æutæn, rhuvæ mæ tukræhuak kimi Kughen. Tukmæ kimia kirik rikin ragien, rhuvæ mæ tukræni nîpei kape nægnæginien.

¹⁴ Tukmæ kimia kirik ramhæ, rhuvæ mæ tukrokræn kin elda minæ kape nimæhuak pæh khauæ misæhuak-pæn iran, misætæg-pæn oel ye kapæn kapæ ye nhag Yesu Yermaru.

¹⁵ Kini iriæ kashatætæ mæ Yermaru tukror huvæ kwæn a, masæhuak-pæn iran, tukræsanin. Kini Yermaru rivæhsi-haktæ in. Kini tukmæ rimnor tævhagæ has, Yermaru tukrivæh-si ta.

¹⁶ Ror mækneikin, mæ takhani-ærav-pre norien has minæ kapæmia tuk æmia minæ, masæhuak-pæn iræmia minæ mæ taksæsanin. Næhuakien kape yemæ atuatuk nagheen rehuæ, kini mor nîpran,

¹⁷ ræmhen kin kwæn a Elæja kupæn. In nîprai yermamæ ræmhen kin ætawæ. Mærig in rimnamæhuak mamæhuak mæ næhig tukrivæh nîpien, kini næhig rivæh nîpien meriaji newk kisisær mine makuæ sikis.*

¹⁸ Kini mamæhuak min mæ næhig tukrivæh, kini Kughen rher-pæ kin næhig, kini næsimien minæ fam kimisor kwænkwaيريا.

Vi-pæ min narmamæ yamæ mine kapæria nærigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minæ mine nowinik minæ. Takasækeikei mharkun mæ tukmæ kimia kirik ramiko mamæpæh swatuk kape næfrakisien, kini kimia kirik rivi-pæ min, yermamæ yame rivi-pæ yor tævhagæ has ramrærig-pæ min ye swatuk kape næfrakisien, in ravæh-miragh kwæn a ye nimhæyen kafan, kini mamor swatuk kimin mæ Kughen tukræspir ta tævhagæ has ehua minæ kafan.

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsipən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si hakte nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhəyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasiən ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e.

² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimirragh min ye niməhəyen kafan.

⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasiən, mipəh nimətitiən, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrahajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə.

⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə.

⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen

kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimnhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarinen kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə.

⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nımisərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nımraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran.

¹¹ Nanmin kape Kristo raməmır irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nıpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narımmar minə a tukhauə iran, mine nipiğ atuatuk yame tukhatərhav-pə iran.

¹² Mərig Kughen rımmhajoun profet kupən minə mə narımmar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatarhav-pəyen ye nipiğ kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarinen kape Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narımmar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelə minə min kwəsorkeikei mə tuk səm mharkun narımmar yamə mine kimnhatarhav-pə.

Nımraghien yame ratuatum

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nımraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu tukrirerig-pə min iran.

¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rımrıə minə mine nisınrıə minə. Kupan, nimnhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə.

¹⁵ Kughen e yame rımnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatum. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatum

¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mımə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuatum meinai Yo, yakamərhakə matuatum.”

(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nımraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın

¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rımmarpın nımraghien kapəmiə kin narımmar yamə mine tukharkək tuk nipiğ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rımmarpın nımraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rırəkək əfrakis iran. In rımirisin əmiə ye nımraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən.

²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipig yame ripəh nor-hanəyen tanimtanə; mərig faktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmia.

²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsipən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərahupən tim tim kapəmiə natərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimia minə fam.

²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmır kape rerin, to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.

²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,
 Kini nihuvəyen fam kapəriə kisəmhen əmə kin jili nai.
 Mənvhirik tukrimsiə, kini jili nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmia.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniən kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə.

² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramaşək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan miseihua kin.

³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginiən kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərəkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarəkin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkır məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo,

⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkır mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmırhakə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun.

⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmru. Yimnəkır Səpaag ye nimə kirik apa Səon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nırapərəkinien nimə,

1:20: 2 Tim 1:9-10

1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2

1:22: Jon 13:34; Rom 12:10

2:1: Efes 4:22;

Jem 1:21

2:3: Sam 34:8

2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6

* 2:6: Səon, nhag pisin e

Jerusalem.

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to n̄ipig k̄irik k̄hapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine k̄hapəh n̄ishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen r̄im̄ini kupən m̄imə,

“Səpaag e, yame narmamə kape n̄əvh̄irək̄inien n̄imə k̄im̄isarakikin, mərig Kughen r̄im̄nor in ruauə Səpaag huvə yame tukrək̄ir məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen r̄im̄ini kupən m̄imə, “Səpaag e tukror narmamə kamharəh-p̄ikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamham̄ir.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-p̄ikin səpaag e meinai k̄im̄isəpəh n̄əgkiarien kape Kughen. Kini in e n̄ərigien k̄irik kape Kughen yame r̄im̄ini mə iriə tukham̄ir mək̄nakin.

⁹ Mərig Kughen r̄im̄irpen ta əmiə mə kafan m̄inə, kini k̄im̄iə pris m̄inə kape King, kini k̄im̄iə n̄əmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəm̄iə. Kini k̄im̄iə kw̄ənərəus m̄inə tik̄sin kape Kughen. In r̄im̄nor əmiə mək̄na mə takharkun n̄ini-ərhavyen n̄əgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan n̄ihuvəyen mine narim̄nar yame In r̄im̄nor. In r̄im̄isək̄irən əmiə mə taksətə ye n̄əpignapien, mhauə ye n̄ikakien huvə kafan.

¹⁰ Apa kupən, k̄im̄iə narmamə əpn̄apig əmə; mərig taktəkun ai, k̄im̄iə kw̄ənərəus m̄inə kape Kughen.† Apa kupən, n̄im̄nhapəh nharkunien n̄ihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakw̄ənharkun n̄ihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo m̄inə tik̄sin yame yakorkeikei p̄ik əmiə, pəh rikim̄iə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəm̄iə. Kitawə kisəm̄hen əmə kin yepsip̄is m̄inə, mine n̄əmə iruə m̄inə ikin e. Ror mək̄neikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərər isok tuk norien has yamə mine n̄ətar̄igien atuk əmə kapəm̄iə rorkeikei. N̄ətar̄igien m̄inə e kasoriah rikim̄iə rəmhen kin yame tik̄mir m̄inə kasarowagin kimi əmiə.

¹² N̄ipig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine k̄hapəh nhaniyen n̄əfrakisien ye Kughen. Kini n̄im̄raghien kapəm̄iə tukramək̄eikei matuatuk huvə mə tukm̄ə kamharuk-pən pawk n̄əgkiarien has irəm̄iə, mərig tuk̄səm̄ norien huvə m̄inə kapəm̄iə, kini m̄hasiai Kughen ye n̄ipig yame In tukruə mək̄ir narmamə iran.

Nisiayen n̄əmehuə m̄inə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror mək̄neikin, takasor nəkwai n̄əmehuə m̄inə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə tuk̄sarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame in yamehuə əgkəp,

¹⁴ mine kafan n̄əmehuə yamə mine ramher yərhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavən m̄isor narp̄inien kimi narmamə yamə mine kasək̄ap̄ir natuakəm̄ien kapəriə, kini mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə.

¹⁵ Takasor mək̄neikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəm̄iə norien huvə m̄inə tukhani-əhu n̄əgkiarien ətəwao m̄inə kape narmamə yamə mine kapəriə n̄irkunien r̄irkək̄.

¹⁶ Kim̄iə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəm̄iə rəmhen kin yame yemehua k̄irik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruīrisin ta əmiə tukun. Mərig rikim̄iə tukr̄ipəh n̄əsikien m̄imə, “Kughen ruīrisin ta yo, kini ror

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † 2:10: Emru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. 2:11: Gal 5:17,24 2:12: Mat 5:16 ‡ 2:13: Gris ramni “Sor nəkwai king.” 2:13: Taet 3:1 2:15: 1 Pita 3:16

mækneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə hah.” Nīkam. Kīmīə slef mīnə kape Kughen, kīni ror mækneikin, taksəri-pən norien yamə mīne kisatuatuk.

17 Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatum kīmi narmamə m-fam. Tak-sorkeikei nəməhuak mīnə, in e narmamə kape Kughen mīnə, kīni takhagin mhasiai Kughen, kīni mhasiai mīn nəmehuə^S mīnə.

18 Kīmīə slef mīnə, takasəkeikei mīsor nəkwai kapəmiə nəmehuə mīnə, kīni mhavəhsi-pən nisaiyen kīmi əriə. Taksor-pən məkna kin kīmi əriə m-fam, yamə mīnə kasor rīmar-pre tuk əmiə, mīne yamə mīne kasərik mītə pik əmiə.

19 Tukmə ror kīmīə naksor əmə nar atuatum, mərig kapəmiə nəmehuə mīnə kasor ahas-pre kīmi əmiə, kīni nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nīpig əutən mīnə a masərer tīm tīm əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen.

20 ? Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kīni nəmehuə mīnə khauh ik tukun, kīni narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nīkam, tukhani mə nīmivəh narpīnien yame ratuatum. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə mīnə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik.

21 Kughen rīmnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhayen meinai Kristo rīmnərig nəmhayen tuk əmiə. In rīmnəkupən mhajoun norien atuatum a mə kīmīə taksəri-pən əmə tamhek nīhun.

22 Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni kupən mīmə,
“In rīmīpəh norien təvhagə has kirik,

kīni In rīmīpəh nīniyen nəgkiarīen eikuə kirik.”

(Aes 53:9)

23 Narmamə kīmnhani hah pawk In, mərig In rīmīpəh nhorpīnien tai nəgkiarīen has kapəriə. Rīmnərig pawk nəmhayen ye nīpran, mərig rīmīpəh nīniyen mə tukrarpīn tai norien has kapəriə. Mərig In rīmnəghu-pən narīmnar fam ye kwermi Kughen yame nīpig m-fam kafan norien kape nəkīrien narmamə in ratuatum əmə.

24 Ye nīpig a, Yesu rīmnəker ye nai kamarkwao kin, mīvəh narpīnien kape təvhagə has mīnə fam kapətawə ye nīpran. In rīmamhə mə təvhagə has mīnə kapətawə tukror infamien kīni mə kitawə tukhamragh, mīsəri-pən swatum kape natuatumien.

“Kīmoh In, rīmnərig nəmhayen ye nīpran tuk nīvəh-mīraghien ətawə.” (Aes 53:5-6)

25 “Apa kupən, kīmīə nīmīsəmhen kin sīpsip yamə mīne kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nəkwəsasar mīnhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sīpsip mīnə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nīmraghien kapəmiə.”

(Esik 34:5-6)

3

Norien atuatum kape yerman mīne piraovīn yame kwəwarkurək ta

1-2 Kīni ye norien kīrīkianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kīmīə nīpīraovīn yamə mīne nəkwəsarkurək ta, takasəkeikei mīsor nəkwai narman kapəmiə. Kīni tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarīen kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrīvi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tukmə mīnorien kapəmiə ratuatum, kīni mīne narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk nīviyen əriə. Nəgkiarīen kīrik rīrkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin.

^S 2:17: Gris ramni “Hasi ai king.” 2:17: Rom 12:10 2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17
2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9
2:24: Rom 6:11 2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 3:1-2: Efes 5:22

3-4 Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərar huvə niqwənemiə, uə naksəwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nımətirgimie. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rıpəh nahasien tuk nıpig kirik. In e ye nımraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nımri Kughen.

5 In e norien kape nıpianəhuak kupən yamə mine kimisərah-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə.

6 Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehua. Kini kimie e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

7 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimie narman yamə mine nakwəsarkurak ta, misarə kimie nıpiraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimie miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

8 Nəgkarien infamien e. Kimie mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimie tukreihua tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimie rımar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu.

9 Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, nıpihavəh nihuvəyen kafan.

10 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mımə,
 “Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,
 kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam,
 in to rıpəh nıniyen nəgkarien has minə,
 kini in to rıpəh neikuəyen.

11 In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
 kini mor əmə narimnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərinuyen.

12 In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,
 kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,
 mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”
(Sam 34:12-16)

13 Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə.

14 Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.
 “Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor,
 kini pəh rikimie tukrivəh nəsik-pikien.” *(Aes 8:12-13)*

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasəəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarieren kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə.

¹⁶ Kini ye nıpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratu-atuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisaaris tuk nini-hahyen əmiə.

¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun.

¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuaturək əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuaturəkien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nıpran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor In ramragh min ye nımhəyen kafan.

¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmır ye kalabus,

²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nıpig yame Noa rimməvhirəkın rao iran, narmamə eit əmə kimisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rımivəh mıragh əriə ye nıpig rao a rimmayıu mameiai-pən ye nu ehua.

²¹ Kini nu ehua a in rimmor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh mıragh ətawə ye norien e yame In rimmor Yesu Kristo rimamragh min ye nımhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nıpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nıprai jir, mərig nıpran e kitawə kwəsasar ye norien has kapətawə, mhaui tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək.

²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nıkar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nıpig Yesu Kristo rımmamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nıpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nıpran, ramhajoun mə rınəpəh ta norien kape təvhagə has.

² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasəə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pənien narımmar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen.

³ Mərig kimiə nakwəsoriah ta nıpig rehua tuk nıkwəsıgien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnəpig nıpiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin nınimien; kini masor lafet kape nırpəhuyen nıpiraovin; kini mamhanım alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik.

4 Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhəvən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun.

5 Mərig iriə tukəsəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nımraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərəer matuk mə tukrəkır əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh.

6 Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsəoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta* ; mə nar apnapig mə narmamə kimnhauh əriə ye tokrei taə, mərig Nanmın kape Kughen rırkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

7 Kitawə kwənhauə ipakə tuk nıpig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takəsəkeikei misarha huvə tuk nımraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarieren kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmın.

8 Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə.

9 Nəkwai nımə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nımə, takhapəh nhani-pikien əriə.

10 Kughen rimiwəh-sipre nırkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nırkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuətuk kape Kughen nıpig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre.

11 Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nırkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarieren, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nırkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəməhuak minə tuksərig rahəs ye nıprairiə

12 Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəməhəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə.

13 Mərig tukmə nakasərig nəməhəyen rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nıpig yame Kristo tukrırerig-pə min iran, nıkhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik.

14 Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmın kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə.

15 Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nımnapir loa kirik, uə nımnhopni yermamə, uə nımnapkrəh kin nar kirik, uə nımnapkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam.

16 Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yəməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen.

4:5: Wok 10:42   * 4:6: Əmru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18.   4:7: Rom 13:11-12   4:8: 1 Pita 1:22   4:11: Rom 12:6-8   4:13: Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7   4:14: 1 Pita 2:20

17 Ror məkneikin meinai nīpig kape nəkiriēn narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkīr narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətarigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen!

18 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,
 “Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nīpig əutən,
 kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah,
 tukamharəh-pikin pik nīpig əutən.” *(Prov 11:31)*

19 Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye nīprairiə, tukasəkeikei misəruhu-pən nīmraghien kapəriə ye kwermīn, yame rīmnor narīmnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiariēn. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiariēn ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

1 Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape nīməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yīmnəm kin nīmrik nəmhuəyən kape Kristo, kini yo jakvəh nīmraghien rerin yame Kristo tukrivəhsi-pə.

2 Kafak e nəgkiariēn yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasamir ye kwermimīə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyən tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə.

3 Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mīə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin.

4 Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nīpig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rīmnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nīmraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nīpig kirik.

5 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape nīməhuak. Kini kimiə mīfam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknaikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,
 “Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə,

mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

6 Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmīr ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nīpig atuatuk kafan.

7 Narīmnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tıkmır Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokwōruə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarhakin yermamə mə tukrəs mətgai.

⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nıpig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tıksin ikin minə fam ye tanımtanə, kimiə miriə nakəsərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takəsərig nəmhəyen kape nıpig kwakwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rımnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin.

¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkəwə e

¹² Kwən e Saelas* rımnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkəwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmır iran. Yakmərərai nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkəwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yımırai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə.

¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape nıməhuak eikin e Rom kəsokrən huvə irəmiə. Kughen rımırpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə 'narik,' in min ramokrən huvə irəmiə.†

¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:8: 1 Tes 5:6   **5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7   **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7   **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas.   **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30   † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkəwə yame ror kīraru kīn yame Pita rīmīrai

Nəgkiarien kwəkəwə kape nəkwəkəwə e 2 Pita

?Pa rīmīrai nəkwəkəwə e? Pita rīmīrai nəkwəkəwə e.

?Rīmīrai ramvən kīmi nīpā? Rīmīrai ramvən kīmi nəməhuak mīnə fam.

?Nīmraghien rīmnhawor pən iran mīne ye nīpīg rīmīrai? Ye nīpīg a, nəmhajoun eikuə mīnə tīksīn kīmnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rīpəh nīrerīg-pə-mīnien.

?Rīmīrai nəkwəkəwə e tuk naha? Pita rīmīrkun mə pəh nien mə tuktu rīmha, kīni rorkeikei mə tukrīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kīmi nīməhuak. Morkeikei mə tukrīsīg nəməhuak mīnə, mor əpu nhajounien eikuə mīnə. Mərig nīməhuak tukraməkeikei mərər tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kīni morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə mīskai, kīni nīrkunien kapəriə ye nīkarīn kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kīn mīne aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmīə yamə mīne nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kīn kapəmawə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mīne Yesu Kristo yame ravəh mīragh ətawə in swatuk yame nīmnhavəh nhatətəyen a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kīn kafan nīhuvəyen mīne nəmərīnuyen kīmi əmīə rapita, meinai nakwənharkun In mīne Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rīmnochrən kīn əriə mə narmamə kafan mīnə

³ Kughen rīmnochrən kīn ətawə mə tuksarə ye nīhuvəyen mīne nīkhakien kafan ye nīpīg yame kītawə kīmnhauə mharkun In. Kīni ye nəsanīnien kafan, In rīmivəhsi-pə narīmnar fam kīmi ətawə yamə mīne tukasəkeikei mhavəh ye nīmraghien kapətawə mə rīkīn tukragien tuk ətawə.

⁴ Kīni ye nəsanīnien mīne nīkhakien kafan in rīmivəhsi-pə kafan promes yamə mīne kīsehuə mhahuvə pik. Kughen rīmivəhsi-pə məknakīn promes mīnə e mə norien kapətawə tukrəmhen kīn norien kafan, kīni mə kītawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has mīnə yerki narmamə.

⁵ Kīni ror məkneikīn, takasəkeikei mīsarkut mə norien kapəmīə tukrhuvə pik. Taksəsīk əpnis norien mīnə e ye nhatətəyen kapəmīə: Taksor huvə pən kīmi narmamə; kīni takhavəh nīrkunien;

⁶ kīni masarha huvə tuk nīmraghien kapəmīə; kīni masərər tim tim ye Kughen ye nīpīg əutən mīnə; kīni mhavəhsi-pən kapəmīə nīmraghien fam kīmi Kughen kīni masor nəkwən;

⁷ kīni masorkeikei nəməhuak mīnə; masorkeikei mīn narmamə mīnə fam.

⁸ Rhuvə mə taksor norien mīnə e mamharpīn, mə nīrkunien kapəmīə ye nīkarīn kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan.

⁹ Mərig tukmə nakhapəh nīsorien narīmnar mīnə a, naksəmhen kīn yer-mamə yame nīmīn rīpīs, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmīen nar ehua e mə Yesu rīmnapīr-ta təvhagə has kapətawə yamə mīne kīmīsor kupən.

¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokran kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik;

¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta.

¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min,

¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo.

¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimirmasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik.

¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mima, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rihuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarien a mamhavən miseriəji naksəm huvə nipran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəgkiarien kafan raməmir yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə.

²⁰ Mərig nar yame rihuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesii kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərgien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmia. Mamhaukreikin-pən nimətairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame iriə atuk əmə kamhavi-pə.

² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien.

³ Iriä kasæptig kin mane. Kasæptig kin mane, mishajoun eikuä æmia, mhavæhsi-ta nautä kapæmia, masæni kwanage yame ramsi-pæn æmä ye nærigien kapæria. Apa kupæn, Kughen ruini-ærhav ta narpinien kapæria, kini pæh nien mä tuktu, tukroriah æria.

⁴ Kimia nimisæm norien kafan kupæn, kini mharkun mä In tukror mäknakin narpinien. Nipig agelo kupæn minä kimisor tævhagæ has, Kughen ripæh niraptæækinien æmä narpinien kapæria, mærig rimnarak-æhu kin æria apa ye nækwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwæji æria kin jen, apa ikin ræpignap ikin. Kini iriä tuksaræ ye næmhæyen miseriaji-pæn In tukrini-ærhav narpinien kapæria.

⁵ Kini ye norien kirikianä æmä min, ye nipig kape Noa, Kughen ripæh niraptæækinien æmä narpinien kape narmamæ yamæ mine kimisæsik nækwan, mærig rimnhopni æria ye nu ehua yame rimatim mhaktæ. Mærig Noa, yame rimini-ærhav nægkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivæh miragh in mine kafan narmamæ seven.

⁶ Kini ye norien kirikianä æmä min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape næmä Sodom mine Gomora, kini miwaan æru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin æriu. Nar a ramhajoun-pæn naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamæ yamæ mine kasæsik nækwan.

⁷⁻⁸ Mærig kwæn a Lot rimnamaræ iriä miriä, kini nipig m-fam in rimnæm norien has minä kapæria, kini mamærig nægkiarien has minä kapæria. Mærig nipig m-fam, in ratuatuk æmä; kini rikin rærhakis pik tuk norien has minä kapæria, yamæ mine kimisæsik nækwai Kughen. Kughen rimivæh miragh kwæn a Lot

⁹ ramhajoun-pæn mä Kughen Yermaru rirkun nivæh-miragh-ien narmamæ yamæ mine kashatætæ iran, kini rirkun ni-ræhsita-yen æria ye naha næmhæyen yamæ kasaræ iran. Mærig narmamæ yamæ mine khapæh nisatuatukien, Kughen rirkun niraptæækinien æria mor narpinien kimi æria taktækun mivæn meriaji nipig yame In tukrækir narmamæ iran.

¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi næmä has minä fam, mærig In tukror narpinien ehuaä kimi narmamæ yamæ mine kasor narimnar kape naurisien yame niprairiä æmä rorkeikei mä tuksor, kini narimnar æ kasor æria kasæmkimik. Narmamæ minä a khapæh nisorkeikeiyen mä Kughen tukreihuaæ iræria.

Narmamæ minä a kisausit mhapæh nhasaiyen nar kirik, kini mhapæh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai.

¹¹ Mærig agelo minä tiksïn iriä yerpig misapita; mærig iriä to khapæh nhani-hahyen agelo apnapig minä ye nimri Kughen Yermaru.

¹² Mærig narmamæ minä a kamhani hah narimnar yame khapæh nharkun-huvæyen. Iriä kisæmhen kin nar aparu minä, yame kapæria nirkunien rirkæk. Kasor æmä nar yame niprairiä æmä rorkeikei. Mærig, nar aparu minä kasarhapæ ye tokrei tanæ mä narmamæ tuksarhakïn æria mishopni æria. Kini ye norien kirikianä æmä min, Kughen tukroriah næmä has minä a ræmhen kin yame kamhopni nar aparu minä.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapæria meinai iriä kasor ahas pæn kimi narmamæ. Rikiriä ragien æmä tuk næviginiën mine ninim-pikien; pæh nien mä yenpig æmä, mærig yenpig mine yeraan. Iriä kisæmhen kin næmkimikien ye neipæn, mine nimap pien. Masoriah nhag nimæhuak. Mhau masævigin kimia miriä, mærig kaseikuä iræmia, masor norien has.

¹⁴ Nipig m-fam kapæria nærigien ramvæn tuk nækræhyen kin nipiraovin yamæ mine kapæria nærigien rimar. Kini nipig m-fam kasor tævhagæ has

mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen; kambahwasig kin norien has kapəriə. Mishajoun əriə kin norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimini ta narpinien kapəriə.

¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas.

¹⁶ Mamarə, dongki kafan rimmhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, mərig Kughen rimmor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nıpran rirkək, rəmhen kin nımri nu yame rinəmit, mine napuə yame nımətag ehua ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rimmərəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien.

¹⁸ Iriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nıpran rirkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine nıprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran.

¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.”

²⁰ Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nıpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Mıragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən.

²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mıpəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mirəmə, “Kuri tukriruə, marə, mırerig-pən min, mamən niruəyen kafan,” (Prov 26:11) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mırerig-pən min məsok-əsok ye nımtəgel.”

3

Nıpig yame Yesu tukrırerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksin, in e kafak nəkwəkwə yame ror kirar kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk.

² Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Mıragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nıpig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksin tukasor narimnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhəmə,

⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəməhuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig rıpəh hanə nuəyen. Kupan, rirkakun

* 2:15: Jud 11; Rev 2:14   2:16: Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.   3:2: Jud 17   3:3: 1 Tim 4:1; Jud 18

ye narimnar yame Kughen rimnor, muə meriaji-pə nīpig e towei mine, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rimnəgkiar əmə, neai rəmər, kini nīmoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nīmoptanə kwəwhai əriu minə.

⁶ Kini ye nīpig a, rarar, mor min tahik rakarokin nīmoptanə, moriah fam.

⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmər, mawəmər huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mweriaji nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwan, mhopni əriə, mivaan əru neai mine tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nīpig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nīpig kirikianə.

⁹ Mərig narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nīkam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nīpig yame Yesu Yermaru tukrērīg-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nīpig yame tukrurə iran. Ye nīpig a, tuksərig narkarakien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mīrh, mine kəmhou minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmər-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nīmraghien kapəmīə. Nīmraghien kapəmīə tukraməkeikei matuatuk ye nīmri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nīmraghien kapəmīə mə kafan.

¹² Rikimiə tukraməsik pik nīpig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nīpig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mīrh, mine makuə, mine kəmhou minə kisaiyu mharkək.

¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nīmrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nīpig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmīə; nəmkimik tukrirkək irəmīə; kini taksarə ye nəmərinyuen kimiə min.

¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ranni məknə.

¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmərrien kirikianə, iriə kəmhaukreikin nəgkiarrien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarrien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarrien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwəharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarrien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai

Kughen tukripəh ni-vi-tayen əmiə eikin nhatətəyən kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyən kapəmiə.

¹⁸ Mərig takasor nhatətəyən kapəmiə raməhuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyən yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

! Pəh tukamhani vi vi In ni-pig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tukşəvhekin, misher-pən kin nəkwəkwə e rivən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimmhavor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nıpran nipiğ Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini mətə iran nipiğ rimamhə ye nai kamarkwaə kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor nıprai yermamə kin. Kini iriə mışhajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tukşor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, nıprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nostisism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarrien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatəyəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimivəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nımraghien rerin.

Nəgkiarrien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarrien kape Nımraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narımmar fam, Nəgkiarrien e rımnəkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nımrımawə, kini mharap kin kwermımawə.

² Kini Nəgkiarrien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nımraghien rerin. Iriu Rımtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rımnajıərhav-pə tuk əmawə.

³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narımmar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimia. Kitawə Rımtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə.

⁴ Yakamharai narımmar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nıkhakien

⁵ Nəgkiarrien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nıkhakien, kini nəpıgnapien rirkək əfrakis iran.

⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpıgnapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nısarəyen ye nəfrakisien.

⁷ Mærig tukmæ kaseriwæk ye nikhakien, ræmhen kin yame Kughen ramaræ ye nikhakien, kitawæ kwæsor kirikianæ kitawæ min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimnæspir rikitawæ tuk nahasien m-fam, mor kitawæ kisatuatuk ye nimri Kughen.

⁸ Mærig tukmæ kitawæ khamæ khapæh nisorien tævhagæ hah, kini miseikua atuk æmæ irætawæ, kini næfrakisien rirkæk irætawæ.

⁹ Kughen In ratuatum, to rapæh nakapirien nægkiarieren kafan. Kini tukmæ kitawæ khani-ærhav tævhagæ hah kapætawæ, In tukræspir ætawæ, mæru-kin norien has mifam kapætawæ, mæ tuksatuatuk ye nimrin.

¹⁰ Mærig tukmæ kitawæ khamæ khapæh nisorien tævhagæ hah, kitawæ kasor mæ Kughen In yeikuæ, kini nægkiarieren kafan rapæh næmirien ye nimraghien kapætawæ.

2

Yesu Kristo in yermamæ kape nasituyen irætawæ

¹ Kwajikovæ minæ kafak, yakamrai nægkiarieren e kimi æmia mamni-æhu æmia mæ takhapæh nisorien tævhagæ has. Mærig tukmæ kasor tævhagæ hah, yermamæ kirik kapætawæ tukrægkiar atuæ kin kapætawæ kimi Kughen. Yermamæ e In e Yesu Kristo, yemæ atuatum.

² Yesu e, Kughen rimivæhsi-pæn narpinien kape tævhagæ has kapætawæ kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pæh nien mæ kapætawæ pisin æmæ, mærig kape narmamæ m-fam ye tokrei tanæ.

³ Mærig tukmæ kitawæ kasari-pæn nægkiarieren kape Kughen, ramhajoun mæ kitawæ kharkun huvæ mæ kwænhauæ minharkun Kughen.

⁴ Tukmæ yermamæ rimæ rirkun Kughen mærig rapæh næri-pæn-huvæyen nægkiarieren kafan, in rameikua æmæ; næfrakisien rirkæk iran.

⁵⁻⁶ Mærig yermamæ yame ræri-pæn huvæ nægkiarieren kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuæ æfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamæ yame ramni mæ in ravæh Yesu yerkin, tukramækeikei mæri-pæn swatum kirikianæ æmæ yame Yesu rimnæri-pæn. Norien a tukramhajoun mæ kitawæ kamhavæh Yesu yerkitawæ.

Kitawæ tukasækeikei masorkeikei ætawæ minæ

⁷ Yo minæ tiksın, pæh nien nægkiarieren vi kirik yame yakamrai kimi æmia mæ taksari-pæn; mærig nægkiarieren akwas kirik yame nakwæsærig-ta kupæn. Nægkiarieren akwas e nægkiarieren yame nakwænharkun-ta.

⁸ Mærig, næfrakis, ramor mæ nægkiarieren vi kirik tuk æmia. Kini, nimraghien kape Yesu mine kapæmia kawor æpu kamæm mæ nægkiarieren e ræfrakis, meinai taktækun ai, næpignapien rinamrikæk, kini nikhakien æfrakis rinakhak-pæ.

⁹ Kini yemæhuak kirik yame ramni mæ in ramærer ye nikhakien, mærig ramæmækin næmæhuak minæ tiksın, yermamæ en ramaræ hanæ ye næpignapien.

1:7: Aes 2:5   **1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2   **1:8:** 1 Jon 2:4   **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13   **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22   **1:10:** Jon 5:38   **2:1:** 1 Tes 2:11   **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25   **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10   **2:2:** Jon 3:17   **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2   **2:3:** Jon 14:15   **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8   **2:4:** 1 Jon 1:6,8   **2:5-6:** Jon 14:15   * **2:5-6:** Swatum pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mærig yermamæ yame ræri-pæn huvæ nægkiarieren kafan, in norkeikei pik Kughen."   **2:5-6:** 1 Jon 4:12   **2:5-6:** Mat 11:29   **2:5-6:** 1 Jon 2:3   **2:5-6:** Jon 15   **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18   **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6   **2:8:** Jon 13:34   **2:8:** Rom 13:12   **2:8:** Jon 1:9   **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5   **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21   **2:9:** 1 Jon 1:5

10 Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir.

11 Mərig tukmə raməmakin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignəpien.

12 Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimnor.

13 Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

14 Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənharkun-ta Rimtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmir irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

15 Takharəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin.

16 Meinai norien m-fam kape tokrei tanə kharəh nhasi-pəniyen ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan.

17 Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

18 Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig.

19 Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipiharəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

20 Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien.

21 Yakamrai nəkwəkwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien rıpəh nikuəyen kin neikuəyen.

2:10: 1 Jon 3:14   2:10: Sam 119:165   2:11: 1 Jon 1:6   2:11: Jon 11:9; 12:35   2:13: Jon 1:1
2:13: Jon 16:33   2:14: Jon 1:1   2:14: Efes 6:10   2:14: 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib
4:12; 1 Jon 1:10   2:15: Rom 12:2   2:15: Jem 4:4   2:16: Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3   2:16:
Prov 27:20   2:17: Hib 12:27   2:17: Mat 12:50   2:18: Rom 13:11   2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon
1:7   2:18: 1 Jon 4:1   2:19: Wok 20:30   2:20: 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22   2:21: 2 Pita 1:12

²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu.

²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rımtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mıpəh nisəru-kinien nəgkiarieren yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu.

²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarieren minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiə.

²⁷ Mərig kimia, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmın Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə. ?Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmın Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narımmar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mıpəh neikuəyen nıpig kirik. Nanmın Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpın.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nıpig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərərien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimia e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmrü! Norkeikeiyen yame Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen.

² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrirerig-pə min, kitawə tuk səmhen kin In, meinai ye nıpig a, tuk səm əfra mə In ror məkna.

³ Narmamə m-fam yamə mine kasəruhu-pən nərigien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk.

⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarieren e “təvhagə has” nıpran rımə “nakapirien loa kape Kughen.”

⁵ Kini kimia nakharkun mə Kristo rımauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran.

⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yame ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mıpəh nirkunien In.

2:22: 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7   **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9   **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9   **2:26:** 1 Jon 3:7   **2:27:** 1 Jon 2:20   **2:27:** 1 Kor 2:12   **2:27:** Jon 15:4   **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4   **2:28:** Efes 3:12   **2:29:** 1 Jon 3:7   **2:29:** Jon 1:13   **3:1:** Jon 3:16   **3:1:** Jon 1:12   **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3   **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28   **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4   **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18   **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14   **3:5:** 1 Jon 3:8   **3:5:** 2 Kor 5:21   **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk.

⁸ Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupan mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamirpin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsür-əsür wok a kape Setan.

⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to riphə nirpinien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpin, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen.

¹⁰ In e swatuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei atawə minə

¹¹ Nəgkiarinen e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei atawə minə.

¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimnhopni naorahini. ?Kini rimnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas.

¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nipig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə.

¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhətərhav ta ye kwənmhan kape nimhəyen, mhauə imei nimraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nimhəyen.

¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, riphə nivəhyen nimraghien rerin.

¹⁶ Yesu rimnarakikin nimraghien kafan tuk atawə, mhajoun atawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nimraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə ripsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmir iran uə? !Nikam, rirkək!

¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə.

¹⁹⁻²⁰ Kazor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nimri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rirkun rikitawə rapita atawə. In rirkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nimri Kughen, rikitawə ramərinu əmə,

3:8: Jon 8:44   **3:8:** Hib 2:14   **3:9:** Jon 1:13   **3:9:** 1 Jon 5:18   **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12   **3:10:** 1 Jon 3:8   **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8   **3:11:** 1 Jon 2:7   **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5   **3:12:** Jen 4:8   **3:12:** Prov 29:10   **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14   **3:14:** Jon 5:24   **3:14:** 1 Jon 2:9   **3:15:** 1 Jon 2:9   **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44   **3:15:** Gal 5:20,21   **3:16:** Jon 10:11   **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16   **3:17:** 1 Jon 4:20   **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9   **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14

²² mīpīhavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwān, mīne norien yame In rorkeikei.

²³ Nəgkiariēn yame Kughen rīmivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rīmīni ta.

²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiariēn e yame Kughen rīmivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rinəvrai-pə ta Nanmīn Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmīn mīnə

¹ Yo mīnə tiksin, profet ripsaah kamhani mhamə Nanmīn kape Kughen raməmīr irəriə, məriḡ takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmīn a raməmīr irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nīkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə.

² In e swatuk tuk nirkunien mə Nanmīn əfrakis kape Kughen raməmīr irəriə uə nīkam: Tukmə yermamə rīmə Yesu Kristo rīmauə nīpran ror nīprai yermamə kin, yermamə a, Nanmīn kape Kughen raməmīr əfrakis iran.

³ Məriḡ yermamə yame rapəh nīni-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmīn kape Kughen raməmīr iran. In e in tikmīr kape Kristo. Kimiə nīmnharkun mə tikmīr e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə mīnə kafak, kimiə narmamə kape Kughen mīnə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə mīnə, meinai Nanmīn yame raməmīr yerkimīə in rapita nanmīn yame raməmīr ye tokrei tanə.

⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiariēn kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mīne kasətəriḡ kin əriə, iriə mīn narmamə kape tokrei tanə.

⁶ Məriḡ kitawə narmamə kape Kughen mīnə. Ror məkneikin, narmamə yamə mīne kharkun Kughen, iriə kasətəriḡ kin ətawə. Məriḡ narmamə yamə mīne kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətəriḡgien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmīn əfrakis kape Kughen mīne nanmīn eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo mīnə tiksin, pəh kitawə kisorkeikei ətawə mīnə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mīne kwəsarha vi mīn mīhauə kwajikovə kape Kughen mīnə, kini mīnharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen.

⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mīne kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək.

⁹ Kughen rīmnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nīmraghien tukun.

3:22: Mat 7:7   3:22: Jon 14:15   3:22: Hib 13:21   3:23: Jon 6:29   3:23: Jon 1:12; 3:18; 20:31
 3:23: Jon 13:34   3:24: 1 Jon 2:3   3:24: 1 Jon 2:6; 4:15   3:24: 1 Jon 4:13   4:1: Jer 29:8   4:1:
 Mat 7:15; 1 Jon 2:18   4:2: Jon 1:14; 1 Jon 2:23   4:2: 1 Kor 12:3   4:3: 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7   4:3:
 1 Jon 2:18   4:4: Jon 16:33   4:4: 2 King 6:16; Rom 8:31   4:5: Jon 15:19; 17:14,16   4:6: Jon 8:47
 4:6: Jon 14:17   4:6: Mak 13:5   4:7: 1 Jon 3:11   4:7: Jon 1:15   4:7: 1 Jon 2:4   4:9: Jon 1:18
 4:9: Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11

10 Norkeikeiyen əfrakis ramni məknekin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rimmnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimmnaiyu.”

11 Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə.

12 Kipəh nəmien Kughen nişig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

13 Kughen rimmənvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə.

14 Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimmherpə-kin Tini mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

15 Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran.

16 Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə.

17 Kitawə tuksarə məknekin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nişig yame Kughen tukrakir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu.

18 Mərig norkeikeiyen mine nişinien to krapəh niwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav nişinien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rişəh hanə nişuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

19 Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimmnorkeikei ətawə məkupən.

20 Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksın yamə mine raməm əriə, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nişig kirik? To rapəh norien.

21 Kini Yesu rımivəhsi-pə nəşkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksın.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

1 Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

2 Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

4:10: Rom 5:8,10   4:10: Rom 3:25   4:11: Jon 3:16   4:11: Jon 15:12; 1 Jon 3:11   4:12: Jon 1:18
 4:12: 1 Jon 4:17; 2:5   4:13: 1 Jon 2:3   4:13: 1 Jon 3:24   4:14: Jon 15:27   4:14: Luk 2:11; Jon
 3:17   4:15: 1 Jon 3:24   4:16: 1 Jon 4:8   4:16: 1 Jon 3:24   4:17: 1 Jon 4:12; 2:5   4:17: Efes
 3:12   4:18: Rom 8:15   4:20: 1 Jon 2:9   4:20: 1 Jon 1:6; 2:4   4:20: 1 Jon 3:17   4:20: 1 Jon
 4:12; Jon 1:18   4:21: 1 Jon 2:7,9   5:1: Jon 3:15   5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23   5:1: 1
 Jon 2:23   5:2: 1 Jon 2:3   5:2: 1 Jon 3:14

3 Tukmæ kasor nækwai Kughen, ramhajoun mæ kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa ræmhen kin kajipæ yame ræruværuvæ æmæ,

4 meinai narmamæ yamæ mine kimisarha vi mhauæ kwajikovæ minæ kape Kughen, iriæ kwæsapita norien minæ kape tokrei tanæ. Kini nhatætøyen kapætawæ ravæhsi-pæ nœsanien tuk napitayen norien kape tokrei tanæ.

5 ? Ni-pa minæ e kwæsapita norien kape tokrei tanæ? Iriæ e yamæ mine kamhani næfrakisien mæ Yesu in Ji Kughen.

Kinor æpu Yesu

6 Yesu Kristo ritærhav-pæ ye nu mine nitæ. Pæh nien mæ ye nu æmæ, mærig rimauæ ye nu mine nitæ. Kini Nanmîn kape kughen ramni-ærhav mæ næfrakisien, meinai Nanmîn kape Kughen in nuknei næfrakisien.

7 Nar misir e in e kisissær karhor æpu Yesu:

8 Irisir e: Nanmîn Imærhakæ, mine nu, mine nitæ* . Nar misir e kisissær karhajoun Yesu.

9 Nipig kirik, kitawæ kisærig nægkiarieren yamæ mine narmamæ kamhani-ærhav, kini kitawæ kamhani næfrakisien iræriæ. Mærig nægkiarieren yame Kughen ramni-ærhav ye nikarin kape kafan Kwajikovæ, in rehuæ pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ærhav.

10 Narmamæ yamæ mine kamhani næfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mæ nægkiarieren yame Kughen ramni-ærhav rinæmir ta yerkiria. Mærig narmamæ yamæ mine khapæh nhaniyen næfrakisien ye Kughen, ræmhen kin iriæ khamæ Kughen In yeikuæ kirik. Meinai khapæh nhaniyen næfrakisien ye nægkiarieren yame Kughen ramni-ærhav ye nikarin kape kafan Kwajikovæ.

11 In e nægkiarieren yame Kughen ramni-ærhav, mæ Kughen rivæhsi-pæ nimraghien rerin kimi ætawæ, kini nimraghien e, kivæh tuk Tini.

12 Narmamæ yamæ mine kamhavæh Ji Kughen yerkiria, iriæ kamhavæh nimraghien. Mærig narmamæ yamæ mine khapæh nhavæhyen Ji Kughen yerkiria, khapæh nhavæhyen nimraghien.

Nægkiarieren infamien

13 Yakamrai nægkiarieren minæ e kimi æmia yamæ mine nakshatætæ ye nhag Ji Kughen, mæ kimiæ takharkun huvæ mæ nakwænhavæh ta nimraghien rerin.

14 Kini tukmæ kitawæ khaue ye nimri Kughen, rikitawæ ramærinu, meinai kitawæ kharkun mæ tukmæ kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nærigien kape Kughen, In tukrærig næhuakien kapætawæ.

15 Kharkun mæ In ramærig ætawæ, mharkun min mæ tukpihavæh naha nhagin yamæ mine kitawæ kisaiyoh In kin.

16 Tukmæ kitawæ kasæm yemæhuak kirik ramor tævhagæ has, mærig pæh nien mæ tævhagæ has yame rikun nikir-pæniyen ye nimhøyen, pæh kisæhuak tukun, kini Kughen tukrivæhsi-pæn nimraghien kimin. Mærig tævhagæ hah kirik aikin yame ramkir-pæn narmamæ ye nimhøyen, kini yakpæh niniyen mæ tuksæhuak

---

5:3: Jon 14:15   5:3: Mat 11:30   5:4: Jon 1:13   5:6: Jon 19:34,35   5:7: Jon 14:17   * 5:8: Nipig Jon ramni "nu" nipran ramni "baptaes," kini niprai "nitæ" nipran ramni "nimhøyen kape Yesu." Nar misir e baptaes, mine nimhøyen kape Yesu, mine Nanmîn Rhakæ, karhaor æpu Yesu.   5:9: Jon 5:33,34   5:9: Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18   5:10: Jon 3:33; 1 Jon 1:10   5:11: Mat 25:46   5:11: Jon 1:4   5:12: Jon 3:15,16,36   5:13: 1 Jon 5:11   5:14: Efes 3:12; 1 Jon 3:21   5:14: Mat 7:7   5:15: 1 King 3:12   5:16: Jem 5:15   5:16: Hib 6:4-6; 10:26

tuk narmamə yamə mine kator təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen.[†]

¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin kharəh nhakir-pənien narmamə ye nimhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen kharəh nharpinien ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətarəkin əriə, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əriə.

¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmır ye kwermi Setan.

²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini miwəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmir isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

[†] **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rımini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen rıpəh niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukramamır kape rerin.” **5:17:** 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45 **5:20:** Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11 **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipiğ a gavman rima tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piraovin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipiğ rimirai? Ye nipiğ a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavan apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipiğ nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rima narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə.

² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmər yerkitawə, kini tukraməmər rerin yerkitawə.

³ Pəh kisarə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə niहुवəyən mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipiğ yimməm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor.

⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nəkwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə.

⁶ Kini norkeikeiyen e, nıpran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nəkwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rımmor nıprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmır minə kape Kristo.

* **1:1:** Nıprai nəgkiarien e "piraovin" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18

⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikua pik mapita. Tamə, naksəpkərhəv ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə.

⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mīne Tini, Yesu, kawəmir yerkin.

¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh niniyen nhajoun-atuatukien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu.

¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarien infamien

¹² Yəkmə jakni-pre nəgkiarien mīnə tiksın mın tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mīrai-pən kin ye pəpa. Yəkmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatuk kimi ətawə mīnə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə mīnə kape piam,[†] yamə mīne Kughen rīmīrpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:8: 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26   **1:9:** Jon 8:31   **1:9:** 1 Jon 2:23   **1:10:** Rom 16:17   **1:11:** 1 Tim 5:22   **1:12:** Jon 3:29   † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə mīnə kape piam” nīpran ramni “narmamə kape nīməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik.

² Piak keikei, yakwirikun mə kafam nimmraghien ye nimmri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsənin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə.

³ Rikik rimmagien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien.

⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnərig mə iriə yepsipis minə.

⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei.

⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə.

⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə.

¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuatur kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa.

¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun nar-mamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tukSOR norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasion, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehua, to rīpəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarinen kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrəer skai ye nəgkiarinen yame in nəfrakisien.

Nəgkiarinen kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehua mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapərəkinien nəgkiarinen əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarinen kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikiana, kini to nipig kirik rapəh min nəərəhu-pənien.

⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. İriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narımmar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa İjip, iriə tiksın kimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.*

⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə

kin jen yame to rapəh nivī-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran.

7 Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuatak mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kəmhakir atuk əriə minə, mine nīpiraovin kəmhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimmor narpinien kimi əriə ye nap, mīmə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

8 Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kəmhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye nīprairiə. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai.

9 Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in rīpəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nīpig kimivotgoh iriu min tuk nīprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

10 Mərig narmamə minə a kəmhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narimnar yame nīprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

11 !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehua. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimməri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimmor kupən, meinai in rimmorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Korə, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimmoriah Korə mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.†

12 Nipig nakharaptərəkīn nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nīmətag ramrəh mamua, mərig nəhig rapəh nīpien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nīpig kape norien kwənkwan, mərig rīpəh nikuəyen. Rīmha əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rīmha fam.

13 Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhuə yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuatak kapəriə, miserwei. Kughen rimmor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

14 Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rīmīni-ərhav nəgkiarīen kape Kughen yame rīmivəh-sipən kīmin mīmə, “!Səmrū! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik.

15 Ramuə mə tukrəkīr narmamə m-fam mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatəyəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kīmisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nīni-hahyen In.”

16 Nipig m-fam, narmamə minə a kəmhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit

1:6: 2 Pita 2:4   1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10   1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7   1:10: 2 Pita 2:12   † 1:11: Stori kape Ken ramamir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam ramamir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah ramamir ye Nam 16:1-35. Əmru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12   1:12: 2 Pita 2:13,17   1:14: Jen 5:18, 21-24

kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarjen heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarjen yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə.

¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasiğ tukruə ipakə, narmamə tıksin tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.”

¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan.

²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rıpəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru.

²³ İpakə narmamə tıksin khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mıragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tıksin, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiarjen infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımmin mine nıkhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nıkhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əkgəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mıpəh norien infamien. !Amen!

Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimmhavor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə taksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktakun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimmor əpu. Narimnar minə e, Kughen rivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimmher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon.

² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimməm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimməm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo.

³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhek-in-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, taksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, taksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkəkəkə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkəkəkə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamərə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuktors məkneikin irəmiə.

⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərə-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nihməyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.

⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. ! Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmr! In ramrərig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuktərha-pən misəm atuətuk ye nimirə. Kini narmamə minə e kimishai nıkao iran tuktəm min, kini narmamə minə e ye kwənhəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərər skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarinen yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərə-ərhav tuk Yesu.

¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk,

¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkəkəkə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efe-sas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərəkin niməgen kin kətəut yame kimnor kin gol.

¹⁴ Kapən kapə mine nıkwənen, kwəhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao.

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuə rhuə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28

¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə.

¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk. Kini nau yame resrə ye nikarīn mir ramsi-pən ye nəkwān. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nipig yimnam kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermīn matuk, mīmə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien.

¹⁸ Yo e yemə mragh. Yimamhə mokuṗən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nimhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nimhəyen.

¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruəterhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav.

²⁰ Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhau minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriə seven.”

2

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rimini-pə tuk yo mīmə “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərhəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmmhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksīn aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə khapəh nisəfraksien, kini naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə minə.

³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nimrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyeen kupən kapəmiə.

⁵ Rikimiə tukraməsik norkeikeiyeen yame nimisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nimnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisarien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərhəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərer ikin.

⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

⁷ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwəkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

1:16: Hib 4:12; Jon 12:48   **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6   **1:18:** Sam 42:2   **2:1:** Rev 1:16

2:1: Rev 1:12-13   **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5   * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukməror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mīmə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.” **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2

Nægkiarién ramvæn kimi náməhuak minə apa Smána

⁸ Kíni In rímnægkiar mamni-pə mímə, “Rai nəkəkəkə kirik rívən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Smána, míni-pən mímə,

Yermamə yame in nírikakunien míne nərkinien, yame ríaməhə mímragh mìn, kafan e nægkiarién ramni mímə,

⁹ “Nəmə Smána, yakirkun mə naksarə ye nípig ətətən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rirkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehua pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tíksin kamhani hah əmiə, mamhani mìn mə iriə e narmamə yamə míne Kughen rímírpen-ta əriə†. Mərig níkam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə.

¹⁰ Takhapəh nhaginien kin nəməhəyén yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tíksin ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyén kapəmiə. Kimiə táksarə ye nəməhəyén kape nípig ten. Táksərəer tímtim miseriəji níməhəyén kapəmiə. Kíni jakvəhsi-pre kapəmiə nərökien, ramhen kin yame kəvəvhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rínapita ye naiyuyen. Nərökien e in e nímraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nímətírgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nægkiarién yame Nanmín kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrípəh nívənién marə ye nəkawai nap ehua.”

Nægkiarién ramvæn kimi náməhuak minə apa Pegamam

¹² Kíni In rímnægkiar mamni-pə tuk yo mímə, “Rai nəkəkəkə kirik rívən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Pegamam, míni-pən mímə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye níkarin mir, kafan e nægkiarién ramni mímə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun íkin nakasarə íkin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru íkin.‡ Mərig kimiə naksarəer tímtim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru íkin, kímhəpni pawk kwən a Antipas, yame rímnərəer tímtim tuk níni-ərhəyén nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nísəpəhyén nhatətəyén irak.

¹⁴ Mərig nakasor narímnar tíksin yamə míne rapəh nəmənien ye nímrik: Kimiə tíksin aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rímnor swatuk kimi King Balak mə in tukrívəhsi-pən vəh-sipən kimi námə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəvíginién yame kamor sakrefaes kin ramvæn kimi nanmi kughen písin minə, kíni masor apnapig nar.§

¹⁵ Kíni ye norien kirikianə əmə mìn, kimiə tíksin naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.*

¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhəgə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nísararién, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kíni mərəi əriə kin nau yame resrə ye níkarin mir.

¹⁷ Yermamə yame nímətírgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nægkiarién yame Nanmín kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakvəhsi-pən nəvíginién erkwaig e kamni kímə ‘mana’ kimin. Kíni jakvəhsi-pən mìn kapier hawən kirik

2:8: Rev 1:17-18 † 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13:

Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § 2:14: Stori kape Balam míne Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51

kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrirkun nhagin.”

Nəgkiarlen ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rimməgkiarmamni-pə tuk yo mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa faon e Tuatira, mini-pən mīmə,

Ji Kughen, nimmrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarlen ramni mīmə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nimməsor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimmrik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tüksən nəviginiyen yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə.

²¹ Yiməwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh.

²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyen ehuə kimi əriə,

²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniyen nhajounien kape Jesebel, mhəpəh nisərigien nəgkiarlen e kamni kimə ‘Nəgkiarlen pam kape Setan.’ To yakpəh nəəhupre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yamə jakni-pre tuk əmiə:

²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nəpig jakrerig-pre iran.

²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye narowəginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwə, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rimik rimmivəhsi-pə kimi Yo, mamni mīmə,

‘In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə,

mamrəh kwətəvhə yame kimmor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəmhen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimmor kin kwənəjiəpik.’ *(Sam 2:9)*

²⁸ Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamə yame nimmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarlen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

3

Nəgkiarlen ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

¹ Kini In rimmægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh nanmīn kape Kughen, iriə seven, kini mīvəh mīn kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien mīnə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərig nīkam, kimiə nakwənhamhə-ta.

² !Sarha-ra! Norien huvə yamə mīne kimiə nīmisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei mīsarkut mə takhavəh-si haktə mīn norien kapəmiə mīsor pəh ruə mīskai, meīnai yakpəh nāmien norien huvə kirik yame nīmisor mhavən mīsor infamien iran, yame ratuatuk ye nīmri Kughen kafak.

³ Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame nīmnhawəh mīsərig apa kupən, mīsor nəkwən. Kini mīsasar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nīsarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yakrəh kirik raurə, nakseinein nīpig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tīksin kimiə miriə apa Sadis khapəh nīsorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk nīseriwəkein kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə.

⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahayen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nīmraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nīmri Rīmik mīne kafan agelo mīnə, mə in e in kafak atuaturk yermamə.

⁶ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak mīnə.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Filadelfia

⁷ Kini In rimmægkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Filadelfia, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nəgkiarien. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyən. In mamni mīmə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien mīnə kapəmiə. !Səmru! Yīmnhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwək, mhapəh nīsəpəhyen Yo.

⁹ !Səmru! Narmamə tīksin ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhāmə iriə narmamə yamə mīne Kughen rīmīrpen-ta əriə.† Mərig, nīkam. Iriə nəmeikuə mīnə. !Səmru! Jakor əriə kisənīmkur ye nīmrimīə, mhani-ərhav mhāmə Yo yakorkeikei əfrah əmiə.

¹⁰ Kimiə nīmnharap-tərəkin tīm tīm nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tīm-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nīpig kape nəmhyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanīmtanə, mə tukəkīr nhatətəyən kape narmamə yamə mīne kisarə ye tanīmtanə.

3:1: Rev 1:16   **3:5:** Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23   * **3:7:** Nakam-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuəyən kafan.   **3:7:** Aes 22:22

† **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9   **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9   **3:10:** Hib 12:1-3   **3:10:** Jon 17:15

11 Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh niwəhsita-yen kapəmiə nərökien yame nakwənhavəh ta.‡

12 Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehua kirik yame ramhapas Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To ripəh nitərhavyen ye nimə a tuk nipig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

13 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

14 Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mimə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigəyən iran mə tukrerer matuk tuk nini-ərhavyen əmə nəfraksien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarieren ramni mimə,

15 “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rapiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyən kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei?

16 Mərig kimə nakasərer əmə ye kwerkwən. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun,

17 mərig in ai kimə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə ramərou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimə ripis. Nakasaiyu kopiə kopiə.

18 Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhavəh meresin misəvit-pən ye nimrimə, mə nimrimə tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

19 Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuətuk əriə. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə.

20 ! Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

21 Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighan kin in mə tukrəkwtə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

22 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

‡ 3:11: Gris ramni mə “Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh niwəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərökien. 3:14: Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev

1:17 3:18: Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mimə “Hekimter, muə. Yakha-joun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.”

² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai.

³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagrii e jaspə mine kanilian. Kini mərəi-mərəi kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapier huvə e emeral.

⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol.

⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven.

⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.

Kini in a ye kwerkwān, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimiria ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairiə mine nimeitairia.

⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisar kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə.

⁸ Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimiria ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhəvəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək.

¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehua minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

¹ Məkneikin, yimnam King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermın matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan atərakin ye nəpəəg nimrin m-seven.

² Mækneikin yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?”

³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tana, uə ye kwənmhaan kape nımhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin.

⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun.

⁵ Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rınapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Mækneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwən ye jea kape King mine nar mıragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nımrin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rımner-pə kin əriə kamhavən ye tanımtanə.

⁷ Kwaji Sipsip e, rıvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mırəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk.

⁸ Mırəhsi-ta ta nəkwəkwə e, mækneikin, nar mıragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimmor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, məpien huvə. Kini nar a ramənah məpien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar mıragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nıpei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimıvaan-ətərəkın kin.

Meinai kimışopni Ik, nitawim rımnaiyu,

Nakarpin nımraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarieren m-fam.

¹⁰ Kini nımmor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəmawə.

Iriə tuksarmaru ye tanımtanə.”

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kıpəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar mıragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nımasur minə.

¹² Kasəni pik nıpei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kımnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə
In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Mækneikin, yimnərig narımmar fam yame Kughen rımmor ye rao ye neai, mine ye tanımtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, mine narımmar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nısiayen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən
ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nıkhakien mine nar-maruyen.

5:5: Jen 49:9-10   5:5: Aes 11:1   *   5:8: Nəgkiarieren kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni amə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nıpei, rəmhen kin gita.   5:8: Sam 141:2

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!"

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, 'jerubim,' iriə kuas, kamhani mhamə, "Amen!" Kini nəməhuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə yame kimnarəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, 'jerubim,' kirikianə iriə rərar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mīmə, "Yüə-ru!"

² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kiraru kin, rərar, mamni mīmə, "Yüə-ru!"

⁴ Məkneikin, hos kirik kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukriəhsita nəmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikın minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kisiser kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kisiser kin, rərar, mamni mīmə, "Yüə-ru!" Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkiriən nəviginien.

⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar miragh kuas e kamni kimə 'jerubim.' Mamni-pən tukun mīmə, "Yüvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə 'olif,' mine 'greh.'"

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kuas kin, rərar, mamni mīmə, "Yüə-ru!"

⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik kəratə. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmmaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparu minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nıpar nimoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nıparin kisiser.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nimə Ehua kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

¹⁰ Iriə kasokran apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, "Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?

* 6:6: Gris ramni mīmə, "Nimri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianə əmə, nimrin rhaktə ramhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə, kini raes yame tukən ye nipig kirikianə, nipig rhaktə ramhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə." Mərig nıparn e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

Mærig, tuk nagheen mine kini Ik nakækir narmamæ ye tanimtanæ, marpin tai nitawmawæ?”

¹¹ Kamhani mæknakin, Kughen rivæhsi-pæn neipæn hawæn kimi æriæ m-fam, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhawhin pi pom. Piaumiæ minæ mine kakæ kapæmiæ minæ tiksîn kasor hanæ kafak wok. Pøh kiseriaji tukhopni piæpiæ min narmamæ yamæ mine kimivæh nihupin iræriæ.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a ravit-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror sikis kin, yakæm mig ehuæ ramkiu. Mirh ripis ræpignap. Makuæ ræwhao ræmhen kin nitæ.

¹³ Kæmhau minæ kisæsaah-æsaah miseiwaiyu-pæ ye nimoptanæ, ræmhen kin nai† yame nimætæg ehuæ rameitætæg kin, kwænkwan yame rapkæh ræsaah.

¹⁴ Kini neai rirkæk, ræmhen kin yame kimarpævin-arpævin fam tævheitæ. Kini tukwas minæ mine tanæ minæ kisæta ye kwænmmaan kapæriæ minæ.

¹⁵ Kini king minæ kape tanimtanæ, mine narmaru minæ, mine namasur minæ kape mobael minæ, mine narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ, mine narmamæ yamæ mine kamhavæh nehuæyen, mine slef minæ, mine narmamæ apnapig minæ, iriæ m-fam khavæn miserkwaig ye næpææg kapier ehuæ, uæ kasærer ætgin kapier minæ ye nikar tukwas minæ.

¹⁶ Kini kisasæk apomh-pæn tuk tukwas minæ mine kapier ehuæ minæ mhamæ, “!Æsaah! Mækwætæ-tærækin æmawæ merkwaig kin æmawæ ye nimri King e yame ramkwætæ ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip.

¹⁷ Meinai nipig a ruauæ yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravæhsi-ærhav-pæ niemhaa kapæriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvæyen?”

7

Kimipæn narmamæ wan hundred foti fo taosen mæ kape Kughen

¹ Kini ai yakæm agelo kuas kasærer-pæn ye nikarin kuas kape tanimtanæ, mamharaptærækin nimætæg kuas ye nikarin kuas kape tanimtanæ, mæ nimætæg kirik tukripæh nher-herien nimoptanæ mine tahik mine naiminai.

² Kimivæh-sipæn næsaninien kimi æriæ tuk noriahyen nimoptanæ mine tahik. Mækneikin yimmæn agelo kirik risi-piræ. In ravah nar kirik yame Kughen Miragh ravæh mæ tukror-pæn nætætao kin ye kafan narmamæ. Mokræn apomh kin agelo minæ e kuas yamæ mine kivæhsi-pæn næsaninien kimi æriæ mæ tuksoriah nimoptanæ mine tahik, mimæ,

³ “Haræh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanæ, tuksærhupæn nætætao kape Kughen ye nupanai narmamæ kafan minæ.”

⁴ Kini yimivæh nihupin ye narmamæ yamæ mine kæræhu-pæn nætætao kape Kughen iræriæ: Iriæ m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriæ kwænæræus minæ kape Isrel.

⁵ Ye kwænæræus kape Juda, kæræhu-pæn nætætao kape Kughen ye narmamæ twelef taosen. Ye kwænæræus kape Ruben, iriæ twelef taosen. Ye kwænæræus kape Gad, iriæ twelef taosen.

⁶ Ye kwænæræus kape Asere, iriæ twelef taosen. Ye kwænæræus kape Naftali, iriæ twelef taosen. Ye kwænæræus kape Manase, iriæ twelef taosen.

⁷ Ye kwænæræus kape Simeon, iriæ twelef taosen. Ye kwænæræus kape Livæe, iriæ twelef taosen. Ye kwænæræus kape Isakara, iriæ twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarrien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir.

¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh mīragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehuə minə, mine nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen

¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehuə kirik irəriə raiyoh-pə mīmə, “? Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mīmə, “Narmamə minə e, kwəsətə ye nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən.

¹⁵ Ror pən,

Iriə kasərer ye nimir Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Məsəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mīrh tukripəh min nəsien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nimir nu mīragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimiria.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkən nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarrien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa.

² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimir Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk.

³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimmor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən

ye tebol ye nimə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nāmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivəan apa ye tebol yame kimmor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King.

⁴ Nəuwəh kape nāmivə nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermīn, kashaktə mamhavən tuk Kughen.

⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətəl, nuvrīg-uvrigien rehua, kini nimnimien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk.

⁷ Kini yame rakupən rimmher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nīpar tanə kirik, mīpəh min nīpərin kiraru, kini muək məs naiminai nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimmher naiyuk, kini kəəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehuə yame ramuək. Nīpar tahik kirikianə rimmor nitə kin, mīpəh min nīpərin kiraru.

⁹ Rimmoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisər kin rimmher naiyuk, məkneikin kəmhau ehuə kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimri nu minə nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru.

¹¹ Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pik.’ Rimmor nīpar nu rəukəh, mīpəh min nīpərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimmhanim nu yame rəukəh, kimmhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimmher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nīpar mirh rīpis, mīpəh min nīpərin kiraru kaoəsia. Nīpar makuə rīpis, mīpəh min nīpərin kiraru kaoəsia. Nīpar kəmhau rīpis, mīpəh min nīpərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nīpərin kiraru, mīpəh min nīpərin kirikianə. Yenpīg, neai raməsia nīpərin kiraru, mīpəh min nīpərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kwəriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik.

² Nīpīg rimməhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrīg əpis mirh mine napuə.

³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nīpikovria, raməmhə pik.

⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tukSORIAH əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairia.

⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyən kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyən yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir.

⁶ Ye nipiğ minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkelkei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyən.

⁷ Yinnəm kəvraiuk eihua minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimiria rəmhen kin nimir yermamə.

⁸ Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovın, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon.

⁹ Kimivitəəkın nimagiriə kin aean. Nipiğ khaiyə, təmərməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhavən ye narowaginien.

¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyən kimi narmamə.

¹¹ Kapəriə yamehua in yermaru kape nəkwai nimir ehua yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə İsrəl ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rınor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kinnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen.

¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, "Risın-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihua a Yufretes."

¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatuk e, mine nipiğ atuatuk e, mine makuə atuatuk e, mine newk atuatuk e yame tukirisin əriə kamhavən mishopni narmamə ye tokrei tanə, niperin kirikianə, mhapəh min niperin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian.

¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitəəkın nimagiriə kin aean yame rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mrhopni niper narmamə ye tanimtanə, mipəh min niperin kiraru.

¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipikovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwoyah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nırhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapiyer, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimiria ripsis, niperiə rəpou.

* 9:5: Gris rapəh niniyen "wərawk" mərig ramni "skopion." Nipikoın raməs əjir, raməmhə pik.

† 9:11: Apolion, niperin e ramni mə, "Yakamoriah."

²¹ Kini narmamə minə a kharəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnərigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kin mirh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehuə mir yamə mir kirauək.

² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermi matuk yame kimnəvi. In rəriip nihun matuk ye tahik, məriip nihun mawor ye nimoptanə.

³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven.

⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakəriig riki yermamə kirik risi-faktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəgkarien e yame karuəruə ramni, mriəh niri-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermi matuk ye neai,

⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rimnor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mimə, “Kughen tukriyəh niwhin-minien.

⁷ Mərig nriig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nəriig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimni ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakəriig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mirəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukriyəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rima, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.”

¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən, mətgai, roriah tipik.

¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkarien kapəriə ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nriəp nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin.

² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə thaksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə h tu.

³ Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nimtət mə

iriu kwærig rahah, mawærer-ærhav tuk nini-ærhavyen kafak nægkiarien kape makuæ foti tu.”*

⁴ Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamæruhu-pæn laet iræriu yame kawarer kupæn kin Yermaru kape tanimtanæ.†

⁵ Kini tukmæ yermamæ kirik rimæ tukroriah æriu, nap tukrisi-pæn ye nækwairiu, mæs in mækwæru. Tukwhopni-hopni fam narmamæ yamæ mine khamæ tuksoriah æriu.

⁶ Kini kwæra mir e, tukmæ kirani-ærhav nægkiarien kape Kughen, marivæh næsaninien tuk nætapigien kin napuæ mæ næhig tukripæh nipien. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruæ nitæ, kini mirarkun nuhyen narmamæ ye tanimtanæ kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mæ tukawor.

⁷ Kini tukrani-ærhav fam nægkiarien kapæriu, mækneikin, nar miragh yame ramaræ ye nækwai nimir ehuæ yame reiwaiyu pik tukrhaktæ muh æriu, mapita æriu mhopni æriu.

⁸ Nipairiu tukramæmir ye swatuk ye taon ehuæ e kimnæsik-pæn Yermaru kapæriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nægkiarien ukreikin kirik kimæ nhagin e Sodom, uæ Ijip.

⁹ Kini narmamæ yamæ mine tikiriæ ror pisin pisin, mine kwænærus pisin pisin minæ, mine narmamæ yamæ mine kamhani nægkiarien pisin pisin, mine narmamæ ye kantri minæ fam tukhuæ misarha æterik ye nipairiu, mhapæh niseighanien kin mæ tuknim æriu mhavæh nipig piæpiæ kisisæf mine nipærin.

¹⁰ Narmamæ ye tanimtanæ tuksagien, masor lafet, mhavæhsi-pæn narimnar kimi æriæ minæ, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi æriæ kwæramhæ.

¹¹ Kini nipig piæpiæ kisisæf mine nipærin ruæ miwæn, Kughen rivæhsi-pæn min neihagien kimi æriu, kawarer. Narmamæ m-fam yamæ mine kasæm æriu, kisakur pik.

¹² Mækneikin iriu kawærig riki yermamæ kirik risi-pæn ye neai mamni mimæ, “Wær mirauæ.” Napuæ rivæh æriu miwæn ye rao ye neai. Kini tikmir minæ kapæriu kisærer æmæ misarha æterik iræriu.

¹³ Kini ye nipig atuatak a, nimnimien ehuæ kirik ramavæn moriah nipær kwænmhaan kirikianæ ye taon a, mipæh min nipærin naen. Nimnimien rimnhopni narmamæ m-fam seven taosen. Kini narmamæ m-fam yamæ mine khapæh nhamhøyen kimnhagin pik, mhani næfrakisien mæ Kughen ye rao ye neai, In ravæh neihuøyen.

¹⁴ !Awæh! Nahasien ehuæ yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mærig nahasien yame ror kisisæf kin, pæh nien mæ tuktu, ruæ.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, mækneikin riki narmamæ risi-pæn ye neai, misokrapomh mhamæ,

“Kapætawæ Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanæ.

Narmaruyen kapæriu tukramaræ rerin.”

¹⁶ Kini namehuæ minæ, iriæ m-fam twenti fo, kasækwætæ ye jea kapæriæ ye nimri Kughen. Miseiwaiyu misænimkur, masæhuak kimi Kughen,

¹⁷ mhamæ,
“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivæh kafam næsaninien ehuæ mirikakun mamararu.
Nagheem rehuæ pik.

Ik nimnaræ rerin, mamaræ min ai taktækun.

* **11:3:** uæ tuk nipig wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Emru narmamæ mir e “olif” mine “nar kamæruhu-pæn laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərīg niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhəmhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimməhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrīg-uvrīgien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi, kini nimnimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nimtətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mīrh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərīp-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef.

² Mamasək pik mamərīg nəmhəyen meinai rinor tipin, kini natukreimək.

³ Kini yimmənə nimtətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh rəmhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven.

⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin kiraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nimri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.†

⁵ Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kinnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərīg Kughen rimivi-ta kwajikovə en tuk algita, mivəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru.

⁶ Mərīg pian a rimnap rinvən apa ye tipəvsik. Kughen rimnapəpeinə ta ye kwənhəmhəan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginin kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimmhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimmhauh min əriə.

⁸ Mərīg algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai.

⁹ Kimmharəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan əu Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰ Kini yakərīg riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

* **12:4:** Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksın ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Emru nəgkianien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15.

† **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mama kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kisısər mine makuə sikis. **12:7:**

Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Kini taktækun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktækun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimri Kughen. Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹ Mərig piautawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarrien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimraghien kapəriə.

¹² Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasien tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman.

¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik. § Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu handred sikisti.*

¹⁵ Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən.

¹⁶ Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin.

¹⁷ Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timentim tuk nini-ərhavyen Yesu.

¹⁸ Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

¹ Kini yimməm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarrien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen.

² Nar miragh a yimməm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a.

³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin.

⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisısər. İmru Mat 2:13-18 * 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikiana, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisısər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu handred sikisti.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a ma in tukrægkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuayen kimin ma in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.*

⁶ Kini in rimini nægkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmama yama mine kasarə ye rao ye neai.

⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin ma tukrarowagin iriə narmama kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən nehuayen kimin tuk narmaruyen ye narmama ye kwənərəus minə fam, mine narmama yama mine tikiriə ror pisin pisin, mine yama mine kamhani nægkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam.

⁸ Narmama minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmama tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yama mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien kwasig ikin Kughen rīpior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermama yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukma kimə tukvəhsi-pən yermama kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukma kimə tukhapni yermama kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nægkiarien e nīpran ramni ma narmama kape Kughen minə tukasəkeikei misərər tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnam min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rægkiar, rikin rəmhen kin algita kirik.

¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuayen kafan. Kini maməkeikei kimi narmama m-fam ye tanimtanə ma iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min.

¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nimtətien ehuə pisin pisin. Mara mor min nap risi-pən ye neai mamua ye tokrei tanə ye nimri narmama.

¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nipig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmama ye tokrei tanə kin nimtətien yama mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə ma tukasəkeikei misərai kapiar mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in.

¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kiraru, ma tukreihagh-pən ye kapiar yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, ma tukrægkiar, mamni ma tukhopni narmama yama mine khapəh nhasiai in.

¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmama m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmama apnapig minə, mine narmama kapəriə nautə rehuə, mine narmama yama mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmama pəh nien ma slef minə, ma tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə.

¹⁷ Mərig narmama yama mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin.

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

18 Ror mækneikin mæ kimiä takasækeikei mhavəh nirkunien. Tukmæ nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nīmtət ye yermama.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

1 Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə.

2 Kini yakərig nəgkiarien kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəæg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətēi. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.*

3 Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rīmnərok nīmraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanīmtanə, iriə kharkun nənien nipe e.

4 Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nīmraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rīnərok-ta nīmraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginiyen yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip.

5 Iriə khapəh niseikuəyen nīpig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nīmri Kughen.

Agelo misir kisīsər

6 Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpīrig ye nīmago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rīmnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənarəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin.

7 In rōkrapomh mamni mīmə, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nīpig atuətuk kafan ruəuə tuk nəkiriən nīmraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rīmnor rao ye neai, mine nīmoptanə, mine təhik, mine nīmri nu minə."

8 Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mīmə, "I Babilon rīmamir! I Babilon rīmamir! I Babilon Ehua Nagheen Rehuə rīmamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nīpəhuyen nətəwaoyen. Maməkēikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nīpig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə."

9 Kini agelo min kirik yame ror kisīsər kin ramkwasiɡ kin əriu. Mokrən apomh mamni mīmə, "Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmī nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə,

* 14:2: Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nənien nipe, rəmhen kin gita. 14:3: 1 Pita 1:19 14:4: 2 Kor 11:2; Rev 21:9

¹⁰ Iriä tukasækeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipäh näkwær-ækwærien kin nu. Tuksærig næmhøyen ye nap mine kwænkwiwæ yamæ mir kawækwæru æriä ye nimri agelo rhakæ minæ mine Kwaji Sipsip.

¹¹ Kini næuwäh kape nap yame ramæs æriä mor næmhøyen kimi æriä, in ramänah nipig minæ fam, infamien rirkæk. Narmamæ yamæ mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapän kapæ seven mine nanmi nar yame kinnor kisigovin in kin, mhaväh nätætao kafan, iriä tukhapäh nisapisien yenpig mine yeraan.”

¹² Nægkiarien e nipran ramni mä narmamæ kape Kughen yamæ mine kasor näkwän tukasækeikei misærer tim tim æmæ tuk nhatätøyen iran.

¹³ Kini yimnærig min riki yermamæ kirik risi-pæn apa ye neai mimæ, “Takrai-pæn nægkiarien e ye näkwækwæ, Taktækun ai, mamvæn, narmamæ kape Yermaru, to khamhæ pawk, mærig tuksaræ ye nihuvøyen æfrakis.’ ”

Kini Nanmin kape Kughen rimæ, “!Næfrah! Iriä tuksapis ye næmnhawkien kapæriä, meinai tukhaväh kwænkwai wok kapæriä.”

Agelo rampik ta narmamæ ye tanimtanæ

¹⁴ Kini ai yimnarha-pæn mæm napuæ hawæn kirik, mæm yermamæ kirik ramkwætæ-pæn ye napuæ. Kwæn a in ræmhen kin Ji Yermamæ. In rævvhao kin kævvhao kape King, yame kinnor kin gol. Mamræh nau iko kirik.

¹⁵ Kini yimnæm min agelo kirik risi-pæn apa ye Nimæ kape Kughen muæ, kini mokræn apomh kin yermamæ a ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuæ, mimæ, “Ræh kafam nau iko mivæn marpai. Meinai nipig kape narhakinien næviginien ruauæ, kini næsimien ye tanimtanæ ruæmruæ.”

¹⁶ Kini yimnæm yermamæ yame ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuæ rimowhan nao iko kafan muæ ye tokrei tanæ, mipik narmamæ m-fam ræmhen kin yame næsimien yame ruæmruæ tuk nivæhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatærhav-pæ ye Nimæ kape Kughen apa ye rao ye neai, mamræh min nao iko.

¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pæn ye tebol muæ, kini mokræn kin agelo yame raväh nao iko mimæ, “Narmamæ ye tanimtanæ kisæmhen kin kwænkwai grep yame ruæmhiak. Väh kafam nao iko mipik æriä.”

¹⁹⁻²⁰ Mækneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivæn ye tanimtanæ, kini mipik-ta narmamæ yamæ mine kisæmhen kin kwænkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin æriä apa iruæ ye taon, apa ye kwænmmaan ehua yame kamæviæsis kwænkwai grep ikin, mä nehen tukraiuyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamæ mivæhsi-pæn narpinien kimi æriä. Tukæviæsis æriä, nitawriä tukraiuyu aikin, ræmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan ræmhen kin tri handred kilometra, kini ræmnim pik. Tukmæ hos kirik ræviæfugin, reriæji nipæghigin.

15

Narmamæ kape Kughen kasægnægin In

¹ Kini yakarha-pæn ye rao ye neai mæm nimtætien kirik, yakakur. Agelo seven kamhaväh narpinien, iriä seven, mamhauæ. Narpinien minæ e, iriä kasor niemhaa kape Kughen tukror piæpiæ, infamien iran.

² Mækneikin, yimnæm nar kirik ræmhen kin tahien, mærig kinnor kin glas, nap ramuæk iran. Narmamæ tiksinn kasærer ye nikar-kar tahik a. Iriä e yamæ mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapän kapæ seven mine nanmi

nar yame kinnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtət ye nhagin.

Kughen rimivəhsi-pən gita* minə kimi əriə,

³ kamhauh, masəni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə,

“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk afrakis!

⁴ Yermamə kirik to rıpəh nıpəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to rıpəh nıpəhyen nıvəh-sihaktəyen nhagim.

Meinai Ik pisin əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nımrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nipe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kımnhitə-pən İkin Kughen Ramarə İkin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†.

⁶ Agelo seven khasi-pən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. İriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərəkin nımagiriə kin kətət yame kinnor kin gol.

⁷ Məkneikin, nar mırəgh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rıvəhsi-pən besin kinnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin.

⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nımtətien ye neihuəyen mine nıkhakien kape Kughen rauvig əpis İkin Kughen Ramarə İkin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien İkin Kughen Ramarə İkin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakəriğ riki yermamə kirik rokərən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamni-pən tuk agelo minə seven mımə, “Havən. Misətəğ-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.”

² Agelo yame raməkupən rıvən mətəğ-pən besin kafan ye tanımtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kımnhavəh nətətao kape nar mırəgh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kinnor kisigovin kin, nımap pien rıpsaah ye nıprairiə.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəğ-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar mırəgh ye tahik minə fam kımnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisısər kin rətəğ-pən besin kafan ye nımri nu minə, mine ye kwərkwai nu minə, ror nitə kin.

⁵ Kini yakəriğ riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mımə,

“Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nımmamarə rerin, mamarə mın taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kımnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanım.”

* 15:2: Nəgkiarlen kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. 15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † 15:5: Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

7 Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarieren yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

8 Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir.

9 Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararieren ye nərigien kapəriə mhaue mhavəh-si haktə In.

10 Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmħayen misəkwəsis nheramria

11 mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmħayen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararieren ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

12 Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tukseriwək iran mhasi-fiak.

13 Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəæg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəæg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəæg nəkwai profet eikuə.†

14 Yarmə misir e kirhor nımtətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanımtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran.

15-16 Kini yarmə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

17 Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.”

18 Məkneikin raroapig, karuaruə rarkwomatei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nımmimien ravən. Nımmimien ehua kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama.

19 Kini taon ehua e§ rarkwopir nipərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam.

20 Məkneikin kinnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə.

21 Kini aes rəmhen kin kapier ehua risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kinnhopni əriə, kasamir ye nəpəæg tebol apa ye rao ye neai. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətəi haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ **16:15-16:** ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § **16:19:** Tukmə ror taon ehua e Jerusalem uə Babilon.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Mækneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mīni-pə tuk yo mīmə, “Yua-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın.

² King minə ye tanımtanə kımnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kımnhanım nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmın kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar mıragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarieren yame ramni-hah Kughen ye nıpran. Nar mıragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən əpat iriə ten.

⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nıpran mokwan kwenar mıruk-pən ye nımətirgin yame kımnor kin gol mine kapier yame nımriin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kımnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nımri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan.

⁵ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nupanan, nıpran rerkwaig, yame ramni mīmə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.

IN NİSİN NİPIRAOVİN MİNƏ M-FAM KAPE SWATUK.

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MINE KASƏMKİMİK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rınapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kımısarər-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə.

⁷ Mækneikin agelo a rini-pə tuk yo mīmə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarieren erkwaig ye piraovin mine nar mıragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapən əpat iriə ten.

⁸ Nar mıragh yame nımınəm, rınamragh, mərig ripəh nımraghien e towei, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekınter, mhaktə-pə ye nəkwai nımır yame rei-waiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nımraghien tuksəm nar mıragh a yame rımamragh, mırkək, mırerig-pə min, tuksakur.

⁹ Takaməkeikei mivəh nırkunien tuk nırkunien nıprai nəgkiarieren e. Kapən kapə nar mıragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən iriəriə.†

¹⁰ Kasor min nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nıpig kwakwə əmə.

¹¹ Kini nar mıragh e yame rımnamarə, mırkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in.

¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nımınəm əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar mıragh a, mərig kape nıpig kwakwə əmə.

¹³ Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar mıragh a.

* 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə? † 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mīmə nar mıragh e kapən kapə 7, uə tukwas 7, nıpran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

14 Mærig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

15 Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nimnəm əriə, ikin piroavin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nimtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarrien pisin pisin.

16 Kapan əpat ten yame nimnəm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan.

17 Tuksor məkneikin meinai Kughen rimnərəhu-pən yerkiəriə mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarrien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.

18 Kini piraovin a nimnəm, in taon ehua yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

18

Babilon rimamir

1 Kwasiɡ ye narimnar minə e, yimnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanimtanə kin nikhakien kafan.

2 Rokrapomh ye rikin ehua mimə,

“!Rimamir! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəɡ nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

3 Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

4 Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə,

“Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nərəh-pikinien əmiə.

Mə kimlə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

5 Meinai in rimərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

6 Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

7 Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehua kafan.

Maməɡkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.’

8 Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

9 “Kini nīpig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun.

10 Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə, “!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rīvəh kafan narpinien ye nīpig kirikianə əmə!”

11 “Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rīvəh nīmri narimnar kapəriə.

12 Yermamə min kirik rirkək mə to rīvəh nīmri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rīvəh nīmri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə,

13 mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rīvəh nīmri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

14 “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nimməpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nīpig kirik.”

15 Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou

16 mhamə,

“!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet, mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

17 Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon.

18 Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.”

19 Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nimtətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kirikianə əmə.

20 Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.”

21 Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə, “Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

22 Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

* 18:22: Nəgkiarinen kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapiet minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

²³ Nikhakien kape laet minə tukripəh min nəsiaeyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehua əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokrəpomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə.

² Meinai In raməkir atuatak narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkarien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rimarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehua minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehua minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokrəpomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətəi, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatak kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.”

(Neipən hawən e linen ramor nimtətien ye norien atuatak kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkarien e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini

marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarinen minə e in nəgkiarinen əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarinen kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimməm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirikun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rımə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien.

¹² Nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun.

¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarinen kape Kughen.”

¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə.

¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (*Sam 2:9*) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwaı grep mə nehen tukraiyo kor waen kin.

¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MİNƏ MINE YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khaue misofugin tuk nəviginien ehua a kape Kughen

¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtənə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə.

²⁰ Mərig kimnharaptərəkın nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nımtətien pisin pisin minə nipig raməmır iriu nar miragh a. Ramor nımtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien.

²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rımhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rımatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən nıprairiə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiyu pik, mine jen ehuə kirik.

² Rarar mivən miraptərəkkin algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkkin kape newk wan taosen.

³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukriyəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpiaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nipətək nuairiə meinai kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen.

⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuutuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniən ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus.

⁸ In tukrivən ye tanimtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanimtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanimtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhən kin nipakir ye nikar-kar tahik.

⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanimtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə.

¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nimrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkəwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkəwə kirik, in e Nəkwəkəwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkəwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor.

¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmmim aikin, mine kwənhamhan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor.

¹⁴ Mækneikin karko-pæn kin nar mir e Nímhøyen mine Kwænmmaan kape Nímhøyen† ye nap ehua. Nækwai nap ehua e, in nímhøyen yame ror kiraru kin.

¹⁵ Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nímraghien, tukarko-pæn kin əriə ye nəkwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min.

² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu.

³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mímə, “!Səmru! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuaturək tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen.

⁴ In tukrirai ta nehe nímririə fam. Nímhøyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nímhøyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mímə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mímə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkarien minə e, mishatətə irəriə.”

⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mímə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwəkwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nímrin. In e nímri nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav Nímraghien Rerin.

⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowəginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə.

⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnəpig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuaturək e ye nəkwai nap ehua. Ikin rapien ikin. In e nímhøyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mímə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.”

¹⁰ Mækneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai.

¹¹ Taon a raməsia kin nikhakien kape Kughen. Raməsia rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’

† 20:14: Əmru yermamə mir e Nímhøyen mine Kwænmmaan kape Nímhøyen ye Rev 6:8 mine 1:18.
21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

12 Kəupə kafan rəpomh yerpıřıg markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kırıai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajıkovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a.

13 Kırıai-pən nhag kısısər ye nıkarın fiak ikın, kısısər ye nıkarın pırə ikın, kısısər ye nıkarın prah ikın, kısısər ye nıkarın pıhiu ikın.

14 Kəupə kape taon e ramərər haktə ye kapier twelef. Kını kırıai-pən nhag aposol twelef kape Kwajı Sıpsıp ye kapier minə a.

15 Kını agelo yame raməgkiar kını yo mavəh nar kırık kımnor kın gol tuk nıvəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan.

16 Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nıkarın minə fam kısım nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rıvəh neihuəyen kape nıkarın minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kın tu taosen tu hundred twenti kilometa.*

17 Kəupə kape taon a rıkımkim rəmhen kın sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kın narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narımmar.

18 Kəupə kımıvhirəkin əmə kın kapier huvə e jaspa. Kını kımıvhirəkin taon a kın gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kın glas.

19 Kımnor huvə nuknei kəupə a kın kapier huvə pısın pısın, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspa ye kapier yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapier yame ror kıraru kın. Kərəhu-pən agat ye kapier yame ror kısısər kın. Kərəhu-pən emeral ye kapier yame ror kuas kın.

20 Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kırıkırıp kın. Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror sikis kın. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kın. Kərəhu-pən malakaet ye kapier yame ror eıt kın. Kərəhu-pən topas ye kapier yame ror naen kın. Kərəhu-pən kalsedonı ye kapier yame ror ten kın. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kın. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kın.

21 Kwəruə twelef a, kımnor kın perel ehuə twelef. Iriə fam a, kımnor kın perel ehuə kırıkianə əmə. Kını swatuk ehuə ye nəkwai taon a kımnor fam əmə kın gol, rəmtır huvə rəmhen kın glas.

22 İkın a, yakpəh nəmien nıməhuak kırık, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pık Əgkap, mine Kwajı Sıpsıp, iriü pısın əmə a nıməhuak.

23 Kını taon a rapəh nəəgtəyen ye mırh mine makuə, meinai nıkhakien kape Kughen raməsiə fam aikın, kını Kwajı Sıpsıp in laet kafan.

24 Kını narmamə ye kantri minə fam tıksəriwək ye nıkhakien kafan. Kını namehuə minə kape tanımtanə tukhapık nautə huvə kapəriə mhavən mısətupən aikın a.

25 Kıpəh nətapıgıen kın kwəruə minə nıpıg kırık, meinai nıpıgıen rırəkək aikın a.

26 Narmamə ye kantri pısın pısın minə ye tanımtanə tukhapık nautə huvə minə kapəriə mhuə mısərəhu-pən aikın a.

27 Məřıg narımmar yamə mine kasəmkımık ye nımrı Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurısien, mine nəmə eıkuə minə, iriə e to khapəh nısauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kımırai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nımraghien yame Kwajı Sıpsıp ramrəh, iriə əmə e kharkun nısauru-pənien aikın.

* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nıpran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rıkımkim rəmhen kın 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nıpran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai. **21:23:** Aes 60:19

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip.

² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyen nəmħəyen.

³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin.

⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə.

⁵ Nipigien tukrirəkək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarien e, kirikun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mħauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərək kin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye niħu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin.

⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərək kin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”†

¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərək in-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərħav-pə.

¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor.

¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərħkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin.

¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e.

¹⁵ Mərig narmamə minə tiksin tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah,

* **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † **22:9:** Əmru Rev. 19:10.

mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə.

¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhou e fetukai yame raməsiə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarinen e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimirin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarinen yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarinen ye nəgkiarinen yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan.

¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarinen tiksın ye nəgkiarinen yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamə. Wok kapəriə in e kamhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk narmamə kape Kughen minə. Agelo khapsaah, yame rhuvə kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimə yarmhə, kasoriah nımraghien kape narmamə.

Aposol in yermamə kirik rəmhen kin kamher-pən kin. Yesu rimirpen narmamə twelef kafan minə mə tukhauə iriə aposol tuk norien merkel mine nini-ərhavyen nəgkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol rəmhen kin narmamə yamə mine kimisəm Yesu misəriwək iriə min misəm nımhəyen kafan ye kros. Yesu rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Pol mə Pol rimməm In ye nəmərərhavyen kini Yesu rokrən kin in mə in aposol min kirik kafan.

Farisi kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə narmamə tiksın yamə mine kharkun huvə loa, masəri-pən, mamharpin. Yesu rirpəh norkeikeiyen əriə meinai iriə kasəsik əpnis loa kape Kughen, kini mhavəhsi-haktə atuk əriə mə iriə kisəri-pən huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mə iriə nəmhajoun minə kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwənkwan. Nımarin rəmhen kin malberi, mərig kwənkwan rəmhen kin kwənimh, mərig in rheikən.

Gol in kapier okrə kirik yame ramser-ser pik, mərir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nımrin rhaktə, rəmhen kin ring mine earring uə kwenar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwənkwai nai kirik, tiksın rəmərəmərə, tiksın rəwhao. Kamor waen kin. Kwənkwan rəmhen kin pi. Ramerko rəmhen kin nərəus.

Hae pris in yermamə kirik yame ramərhakə. In ravəh nar miragh mavi nitə mamor sakrefaes kin mə Kughen tukrivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Newk minə fam kasarukun daes tukun mə pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmamə kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nıpig Yesu rimmnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nıpig yame rimmnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimmamaru ye nıpig Yesu rimmnarha. In rimmamaru ye tanə e Galili ye nıpig a Yesu rınamor wok mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen iran. In e in rımikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nıpig Jon Baptaes rımını-əhu in mə tukripəh nıkirien Herodias, rimmnəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nıpig nəmə Isrel kimisərip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rımını mə Yesu tukraməkeikei mımhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimmor ahas pən kimi aposol minə nıpig Yesu rımamhə mamragh min mamvən ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rımnausit pik, Kughen rimmor narpinien kimin, ramamhə mım minə kimisən tıpeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kıraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rimmamarə ye nıpig kape Pol, mamətərig kin nəgkiarien kafan nıpig rimmnərer ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nəgkiarien akwas kirik kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə "Havəh si haktə" uə "Vəh miragh."

Ji yermamә Nipran rimә in yermamә әmә kirik. Mәrig profet Esikel rimivәh nahag a mamәgkiar atuk iran. Yesu rivәh nahag a mamor mә in yemehuә kirik rәmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasәkir nәgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramәkir nәgkiarien kape narmamә mә rameikuә uә ramәfrah. Mivәh-si-pән narpinien kimi narmamә tuk nakapriien loa.

Kristo in nahag. Ye nәgkiarien kape nāmә Gris, nipran e ramni mimә “yermamә yame Kughen rimirpen mә tukrher-pә kin mә tukrivәh miragh narmamә.” Nāmә Isrel kimnhawhin kwән a Kristo mә tukruә, kisәm mә pa e nhagin in Kristo. Nāmә Isrel khapsaah khamә pәh nien mә Yesu in Kristo, meinai kisәm mә Yesu in yermamә apnapig әmә, kafan nar kirik rikәk. Mәrig narәyen kape Yesu rimnor nәgkiarien minә kape profet tu minә rimauә minor nәfrakisien kin, ramhajoun pән mә Yesu in Kristo.

Leprosi in nәmhәyen kirik yame ror yermamә rәmhir-әmhir, tikin ramәta. Tukmә yermamә ravәh nәmhәyen a leprosi mәrer ipakә tuk yermamә kirik, rikun nivәhsi-pәnien kimi yermamә ai. Ror pән kin narmamә kamhagin pik kin nәmhәyen a leprosi mә in nәmhәyen әutән.

Lifaet in kirik ye kwәнәrәus twelef kape nāmә Isrel. Laen әmә kape Lifaet in pisin әmә rikun nuәyen mә pris.

Loa kape Moses ramni ye nәkwәkwә kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu әgkap, mәrig ramәmir ye kwerkwәn ye tanә apa Isrel, kini rehuә pik, mavi rәmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uә Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuәyen kafan rәmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaеa in nәgkiarien kape nāmә Isrel nipran rәmhen әmә kin Kristo, uә “yermamә yame Kughen rimirpen mә tukrher-pә kin mә tukrivәh miragh narmamә.”

Nanmin kape Kughen in rәmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamә. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakә, irisir kirikiana.

Narmamә yamә mine pәh nien mә kwәнәrәus kape nāmә Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mә “Gentile.” Kupan, nāmә Isrel iriә khamә Kughen rimirpen әmә әriә mә iriә narmamә kafan minә. Khamә iriә pisin әmә kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamә iriә pisin әmә kharkun Kughen. Nāmә Isrel kәsig pән narman mhamә Kughen rimirpen әriә pisin әmә.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mә “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamә tukhavән misarә iriә Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarә mehuә ye nimraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nәviginien Rhakә in Lodsapa. Bred mine waen yame nәmәhuak minә kamhavәh, rikiriә ramәsik nimhәyen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mә “Glori.” Ramhajoun pән nehuәyen kape Kughen kini mamor mә yermamә tukrivәhsi-pән nisaiyen mivәh-si haktә In.

Nimә Ehuә kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mә “Temple.” Kini in kirikiana әmә, ye taon kape nāmә Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minә kape nāmә Isrel kimisor sakrefaes ye newk minә fam aikin a. Mәrig ye newk A.D. 70 mobael kape nāmә Rom kimisarkwәsis nimә a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehua kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmħajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarrien aikin, marig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien rua, mivi-ərokin əriə. Mhopeni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarrien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapier huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarrien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniyen nəgkiarrien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehua kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to ripəh nivəniyen ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə

mə tuxhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar mīragh yame ramhə uə yame rahas, to kipəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimiini-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nipiğ yerman rarha mivəh nipiğ eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyeyen yame Kughen rimiivəhsipən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rimmhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to rīpəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfraksien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasion yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nīpran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimmamor norien has mīpəh nīkwasiğien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimiivəhsipi pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rīmə nhag yermamə mərig in nehuəyeyen rəmhen kin presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kin ji Kughen.

Slef in yermamə kirik yame ramor wok əmə mīpəh nivəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehuə kafan, mərig rīpəh nəri-pənien nərigien kafan.

Wit in nai kirik rəmhen kin raes, kaməkwaivəkwai, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kin.

Yalgita in nar mīragh ehua kirik rahas pik yame raməmīr ye nəkwəkwə kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Mīnə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə mīnə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mīne tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovin kimhə tan kin

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurækien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kimi nəmahuak minə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rimmor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrækir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nimirin

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pænien tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nækwækwæ kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Næviginien rhaka

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nævsaoyen huvæ

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatəəyən***Yermamə ramhatəə ye Kughen, Kughen ravəh mīrgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatəəyən

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyən

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Nəmehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarīen ramvən kimi nəmehuə mīnə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə mīnə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyən piraovın

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyən nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Nəpisien kın nınimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen***Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tıksin ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has

Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyən yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikēyən***Kughen rorkeikei narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nar'igien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Rao ye neai

Swatuk kape niv'anien ye rao ye neai

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai ramhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye niv'ahsip'an-v'ahsip'anien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuayen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

**Yesu Kristo
Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rımauə ye tokrei tanə rəmhen kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rımnor nımtətien mınə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptə̀əkin Yesu misor narpinien kimin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwə̀əkin pə̀n Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin niṗrai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pə̀n ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə̀ ye tokrei tanə̀

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13